

JAKAB ÉS FILEMON LEVELÉNEK MAGYARÁZATA

*„Mert ahogyan a test halott a lélek nélkül,
ugyanúgy a hit is halott cselekedetek nélkül.” (Jak 2,26)*

А

Acta. Debreceni teológiai tanulmányok

A Debreceni Református Hittudományi Egyetem
kiadványsorozata
10. kötet

Főszerkesztő és felelős kiadó:
dr. Kustár Zoltán, rektor

Dr. Lenkeyné dr. Semsey Klára:

JAKAB ÉS FILEMON LEVELÉNEK MAGYARÁZATA

*„Mert ahogyan a test halott a lélek nélkül,
ugyanúgy a hit is halott cselekedetek nélkül.” (Jak 2,26)*

А

Debreceni Református Hittudományi Egyetem

Debrecen, 2017

Dr. Lenkeyné dr. Semsey Klára:
Jakab és Filemon levelének magyarázata

Acta. Debreceni teológiai tanulmányok
10. kötet

Főszerkesztő és felelős kiadó:
dr. Kustár Zoltán, rektor

ISSN: 2416-3570
ISBN: 978-615-5853-02-9

Kiadó: Debreceni Református Hittudományi Egyetem
Debrecen, 2017

Technikai szerkesztő: *Szilágyiné Asztalos Éva*

Nyomdai kivitelezés: Kapitális Nyomdaipari Kft., Debrecen
Felelős vezető: *Kapusi József*

A megújító kegyelem jelei és megújulásra szóló indíttatása
a reformáció 500. évfordulójának évében

TARTALOMJEGYZÉK

AJÁNLÁS	9
---------	---

ELŐSZÓ	11
--------	----

I. JAKAB LEVELÉNEK MAGYARÁZATA BEVEZETÉS

1. A levél kéziratai	15
2. A levél tartalma	17
3. A levél meghatározása az újszövetségi iratok körén belül	20
4. A levél kanonizálása és értékelése az egyház történetében	21
5. A levél és az újszövetségi iratok	25
6. A levél irodalmi sajátosságai	28
7. A levél írója és írásának célja	31
8. A levél címzettje	35
9. A levél keletkezési helye és ideje	36
10. A levél vallástörténeti háttere	37
11. A levél üzenete	38
12. A levél magyarázatának módszere	40

MAGYARÁZAT

I. A levél bevezetése Jak 1,1	43
II. 1. A kísértésekről Jak 1,2–18	49
2. Az istentisztelet titka és módja, Jak 1,19–27	79
3. Ne legyetek személyválogatók Jak 2,1–13	95
4. A hit és cselekedetek kapcsolata Jak 2,14–26	115
5. A nyelv bűnei Jak 3,1–12	135
7. Az ellenségeskedés háttere és a szabadulás lehetősége Jak 4,1–10	164
8. Ne rágalmazzatok, ne ítélkezzetek Jak 4,11–12	188
9. Az elbizakodott emberek tervezése Jak 4,13–17	193
10. Az embertelen gazdagok ítélete Jak 5,1–6	201
11. Legyetek türelemmel az Úr eljöveteléig Jak 5,7–12	213
12. Az imádság jelentősége Jak 5,13–18	224
III. A levél záradéka Jak 5,19–20	234

II. A FILEMONHOZ ÍRT LEVÉL MAGYARÁZATA BEVEZETÉS

1. A levél kéziratai	245
2. A levél írója	246
3. A levél címzettje	246
4. A levél írásának indítéka	247
5. A levél szerkezete	247
6. A levél keletkezési helye és ideje	247

MAGYARÁZAT

1. A köszöntés Filem 1–3	249
2. Hálaadás Filemonért Filem 4–7	256
3. Pál kérése Filem 8–20	264
4. Bizalom és reménység Filem 21–22	278
5. Köszöntés, áldás Filem 23–25	282

VÁLOGATOTT IRODALOM

287

AJÁNLÁS

Vedd, olvasd és ajándékozz meg valakit ezzel a kötettel a reformáció 500. évfordulója emlékezetére.

Szeretnénk, ha Jakab és Filemon levelének tanítása minél több református testvérünket arra indítana, hogy a hite egyre inkább jó cselekedetekben is megtapaszthatóvá legyen környezetünk javára, Isten dicsőségére.

Debrecen, 2017. október

Bölcскеi Gusztáv

ELŐSZÓ

A reformáció 500. évfordulójának megünneplésére Református Egyházunk sokféle szép rendezvény megtartásával készült. Elkezdődött ez már a múlt évben, és folytatódik ez évben is. Ehhez szeretnék én is hozzájárulni azzal, ami hivatásomból logikusan következik: két újszövetségi iratunk magyarázatával. A kegyelem Atyjának fontos, hogy az egymást követő nemzedékek tagjai éljenek azzal a lehetőséggel, amit Krisztus Urunk megváltó tette által teremtett meg az ember, minden ember számára. Az értelmes élet, az örök élet objektív feltételéről a mindenható Isten gondoskodott, amellyel mi hit által élhetünk.

Jakab levele az első század utolsó harmadában élő gyülekezetek tagjainak a hit, a már-már csupán elméletté váló hit igazi, valódi tartalmát fejt ki. Az a kísértés fenyegette ugyanis a gyülekezetek tagjait a levél írása idején – mint ahogyan ez újra meg újra kísérti Krisztus követőit –, hogy nem Krisztus jó rendjét követik, hanem hovatovább a világi rend érvényesítőivé válnak az egyházban. Jakab levele ezzel szemben tanít a hit és a cselekedetek szoros, elválaszthatatlan kapcsolatáról, az élet sokféle relációjára nézve. A hit, ha valóban az, akkor Krisztus igényének megfelelően jó cselekedetekben nyilvánul meg. „Mert ahogyan a test halott a lélek nélkül, ugyanúgy a hit is halott cselekedetek nélkül.” (Jak 2,26)

Ehhez a levélhez kapcsoltam azt a levelet, a *Filemon* levelét, amely szemlélteti, hogy a hit tettekben való megnyilvánulása az élet tapasztalata. A hitben járó emberre lehet számítani az életben adódó jó megoldások elősegítésében. Pál apostol ezt írja Filemonnak: „A te szeretettedben sok örömünk és vigasztalásunk volt, mert a szentek szíve felüdült általad, testvérem.” (Filem 7)

Írásmagyarázati módszerem *kérügmacentrikus*. Az iratok, amelyeket magyarázok, Krisztus üzenetével szólították meg a gyülekezetek tagjait, és ez a céljuk ma is. Magyarázatom perikópáról perikópára haladva közli a szöveget eredeti nyelven, ezt követően a fordítását, a szöveg elemzését, majd tartalmi összefoglalása után a meditációt. Szeretném ugyanis minél szélesebb olvasó-

közönség számára lehetővé tenni újszövetségi irataink megismerését. – Ez évben a Hittudományi Egyetem megszervezte az idősebb generáció számára is a tudományok megismerésének lehetőségét, és sokan élnek is ezzel. Gondolom, ez a munkám is érdeklődésre számíthat mindazok részéről, akik a hitük mellé tudást is szeretnének szerezni. Ez jó és hasznos, mert a hit kellő ismeret nélkül kiszolgáltatott, könnyen a különböző tévtanítások áldozata lehet, amelyek nemcsak az első században fenyegették az egyházat, hanem ma is.

A reformáció évében ezért szeretnék hozzájárulni ahhoz, hogy Jakab levele a sok hasznos gyakorlati útmutatásával és Filemon levele a példaadó keresztyén ember típusának megismertetésével megújítsa az életünket, hogy a mi hitünk is jó cselekedetekben nyilvánuljon meg. Figyeljünk egymásra, jelentsünk segítséget folyamatosan, amikor arra van szükség, mindaz, ami jó, érvényesüljön általunk. Krisztust követni jó, egyszerre jelenti Isten dicsőségét és emberek javát, boldogítását, üdvösségét. A reformáció megújulást jelentett egész Európa népei számára, nem véletlenül vonzó a világrészünk ma is. A mi hivatásunk és felelősségünk az, hogy Krisztus Urunkat együtt kövessük, és a hitünk jó cselekedetek által környezetünk javát szolgálja. Érvényesüljön Kollégiumunk jelmondata reformátor atyáink szellemének megfelelően a nevelői munkánkban, és egyházunk minden tagjának az életében: *Orando et laborando*.

*„Minden jó adomány és minden tökéletes ajándék
onnan felülről, a világosság Atyjától száll alá...”
(Jak 1,17a)*

I. JAKAB LEVELÉNEK MAGYARÁZATA

BEVEZETÉS

1. A levél kéziratai

Jakab levelére is érvényes az, ami az újszövetségi irodalom minden művére – nem maradt ránk *autographon*, legalábbis a tudomány mai állása szerint. Nem mintha nem becsülték volna az újszövetségi iratokat. Az *autographonok* hiányának az oka egyrészt az, hogy a papirusz, amit az újszövetségi iratok írásának korában használtak, nem mondható időtállóknak, másrészt pedig a keresztyénüldözések kezdetével minden úton-módon meg akarták semmisíteni ezeket az iratokat. Az életével fizetett az, akinél ilyen kéziratot találtak. Az Újszövetség iratai és azok, akik ezeket rejtegették, egyaránt veszélyben voltak. Ennek ellenére lehettek korábban is olyan kéziratok, amelyek ugyan általunk nem ismeretesek, azonban az újszövetségi iratok kanonizálása korában némely vidéken még megvoltak. Az elérhető kéziratok idézett anyaga általában a III–IV. évszázadból való, néhány evangéliumi részlet kivételével, vagy még későbbi korból. Így a rendelkezésünkre álló kéziratok anyagából, azok variánsainak elemzésével kell az eredeti formára visszakövetkeztetnünk. A papirusz kéziratok – ez érvényes egyébként a sokkal tartósabb pergamenre írt anyagra is – az evangéliumok esetében maradtak fenn a legnagyobb számban. Jakab levelének mai ismereteink szerint a következő kéziratai vannak részben papiruszon, részben pergamenen, egyrészt majuszkuláris, másrészt minuszkuláris írásmóddal:

Papirusz kéziratok:

P²⁰ a III. századból, Princeton, Jak 2,19 – 3,9 versek

P²³ a III. századból, Urbana, Jak 1,10–12.15–18 versek

P⁵⁴ az V. századból, Princeton, Jak 2,16–18.22–26; 3,2–4 versek

P⁷⁴ a VII. századból, Genf, Jak 1–5. része

Pergamen majuszkuláris kéziratok:

Kisebbségi részletek:

Jak 4,15 – 5,20, száma 048, Róma, az V. századból

Jak 1,11, száma 0166, Heidelberg, az V. századból

Jak 1,25–27, száma 0173, Firenze, az V. századból

Jak 1,12 –14.19– 21, száma 0246, Cambridge, a VI. századból

Jakab levele az újszövetségi iratokat tartalmazó szövegek sorában:

Codex Sinaiticus, jele , sorszáma 01, London, a IV. századból

Codex Alexandrinus, jele A, sorszáma 02, London, a IV. századból

Codex Vaticanus, jele B, sorszáma 03, Róma, a IV. századból

Codex Ephraemi rescriptus, jele C, száma 04, Párizs, az V. századból

Codex Athous Lavrae, jele , száma 044, Athosz-hegy, a VIII–IX. századból

Minuszkuláris kéziratok az egész levelet tartalmazzák:

33-as szám alatt Párizsban a IX. századból

1739-es szám alatt a X. századból

A kéziratok áttekintése azt mutatja, hogy Jakab levele már a legrégebbi kéziratok keletkezése korában is eljutott oda – ha csak töredékekben is –, ahol a keresztyén egyház megalakult. Természetesen az is elképzelhető, hogy nagyobb részletei jutottak el, sőt az egész levél is, de csak töredékek maradtak meg. Mindenesetre Jakab levele esetében azt is számításba kell vennünk, hogy meglehetősen hosszú ideig, amíg az újszövetségi kánonba, az elismert iratok sorába fel nem vették – Dibelius¹ kifejezésével élve – ún. privat létmódján („Privat-Existenz”) élt. A kéziratok anyag eltérő variánsainak az alakulását ez is meghatározhatta.

A majuszkuláris pergamen kéziratok a IV. századból már az újszövetségi kanonikus könyvek sorában hozzák Jakab levelét.

Az ókori hagyományozási kultúra esetében tudjuk – és ez szintén nem mellékes –, hogy a hagyományozás módja elsősorban a szóbeli forma volt. Szóban örökítette át egyik nemzedék a másikra a számára értékes és jelentős ismeretanyagot. Ez a módszer nem csak az újszövetségi iratok esetében érvényes. Az írásbeli forma jelentősége később nőtt meg és később vált gyakorlattá. Még egy szempontra szintén tekintettel kell lennünk. Az ősegyház korai korszakában Jézus dicsőséges visszajövetelének az idejét kortársai még a maguk életében várták (1Thessz 4,15). Ez a tény szintén meghatározta Jézus tanításának írásba foglalását. Mindenesetre Jakab levele kéziratának a fennmaradását illetően nyilvánvaló, hogy az emberi munka ebben az esetben is túlmutat arra az Úrra, akinek a neve jöllehet csak kétszer fordul elő a szövegben, de a jelenléte Lelke által mind a mai napig tapasztalható és iránymutató a mai egyházi nemzedék számára is.

1 DIBELIUS, Martin: Der Brief des Jakobus. 10. durchgesehene Auflage mit einem Ergänzungsheft herausgegeben von Heinrich Greeven, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1959, 64.

2. A levél tartalma

Bevezető köszöntés (1,1) *Örömmel fogadjátok a különböző kísértéseket.* A kísértések hitetek próbáját jelentik, a tökéletességhez vezető út egyes fázisai (1,2–4). Igaz hittel imádkozzatok, mert különben nem talál meghallgatásra az imádságotok (1,5–8). A társadalom alacsony rétegéhez tartozó testvér a Krisztus által nyert méltóságával dicsekedjék, a gazdag pedig alázatával. Mindkét élethelyzet alázatra int az iránt, akinek hatalma alatt van mulandó földi élete (1,9–11). Boldog ember az, aki a kísértések idején kitart az Úr mellett. A kísértés forrása nem Isten, hanem az ember, a megromlott emberi természet, a bűn, amely halált szül (1,12–15). Minden jó ajándéknak viszont Isten a forrása, a világosság Atyja, aki soha nem változik. Az ő akarata szült minket az igazság igéje által, hogy teremtményeinek első zsongéje legyünk (1,16–18).

Tanuljátok meg az igazi istenfélelmet. Az Isten igéjének okos hallgatói, szószólói legyenek és a haragnak ne adjatok helyet. A harag Isten igazságát nem munkálja. Minden tisztátalanság és gonoszság elvetendő, az ige szelídséggel történő befogadása követendő, amely képes megszabadítani lelketeket (1,19–21). Az igének viszont ne csak hallgatói, hanem megtartói legyenek. Aki csak hallgatója, annak hiábavaló az ighallgatása, aki viszont cselekvője, azt boldoggá teszi cselekedete. Isten igazi félelme tiszta beszédben, emberséges tettekben, tiszta életformában mutatkozik meg (1,22–27).

Ne legyetek személyválogatók. Ne tegyetek a gyülekezetben megjelenők között különbséget külső megjelenésük alapján, megszegyenítve a szegényeket. Isten nem személyválogató. A személyválogatás ellenkezik jóakaratával. A szeretet királyi törvényének betöltése nem engedi meg a személyválogatást. Ha személyválogatók vagytok, bűnt követtek el és a törvény mint törvényszegőket ítél el titeket. Úgy beszéljete és úgy cselekedjete, mint akiket a szabadság törvénye ítél meg. Az ítélet irgalmatlan ahhoz, aki nem cselekedett irgalmasságot, az irgalmasság ellenben diadalmaskodik az ítéleten (2,1–23).

A cselekedet és a hit kapcsolata. Mit használ, ha valaki azt mondja, hogy van hite, de cselekedetei nincsenek? Ha egy testvér, aki segítségre szorul, segítséget jelentő tettek helyett csak szavakat hall, „okos” tanácsokat, mire megy vele? Ugyanígy a hit is, ha cselekedetei nincsenek, semmit nem ér, halott önmagában. Te hiszed, hogy egy az Isten: jól teszed, az ördögök is hiszik és rettegnek. A hit cselekedetek nélkül meddő. *Ábrahám* példája szemlélteti, hogy hite együttmunkálkodott cselekedeteivel, és cselekedeteiből lett teljessé

a hite. *Ráháb* példája szintén azt szemlélteti, hogy a cselekedete következménye hitének. Mert ahogyan a test halott lélek nélkül, ugyanúgy a hit is halott cselekedetek nélkül (2,14–26).

A tanítók felelőssége: a nyelv bűnei. Mindnyájan sokat vétkezünk. Ha valaki beszédben nem vétkezik, az tökéletes ember, képes megfékezni egész testét. A nyelv kis testrész, de sok bajnak az okozója lehet. Ezzel áldjuk az Urat és Atyát, és ezzel átkozzuk az Isten hasonlatosságára teremtett embereket. Ugyanabból a szájból jön ki az áldás és az átok. Testvéreim! Nem kellene ennek így lenni! Vajon a forrás ugyanabból a nyílásból árasztja-e az édes és a keserű vizet? (3,1–12)

Az ember életformája jeladás az emberről, a harcok háttere. Ki bölcs és értelmes? Mutassa meg életmódjából! Ahol irigység, zűrzavar, és ellenségeskedés van, az nem a felülről való bölcsesség, hanem földi, testi, ördögi. A felülről való bölcsesség tiszta, békeszerető, irgalmas és jó gyümölcsökkel teljes. Vajon nem az önző, féktelen vágyaitokból származnak ezek, Isten szövetségének megtöréséből? Nem tudjátok, hogy a világgal kötött barátság ellenségeskedés Istennel? (3,13 – 4,4)

A szabadulás lehetősége, Isten törvényének megtartása. Az ítélet Isten joga. Isten szabadítása készen van azoknak, akiknek lelkét adta a még nagyobb kegyelme által. Engedelmeskedjete azért az Istennek, álljatok ellen az ördögnek és elfut tőletek (4,5–7). Közeledjete Istenhez és közeledni fog hozzatok. Tisztítsátok meg kezeteket, szenteljétek meg szíveteket ti kétszínűek. Bánjátok meg bűneiteket, alázzátok meg magatokat az Úr előtt és ő felemel titeket. Ne rágalmazzatok testvéreteket, se ne legyetek ítélőbírái. Egy a törvényadó és ítélőbíró, aki megmenthet és elveszthet. Ki vagy te, aki ítélkezel felebarátod felett (4,5–12).

A jövő tervezéséből ne maradjon ki Isten. Az ember léte az Úr akaratától függ, akár tudja, akár nem, akár hiszi, akár nem. A jövőre vonatkozó terv adjon jelt arról, hogy a holnap, a jövő Isten akaratától függ. Ha az Úr akarja és élünk, akkor megy végbe a jövőre vonatkozó tervünk. Az elbizakodottság bűn, gonosz. Aki tudna jót tenni, de nem teszi: bűne az annak (4,13–17).

Az embertelen gazdagok ítélete. Az a gazdagság, amelyből senkinek sincs semmi haszna, még annak sem, aki rendelkezik vele, ítélet alá esik. A munkavállalók kisemmizése, bérüknek visszatartása az égre kiált, és eljutott a Seregek Urának fülébe. Dözsöltetek és tobzódtatok, hizlaltatok szíveteket, mint az áldozati állat levágásának napján. Elítéltétek, megöltétek az igazat, és nem állt ellen nektek (5,1–6).

Legyetek türelemmel az Úr visszajöveteléig. Az ember mindennapi életében is szükség van a türelemre. A földművelő türelmesen várja a föld termé-

sét, türelmesen várja az evetett magra az esőt. Ti is türelmesen várjátok az Úr eljövételét, mert az közel van. Ne panaszkodjatok egymásra, hogy el ne ítéltessetek, a bíró az ajtó előtt áll. Vegyetek példát a prófétáktól. Boldognak tartjuk azokat, akik kitartottak a szenvedésekben. Jób példája eszméltető. Az Úr igen irgalmas és könyörületes. Mindenekelőtt, testvéreim, ne esküdözsetek. Legyen világos, határozott, egyenes a beszédetek (5,7–12).

Az imádság jelentősége. A szenvedő, a boldog, a beteg ember számára az Úr nevének segítségül hívása egyedül, vagy a gyülekezet előjáróival való közösségben a célszerű, a megoldást jelentő segítség. Nagy hatása van az igaz ember buzgó könyörgésének. Illés ugyanolyan ember volt, mint mi, példája szemlélteti az imádság jelentőségét (5,13–18).

Felelősség az eltévedt emberekért. Aki megment egy bűnöst a tévelygés újáról, megmenti életét a haláltól, és elfedezi sok bűnét (5,19–20).

Jakab levelének tartalma Isten Szentlelkének a pecsétjéről tesz bizonyosságot. A levél gondolati egységei alapján azt láthatjuk, hogy Krisztus megváltó tette nyomán az aktív keresztyén élet útját világítja meg. A Krisztus által adott lehetőség érvényesítésére indít, és annak megmutatkozását várja el az istentisztelettől kezdve az élet minden területén. Krisztus követőinek a helyzetét reálisan látja és láttatja. A hitre jutás még nem a mennybe jutás, hanem egy olyan jó útnak a kezdete, amely oda vezet, azonban ezen az úton új próba és új küzdelem a hívők sorsa szüntelen. Ebben a küzdelemben azonban az egyház tagjai az Úr segítségét tapasztalhatják, ha megmaradnak mellette. Az ember saját megromlott természetével való küzdelemben az győz, aki nem fordít hátat annak az Úrnak, aki nem kísért, hanem megment. A vele való intenzív közösségre indít, az igazi istentiszteletre, amely nem csupán az ige hallgatása, hanem annak cselekvése. Az ige hallgatásának az élet színterén emberséges tettekben nyilvánul meg a hitelessége: az elesett embereknek nyújtott, segítséget jelentő tettekben. Az a hit, amely nem folytatódik a segítségre szoruló emberek sorsának javításában, halott. Ezt igazolják az ószövetségi példák is. A gyülekezet istentiszteletén ugyanúgy, mint hétköznapi életében a gyülekezeti tagok közti különbségtételnek társadalmi helyzetük alapján semmi helye nincs. A személyválogatás elítélendő és ítéletet von maga után. A szegény testvérek esetében nem a megszégyenítés, hanem a segítségnyújtás az Úr szemében a helyes tett, és annak tudatosítása, hogy ő különösen odafigyel a szegények imádságára. Az ember e világi állapota mulandó és e világi léttel együtt érvényét veszti.

3. A levél meghatározása az újszövetségi iratok körén belül

Jakab levele a *katolikus levelek* sorához tartozik. A páli irodalmon kívüli hét levél került ebbe a csoportba az újszövetségi iratok kanonizálása során. A *katolikus* meghatározást először a keleti egyházrészben használták a Jakab, 1–2Péter, 1–2–3János és Júdás levelének közös megnevezésére, s ez a meghatározás Eusebius² csoportmegjelölése nyomán a következőkben általánossá vált. Korábban ugyan már Dionysios³ szóhasználatában is előfordult az 1Péterre, 1Jánosra és Júdásra vonatkozóan. Valószínűleg az 1János címzettjeinek általános meghatározása alapján terjedhetett el a *katolikus* jelző használata a többi hozzá hasonló iratra vonatkoztatva. A *katolikus* fogalom azt fejezi ki, hogy nem egy – a szöveg bevezetésében – meghatározott gyülekezetnek, nem is név szerint megnevezett személynek, hanem az egész egyháznak szóló tanításról van szó ezekben a levelekben. Arról van szó, hogy ezek a levelek éppen úgy kanonikus levelek, mint Pál levelei, azoktól azonban ily módon megkülönböztetve.⁴ *Katolikus* vagyis *egyetemes levél ez a hét levél* abban az értelemben is, hogy általánosan elismertek és valamennyi gyülekezetnek a hiteles üzenetet, az igaz tanítást közvetítik a hamis tanításokkal szemben. Az egyház érvényes, hiteles, mérvadó „kanonikus” tanítása szól az *egyetemes levelek* iratcsoportjához tartozó levelekben, valamennyi gyülekezetnek: az egyetemes egyháznak.

2 EUSEBIUS: *Historia ecclesiasticae* II 23,24, in: Varga Zsigmond J.: Újszövetségi bevezetés, Debrecen, Kollégiumi és Egyházkerületi Soksorozósító Iroda, 1979, 242.

3 BALZ, Horst: *Die „Katholischen Briefe“*. Göttingen und Zürich, Vandenhoeck & Ruprecht, 1985, 1.

4 BENDEL, Johann Albrecht: *Gnomon Auslegung des Neuen Testamentes in fortlaufenden Anmerkungen*. II Bd. 2.2. Teil, 712.

4. A levél kanonizálása és értékelése az egyház történetében

A *katolikus* levelek közül Jakab levele van az *első* helyen az így meghatározott iratcsoportban. Feltételezések szerint ennek a magyarázata az, hogy Keleten Jakabnak, az Úr testvérének a tekintélye igen nagy volt, és a levelet neki tulajdonították többen a kanonizálás korában. Az oszlopapostolok között is ő szerepel az élen, utána következik Péter és János (Gal 2,9). Ezeknek az iratoknak, Jakab levelével azonos módon, apostoli eredetükre való tekintettel a görög egyház kánonjában az Apostolok Cselekedetei után jelölték ki a helyét, Pál levelei előtt⁵. Nyugaton a *katolikus* levelek *hetes* számát sem tartják esetlegesnek. Megfelel ez a Jelenések könyve *hét* gyülekezethez intézett levelének, és Pál apostol szintén *hét* gyülekezeti levelének, amelyek az egész világ színterén szétszórtságban élő egyház valamennyi gyülekezetének szólnak.

Az óegyházi hagyomány korai időszakában azonban Jakab levele használatának nincs nyoma. Nem idézi és nem említi meg sem *Tertullianus* (Kr. u. 160 körül), sem *Irenaeus* (Kr. u. 140–202), az ókor rendkívül jelentős teológusa. Nem szól róla *Cyprianus* (kb. 200–258) sem, az egyik jelentős egyházi atya, karthágói püspök, aki az egyház egységéért küzdött. *Irenaeus* tanítványa: *Hippolytus*, Portus püspöke, *Origenes* barátja szintén nem említi. Jakab leveléről az *első adat* Kr. u. 200 után Palesztinából és Egyiptomból való. Az egyházatyák közül *Origenes* (Kr. u. 185–254) hivatkozik legelőször a levélre. Tisztelettel szól róla, de hitelességének megítélésében ingadozik. Alexandriában viszont ő népszerűsítette. *Eusebiusnak*, Cézárea püspökének, az egyháztörténet-írás atyjának a kanonikus könyvekkel kapcsolatos állásfoglalását tanítómestere, *Origenes* határozta meg. Ő a Jakab levele szerzőjének *Jakabot*, az Úr testvérét tartja, aki Kr. u. 62-ben szenvedett mártírhalált. Nem hallgatja el azonban azt a bizonytalanságot, ami e tekintetben az egyházatyák között van. A kanonikus könyvek felosztásában nem a *homologoumena*, az általánosan elismert iratok csoportjába sorolja, hanem az ún. *antilegomena*, vagyis a kétséges, vitatott iratok közé.⁶ A nyugati egyházatyáknál Jakab levele először az ún. *Codex Corbeiensisben*, (ff) egy Kr. u. 350-ből való latin nyelvű

5 BALZ, Horst, 2.

6 VARGA Zsigmond J. Újszövetségi bevezetés, 58.

kéziratban jelenik meg.⁷ Ebben Jakabot a kézirat végén a Zebedeus fiának nevezik.⁸ A római egyházban *Poitiersi Hilarius* (Kr. u. 315–367) püspök, az ariánusok elleni küzdelem neves harcosa, Jakab levelét szó szerint idézi a Szentháromságról írt tanulmányában (*De trinitate* IV 8) 357 körül.⁹

Jakab levele voltaképpen a IV. században lett az egyház keleti és nyugati felében is elismert irattá. A jeruzsálemi *Cyrrill* (Kr. u. 315–386) és *Johannes Chrysostomos* (Kr. u. 347–407) Jakab levelét hiteles, szent, kánoni iratnak ismeri el. Jakab levele elismert irattá nyilvánításához a döntő impulzust *Sophronius Eusebius Hieronymus* (Kr. u. 340–419) adta meg azzal, hogy az újszövetségi iratok latin nyelvű fordításába felvette. Megállapítja, hogy Jakab csak egy levelet írt, amely a hét katolikus levélhez tartozik.¹⁰ *Hieronymus* a levél kanonikus voltát elismeri, a szerzőség kérdését illetően azonban vannak kétségei. *Aurelius Augustinus* (Hippo, Kr. u. 354–430) viszont minden kétséget kizárva az Úr testvére Jakabot tartja a levél írójának. *Hieronymus* és *Augustinus* hatására a római (Kr. u. 382), a hippói (Kr. u. 392) és karthágói zsinat (Kr. u. 419) a levél kanonicitását elismeri.

A keleti egyházban a döntő fordulópontot voltaképpen már *Athanasius* (Kr. u. 295–373) állásfoglalása korábban meghozta. Az ő hatására a *laodiceai zsinat* (Kr. u. 360) Jakab levelét elismert irattá nyilvánította. *Athanasius*, Alexandria püspöke húsvéti körlevelében közli az újszövetségi iratok hiteles jegyzékét. Megállapítja róluk, hogy ezek az üdvösség egyedüli forrásai, amelyekhez sem hozzátenni nem szabad, sem elvenni belőlük. Ebben az iratában nevezi a felsorolt kánon könyveit az „új szövetség” iratainak.¹¹ Szíriában a *Pesittába* ugyan felvették Jakab levelét, de a szír egyház tekintélyes személyiségei, köztük *Mopsuestiai Theodoros* (†428), egyházatya, püspök elutasította. Voltaképpen az V. században válik elismert irattá a nagyobb egyházi központokban, így Antiókhia vidékén is. Tekintélye megalapozását *Damaszkuszi Jánosnak* köszönheti a VIII. század közepétől, akinek a tekintélye a szíriai egyházban ugyanaz volt, mint *Augustinusé* a római egyházban.¹² A Jakab levelével kapcsolatos vita egy évezredig nyugvópontra került. Jakab levelének tekintélye vitathatatlan volt a középkorig, amikor újra a kritika pergőtüzébe került.

7 Uo., 362.

8 DIBELIUS, Martin: *Der Brief des Jakobus*, 62.

9 BARCLAY, William: *Brief des Jakobus und Petrus*, Wuppertal, Aussaat Verlag, 1982, 9.

10 Uo., 9.

11 VARGA Zsigmond J., 24.

12 BARCLAY, William, 10.

Erasmus Jakab leveléhez írt kommentárja végén vonja kétségbe a levél szerzőjére vonatkozó korábbi, általánosan elfogadott álláspontot. Kétségei stiláris okokból erednek elsősorban. Vitathatónak tartja ugyanis a levél igen jó görög nyelve alapján, hogy az írója az legyen, akinek az anyanyelve héber. *Luther Márton* viszont dogmatikai okokra hivatkozva indokolja meg kétségeit. Elutasítja a levél apostoli szerzőségét. Az érveire való hivatkozásban egészen odáig elmegy, hogy „szalmalevél” meghatározással illeti Jakab levelét. A kánonban nem tartja azonos értékűnek János evangéliumával és János első levelével, sem Pál Római, Galata, Efézusi levelével, de Péter első levelével sem.

Vannak viszont *Luthernek* olyan iratai is, amelyekben védelmébe veszi és megállapítja, hogy nem emberi bölcsesség szólal meg abban. *Melanchthon Fülöp* jó teológiai érzéssel, helyesen foglal állást a levél mellett. Megállapítja, hogy különbség van az élő hit és a halott hit között. Jakab levelében csak azért harcol, hogy a hit élő legyen. Élő hit pedig az, amely tettekben nyilvánul meg.¹³ *Kálvin Jánosnak* nincsenek fenntartásai Jakab levelével kapcsolatban. Esméltet a bibliai iratok sokrétűségére. Álláspontja szerint ennek megfelelően nem egymáshoz kell mérni ezeket az iratokat, és nem is azonos mércét kell használni azok hitelességét illetően. Szerinte az újszövetségi iratok hitelességét nem az igazolja, hogy ki közli, vagy ki továbbítja, hanem a rajta lévő pecsét.¹⁴ Az irat hiteles magyarázatához pedig szövegkritikai, történeti, filológiai elemzésre van szükség ahhoz, hogy a pecsét titka feltáruljon.

A XIX. században a levél valóságának problémájának kérdését nyelve irodalmi sajátosságainak figyelembe vétele alapján ítélik meg. *De Wette* (1778–1849) német teológus, a történeti-kritikai irányzat egyik képviselője szerint a levél kiváló görög nyelve, amely héber hatást egyáltalán nem tartalmaz, arra utal világosan, hogy a levél írója görög anyanyelvű. Ez a tény pedig azt jelzi, hogy a levél nem lehet Jakabnak, az Úr testvérének az írása. A levélhez írt bevezetésében 1826-ban nyelvi érvelésének következményeként vonja kétségbe a levél hitelességét. A kritikai irányzat későbbi képviselője, *Christian Ferdinand Baur* és tanítványai a levélben tükröződő szituáció elemzése alapján a levelet az ősegyház későbbi korában keletkezett iratnak tartják, egy zsidókeresztyén *pszeudepigráf* iratának.

13 DIBELIUS, M. – Greeven, H., 54–56.

14 GÁNÓCZI Sándor – Stefan Scheld: *Kálvin hermeneutikája*, Bp., Kálvin Kiadó, 1997, 56kk.

Friedrich Spitta szerint¹⁵ a levél intelmeinek jellemzője bizonyos internacionalitás és interkonfesszionális. Nem fejeződik ki az intelmekben, hogy melyik hit szolgálatáról van szó bennük, melyik vallási kör van mögöttük, voltaképpen mi az eredetük. Spitta és vele azonos módon a francia L. Massebieau¹⁶ feltételezése szerint Jakab levele egy olyan zsidó irat, amelyet Krisztus nevének a két helyre való beillesztésével (1,1 és 2,1) krisztianizáltak. Spitta és Massebieau interpolációs elméletére nézve semmiféle bizonyítékot nem szolgáltat. A zsidós gondolatokkal való rokonsága az egész irat zsidó eredetét nem bizonyítja. Az viszont, hogy az összhangban van az ószövetségi iratok parainetikus irataival, nem mond ellent annak, hogy Krisztus útmutatását közli úgy, ahogyan Jézus is teszi a Hegyi Beszédben.

Spitta és Massebieau nyomán megy tovább Arnold Meyer¹⁷. Jakab levele Meyer feltételezése szerint zsidó irat. A levél írója a *XII Patriarkha*, illetve Philo pátriárkákról szóló magyarázata módszerét követi. A levél szerkezetében tapasztalható összefüggés hiánya azzal magyarázható, hogy a levél alapja voltaképpen Jákóbnak az 1Móz 49-ben megörökített áldásához kapcsolódik. Jákób családja tagjainak a nevét veszi sorra a levél írója, ahhoz hozzáillesztve a szülei nevét is. Ezeknek a neveknek az etimológiájához, vagy a nevek viselőjének jelleméhez kapcsolja a levél különböző részleteit. A nevek felsorolása Jákób szüleinek a nevével kezdődik: χαρά „öröm” – Izsák (1,2); ὑπομονή „türelem” – Rebeka (1,4); πειρασμοί „kísértések”, a τελειότης, a tökéletességhez vezető út – Jákób (1,4–12); ἀπαρχή „zsenge”, „kezdet, az első” – Ruben (1,19–24); ἀκροατής, ποιητής λόγου „az ige hallgatói, cselekvői” – Simon és Lévi (1,27); κρίσις „ítélet” – Dán (1,12k); εἰρήνη „békesség” – Lea (3,17kk); μάχαι „harcok, viták, ellenségeskedések, civakodások” – Gád (4,1–7); πλούσιοι „gazdagok” – Aser (5,1–6); μισθός „bér, munkabér” γεωργός „földműves” – Izsakhár (5,4.7.); ὄμνυμι „esküdni” – Zebulon (5,12); ἰαθῆναι az ἰάομαι-ból „gyógyítani”, προσεύχεσθαι a προσέυχομαι-ból „imádkozni, könyörögni” – József (5,13–18). A 2,14–3,12 részlete nem szerepel a felsorolásban. E részlet mögött Júda, Naftáli és Benjámin azok nézete szerint is nehezen fedezhető fel, akik ezt a feltételezést elfogadják, mint például Hans Windisch néhány társával együtt és Czeglédy István.¹⁸

15 SPITTA, Friedrich: Der Brief des Jakobus, zur Geschichte und Literatur des Urchristentums. II. 1896. in: DIBELIUS, M. – GREEVEN, H., 19–22.

16 MASSEBIEAU, L.: L'Épître de Jacques est-elle l'œuvre d'un Chrétien?, Revue de l'histoire des religions 32 (1895), 249kk., in: DIBELIUS, M. – GREEVEN, H., 20.

17 MEYER, Arnold: Das Ratsel des Jakobusbriefes, Giessen, Töpelmann Verlag, 1930

18 VARGA Zsigmond J.: Jakab levelének magyarázata, Debrecen, Kézirat, 7.

Dibelius – Greeven szerint a levél a szabadság törvényének szolgálatában álló irat. A keresztyénség gyakorlatban való megélését tekinti fontosnak, erre kell törekednie az embernek.¹⁹ Különben a levél általánosságban, személytelenül megfogalmazott irat, a parainetikus irodalom egyik jellegzetes darabja. Tartalma vitathatatlanul rokonságban van az őskeresztyén tradíció anyagával, Jézus szavainak a Hegyi Beszédben lévő részleteivel. Vannak a levélnek olyan részletei, amelyeknek a megfogalmazása eredetibbnek tűnik, mint a Máté evangéliumában található (vö. Jak 5,12 és Mt 5,33–37). A levél eredetének, kanonizálásának, és az egyháztörténet későbbi állásfoglalásának nagyvonalú áttekintése után szerintem megállapíthatjuk, hogy *Jakab levele tartalmát tekintve mérvadó, az egyház számára útmutatást jelentő, a Krisztusban adott kijelentést közvetítő irat.*

5. A levél és az újszövetségi iratok

Jakab levelének a Jézus szavaival való rokonsága a szinoptikusok közül elsősorban Máté evangéliumának a Hegyi Beszédben ránk örökített formájával, illetve annak parallel helyeivel feltűnő. *Gerhard Kittel* felsorolja azt a 26 helyet, amelyről szó van. Ezek közül 23 a Máté evangéliumban található, csupán három olyan hely van, amely a Lukács önálló anyagából való azonosságról ad számot.²⁰ Ahogyan Jézus megtiltotta az esküt tanítványainak, úgy Jakab is Krisztus követőinek (Mt 5,34–37 vö. Jak 5,12). Az imádság meghallgatásának ígéretét Jézus szavai kijelentik, Jakab levele ugyanúgy szól erről (Mt 7,7 vö. Jak 1,5). Az evangélium és a levél közti egyezések sora folytatható tovább. A Hegyi Beszéd befejezése nyomatékos felhívás Jézus szavainak megcselekvésére (Mt 7,24kk). Jakab levele is ezt teszi: „Az ígének ne csak hallgatói, hanem megtartói, cselekvői legyetek” (Jak 1,22). Jézus és Jakab ugyanúgy a legszigorúbban megtiltja a testvérek ítéletését (Mt 7,1k. vö. Jak 4,11k.). Ezeket a példákat még lehetne folytatni tovább, de azt hiszem, az eddig felsorolt néhány is elég bizonyíték arra, hogy

¹⁹ DIBELIUS, M. – GREEVEN, H., 18.

²⁰ KITTEL, Gerhard in: ZNW 1931, 145–156; 1942, 71–105; 1950/1951, 55–112.

aligha tekinthető véletlennek ez a feltűnő gondolati, tartalmi azonosság a két irat között.

Minden bizonnyal arról van szó, hogy Jakab levele az Úr szavát tudatosan idézi, hogy ezek által a keresztyéneket megnyerje az Ő útmutatása szerinti életforma követésére. Figyelemreméltó az Úr szavainak idézése, és fontos a levél megítélése szempontjából. Ennek alapján a gondos elemzés azt mutatja, hogy a szinoptikusok mai formája és Jakab levele között nincs irodalmi függés, hanem arról van szó, hogy a levél írója abból a jézusi tradícióból merít, amiből a szinoptikusok is. Jakab levelében az Úr szavainak a szóbeli hagyományból vett anyaga jelenik meg írott formában.²¹ Jakab levelének Jézus szavaival való rokonsága esetében háromféle hasonlóság jöhet számításba: egy formális, egy stiláris, és végül az érzület, a felfogás és a látásmód azonossága.²² Ebből a rokonságból az azonban szerinte sem bizonyítható, hogy Jakab a mi evangéliumaink közül használta valamelyiket, történetesen Máté evangéliumát. Arra gondolhatunk, mint ahogyan mások is, hogy a gyülekezeti szóbeli Jézus-tradíció alkalmazásáról van szó a levélben. Ezen a közvetett úton jöhetett létre a kétségtelenül meglevő érintkezés Jakab levele és Jézus evangéliuma között.

Jakab levelének figyelemreméltó a Pál leveleivel való kapcsolata is, amit nem szabad lebecsülnünk. A Jak 1,2–4 és a Róm 5,3–5 versekben szereplő fogalmak láncolata formális, és tartalmát tekintve ugyanazt a tézist magyarázza, történetesen a kísértések jelentőségét és célját a keresztyén ember életében. A törvényről a Jak 2,10 és a Gal 5,3 ugyanazt állapítja meg. Ha valaki egy parancsolatot megszeg, az egész törvény ellen vét, tehát kegyelemre szoruló ember. *Megállapítható ez esetben is az, hogy bizonyos formulákat Pál és Jakab a közös keresztyén tradícióból vett.* A személyválogatás tiltása, az igehallgatás tettekben való gyümölcsöztetése, a szegények iránti felelősség gyakorlása, ezek jelentőségének a hirdetése a közös keresztyén tradícióból származhat. Jakab nyilvánvaló, hogy később írt, Pál azonban nem közvetlenül hatott levelére, hanem áttételesen.

A Pál és Jakab közti ellentétet illetően pedig figyelemreméltó Arnold Meyer álláspontja. Szerinte Pál nem egy halott hitet hirdet, hanem élő hitet Jézus Krisztus megváltó tette alapján. Ő tudja, hogy az, aki benne hisz, a szeretet tetteit valósítja meg. Akinek az életében a jó cselekedetek nem va-

21 LOHSE, Eduard: Glaube und Werke zur Theologie des Jakobusbriefes, in: Die Einheit des Neuen Testaments, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1973, 285–296.

22 DIBELIUS, M. – GREEVEN, H., 27k.

lósulnak meg, az ítéletben fog részesülni.²³ Pál hitfogalmához hozzátartozik a jó cselekedet, annak a szeretetnek a megnyilvánulása, amelyben megvalósul, hogy hit által közösségben van azzal, aki szertejárt és jót tett. Jakab jó cselekedeteinek a hirdetése pedig feltételezi azt a hitet, amelynek alapja a kapcsolat azzal, akitől jön minden jó adomány és minden tökéletes ajándék. Jakab nem Pál ellen, hanem a pszeudopaulinus keresztyének ellen küzd, akik esetében üressé, halottá lett a hit.

Jakab levelének a Péter első levelével való kapcsolata szintén figyelemre-méltó, bár vannak, akik a két irat hasonlóságát olykor túlbecsülik. Bizonyos rokonság kétségtelenül van a két irat között. Péter első levelének is vannak parainetikus részletei. Mindkét levél a szétszórtságban élő keresztyéneknek szól. A legfontosabb parallel a Jak 1,2k. és az 1Pt 1,6–7. Mindkét író ugyanazt mondja ki, hogy a hit rendkívül nagy érték, amelynek a próbák között mutatkozik meg a hitelessége. A Jak 1,10k. és az 1Pt 1,24 Deuteroézsaíást idézi, azonban más-más értelemben. A Jak 4,6–10 és az 1Pt 5,5–9 alázatra int, Isten iránti engedelmességre buzdít és az ördöggel szembeni ellenállásra, harcra szólít. További hasonlóság van az 1Pt 4,8 és Jak 5,20 között, a szeretet jelentőségéről szóló beszédben: ἀγάπη καλύπτει πλῆθος ἁμαρτιῶν. További érintkezést mutat az 1Pt 1,23 és a Jak 1,18. Az 1Pt 2,11 ugyanazt a képet használja az ellenségeskedést szító kívánságra, mint a Jak 4,1. A két levél közti rokonságból viszont irodalmi függésre következtetni alaptalan.

Júdás levelének írója Jakab testvéreként határozza meg önmagát. A két levél közötti hasonlóságok (Jak 3,15 – Júd 19; Jak 5,9 – Júd 16; Jak 5,7k. – Júd 21; Jak 5,19k. – Júd 22k.) azt mutatják, hogy a két levél ugyanabban a korban az ősegyház közös tradícióját használja fel a tévtanítók ellen való küzdelemben, a gyülekezet védelmében.

23 MEYER, A., 88.

6. A levél irodalmi sajátosságai

A *levél műfaja*. A levél bevezetése meghatározza az íróját, a címzettjét és tartalmaz egy rövid üdvözlő, köszöntő formát: Ἰάκωβος θεοῦ καὶ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ δοῦλος ταῖς δώδεκα φυλαῖς ταῖς ἐν τῇ διασπορᾷ χαίρειν. A korabeli levelezési formát követi a levél írója. A kanonizálás során a levél a katolikus levelek sorába került, és a IV. században általánosan elfogadott irattá lett az egyház keleti és nyugati felében egyaránt. A levélkezdet formálisan megfelel a korabeli levél műfaji kritériumainak, azonban a záradéka már nem. Kérdéses azonban, hogy tartalmi szempontok alapján is jogos-e ennek ez a meghatározása. A levél írójának, címzettjeinek meghatározása és tartalmi sajátossága egyaránt vet fel jogos kérdéseket. A levelet tartalmi szempontok alapján kell elemeznünk ahhoz, hogy irodalmi műfajáról helyesen tudjunk dönten.²⁴

A magyarázat során minden egyes szakasznak az elemzését gondosan el kell végeznünk és ennek összegezése nyomán kapjuk meg az eredményt. A Jak 2,1–3,12, a levél központi része, úgy tűnik az olvasókat szólítja meg tanítói stílusban a *diatribé* módszerét követve,²⁵ kivétel a 2,13. Ez egy izolált, különálló mondat, ami ezt az értekezést keretbe foglalja. A 3,13–5,6 részlet kisebb egységekből áll, pl. 3,13–17; 4,1–6; 4,13–16. Izolált, különálló a 3,18 és a 4,17. Az 1,1–27 és az 5,7–20 szakaszban pedig kisebb vagy nagyobb részletek teljesen laza, egymástól független felsorolásban következnek egymás után. Az elemzés alapján kitűnik, hogy a levélből hiányzik a gondolatok egy egységes szempont szerinti kötődése egymáshoz. Ez különben jellemző az akkori parainetikus irodalomra. A szerkesztésmód így szabadságot biztosít a tanítónak arra, hogy felszabaduljon az összefüggés keresésének a nyűge alól a szerkesztés során. Jellemző ez a szerkesztési mód a páli levelek egyes részleteire és a Zsidókhoz írt levélre is.

Jakab levele nem szükséghelyzetben lévő gyülekezet konkrét problémájára adott válasz. A levél írója és olvasói között a személyes, közvetlen kapcsolat a levél tartalmi elemei alapján nem állapítható meg. A levél címzettjei,

24 DIBELIUS M. – GREEVEN, H., 1.

25 A *diatribé* a dialógus utóda, a dialógust csak mímeli, mert az ellenfele nincs jelen. A látszólagos párbeszédben a szónok teszi fel a kérdést, és ő adja meg rá a választ is. Tulajdonképpen erkölcsi tartalmú, intő, a társadalmi szokásokat bíráló, előítéleteket támadó, patetikus prédikáció volt. In: VANYÓ László: Az ókeresztyén egyház irodalma, Budapest, Szent István Társulat, 1988, 57k.

ezek a szétszórtságban élő keresztyének – a tartalom alapján úgy tűnik – nem üldözések között élnek, hanem a hétköznapi élet gondjai, bajai között lévő „kisemberek”. A szétszórtságban élő „lelki Izráel”-ről van szó, egyszerű egyháztagokról, akik a társadalom különböző rétegeihez tartoznak. Kísértést jelent, hogy a gyülekezeti közösségben a szeretet rendje helyett a világi trend jelentkezik, és nemkívánatos módon meghatározza a gyülekezeti tagoknak az egymáshoz való viszonyát, illetve a gyülekezetbe érkezők fogadásának a kétféle mércével való módját. A levél a megírása korában jelentkező tipikus, általános emberi bűnök ellen küzd. Azokról a tipikus emberi bűnökről van szó, amelyek az első század végén élő keresztyének kora után is ismétlődnek.

A levél befejezése mellőzi a levél műfajához hozzátartozó záró gondolatokat. A levél tartalmi elemzése nyomán megállapíthatjuk, hogy ami az irodalmi jellegzetességét illeti, *ez a mű a diatribé stílusában megírt tanítás*. A levél kezdete jól hangzana a διδαχὴ Ἰακωβου felirattal is.²⁶ A levél írója azonban a levél bevezetésének meghatározásával nyilván nagyobb jelentőséget kívánt adni a benne foglalt tanításnak. A befejezése viszont a maga szokatlan módjával hívja fel olvasói figyelmét annak a gondolatnak a jelentőségére, ami fontos és követendő mindazok esetében, akik olvassák: a megtévelyedett emberért, emberekért való tett, a missziói munka.

A levél nyelve és stílusa. Igen jó, választékos görög nyelv, a stílusa költői, szónoki módszer alkalmazását is tükrözi. Nyelve a zsidó hagyományokban gyökerezik, és szoros kapcsolatban van Jézus tanításának jelentős elemeivel. Amint arról már az előző egységekben is szó volt, az anyaga minden bizonynyal a korai evangéliumi tradícióra nyúlik vissza, amit az evangéliumokkal közösen használt. Elképzelhető, hogy vagy a korábban összegyűjtött tradíció anyagát hozza, így nyelve egységes, de az is, hogy azt teljesen szabadon felhasználva maga emelte egy bizonyos nyelvi kultúra szintjére. A levél mindenestre, mint ahogyan a parainetikus irodalom más iratai is, a keresztyénység legkorábban hozzáférhető tradíciójáig nyúlik vissza. Igaz, hogy a zsidó tradíció és az evangéliumi tradíció együtt érvényesül a levélben, de ez természetes, hiszen Jézus az ószövetségi ígéretek útján jelent meg, és szent irata az atyák hagyománya volt, amit idézett, és korszerűen magyarázott. Tehát nem meglepő, hogy az apostolok iratai számára is meghatározó. Azok, akik viszont Jakab levelének keresztyén jellegével kapcsolatban azért vetnek fel kérdéseket, mert Jézus neve csak kétszer fordul elő benne (1,1; 2,1), és a szöveg akkor is értelmes marad, ha kiemeljük belőle, sőt némelyek odáig is elmennek, hogy elvitatják keresztyén jellegét, azok megfelelnek arról, hogy bár

26 WINDISCH, H. – PREISKER, H., 3.

mindez igaz, Jézus Lelke azonban áthatja az egész levélben lévő tanítást. A levél tanításának számos részlete máshogy nem érthető meg, például: 1,6.22; 2,5.8.13; 3,12; 5,1.7.12., ahogyan azt Hauck²⁷ másokkal együtt megállapítja.

A levél számtalan kifejezése, fogalma az újszövetségi iratok közül csak ebben az iratban található (1,14.15.19; 2,16; 4,9 stb.). Szójáték fordul elő az 1,1k.; 2,4; 3,6.7k.17; és 4,14 versekben, alliteráció pedig az 1,2-ben és a 3,5-ben. Gyakran párbeszédes, kérdés-felelet formájában adja elő tanítását, így például a 2,18 és az 5,13 részletben. A levél két hexameter részletet is hoz (1,17 és 4,5). Néhány esetben azonban a mondatszerkesztése kifogásolható (lásd 3,3.12; 4,13kk). A LXX hatása érzékelhető a 2,1.9.13.16 és 5,17 versekben. Szívesen használja a genitivuszos szerkezeteket a melléknév pótlására. Találkozunk a konjugáció perifrasztika alkalmazásával is (1,17; 3,15).

Az a hipotézis, amely szerint a levél eredetileg arám nyelvű lett volna, semmiféle nyelvi bizonyítékkal nem támasztható alá, a levél retorikai jellege ezt teljesen kizárja. Ha az 1,17 valóban egy verset idéz, akkor ezzel a diatribé szokásos módszerét követi. Nem hiányzik az ironia sem a levélből (2,19). Helytálló az a megfigyelés, hogy a levél egy része esetében az írója a szövegnek nem formálója, hanem átadója, közvetítője. Egy igen korai, ősi tradícióból való anyagot más elemekhez szervesen kapcsolva szerkesztett egybe. Az ószövetségi és Jézustól való legrégebbi tradíció anyagát az első század sajátos irodalmi műfajának, a parainézisnek az alkalmazásával közvetítette olvasóinak.

A levél irodalmi elemzése alapján nyilvánvaló, hogy *Jakab levele nagyon jó görög nyelven megírt irat*. Nyelve, stílusa egyrészt a közös keresztyén tradícióra utal, másrészt annak alapján írójának a műveltségére, a korabeli egyházi nemzedék iránti felelősségére, és missziói lelkületére.

27 HAUCK, Friedrich: Die Kirchenbriefe, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1954, 4.

7. A levél írója és írásának célja

A katolikus levelek között két olyan levél van, amelynek a bevezetésében az ősegyház nagy tekintélyű, közismert személyiségének a neve meg van határozva, az egyik Péteré, a másik Jakabé. A levél bevezetése így szól: Ἰάκωβος θεοῦ καὶ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ δοῦλος. Név szerint ugyan Júdás levele is meghatározza az íróját: Ἰούδας Ἰησοῦ Χριστοῦ δοῦλος (Júd 1), ezzel a meghatározással azonban a szerző a maga levelének jelentőségét a Jakabra való hivatkozással igyekszik megerősíteni. Voltaképpen ily módon Júdás levelének bevezetése kiegészíti és ezzel megerősíti a Jakab tekintélyét. A kor kedvelt férfinevéről van szó. Az Újszövetségben öt személyről tudunk, aki ezt a nevet viselte:

1. Zebedeus fia, János testvére (Mk 1,19; 3,17 par.; ApCsel 12,2 stb.),
2. Az Alfeus fia (Mk 3,18),
3. Az Úr testvére, József és Mária fia (Mk 6,3; 1Kor 15,7; Gal 1,19; 2,9.12; ApCsel 12,17; 15,13; 21,18; Júd 1),
4. Jakab, aki egy bizonyos Máriának a fia (Mk 15,40 par.; 16,1). Őt a „kis Jakab” néven említik, akinek testvére József,
5. Júdás apostol apja (Lk 6,16; ApCsel 1,13).

Amint a felsorolásból láthatjuk, vannak a Jakab nevet viselők között, akikről a nevük megemlékezésén túl semmit nem tudunk. *A Zebedeus fia és az Úr testvére az, aki ily módon számításba jöhet a levél írójaként.* Zebedeus fia, János apostol testvére azonban már Kr. u. 44-ben vértanúhalált halt, így általában, legalábbis a kérdéssel foglalkozók többsége, nem veszik számításba a levél írójaként.

Egyetlen Jakab van tehát, aki az ősegyházi tradíció szerint számításba jöhet nevének a levél bevezetésében lévő meghatározása alapján: Jakab, az Úr testvére. Jézus családjának tagjai ugyan messiási munkája idején még nem tartoztak a követői közé (Mk 3,21.31kk; Jn 7,5), de feltámadása után megváltozott a helyzet. Jézus mennybemenetele után a Szentlélek kitöltetésére várakozó, imádkozó tanítványok körében már ott vannak Máriával, Jézus anyjával együtt (ApCsel 1,14). Jakab ezután a jeruzsálemi ősgyülekezet tekintélyesei között van, ő a gyülekezet vezetője (ApCsel 12,17; 15,13; 21,18). Pál apostol Jakabot azok közé sorolja, akinek Jézus feltámadása után megjelent (1Kor 15,7), az apostoli gyűlésről szóló beszámolójában pedig a legnagyobb tekintéllyel rendelkezők között említi. Ő mondta ki a döntő szót

a népek fiaiból lett keresztyének helyzetének rendezése ügyében Péter után (ApCsel 15,13). Az oszlopapostolok között szól róla a Gal 2,5-ben. Tekintélye meghatározó volt a gyülekezetek széles körében (Gal 2,11).

Jakabot, az Úr testvérét tekinti a levél szerzőjének több jelentős újszövetséges, köztük Bengel²⁸ is. Szerinte ő Jeruzsálemben, Palesztinában és Szíriában, Péter Babilonban és Kelet más vidékein, János Efézusban és Ázsiában tartózkodott főként. A levél írója azon túl, hogy Istennek és Jézus Krisztusnak a szolgálja, nem mond önmagáról semmit. Amit a levél szövege még elmond az írójáról, az csupán annyi, hogy az egyház tanítói közé sorolja magát (3,1), nem prófétának, nem is vezetőnek²⁹, hanem pedagógusnak tartja magát. Nem nevezi magát az Úr testvérenek sem. Júdás levele és Pál apostol meghatározása alapján került a neve mellé ez a meghatározás. Pál apostol ezt a meghatározást több esetben is a jeruzsálemi gyülekezet tekintélyes személyiségre vonatkoztatta, az azonban kérdés, hogy ez érvényesíthető-e a levél írójára. Bengel, Feine – Behm, Schlatter, Stauffer, Kittel és Pröhle az Úr testvére Jakabot tekinti a levél szerzőjének. Érvük az, hogy Jakab, az Úr testvére az ógyház elismert, tekintélyes személyisége. Az azonban kérdés marad, hogy a legkorábbi egyházatyák miért nem sorolják az újszövetségi iratok köréhez tartozónak.

A levél tanítása és a szinoptikusok, főként Máté evangéliuma Hegyi Beszédének az anyaga között feltűnően sok érintkezés van. Jakab nyelve Jézus nyelvére emlékeztet (4,4) és tanítása Jézus tanításával tökéletes összhangban van. Ez az összhang azonban nem jelenti azt, hogy Jakab levelének írója Máté evangéliumának az evangélium előtti forrását ismerte, és abból merített, a Jakab szövegének megfogalmazása ugyanis még eredetibbnek tűnik, mint a Mátéé. Elképzelhető, hogy bizonyos esetekben Jézusra megy vissza.³⁰ Arról van szó, hogy más forrás, más tradíció lehet a két irat mögött, és a Jakab által hozott szöveg az eredetibb (vö. Jak 5,12 és Mt 5,33–37).

Vannak, akik ezen az alapon egészen korai iratnak tartják a levelet, és az első keresztyén nemzedék valamelyik tagjától származtatják. Schlatter szerint a levélben annak a hangja szólal meg, aki Jézus közvetlen közeléből, az első tanítványok szűk köréből való.³¹ Kérdés, hogy ez a Jézus közvetlen közeléből való tanítvány ki lehet. Ki az, aki annak a más tradíciónak a le-téteményese, amelyet Jakab levele tükröz? Vajon ez a Máté Hegyi Beszéde

28 BENDEL, J. A., 712.

29 DIBELIUS, M. – Greeven, H., 18., 24.

30 MEYER, A., 162k.

31 SCHLATTER, Adolf: Der Brief des Jakobus, Stuttgart, Calwer Verlag, 1956, 7.

anyagánál is eredetibbnek tartott megfogalmazás nem köthető-e *Jakabnak, a Zebedeus fiának* a nevéhez, aki már Jézus mellett is készíthetett feljegyzéseket? A Jézusról szóló tradícióról kisebb nagyobb feljegyzések készítése már korán elkezdődött. *Igaz, hogy a Zebedeus fia Jakab Kr. u. 44-ben mártírhálált halt, azonban ez azt jelenti, hogy még tíz évig élt Jézus feltámadása után.* Az is tény, hogy Pál apostol a pogánykeresztyének ügyében Jakabbal, az Úr testvérével tanácskozik, de az a téma éppen azért tartozik Jakabra, mert a törvénnyel kapcsolatos, és jeruzsálemi, zsidókból való keresztyének okoztak zavart a pogányokból lett keresztyének körében. Amikor Pál apostol kifejezetten hangsúlyozza, hogy ez esetben Jakabról, az Úr testvéréről van szó, nem éppen azért teszi-e ezt, hogy megkülönböztesse a Zebedeus fia Jakabtól, aki ekkor még életben van?

Azzal kapcsolatban, hogy Jakab, az Úr testvére lenne a levél szerzője, számos figyelemreméltó szempont vetődik fel, amelynek alapján szerzőségét az újszövetségesek tekintélyes része elutasítja. Jakab levele, ami irodalmi formáját, nyelvét, stílusát illeti, kiváló alkotás. A levél írója görög nyelven úgy ír, mint akinek anyanyelve az. A legmagasabb, a klasszikus görög nyelvű iratok színvonalát képviseli, legfeljebb a Zsidókhoz írt levél nyelve előzi meg.³² Egy palesztinai zsidó, akinek anyanyelve az arám, nem képes azon az irodalmi szinten alkotni, mint amilyenén megszületett és előttünk van ez a levél.³³ A mű nyelve, stílusa nem palesztinai zsidó személyre vall. Intelmei, a képesség (3,12; 5,7), olvasóinak a megszólítása, a különböző görög nyelvi sajátosságok és irodalmi kifejező eszközök alkalmazása ellene mond annak az álláspontnak, amely szerint Jakab, az Úr testvére lenne a levél írója.

Azok viszont, akik az Úr testvére Jakab szerzősége mellett kitartanak, felvetik azt az áthidaló megoldást, amely szerint Jakab egy hellenista zsidó segítségét vette igénybe, amikor levelét a diaszpórában élő honfitársai számára akarta eljuttatni. *Jakab, az Úr testvére tehát egy ún. titkár segítségével alkotta meg munkáját.* Feltételezések szerint talán lehetséges, hogy az *István köréhez* tartozó hellenista zsidókeresztyén volt az, akinek köszönhető a levél irodalmi formája.³⁴ Ez az ún. *amanuensis*-elmélet azonban több kérdést is felvet. Mennyiben kapott szabad kezét a feladattal megbízott író, és mennyiben csak közvetítője Jakabnak, az Úr testvérének? Az *amanuensis*-elmélet a levél szövege alapján nem igazolható.

32 BARCLAY, W., 36.

33 SCHRAGE, W., 11.

34 KITTEL, G., 79.

Ha valóban Jakab, az Úr testvére volna a levél szerzője, akkor ez az irat volna az Újszövetség könyvei közül a legkorábbi irat. Az Úr testvére Jakab ugyanis Kr. u. 62-ben mártírhalált halt.³⁵ Ez azt jelenti, hogy a levélnek az I. század közepe után legkésőbb 9–11 évvel meg kellett születni, vagyis még Pál levelei előtt. A levél háttere és üzenete azonban ezt nem támasztja alá. Ellene mond Jakab, az Úr testvére szerzőségének az is, hogy az ógyházi hagyomány legkorábbi idejében nem említi, nem idézi.

A levél minden bizonnyal *pszeudepigráf irat*, legalábbis a tudomány mai állása szerint. A levél írója lehet egy Jakab nevű hellenista műveltségű zsidó keresztyén tanító. A Jakab név akár az író saját neve is lehet, a levél írója azonban akkor is ismeretlen személy a számunkra, ha történetesen a neve Jakab volt. Elképzelhető azonban az is, hogy a Jakabnak, a Zebedeus fiának a körében keletkezett Jézus-tradíciót használta fel, így a névmeghatározással erre utal. A Jakab nevet másrészt azért is választhatta szerzői névként, hogy a hiteles keresztyén tanítás, ami vitán felül az, minél szélesebb körben érvényesülhessen. Arra törekedett, hogy Jézusnak a levélben rögzített tanítása, amelyet a korai tradíció anyagából vett, ne maradjon csak elmélet, hanem életformaként valósuljon meg és legyen jelen a világban Krisztus követői által.

A levél írásának *célja Krisztus követőinek eszméltetése arra, hogy Jézus tanítása nem csupán egy elmélet, hanem az életet meghatározó erő*. Aktivizálni igyekszik tanításával Jézus első század végén élő követőit Krisztus tanításának az életben való érvényesítésére, akár az istentiszteletről, akár a gyülekezet tagjaihoz való viszonyukról, akár a hétköznapi élet dolgairól legyen szó. Felelősségre int az eltévelyedett testvérek iránt, akármilyen tévelygés oka: egy ember megnyerése Krisztus számára életmentés. Ezen túl a sikeres missziói munkára indítja a levél befejezésekként olvasóit.

35 MICHAELIS, Wilhelm: Einleitung in das Neue Testament, Bern, Berchthold Haller Verlag, 1954, 280k.

8. A levél címzettje

A levél címzettjének meghatározása ez: ταῖς δώδεκα φυλαῖς ταῖς ἐν τῇ διασπορᾷ – a diaszpórában élő tizenkét törzsnek. Konkrét város, illetve tartomány vagy tartományok meghatározása helyett a levél egészen átfogóan fogalmaz. Kérdés, hogy míg a diaszpóra kifejezés egészen kitágítja a levél címzettjeinek a körét, a tizenkét törzs megnevezés nem szűkíti-e le. Kire vonatkozik a diaszpórában élő tizenkét törzs megnevezés? Ki a levél címzettje? E tekintetben sem azonos az írásmagyarázók álláspontja. Vannak, akik Izráel tizenkét törzsére vonatkoztatják, és Jákób és családtagjai nevének allegorikus értelmezésével magyarázzák a levél címzettjeit. Ily módon tágul a kör. A levél bevezető mondatában az író nem történeti híradásnak szánja a mű címzettjeinek meghatározását, hanem csak iránymutatásnak az irat megértésében. Többen képviselik ezt az álláspontot.

Vannak olyanok is, akik nem tartják keresztyén iratnak a levelet, főként azzal érvelve, hogy Jézus neve is csak két helyen szerepel benne, de ott is mellőzhető anélkül, hogy az sértene a mondat értelmét. Tehát a levél címzettjeinek meghatározását is ennek megfelelően értelmezik. Ez az érvelés azonban a levél tartalma, Jézus tanításának közvetítése, az újszövetségi iratokkal való tökéletes összhang kimutatása alapján elutasítandó. Az allegorikus-etikus alapon való névmagyarázat gyakorlata, az ún. *onomastica sacra* abban a korban nem volt idegen, bevett gyakorlat volt.³⁶ Ez a magyarázati mód lehet tetszetős és érdekes, azonban a szerző intenciója szerint másról van szó.

A levél írója bevezetésében a címzettek meghatározásával azt az új Isten népét, azokat a keresztyéneket határozza meg, akik a világban bárhol szét-szórtságban, kisebbségben élnek. Az újszövetségi irodalom az első század végén általában használja azokat a megnevezéseket Krisztus követőire, amelyek az ószövetségi korban Izráelre vonatkoztak. Itt is erről van szó. *A tizenkét törzsként diaszpórában élő nép Isten új szövetséges népe, Krisztus egyháza, bárhol is él a világban.* A címzettek meghatározása internacionális és interkonfesszionális.

³⁶ HAUCK, Friedrich: Die Kirchenbriefe, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1954, 4.; vö. WINDISCH, Hans – PREISKER, Herbert: Die Katholischen Briefe, Tübingen, J.C.B. Mohr, 1951, 4.

9. A levél keletkezési helye és ideje

A levél bevezető mondatának meghatározása szerint a levél a diaszpórában élőkhez szól, így *Michaelis* szerint a levél keletkezési helyeként Palesztina jöhet számításba.³⁷ *Bengel* Jeruzsálemre gondol.³⁸ A Jézus-tradíció igen jó átöröktetéséről van szó, tehát azok körében célszerű keresni a keletkezési helyét, akik Jézus közvetlen környezetéhez tartoztak, látták, hallották, amit tett. Jakab, illetve a forrása jobban értette Jézus szavainak eredeti intencióját, mint Máté evangéliumának szerzője vagy forrása. Természetesen az is számításba veendő, hogy ez a forrás Palesztinán kívüli helyre is eljuthatott, amit a levél ismeretlen írója, a minden bizonnyal zsidó származású, igen művelt hellenista tanító közvetített. Amennyiben a levél címzettjeinek is az egész egyházat tekintjük, az írója, illetve az első század végén már általánossá vált nyelvhasználat szerint, akkor nemcsak Palesztina jöhet számításba a levél keletkezési helyeként. Az első század második felétől kezdve, de különösen annak utolsó évtizedeiben a korábban Isten ószövetséges népére vonatkozó meghatározásokat már Isten újszövetséges népére, az egyházra vonatkoztatva használták.

Ha viszont *Kittel*³⁹ álláspontja szerint ítéljük meg a levél íróját és ennek megfelelően keressük a keletkezési helyét, akkor Jeruzsálem jöhet számításba.⁴⁰ A levél keletkezési ideje pedig a 40-es évek. Ez azt jelentené, hogy Jakab levele még Pál missziói munkája előtt keletkezett volna, az apostoli zsinat előtt, amint korábban említettem. E szerint Jakab levele volna az újszövetség legkorábbi irata. Ez azonban a levél belső bizonyágtétele, nyelve, stílusa, az egyházi szituáció ismerete alapján szerintem nem igazolható. Kérdéses azért is, mert a korai egyházi atyák és a kanonikus iratok legkorábbi kánonjegyzéke sem tesz említést róla. Nem igazolható viszont az az álláspont sem, amely a levél keletkezési idejét túlságosan későre, a második század első negyedére teszi.

A levél keletkezési helyére nézve Palesztina, illetve Antiókhia környéke jöhet számításba a feltételezések szerint, de van, aki Rómát sem tekinti kizártnak.⁴¹ Erre azonban a levélből semmilyen konkrét támpontot nem

37 MICHAELIS, W., 278.

38 BENDEL, J. A., 712.

39 KITTEL, G. in ZNW 41. 1942. 71–105.

40 BARCLAY, W., 28.

41 DIBELIUS, M. – Greeven, H., 46.

kapunk. Teljes bizonyossággal sem a levél keletkezési helyét, sem az idejét nem tudjuk megállapítani. A levél *keletkezési helye ismeretlen, az ideje pedig a Krisztus utáni első század vége lehetett.*

10. A levél vallástörténeti háttere

A levél vallástörténeti hátterének megállapítása meglehetősen nehéz, mivel a keletkezési idejével szoros kapcsolatban van. A levél műfaja szerint parainetikus irodalom. Intelmeinek a fogalmai egybehangzóak Pál leveleinek hasonló részleteivel. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy azoknak a hatása érvényesül bennük. Egyes fogalmai a sztoikus terminológiát idézik, a gnosztikusok fogalmait, ez sem jelenti viszont azt, hogy ez döntő lett volna a levél számára. Intelmeinek sajátossága egy bizonyos *internacionalitás és interkonfesszionalitás.*

A vallástörténeti háttér, amely leginkább számításba jöhet, a legrégebbi, nem keresztyén *zsidóság*. Vannak olyanok, akik ennek alapján el is vitatják a levél keresztyén jellegét. *Spitta* és *Massebieau* felveti azt a kérdést, hogy ezt az iratot vajon nem a levél szerzője krisztianizálta-e, vagy valaki más, azzal, hogy az eredetileg zsidó iratba Jézus Krisztus nevét két helyen beillesztette.⁴² *Spitta* és *Massebieau* álláspontjával már az előzőek során találkoztunk. Elvitathatatlan, hogy a levél a keresztyénség előtti irodalomra hivatkozik, viszont ez természetes, ezt teszi Jézus is. Az üdvösség a zsidók közül származik. Jézus feltámadása után az írárok alapján Mózesről kezdve világítja meg az emmausi úton szenvedésének és halálának az eseményeit. A két út feltárása esetén, a házi táblák során a Kolosséi, az Efézusi és Péter első levelében is erről van szó.

A zsidóságból eredő gondolatokkal való rokonsága nem bizonyíték arra, hogy jogosan kétségbe vonható keresztyén mivolta. Ha Jézus neve valóban csak kétszer szerepel a levélben oly módon, hogy ki is hagyható belőle a levél üzenetének csorbulása nélkül, az nem jelenti azt, hogy a Jézustól való tanítás, az üzenet nem szólal meg benne. Ezenkívül is vannak olyan részletek,

42 DIBELIUS, M. – Greeven, H., 20.

amelyek vitathatatlanul a keresztyénekre vonatkoznak, így például az 1,18, és a 2,7.

Jakab levelének egy szűk vallástörténeti háttérhez való besorolásától óvakodnunk kell. A levél vallásossága a gyakorlati életre irányul, útmutatásait nem valamiféle elvi teológiai koncepció határozza meg. Szó van természetesen benne teológiai fogalmakról, amelyek által Krisztus követésének a lényegét, az életfolytatásban megmutatkozó konkrét formáját világítja meg. Jakab levele a gyakorlati, az *aktív keresztyénségről* szól. Ami a levél háttérét illeti, azokról a körökről, *azokról a gyülekezetekről van itt szó elsősorban, amelyeknek Jézus szavainak a gyűjteményét, a Jézus-tradíciót köszönhetjük.* Ez a döntő. Az pedig természetes, hogy ezenkívül hatással volt a levél írójára a korabeli vallási, elsősorban *a zsidó bölcsesség irodalma*, ezen kívül *a görög próza a költészettel együtt és a filozófia.*

11. A levél üzenete

1. *Isten és Jézus Krisztus személye a levél jelentőségének, tekintélyének az alapja.* Jakab Istenre, a Mindenhatóra és szent Fiára, a Megváltó Krisztusra irányítja olvasói figyelmét, aki a levél üzenetének a forrása, a levél szerzője. Nem a maga származásáról, családi háttéréről szól, hanem arról, ami a levél hitelessége szempontjából fontos. *Jakab Istennek és Jézus Krisztusnak a szolgája.* A maga személyét illetően csak a nevét határozza meg, *a funkciójáról* szól. Isten Krisztus megjelenése után is emberi módon szól az emberekhez, de tőle való üzenettel. Az emberi hang mennyei üzenet közvetítője. *Jakab nem a forrása, hanem a hirdetője, közvetítője Isten szavának. Az Istennel való személyes kapcsolat feltétele a hiteles üzenet átadásának.*

2. *A levél tartalma* Istennek az üdvtörténet ószövetségi korban adott, Jézus Krisztus által megerősített, új, egyszer s mindenkorra érvényes üzenete. Összekapcsolja az ószövetségi korban, az atyák idején adott kijelentést és a Jézus által érvényesített üzenetet. *Isten üdvözítő terve eseményeinek összetartozását, folyamatos kibontakozását szemlélteti.* A jelen kora, az újszövetségi nép élete a múltban gyökerező lét, amely a jövőben folytatódik, és teljeseedik ki.

3. Az új szövetséges nép jelene még *nem mentes a kísértésektől*, a próbáltól, de azok hitének megerősítését, javát szolgálják. A keresztyén ember megromlott emberi természete újra meg újra támad, *a kísértéseknek nem Isten a forrása*. Ő jó, és minden jó adomány és tökéletes ajándék tőle jön, aki változhatatlan valóság.

4. Az *igazi istentisztelet folytatódik az életben emberséges tettekben*. A szeretet parancsának érvényesítése mellett az erkölcsi tisztaság megvalósítása az istenfélő életről szóló jeladás, az Isten igényének megfelelő istentisztelet.

5. A *személyválogatás tiltása a gyülekezeti közösségen belül*. A világi normák nem követendők sem az egyház istentiszteletére jövő gyülekezeti tagok esetében, sem másutt. Isten nem személyválogató, népe sem lehet az.

6. A *szegények és gazdagok helyzetének megítélésében Jézus tanítása az irányadó*. Mindkettő a mulandó világhoz tartozó állapota az embernek, a maradandó jövő szempontjából célszerű élni mindkettővel. A „szegény” meghatározás Jézus korában, de a levél írásának idején is nemcsak gazdasági kategória, hanem vallási jelentéstartalmat nyert. A „föld népe” az istenfélők, akik nem tartoznak a kétes értékű jómódú, az Úr törvényét legfeljebb csak formálisan teljesítő elithez, hanem fogékonyak Isten szavára. Ők számíthatnak Isten segítségére azokkal a gazdagokkal szemben, akik visszaéltek helyzetükkel, a gyakorlati életükben istentelenek és embertelenek.

7. A *jó cselekedetek jelentősége, a cselekedetek és a hit kapcsolata*. A jó cselekedetek az élő hit gyümölcsei. Az a hit, amely nem folytatódik jó cselekedetekben: *halott*. Az a hit, amely csupán elméletté vált, nem az Úr igényének megfelelő, változtatásra szorul. A hit és a jó cselekedetek elválaszthatatlanul összetartoznak, ahogyan azt az ószövetségi példák szemléltetik. Jakab jó cselekedetek-fogalmához hozzátartozik a hit, mint ahogyan Pál hitfogalmához hozzátartozik a jó cselekedet. A két irat szembeállítása egymással nem célszerű, annál is kevésbé, mert nem azonos korban születtek meg. Mindegyik saját kora Krisztus követőinek szólaltatja meg a hiteles üzenetet, szükségszerűen kiélezve azt. Jakab jó cselekedetekről szóló tanítása aktivitásra szólítja Krisztus követőit, vagyis az életformában megnyilvánuló hit természetes következményét igényli.

8. A *gyülekezeti tanítók felelőssége, a nyelv bűnei*. A tanítás beszéd által jut el az emberekhez, a tanítók felelőssége, hogy mit közvetítenek nekik. A nyelv, a beszéd vajon lehet-e egyszerre Isten magasztalásának és az ember szidalmazásának az eszköze, azé az emberé, akit Isten a maga képére teremtett? Ugyanaz a szó lehet-e az áldás és az átok közvetítője? Maga a természet is arra tanít, hogy ez lehetetlen. 9. A *felülről való bölcsesség megmutakozása*

és hiányának háttere. A megromlott, önző emberi kívánság kiélése, a világ barátsága ellenségeskedés Istennel.

10. *Isten soha ne maradjon ki a hétköznapi élet terveiből sem, hiszen tőle függ minden dolgunk, az egész életünk, a jelenünk és a jövőnk egyaránt.*

11. *Az Úr visszajön, türelmesen kell várni, mint ahogyan ezt teszi a földműves a maga életének keretei között.* Minden élethelyzetben célszerű teendő odajárulni az Úrhoz imádságban, akár jó és örömet jelent, akár nehéz, gyógyításra váró betegségről legyen szó. Az imádság és a korszerű gyógy-mód igénybevétele feltételezi egymást. Krisztus követése közösségi létmód, amelyben az előjárók szolgálata fontos.

12. A tévutat járó emberek megmentése, a misszió minden egyes gyülekezeti tag lehetősége és felelőssége. Az életről van szó, amely minden embernek fontos.

A levélnek ez az utolsó intelme, amely üzenetének érvényesítését és a missziói munka folytatását igényli attól, aki olvassa, egészen Krisztus dicsőséges visszajöveteléig.

12. A levél magyarázatának módszere

A levél magyarázata a szöveg fordítását hozza, ezt követően a szöveg elemzését és a tartalmi összefoglalását. Voltaképpen az egzegetikai munka ezzel zárul. A korábbi egzegetikai munkáimban ezt a módszert követtem, mint ahogyan mások is. Általában a szövegelemzés és tartalmi magyarázat sem külön egységként jelenik meg a magyarázatok többségében, hanem vannak kommentárok, amelyek elsősorban a szöveg kritikai elemzésével foglalkoznak, és vannak, amelyek a tartalmi elemzésre teszik a nagyobb hangsúlyt. Varga Zsigmond J. professzor magyarázatai között is találunk mindkét magyarázati módszer követésére példát. Az egzegetikai módszerek közül én azt tartom célszerűnek, amelyben a szöveg kritikai elemzése és a tartalmi magyarázat külön egységként jelenik meg. A tartalmi magyarázat ugyanis hasznos építő olvasmánya lehet a gyülekezet tagjainak is, akik bibliai ismereteiket szeretnék elmélyíteni. Ezenkívül, szintén gyakorlati szempontok alapján, gyülekezeti lelkészek igényének megfelelően, sőt korábban az ún. exmisszus hallgatóim kérését is figyelembe véve a Pásztori

levelek magyarázatával kezdődően az egzegetikai munkámat kiegészítettem minden perikópa esetében *meditációval*. Voltaképpen ezt tettük többen is kezdő tanár koromban, amikor a Református Egyház című folyóiratban a Bibliaolvasó Kalauzunk alapján minden hónap vasárnapjára és ünnepeire megjelentettük a szerkesztő kérésére a magyarázatunkat. Az első ilyen jellegű magyarázatom Bottyán János felkérésére született meg. Részben a lelkipásztorok kérésének engedve, másrészt a bibliaismeretük elmélyítésére törekvő gyülekezeti tagokra tekintettel vállaltam, hogy Jakab levelének a magyarázatát is kiegészítem minden perikópa után *meditációval*. A tudatlanság a hitetlenség melegágya, igyekeztem és igyekszem mindent megtenni azért, hogy a Bibliával és annak Urával kapcsolatban tapasztalható nagyfokú tájékozatlanság, tudatlanság és tévhit megszüntetését segítsem. A tudományos módszert Jakab levelének a magyarázata során is úgy alkalmazom, hogy annak eredményét a *meditációval* kiegészítem.

MAGYARÁZAT

I. A levél bevezetése Jak 1,1

A szöveg:

(1) Ἰάκωβος θεοῦ καὶ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ δοῦλος ταῖς δώδεκα φυλαῖς ταῖς ἐν τῇ διασπορᾷ χαίρειν.

A fordítás:

(1) Jakab, Istennek és az Úr Jézus Krisztusnak szolgája a szétszórtságban élő tizenkét törzsnek üdvözlését küldi.

Szövegelemzés

Jakab levelének bevezetése *a szabályszerű levelezés bevezetésének a kellékeit tartalmazza*. Megnevezi a levél szerzőjét, címzettjeit, és közli az üdvözlő formát. Mindezt azonban nem oly módon teszi, hogy ennek alapján könnyedén azonosítani tudnánk akár a levél íróját, akár a címzettjeit.

A levél írója: *Jakab*. A levél bevezetéstani kérdéseinek az elemzése során az vált világossá, hogy a levél egy igen jól képzett, hellenista műveltségű, számunkra ismeretlen író munkája: *pszeudepigráf* írat. Az író igen jó, egészen korai gyülekezeti hagyományt közvetít, amely még eredetibb, mint ami Máté evangéliuma mögött van. Nem kizárt, hogy egy Jézus közvetlen közelében lévő személyről, Jézus szavainak, tanításának az írásba rögzítőjéről lehet szó. Nem zárható ki, hogy a levél írója olyan gyülekezeti tradícióból merítette anyagát, amelyben része volt a Jézus legközelebbi tanítványi köréhez tartozó Zebedeus fia Jakabnak. A levél írója önmagáról csak annyit mond el a nevén kívül, hogy *Isten és az Úr Jézus Krisztus szolgája*. A levél forrása, eredete, szerzője a mindenható Isten, aki szent Fia által egyszer s mindenkorra érvényes üzenetét hirdettette meg, és ezt a továbbiak során a vele személyes kapcsolatban lévő, a rendelkezésére álló szolgája által adja tovább.

Így határozza meg önmagát: δοῦλος θεοῦ „Isten szolgája”. A LXX-ban ugyanígy vannak megnevezve azok az istenfélő személyek, akik az Úr szolgálatában vannak az ő elhívása és felhatalmazása által. Ilyenek voltak a patriar-

chák, Mózes, és a próféták.⁴³ Megtisztelő cím ez a maga korában. Jakab ezzel a meghatározással azok sorához tartozónak tekinti magát, akiket az ószövetségi iratok illetnek ezzel a fogalommal (1Móz 32,10; Ézs 41,8; 48,20; Jel 46,27; Ez 28,26). Személyének további meghatározásával azonban el is határolódik Istennek az ószövetségi szolgáitól, így módon: καὶ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ „és az Úr Jézus Krisztusnak”. Istennek az üdvtörténetben Jézus Krisztussal kezdődő, döntően új korszaka elhívott szolgálóihoz tartozónak tartja magát.

Némelyek azonban ezt a kiegészítést megkérdőjelezzik arra hivatkozva, hogy Jézus neve ezenkívül még egy helyen fordul elő a levélben (2,1), tehát mindössze kétszer. Mindkét esetben olyan összefüggésben szerepel, hogy akár mellőzhető is a mondat értelmének megsértése nélkül. *Spitta* a κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ kiegészítést a levél krisztianizáló interpolációjának tekinti.⁴⁴ Igaz, hogy Jézus Krisztus neve csak kétszer fordul elő a levélben, azonban a tanítása a legrégebbi a Jézus közvetlen környezetéből való tradíció alapján. A levél keresztyén jellege vitathatatlan.

A levél címzettjeinek meghatározása: ταῖς δώδεκα φυλαῖς ταῖς ἐν τῇ διασπορᾷ (vö. Mt 19,28; Jel 7,4–8). Nem szokványos meghatározása ez a levél címzettjeinek. A meghatározás eredetileg az Izráel földjén kívül élő zsidókat jelenti, majd a babiloni fogság után az egész zsidó népet. A zsidók a fogság következtében az egész világ területén szétszórtságban éltek. Az apostol írásban igyekszik bátorítani mindazokat, akikhez személyesen nem tudott szólni.⁴⁵ Jelenti azonban a levél meghatározása ezenkívül Jézus megjelenése után a diaszpórában élő zsidókeresztyéneket is (ApCsel 11,19), ellentétben az ApCsel 15,23-ban lévő meghatározással, amely a pogánykeresztyénekről szól. A diaszpóra fogalmának jelentése a későbbiek során úgy módosult, hogy a zsidó és pogány háttérű múlttal rendelkező keresztyéneket egyaránt jelenti, tehát mindazokat, akik szétszórtságban élnek a világban abban a tudatban, hogy igazi hazájuk, otthonuk a mennyben van (1Pt 1,1.17; 2,11; Zsid 13,14). Jakab nem egyszerűen azt írja a címzettjei meghatározásaként: „bárhon élő keresztyéneknek”, hanem látszólag konkrét címzettet választ, titokzatosan azonban a diaszpórában élő tizenkét törzsről szól (vö. 2Jn 1,13; 1Pt 5,13).⁴⁶ Ezzel a meghatározással a levél ismeretlen írója nemcsak az Ószövetség irataiban való jártasságáról tesz bizonyosságot, hanem a Krisztus

43 WINDISCH, H. – PREISKER, H., 4.

44 DIBELIUS, M. – GREEVEN, H., 66k.

45 KÁLVIN J.: A Katholikus levelek magyarázata. Sorozatszerkesztő Bogárdi Szabó István, Budapest, Kálvin Kiadó, 2013, 235.

46 DIBELIUS, M. – GREEVEN, H., 67.

ismeretéről, és a század végén általánossá vált keresztyén nyelvhasználatról is. Ekkor már az engedetlen népi szövetséges nép helyett azokat a meghatározásokat, amelyek korábban Izráelre vonatkoztak, a két népből lett harmadik népre vonatkoztatták: Krisztus követőire, az egyházra.

A köszöntés így hangzik: χαίρειν. A χαίρω ige „örül”, „öröme van”, „örvendezik” infinitívusza. Kiegészítve a τινι λέγει formával: „üdvözlét mond valakinek”, vagy „köszönt valakit” (2Jn 10k). Ez a kifejezés szerepel hiányosan a levélkezdetekben (ApCsel 15,23; 23,26)⁴⁷. A profán görög levelezés kedvelt, bevett formája ez. A keresztyének ezt a formát tőlük vették át. Jakab a világi levelezésben szokásos formával köszönti a címzetteket. A levél írójának ezzel a köszöntéssel az a célja, hogy a különböző kísértések, próbák között élő keresztyéneket türelemre indítsa, megerősítve olvasóit.⁴⁸

Tartalmi összefoglalás

A levél bevezető mondata tömör. A korabeli görög, világi, mindennapi életben szokásos formát követi. Egyes szám 3. személyű formában szól a levél küldőjéről, a címzettekről és a köszöntés is egy mondat keretén belül szólal meg. A levél írójáról származását, családi hátterét illetően nem szól, csak egy gyakori keresztnévet közöl: *Jakab*. Az újszövetségi iratok alapján öt személy ismeretes ezen a néven, amint azzal korábban részletesen foglalkoztam. Az író személye azonban csupán a név közlése alapján nem dönthető el. A tárgyi adatok elemzésének eredményeként a tudományos kutatás mai állása szerint *ismeretlen személy a levél írója akkor is, ha történetesen Jakab volt a neve*. A levél szerzője nem szól arról, ami szerinte mellékes, csupán arról szól, ami fontos. *Ő Isten és az Úr Jézus Krisztus szolgája*. Ez a meghatározás kifejezi azt, hogy ő személyes kapcsolatban van azzal a mindenható Istennel, aki Jézus Krisztusban feltétel nélküli kegyelmét hirdettette meg a világnak. Jézusban felismerte a megígért szabadítót, akit Lelke által felkent, vagyis Krisztust. Ő az Úr. Azok köréhez tartozik, akik az üdvtörténet korábbi korszakában *szolgái* voltak: Ábrahám, Izsák, Jákób, Józsué és a próféták. A próféták speciális megnevezése ez a meghatározás.⁴⁹ Az Isten szolgája tiszteletet és méltóságot kifejező meghatározás. Jakab ugyanúgy Isten és az Úr Jézus Krisztus rendelkezésére áll, mint ahogyan azt a maguk korszakában Mózes

47 VARGA Zs. J.: Újszövetségi görög–magyar szótár, Budapest, Kálvin Kiadó, 1992, 1005k.

48 BENGEL, J. A., 713.

49 BARCLAY, W., 38.

és a próféták tettek. Az Úr szolgájának lenni abszolút függést jelent, teljes engedelmességet, alázatot és hűséget iránta. *A szolgálat tartalma a tőle való üzenet hirdetése.* A levél eredete, forrása túlmutat a Jakab személyén. Ő azt továbbítja, amit Isten az Úr Jézus Krisztus által kijelentett. Ez a kijelentés hiteles, a Krisztus közvetlen környezetéhez tartozóknak a hagyománya, amelyben része lehetett – legalábbis kizárni nem lehet ezt – Jakabnak, a Zebedeus fiának is. Jakab, a levél szerzője ismeretlen, azonban amit közöl, *amit ír, az az Úr Jézus Krisztustól származó üzenet.*

A levél írója a *diaszpórában élő tizenkét törzs tagjaihoz szól.* A levél írása idején ez a meghatározás már átvitt értelemben a világ színterén élő keresztyéneket, az egyház tagjait jelenti.⁵⁰ A levél címzettje Isten szétszórtságban élő népének szól, Krisztus követőinek, az egyház tagjainak. Ehhez a közösséghez a zsidókból és pogányokból származó személyek egyaránt odatartoznak (Jel 7,4–8; Gal 6,16).

A *köszöntés* a világi levelezés bevett formája. A világ keretei között jelent meg és hirdeti e világ számára azt a szeretetet, amely a levél üzenetének közvetítőjét és címzettjeit egyaránt önmagához kapcsolja, és általuk jelen van annak színterén. Az üdvözlő fogalom eredeti szövege gyökében lévő jelentéssel eszméltet arra a kegyelemre, amely a világ számára az üdvösséget hozta. *Üdv a világban élő egyház minden tagjának.* Nemcsak a görög fogalom, hanem annak magyar fordítása is alkalmas arra, hogy Krisztus kegyelme jelentőségét hirdesse e világ keretei között egy mindennapi, sokszor ismételt köszöntéssel. Az üdvözlés az üdvösségre eszméltet, a világi fogalom az új világ zavartalan boldogságára.

MEDITÁCIÓ

Üdv a világ minden keresztyén emberének

Rendhagyó levél, fontos üzenet. Rendhagyó Jakab levele, mert úgy kezdődik, mint ahogyan egy levél kezdődik, de nem úgy fejeződik be. Van szabályszerű kezdete, de nincs szabályszerű befejezése. Igaz, hogy a levél kezdete szabályszerű, ugyanakkor a kezdete alapján is világos, hogy rendhagyó levélről van szó. Ezt mutatja a levél írója, a levél címzettjének meghatározása és a jókívánság közlése. A levél, éppen a rendhagyó forma által is a fontos üzenetre igyekszik felhívni olvasói figyelmét. A sablonos, megszokott forma

50 SCHRAGE, W., 14.

helyett a rendhagyó forma által ébreszti, aktivizálja az első század vége felé azokat a keresztyéneket, akiknek az esetében a hit elméletté vált, már szinte teljesen kiüresedett, nem vált életformáló erővé, hiányzott annak következménye, a jó cselekedet, a tettek sorozata úgy, amint arra az élet különböző területén szükség van.

Rendhagyó a levél, mert *ahogyan az íróját meghatározza, azzal azt üzeni, hogy nem az ember személye, hanem a funkciója fontos*. A Jakab annyira elterjedt név volt, mint nálunk a Sándor, a László, vagy éppen a Zoltán. Nem az ember személye, hanem az az üzenet fontos, amit hirdet, amit közvetít. Az a fontos, akinek a követe, akinek az üzenetét hirdeti. Isten, és az Úr Jézus Krisztus üzenetét adja át. Istennek és az Úr Jézus Krisztusnak a szolgája. Azt jelenti ez, hogy azok sorához tartozik, akik teljes alázattal, engedelmességgel állnak az Úr rendelkezésére. *Személyes közösségben van a mindenható Úrral, és az ő Fia szabadító tetteinek következményét hirdeti*. Jakab Jézus üzenetét adja át, írja le azon a szinten, és a korabeli irodalmi eszközök igénybevételével, amelyek által kortársai elérhetőek, megszólíthatóak. Az üzenet fontos, mert az nem emberé, hanem az Istené, aki Jézus Krisztus által szólt, és szólít meg minden embert személyválogatás nélkül. Jakab az ő hiteles üzenetét hirdeti, megfelelő nyelvi és irodalmi szinten. A küldetés teljesítésének ma is a hiteles üzenet, személyes kapcsolat az üzenetet ajándékozó Úrral, és annak a megfelelő formában való közvetítése a feltétele.

Rendhagyó a levél, mert *a címzettek meghatározása internacionális és interkonfesszionális*. Krisztus követőiről van szó, akik a világ bármely részén élnek. Az Úr újszövetséges népéhez bárki odatartozhat, bármely nép tagja, bármilyen fajhoz, bármelyik nemhez tartozik, bármilyen foglalkozást végez, bármilyen társadalmi berendezkedésben él. Krisztus követője lehet mindenki, aki Isten Krisztus által megszólító szavának engedelmeskedik. A világ színterén a szétszórtság, a diaszpóra-szituáció Krisztus követőinek, az egyháznak a létformája. Átmeneti ez a környezet számára akkor is, ha történetesen a világ valamelyik részén többségben volnának Krisztus követői, mivel követőinek állandó hazája az, ahová Krisztus feltámadása után visszament. Az ő akarata az, hogy ahol ő van, ott legyen minden szolgája. Aki neki szolgál, megbecsüli azt az Atya. A Lélek pedig vágyakozik ahhoz, akitől adatott, hogy vezessen az engedelmesség útján, az igazi istentisztelet gyakorlására késszé tegyen. Krisztus szolgája által szól az Úr szava, a címzettjei mi vagyunk, fogadjuk alázatos szívvel, és engedelmeskedjünk annak.

3. Rendhagyó a levél, mert *az üdvözlét bár hétköznapi, megszokott, de túlmutat a hétköznapi élet keretein*. Ahogy a görög szóban benne van a kegyelem és az öröm jelentése is, úgy a magyar üdvözlét szó is magában rejt az

üdv fogalmát. Az üdvözllet az üdvösséget, a testi-lelki, szellemi javat, azt a harmonikus életvitelt kínálja, amely már a földi körülmények között valóság lehet. Akkor is valóság lehet ez, ha Krisztus követőinek éppen nem problémamentes az élete. – Bár az írásmagyarázók közül van, aki úgy gondolja, a levél írója azért használja ezt a köszöntést, mert nagyon széles olvasóközönséget szólít meg, és ezt mindenki érti. Lehet ez is igaz, de talán éppen ezért fontos, hogy olyan köszöntést használ, amelynek a szótövében benne van az a többlet, amely az ember számára egzisztenciális helyzetének ígéretes megoldását jelenti. Érvényes ez akkor is, ha ennek a fogalomnak a főnévi igenévi formája bevett üdvözlő formává lett. Az üdvözllet a földi javak mellett azt a jót is kívánja, amely az e világi és az eljövendő boldog élet garanciája. Valamikor, még az én gyermekkoromban a köszöntés így hangzott: „adjon Isten jó reggelt”, „adjon Isten jó napot”, „adjon Isten jó estét”, „adjon Isten jó éjszakát”. Isten minden jó ajándék forrása. Ma Református Egyházunk tagjai között az általánossá vált köszöntési forma: Áldás, békesség! Ez a köszöntési forma Isten nevének a kimondása nélkül, de szintén arra utal, akitől minden jó ajándék jön, és azt kívánja mindenkinek, amire szükségünk is van, és ami a jövőnket illetően is a legfontosabb, a levél köszöntését követve.

Rendhagyó ez a levél, mert a bevezetését nem követi befejezés. Azért nem, mert annak folytatását tőlünk várja, nemzedékről nemzedékre. Tőlünk várja, hogy folytatói legyünk annak az aktív keresztyén életnek, amely által emberek megnyerése folyik Krisztus számára, az életük megmentése.

II.1. A kísértésekről Jak 1,2–18

A szöveg:

(2) Πᾶσαν χαρὰν ἡγήσασθε, ἀδελφοί μου, ὅταν πειρασμοῖς περιπέσητε ποικίλοις, (3) γινώσκοντες ὅτι τὸ δοκίμιον ὑμῶν τῆς πίστεως κατεργάζεται ὑπομονήν· (4) ἡ δὲ ὑπομονὴ ἔργον τέλειον ἐχέτω, ἵνα ᾦτε τέλειοι καὶ ὀλόκληροι, ἐν μηδενὶ λειπόμενοι. (5) Εἰ δέ τις ὑμῶν λείπεται σοφίας, αἰτείτω παρὰ τοῦ διδόντος θεοῦ πᾶσιν ἀπλῶς καὶ μὴ ὀνειδίζοντος, καὶ δοθήσεται αὐτῷ. (6) αἰτείτω δὲ ἐν πίστει, μηδὲν διακρινόμενος, ὁ γὰρ διακρινόμενος ἔοικεν κλύδωνι θαλάσσης ἀνεμιζομένῳ καὶ ῥιπιζομένῳ· (7) μὴ γὰρ οἰέσθω ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ὅτι λήμψεται τι παρὰ τοῦ κυρίου, (8) ἀνὴρ δίψυχος, ἀκατάστατος ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ. (9) Καυχάσθω δὲ ὁ ἀδελφὸς ὁ ταπεινὸς ἐν τῷ ὕψει αὐτοῦ, (10) ὁ δὲ πλούσιος ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ, ὅτι ὡς ἄνθος χόρτου παρελεύσεται. (11) ἀνέτειλεν γὰρ ὁ ἥλιος σὺν τῷ καύσῳ καὶ ἐξήρανεν τὸν χόρτον, καὶ τὸ ἄνθος αὐτοῦ ἐξέπεσεν καὶ ἡ εὐπρέπεια τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἀπώλετο· οὕτως καὶ ὁ πλούσιος ἐν ταῖς πορείαις αὐτοῦ μαρανθήσεται. (12) Μακάριος ἀνὴρ ὃς ὑπομένει πειρασμόν, ὅτι δόκιμος γενόμενος λήμψεται τὸν στέφανον τῆς ζωῆς, ὃν ἐπηγγείλατο τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν. (13) μηδεὶς πειραζόμενος λεγέτω ὅτι Ἀπὸ θεοῦ πειράζομαι· ὁ γὰρ θεὸς ἀπειραστός ἐστιν κακῶν, πειράζει δὲ αὐτὸς οὐδένα. (14) ἕκαστος δὲ πειράζεται ὑπὸ τῆς ἰδίας ἐπιθυμίας ἐξελκόμενος καὶ δελεαζόμενος· (15) εἴτα ἡ ἐπιθυμία συλλαβοῦσα τίκει ἁμαρτίαν, ἡ δὲ ἁμαρτία ἀποτελεσθεῖσα ἀποκύει θάνατον. (16) Μὴ πλανᾶσθε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί. (17) πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον ἄνωθέν ἐστιν, καταβαῖνον ἀπὸ τοῦ πατρὸς τῶν φώτων, παρ' ᾧ οὐκ ἔνι παραλλαγή ἢ τροπῆς ἀποσκίασμα. (18) βουληθεὶς ἀπεκύησεν ἡμᾶς λόγῳ ἀληθείας, εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς ἀπαρχὴν τινα τῶν αὐτοῦ κτισμάτων.

A fordítás:

(2) Teljes örömmel tartsátok testvéreim, amikor különféle kísértésekbe estek, (3) tudjátok ugyanis, hogy hitetek próbája kitartást szerez, (4) a kitartás viszont vonjon maga után tökéletes cselekedetet, hogy tökéletesek legyetek és kifogástalanok, semminek se legyetek híjával. (5) Ha pedig közületek valaki híjával van a bölcsességnek, kérje attól az Istentől, aki mindenkinek

megadja készségesen és nem tesz neki szemrehányást. (6) Kérje azonban hittel, egyáltalán ne kételkedve, mert aki kételkedik, az hasonló a tenger hullámához, amelyet a szél ide-oda dobál. (7) Ne gondolja azért az ilyen ember, hogy kap majd valamit az Úrtól, (8) a kétszínű, minden útjában állhatatlan ember. (9) Dicsekedjék a szegény testvér felmagasztaltatásával, (10) a gazdag pedig megaláztatásával, mert el fog az múlni, mint a fű virága. (11) Felkel ugyanis a tűző nap és elszáritja a fűvet, a virága is lehull, és szépsége odatesz, így fog a gazdag is a maga útjaival járni. (12) Boldog az az ember, aki kibírja a kísértést, mert miután kipróbált lett, el fogja nyerni az örök élet koszorúját, amelyet megígért az Úr azoknak, akik szeretik őt. (13) Senki ne mondja, amikor kísértés között van, hogy Isten kísért engem. Mert Isten nem kísérhető gonosszal, de ő sem kísért senkit. (14) Mindenki úgy jut kísértésbe, hogy a saját maga kívánsága vonja és csalogatja: (15) azután a kívánsága megfogva bünt szül, a bűn pedig teljességre jutva halált jelent. (16) Ne tévelyegjetelek, szeretett testvéreim: (17) Minden jó adomány és minden tökéletes ajándék felülről száll alá a világosság atyjától, akiben nincs változás, vagy változás árnyéka. (18) Az ő akaratából szült meg bennünket az igazság igéje által, hogy legyünk mintegy első zsengeje az ő teremtményeinek.

Szövegelemzés

Az első nagy összefüggő beszéd témája a kísértések kérdésköre. Különböző oldalról közelíti meg ezt a témát egészen részletesen. A kísértések témakörével foglalkozó nagy egységen belül több esetben szóösszecsengés alapján kapcsolódik egy-egy részlet az előzőhöz. A levélnek az első nagy egysége is ily módon kapcsolódik a bevezetéséhez a *χαρά* fogalmával. Ez a szóösszecsengés alapján való kapcsolat figyelhető meg a következőkben is. A 4. verssel záródó első részlet utolsó szava a *λείπομενοι*. Ehhez kapcsolódik az 5. verssel kezdődő új szakasz a *λείπεται* fogalmával. A továbbiak során pedig az 5. vers *αἰτείτω* igéje ismétlődik a 6. vers első szavaként. Ezután azonban már a *μηδὲν διακρινόμενος* motívuma nem formális szóösszecsengés alapján viszi tovább a felvetett témát, hanem a kérés mögött lévő megfelelő lelkiület szükségességéről szól. Ily módon a témát meghatározva a kérés teljesítésének útjában lévő akadályról szól, szemléletes kép idézésével. Közben két különböző utat járó testvérek helyzetének megítéléséhez ad tanácsot, mert mind a két út esetében számolni kell a kísértéssel. Aki megáll a kísértések között, az a soha el nem múló boldog élet részese lesz, az örök életet nyeri

el. A kísértések eredetének témájával, és az emberi kívánság csapdájába esés következményével foglalkozik a szakasz utolsó nagy egysége, a tévelygéstől igyekszik óvni: Isten ajándékára és személyére eszméltet.

2. v. • A vers ritmusa ugyanaz, mint a levél bevezető mondatáé, a köszönet. Az ἀδελφοί μου megszólítás: „testvéreim”. Ez a megszólítás a továbbiakban következetesen ismétlődik. A levél írója ezzel a megszólítással azt a bensőséges kapcsolatot fejezi ki, ami közte és azok között van, akiknek a levele szól. A χαρά a χαίρω ige egyik származékszava: „öröm”, „örvendezés”, a szomorúság ellentéte. Πᾶσαν χαρὰν ἡγήσασθε „teljes örömmel tartásotok”. A πειρασμός fogalma „megpróbáltatás”, „kísértés”, „bűnre csábítás sokféle módon”, „próbatétel”. Az élet napjaihoz, hol jobban, hol kevésbé tartozó eseményről van szó (Jn 16,33). Az apostol nemcsak azt kéri, hogy a nehéz viszonyokat, a különböző kísértéseket nyugodt lélekkel tűrjük el, hanem megvilágítja azoknak az értelmét, a hasznát is. Szól arról, hogy miért kell a hitben járóknak örömmel fogadni azokat az eseményeket is, amelyeket szívük szerint nem szívesen viselnek el. Ha őszinték vagyunk, akkor ugyanis be kell vallanunk, hogy minden kísértés fájdalommal jár és szomorúsággal párosul. Ha nem is vetkőzhetjük le a természetünket annyira – mondja Kálvin –, hogy ne érezzünk fájdalmat és ne szomorkodjunk, amikor valami rosszat tapasztalunk, ez mégsem akadályozza annak, hogy Isten gyermekeként a Lélek vezetésével a fájdalom fölé emelkedjünk. Így a Lélek segítségét megtapasztalva a kísértések közepette is túl tudunk látni azokon, és nem szűnünk meg örvendezni, vagyis minden élethelyzetben a meghatározó érzésünk lehet az öröm⁵¹. A kísértés, a próba Pál apostol szerint a hitelesítő pecsétje annak, hogy az ember Krisztus követője (2Kor 12,12). A Jak 1,2–4 versek rokonságot mutatnak a Róm 5,3–5 verseivel. Az 1,2–3 pedig az 1Pt 1,6–7 részletével csendül egybe. A περιπίπτειν dativuszi vonzatával átvitt értelemben szerepel, jelentése: „estek”⁵².

3–4. v. • Ez a két vers a különböző kísértések örömmel fogadását indokolja meg azok számára, akiknek részük van abban.

Exkurzus: A περιάζω, πειρασμός „próbál”, „megpróbál”, „kísért”, „próbára tesz” fogalma a profán görögben csak háromszor fordul elő. A fogalom jelentése és jelentősége a Bibliához kapcsolódik, az Ószövetség első könyvéhez. Isten az ember teremtménye után hitet, bizalmat, engedelmisséget várt tőle. Azt várta, hogy hűséges maradjon

51 KÁLVIN J., 236.

52 DIBELIUS, M. – Greeven, H., 70.

hozzá, elfogadja tanácsát, vezetését (1Móz 2,17). Próbára tette. Nem nagy dolog teljesítését kérte, az ember azonban nem teljesítette kérését, megszegte parancsát, nem állta ki a próbát.⁵³ Nem hallgatott annak a szavára, akinek a részéről csupa jó tapasztalata volt, ellenben hallgatott arra a sugallatra, amiről semmit nem tudott, csak annyit, hogy Isten szavát meghazudtolja (1Móz 3).

Meg kellett azonban tapasztalnia, hogy Isten szava igaz, és az a hazug, akire hallgatott. A próba Ábrahám esetében viszont az Isten iránti teljes bizalom, a hit és engedelmesség megmutatkozását szemlélteti. Ábrahám Istenhez hű maradt a legkeményebb próba ellenére (1Móz 22,1–14), Jób szintén. Az Újszövetségben 36 helyen találkozunk a „kísértés”, a „próba” fogalmával. A szinoptikusokban tizenkétszer. Jézust kísérti a Sátán, illetve az ellenségei, a farizeusok, a népe vezetői. Krisztus követői a Mester útjának követése közben szintén tapasztalják a kísértések különböző formáit. A kísértések között a Krisztus mellett való megmaradás egyetlen lehetősége az *imádság* (Mk 14,38; Mt 6,13). Az Úrhoz való fordulás, segítségének kérése által nyerik el Krisztus követői annak a mindenható Istennek az erejét, amellyel szemben tehetetlen a kísértő, bármilyen módon jelentkezik. Isten Krisztus követői mellett van a kísértések idején is, és nem hagyja, hogy azok meghaladják az erejüket, sőt elkészíti a szabadulást is számukra (1Kor 10,13). A gyülekezetek tagjai számára a *kísértés az igazi tanítványságuk jele*. Így érthető az apostolok útmutatása, amely szerint örömmel kell fogadniuk azt (1Pt 4,12–14), és Jakab levelének a bátorítása.⁵⁴ – Jézus messiási munkája egész ideje alatt ki volt téve a kísértésnek, annak kezdetétől fogva (Mt 4,1kk) egészen a végéig (Lk 23,35–37). A kísértő engedetlenségre akarta rávenni bármi áron. Jézus azonban engedelmes maradt mindhalálig, a keresztfá szörnyű halálát is vállalva. Ő engedelmes maradt Istenhez. Az ő engedelmességének következménye a világ megváltása annak hatalma alól, ahonnan a saját erejéből soha nem tudott volna megszabadulni. Általa nyerhető el az a lehetőség, hogy az ő erejével a kísértések közben is hűségesek maradjunk mennyei Atyánkhoz, sőt a kísértések közben

53 SEESEMANN, H.: *πειρά, πειράζω, πειρασμός* = Kittel, G.: ThWNT. VI. 23–37.

54 SCHNEIDER, W.: *πειρασμός* = Theologisches Begriffslexikon zum Neuen Testament. 3. Bd., Wuppertal, Theologischer Verlag, Rolf Brockhaus, 1315k.

megerősödjék a hitünk. A kísértés fogalmának részletes elemzése közben *Popkes* is kiemeli annak pozitív jelentőségét.⁵⁵

A kísértés értelméről, céljáról így szól: ἵνα ᾗτε τέλειοι καὶ ὁλόκληροι „hogy tökéletesek és kifogástalanok legyetek”. A τέλειος jelentése: „teljes”, „érett korú”, „nagykorú”, „célba ért”, „tökéletes”. Arról van szó, hogy a kísértés a Krisztus követése útján való előbbre lépésnek az eszköze, a hitben való növekedést, a nagykorúságra való jutást segíti elő, amely Isten üdvtervének megfelelő, célszerű. A τέλειοι kiegészítéseként a ὁλόκληροι „épek”, „kifogástalanok” jelentésével megerősíti a kísértés pozitív jelentőségét a hitben járók életében. A mondat bevezetése: γινώσκοντες „tudjátok”, mint ahogyan az 5,20-ban és a Róm 5,3-ban is. Nem új ismeret közléséről van szó itt, hanem felidézéséről annak, amit tudnak már a gyülekezetek tagjai.⁵⁶ A kísértés, a hit próbája elindít egy olyan láncolatot (vö. Róm 5,3k.), amely annak eredményeként a ὑπομονή ἔργον τέλειον-ban, vagyis a türelem tökéletes cselekedetében folytatódik, és a nagykorúsághoz vezet, a hitben való épséget jelenti. A hit próbája harc, részesedés ezáltal Istennek abban a harcában, amelyet a gonosz ellen folytat. Ezáltal jut előbbre a gyülekezet tagja a keresztyén életben, emellett jelt ad a hite hitelességéről, valódi, igazi voltáról. Az a magyarázat, amit Jakab a kísértéshez fűz, ugyanaz, amit Jézus Péternek szenvedése éjszakáján mondott (Lk 22,32). A tanítványai ki vannak téve a kísértésnek, azonban Jézus közbenjáró imádsága és az ellenség feletti győzelme a garanciája annak, hogy a kísértés a hitüknek ne a végét, hanem a megerősödését jelentse. A hit próbájával, a kísértéssel számol Péter első levele (1Pt 1,6k.; 4,12; ApCsel 3,10) és Pál apostol is (2Kor 12,12. stb). A ὑπομονή „türelem”, „kitartás”, „állhatatosság”, „várakozás”⁵⁷. A türelem kitartás a gyötrelmek, a szenvedések között, azok elviselésében tanúsított hűséges megmaradás a hitben. *Philo* magyarázata szerint Rebeka, Izsák felesége a ὑπομονή szimbóluma.⁵⁸ A ὑπομονή ebben az összefüggésben egyáltalán nem passzív értelemben fordul elő, hanem nagyon is aktív jelentéstartalmú. A veszélyes élethelyzetben küzdő, a negatív jelenségekkel szembeni harc folytatásában megnyilvánuló

55 POPKES, W.: *πειράζω, πειρασμός* = Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament. 3. Bd., Hrsg. Horst Balz und Gerhard Schneider, Stuttgart, Berlin, Köln, Mainz, Kohlmann, 1983, 151–158.

56 DIBELIUS, M. – GREEVEN, H., 71.

57 VARGA Zs.J., 969.

58 MEYER, A., 198.

magatartás. Ábrahám és József példája azt szemlélteti, hogyan nevei Isten övéit a kísértések által. A kísértések közt tanúsított kitartás, megmaradás a hit útján segíti az embert a tökéletes, vagyis az Isten részéről adott cél követéséhez, az Úr igényének megfelelő életvitelhez. Arról a kitartásról van szó, amelyre a tökéletes cselekedet, a tökéletes tett a jellemző. A tökéletes tett az, amely zúgolódástól és panaszkodástól mentes, a kísértések között is a szeretet és a reménység nyilvánul meg általa. A kísértések célja, „hogyan tökéletesek legyetek, kifogástalanok”. A két fogalom együtt a felelős, az erkölcsi normának minden tekintetben megfelelő ember jellemzésére szolgál. A mondat záradéka: ἐν μηδενὶ λειπόμενοι „semminek se legyetek híjával.” A λείπω „híjával van valaminek”, „nélkülöz valamit” itt az ige med-pass. part. plur. nom. masc. formája szerepel, és megelőzi az ἐν μηδενὶ formula, amely hangsúlyossá teszi a felszólítást.

5. v. • Az 5. vers az 5–8. versek bevezetése, amelynek témája a hívő imádságra szólítása. Az 5. vers kapcsolódása az előző részlethez Stichwort-kapcsolattal a λειπόμενοι fogalmához kapcsolja a σοφία-t. Ha valaki híjával van a bölcsességnek, arra javasol megoldást a szöveg írója. A λείπεται σοφίας genitivus separationis⁵⁹.

Exkurzus: A σοφός, σοφία. A σοφία „a bölcsesség”, a σοφός „bölcs”. A fogalom és a hozzátartozó szócsoporthoz az Újszövetségben nagyszámban a páli irodalomban fordul elő, az evangéliumokban csak ritkán találkozunk vele. Márk evangéliumában csak egyszer, Mátéban ötször, Lukácsban háromszor, János evangéliumában egyáltalán nem szerepel, az ApCselben négyszer. A katolikus levelek közül Jakab levelében háromszor, a 2Péterben egy alkalommal olvasható, és a Jelenések könyvében négyszer.⁶⁰ – A bölcsesség az élet dolgainak az élet teljes összefüggésében való helyes, tárgyyszerű, értelmes elhelyezésére, meglátására és annak megfelelő tettek megjelenítésére, tehát az annak megfelelő életfolytatásra való képesség. Az ember a bölcsességet minden esetben Isten ajándékaként nyeri el. Az Úr adja a bölcsességet (Péld 2,6), Isten, a Mindenható a bölcsesség forrása. Az Úr bölcsessége

59 BLASS – DEBRUNNER, 4. Aufl., 180. 4. §.

60 GOETZMANN, J.: σοφία = Theologisches Begriffslexikon zum Neuen Testament. Hrsg. Lothar Coenen Erich Beyreuther und Hans Bietenhard. III. Band., Wuppertal, Theologischer Verlag Rolf Brockhaus, 1375–1379.

megmutatkozik csodálatos munkájában, így a *teremtésben* (Péld 3,19k.; Zsolt 104,24; Jer 10,12). A *világ kormányzása* ugyanezt szemlélteti (Jer 31,2; Dán 2,20k.). Mindenekelőtt és mindenek fölött Isten bölcsességét azonban az ő *üdvözítő terve*, *üdvözítő akarata* és *üdvözítő tervének megvalósítása*, *üdvözítő tettei hirdetik és szemléltetik* (Róm 11,33; Ef 3,10; 1Tim 1,16). Isten bölcsességét *Jézus Krisztus testesítette meg* (1Kor 1,24). Krisztusban van a bölcsesség és ismeret minden kincse elrejtve (Kol 2,3). Isten megváltó, megmentő bölcsességét általa jelentette ki, ami az ember számára bolondságnak tűnik ugyan (1Kor 1,21–25), azonban ez akkor is tény marad, annak érvényén, valóságán semmit nem változtat. Isten bölcsessége azok számára ismerhető meg, akik az ő Lelke, a Szentlélek által hirdetett ígének nem állnak ellen, hanem befogadják, hisznek (1Kor 2,1–16). Isten bölcs egyedül és ő a bölcsesség ajándékozója (Róm 16,27; 1Tim 1,17; Júd 25). – Jézus, Isten szent Fia, aki Szentlélektől fogant, már gyermekként Isten bölcsességével rendelkezett (Lk 2,40.52). Nyilvános munkája nyomán környezetének tagjai felvetik újra meg újra azt a kérdést, hogy honnan van benne a bölcsesség és erő (Mt 13,54; Mk 6,2). A megdicsőült Úr, aki megváltó munkáját elvégezte, méltó, hogy részese legyen a bölcsességnek (Jel 5,12), így tud ő azoknak, akik hisznek benne a bölcsesség forrása és ajándékozója lenni (1Kor 1,30; Kol 2,3). Isten Krisztusban ajándékozott bölcsessége rejtve marad azok számára, akik önmagukat e világ mércéje szerint bölcseknek tartják (Mt 11,25; Lk 10,21). Számukra az bolondság (1Kor 1,18). Az igazi bölcsességgel az ember nem rendelkezik. Isten elhagyásával az emberi szív elsötétedett (Róm 1,22–24). Az embernek Isten Lelke erejére és világosságára van szüksége ahhoz, hogy bölcsességében részesüljön (1Kor 2,4–5.13). Krisztus a mi bölcsességünk (1Kor 1,30), csak általa lehetünk alkalmasak a jóra, az útmutatásának megfelelő élet folytatására. (Róm 16,19; Ef 5,15).⁶¹ *Wilckens*⁶², miután a σοφία fogalmának alapos történeti áttekintését adja, a Jakab levelében előforduló fogalommal kapcsolatban gyakorlati tanácsot ad először. Ha valakinek hiányzik a bölcsesség, kérje Istentől, imádkozzék azért, és Isten megadja azt, ha bizalommal fordul hozzá kérésével. A bölcsességre Krisztus követőinek a mindennapi életük folytatásához állandóan, folyamatosan szükségük van. Az ellenféllel szemben, velük polemizálva meghatározza az igazi bölcsesség ismertetőjegyeit.

61 RINECKER, Frits: σοφία = Lexikon zur Bibel., Wuppertal, R. Brockhaus, 1983, 1520k.

62 WILCKENS, Ulrich: σοφία = Kittel, G.: ThWNT. VII. Bd., 526.

Azellenfélről a mindennapi életük megnyilvánulásai alapján megállapítja, hogy a bölcsességük földi, ψυχική, démoni. Az igazi bölcsesség ezzel szemben szintén a megmutatkozási formája alapján mennyei, lelki, Istentől való. Ez a bölcsesség Istennek a Krisztus által az ő igényének megfelelő jelenlétét teszi megtapasztalhatóvá az emberi együttélés minden relációjában (Jak 3,17). A levél nem elméleti spekulációk szintjén, hanem gyakorlati, erkölcsi szempontot érvényesítve tanít arról a gyülekezeteknek. A gnosztikusok bölcsességről való elméleteivel szemben a bölcsességnek a gyülekezeti tagok életét kell meghatározni a folyamatosan, tehát az etikájukat. Ez olyan igény, amelynek a feltétele Krisztus által Isten ajándékaként lehetséges.

A σοφία tehát Jakab levelében nem földi, (vö. 2Kor 1,12), hanem Isten bölcsessége, amelyet ő Krisztus követőinek ajándékoz (Mt 12,42; Lk 11,31; ApCsel 6,10; 2Pt 3,15). Erre a bölcsességre van szükség Isten titkának a megértéséhez (ApCsel 7,10; Jel 13,18; 17,9). Ez a bölcsesség kell ahhoz, hogy az ember földi életét Isten akaratának megfelelően élje, helyesen döntsön a különböző helyzetekben (ApCsel 6,3; Kol 4,5). Erre tanítanak az apostoli levelek (Kol 1,28; 3,16; Ef 1,8). A Jak 3,13–17 a bölcsességet meghatározza konkrétan. Ha híjával van Krisztus követője ennek a bölcsességnek, elkérheti imádságban az Úrtól – αἰτέτω „kérje”.

Exkurzus: αἰτέω – a héber megfelelője: שָׁאַ „valakitől kér”, „valamit kér” (Jak 1,5–6; 4,3). Homérosz óta ismert fogalom.⁶³ Az Újszövetségben hetvenszer fordul elő. Elsősorban az evangéliumokban találkozunk vele, ritkán olvasható Pál leveleiben, egyáltalán nem szerepel a pásztori levelekben, a Zsidókhoz írt levélben, sem a Jelenések könyvében. Az Újszövetségben profán és vallásos értelmű használata egyaránt olvasható. Embereknek emberekhez kapcsolódó kéréséről van szó a Mt 14,7; 27,20; Lk 23,23 és az ApCsel 9,2-ben. A mennyei Atya iránti odafordulásra szóló buzdítás igéjeként fordul elő a Mt 7,7–11ben. A kérés kifejezésére más fogalmak is szerepelnek az Újszövetségben, parallel fogalomként fordul elő az ἐρωτάω = 1Jn 5,16). A mi fordításaink azonos módon, mint ahogyan a Károlyi-fordítás is, a szituációnak megfelelően a „könyörög” fogalmát használja mind a két ige esetében. Más összefüggésben az ἐρωτάω másik jelentése: „kérdez” érvényesül (Jn 1,25; 8,7; Mk 4,10; Mt 21,24; Lk 20,3). Az αἰτέω mellett

63 STÄHLIN, G.: αἰτέω = Kittel, G.: ThWNT. I. Bd., 191–195.

egy másik ige fordul elő ugyanazzal a jelentéssel, a δέομαι. Ez azonban abban az esetben szerepel, amikor a kérés egy szituációból adódóan konkrét. Feltűnő, hogy Jézus a maga kérésében, imádságában soha nem az αἰτέω igét használja, hanem az ἐρωτάω illetve a δέομαι igéket (Jn 14,16; 16,26; Lk 22,32).⁶⁴ Az αἰτέω-hoz fűződik az az ígélet, hogy Isten meghallgatja azt, aki kérésével hozzá fordul (Mt 6,8; 7,7–11; 18,19; 21,22; Jn 14,13k.; 15,7.16; 16,23k.26; 1Jn 3,22; 5,14k.; Jak 1,5). Ő megadja mindenkinek azt, amire szüksége van. Isten, az Atya szereti az embert, jobban, mint a földi apa a gyermekeit. Tőle kell kérnünk a jót jól.⁶⁵ A kérés tartalmára nézve szóló útmutatás az, hogy legyen összhangban Isten akaratával (1Jn 5,14), valami jó dolog legyen (Mt 7,11), Jézus nevében szólaljon meg (Jn 14,13k.; 15,16; 16,24.26). A kérés meghallgatásának tapasztalata öröm (Jn 16,24). Az önzést tükröző, a különös előnyért való kérés nem számíthat meghallgatásra (Mk 10,35; Jak 4,3).⁶⁶ A kérést mint az Istenhez való odafordulást az imádság egyik formájaként minden korban, minden nép gyakorolta a vallástörténet adatai szerint. A népek és a keresztyének közt a döntő különbség az, hogy Krisztus követői az ő nevében a Szentlélek által fordulnak kéréseikkel Istenhez az ő akaratának megfelelően (Jn 4,24).⁶⁷

A bölcsesség kérésének tipikus példája Salamon király (1Kir 3,7–13), akinek a kérése meghallgatásra talált. Kérésre bátorít Jézus szava (Mt 7,7). Isten készséges a bölcsesség ajándékozásában az imádság meghallgatásának jeleként. A ἀπλῶς „egyszerűen”, „hátsó gondolat nélkül”, „tisztá szívvel”, „fenntartás nélkül”. Isten nem úgy jár el, mint általában az emberek, hanem jó szívvel, fenntartás és szemrehányás nélkül adja jó ajándékát (Ézs 55,6; Zsolt 6,10).

6. v. • Az αἰτεῖτω viszi tovább az előző vers témáját, meghatározva a kérés módját: αἰτεῖτω δὲ ἐν πίστει, μηδὲν διακρινόμενος. „De kérje hittel, egyáltalán ne kételkedjék.” A hit hangsúlyos Jakab levele esetében. Nyilvánvaló ez a levél elején és végén (5,13), de közben is. Csupán az üressé, a csak elméletté vált hit az, ami ellen szól a levél tanítása. A hit a mindenható Isten iránt való bizalmunknak a megmutatkozása. Legyünk szilárdan meggyőződve arról, hogy amit egyszer Isten megígért nekünk, azt kész-

64 RADL, W.: αἰτέω = Exegetisches Wörterbuch z. N. T. I. Bd., 102.k.

65 VLADÁR G.: Kérés = Keresztyén Bibliai Lexikon II., 26k.

66 SCHÖNWEISS, H.: αἰτέω = Begrifflexikon, 421–423.

67 LEXIKON zur Bibel, 214.

ségesen meg is adja.⁶⁸ Ne vonjuk tehát kétségbe ígéreteinek a hitelességét. A hittel való kérés az imádság meghallgatásának olyan feltétele, amely összhangban van a szinoptikus evangéliumokkal (Mk 2,5; 4,40; 5,34.36; 9,23k.; Mt 8,10; 9,28 stb.), Pál apostol tanításával (1Kor 12,9; 2Kor 8,7; Gal 5,22) és János evangéliumával is (Jn 14,1kk). Jakab valószínűleg ismerte azok véleményét, akik csalódásuknak adtak hangot az imádságaikkal kapcsolatban (4,3). A kételkedő ember állapotának megvilágítására egy tengerrel kapcsolatos közismert képet használ. Kedveli a levél a művészi eszközöket üzenete szemléltetésére. A tenger különben a *diatribé* irodalomban és *Philon*nál is gyakran előfordul, de a görög és zsidó irodalmi példákkal szintén találkozunk alkalmanként (Ézs 57,20; Ef 4,14; Júd 13). Az ἀνεμίτζειν „széltől hányattatik” csak passzívumban szerepel, az Újszövetségben csak itt fordul elő.⁶⁹ ὀπιίτζειν „üt” „ver”. A széltől hajtva ide-oda csapódik, ti. a tenger hullámverése.

7. v. • μὴ γὰρ οἰέσθω „ne gondolja”. Az οἰομαι „gondol”, „vél” ige ritkán fordul elő az Újszövetségben. Ezenkívül a Jn 21,25 és a Fil 1,17-ben szerepel még. Kép nélkül világítja meg ezzel a mondattal a 6. vers tartalmának jogos igényét, a hitet, illetve a kételkedés következményét. Legyünk tehát tudatában annak, hogy Isten akkor hallgatja meg a mi imádságainkat, kéréseinket, ha megvan bennünk a feltétel nélküli bizalom iránta. *Kálvin* megragadó képet használ annak szemléltetésére, hogy vannak események, amelyek igyekeznek kikezdeni hitünket. Ezt írja: „Mert bár lehetetlen, hogy testi gyengeségünkben ne zaklassanak különböző kísértések, amelyek mint valami hadigépezetek döntenék porba bizalmunkat, s ekként nem is találunk senkit, aki ne ingadozna és remegne testi érzései miatt, de végül a hitnek le kell győznie az ilyen kísértéseket, ahogy az erős gyökerű fát is szaggatják a szelek, de nem téphetik ki, sőt szilárdabban megáll a helyén.”⁷⁰ A κύριος megnevezés itt Istenre vonatkozik, mint ahogyan a levél más helyein is (3,9; 4,10.15; 5,4.10.11).

8. v. • Kiegészítése a 7. versnek oly módon, hogy az ἀνὴρ = ἄνθρωπος-hoz kapcsolódva adja annak az embernek a jellemzését, akiről az előző részletben már szólt. Az ἀνὴρ a LXX-ban különösen a Zsoltárok könyvében és a bölcsességirodalomban gyakori úgy, mint itt. Ez esetben jellemzéseként először a δίψυχος jelző szerepel. Ez a fogalom a δίς és a ψυχή összetételből alakult ki. A nem keresztyén irodalomban és a LXX-ban sem szerepel. Szó szerinti fordításban „kétlelkű”. Voltaképpen a „kétfelé hajló”, „ingado-

68 KÁLVIN J., 240.

69 VARGA Zs.J., 57.

70 KÁLVIN J., 240.

zó” fogalmak fejezik ki leginkább az eredeti nyelv fogalmának jelentését.⁷¹ A köznap életben kétszínűnek nevezzük azt, akiről a szövegünk szól. Az Újszövetségben csak itt és a 4,8-ban fordul elő ez a fogalom. *Hermásznál* nagyon gyakori.⁷² Az ἀκατάστατος „nyughatatlan”, „állhatatlan”, „ingatag” csak itt és a 3,8-ban fordul elő az Újszövetségben. A meghatározás kiegészítése arról, hogy az minden útjára érvényes annak az embernek, akit itt jellemzett a levél írója.

9–11. v. • A hit és kételkedés szembeállítás után egy újabb ellentét említésével folytatódik a levél gondolatmenete. A gazdagság semmivé válásáról szóló beszéd viszont csak a bevezető mondatában említi a szegény és a gazdag ellentétes állapotát, az annak megfelelő értékelését, a továbbiakban már csak a gazdagról szól.⁷³ A καυχάσθω felszólítás „dicsekedjék” ó αδελφός ó ταπεινός a szegény testvéren kívül ugyanúgy érvényes a πλούσιος-ra is. *Windisch* szerint itt a gazdagokról általánosságban van szó és nem azokról, akik a gyülekezet tagjaivá lettek.⁷⁴ Vannak, akik a dicsekvésre szóló felszólítást ironikusnak tartják. A gazdagok szegénységgel való dicsekedéséről csak ironiával lehet beszélni. A különböző megoldási kísérletekkel részletesen foglalkozik *Dibelius – Greeven*.⁷⁵

Exkurzus: A καυχάομαι „dicsekedni” ige a görög irodalomban először *Sappho* költeményeiben fordul elő.⁷⁶ *Pindarus*⁷⁷ és *Herodotus*⁷⁸ szerint a fogalom az attikai köznyelv egyik fogalma. A sztoikusoknál nem fordul elő. A „dicsekedni” fogalom többnyire lekicsinylő, elmarasztaló értelemmel rendelkezik ekkor. Az Ószövetség szerint a gőgös ember önmagával való dicsekvése szégyenletes és kerülendő, rossz dolog a következménye (1Kir 20,11; Péld 25,14), tiltott dolog (Péld 27,1). Minden öntelt, emberi dicsekvésnek el kell némulnia (Bir 7,2; 1Sám 2,2–3). A dicsekvés helyes formája túlul az emberen arra a mindenható

71 VARGA Zs.J., 233.

72 WINDISCH, H. – PREISKER, H., 7.

73 FEKETE Károly: Szegénység és gazdagság = Jakab levelének magyarázata, Budapest, Kálvin Kiadó, 1994, 32–39.

74 WINDISCH, H. – Preisker, H., 7.

75 DIBELIUS, M. – GREEVEN, H., 81–85.

76 SAPPHO a legnagyobb görög költőnő (Kr. e. 605–582) = PECZ Wilmos: Ókori Lexikon 2. kötet, Bp., Franklin Társulat, 1904, 698.

77 PINDARUS a legnagyobb görög lírikus (Kr. e. 522–445) = Ókori Lexikon 2. kötet, 506k.

78 HERODOTUS a történetírás atyja (Kr. e. 484 körül – 425) = Ókori Lexikon 1. kötet, 907–909.

Istenre, aki hatalmas tettei alapján és szabadító munkája nyomán méltó arra (5Móz 10,21). Az Úrral való dicsekvés örömmel párosul.⁷⁹ Krisztus követői, a keresztyének számára a dicsekvés csak egyetlen esetben lehetséges és történhet, ha az Úrral dicsekednek (1Kor 1,31; 2Kor 10,17), az Úr emberi eszközei által végzett munkájával.⁸⁰ Pál apostol az Úrban, az Úrral dicsekszik, amikor azoknak a gyülekezeteknek az életében megmutatkozó szép eredményekre, „jó gyümölcsökre” mutat rá, amelyeket ő alapított (1Kor 15,31; 2Kor 1,14; 7,4.14; 8,24; 2Thessz 1,4; Fil 2,16). Ő tisztában van az emberi dicsekvés korlátaival (2Kor 11,16kk). A keresztyén ember, ha dicsekszik, csak a gyengeségeivel dicsekedhet (2Kor 11,30; 12,5.9).⁸¹ Jakab apostol elítéli a dicsekvés helytelen, az ember önteltségéről tanúskodó formáit (Jak 3,14; 4,16), szól arról, amely Istennek az ember körülményeiben megmutatkozó hatalmáról tesz bizonyosságot.

Az írásmagyarázók között némelyek ez esetben arra a döntő jelentőségű változásra gondolnak, amelyet Jézus dicsőséges visszajövele jelent minden ember helyzetében, és erre való tekintettel célszerű minden embernek a jelenlegi helyzetét átmeneti állapotnak tekinteni. Ez valóban igaz, azonban itt a jelenlegi földi viszonyokról van szó, ami sem az egyik esetben, sem a másik esetben nem tekinthető mellékesnek. Az is igaz, hogy ha a dicsőséges jövő reménységében tekint az ember jelenlegi földi körülményeire, akármelyik társadalmi réteghez tartozik, megváltozik a szemléletmódja, mert tisztában van azzal, hogy átmeneti állapot az, amiben része van. Nem dönthető el teljes bizonyossággal az sem, hogy a levél a keresztyén vagy a nem keresztyén gazdagokra vonatkoztatva fejt-e ki álláspontját. Olyanokról van tehát itt szó, akik a gyülekezethez tartoznak, vagy olyanokról, akik nem tartoznak a gyülekezethez? Lehet érvelni a mellett is, hogy a *πλούσιος*-hoz is hozzátartozik a *ὁ ἀδελφός*, mint ahogyan vannak, akik érvelnek is mellette, és ezzel a kiegészítéssel tekintenek a szövegre.⁸² Mások viszont ez ellen érvelnek. Az világos, hogy teljes bizonyossággal nem dönthető el, hogy olyan gazdagokhoz szól-e a levél ebben az esetben, akik keresztyének, vagy általánosságban szól a gazdagokhoz. Mindenesetre a szituációelemzés,

79 BULTMANN, R.: *καυχάομαι* = ThWNT III. Bd., 646–654.

80 BÖLYKI János: *Dicsekvés* = Keresztyén Bibliai Lexikon, Szerkesztette Bartha Tibor, Budapest, Kálvin Kiadó, 1993, 278k.

81 HAHN, H. Chr.: *καυχάομαι* = Theologisches Begriffslexikon zum NT., 1051–1053.

82 EWALD, Hofmann, Soden stb.

a szöveg közvetlen és nagyobb összefüggése szerintem azt jelenti, hogy itt a gazdag ugyanúgy a gyülekezethez tartozó, mint a szegény. Ahogyan a καυχάσθω vonatkozik a gazdagra is, úgy az ἀδελφός szintén. A felszólítás καυχάσθω „dicsekedjék” a szegények esetében az ἐν τῷ ὕψει, vagyis magasság, kiemelt helyzet, felemeltetés.⁸³ A szegény testvér ezzel annak ad hangot, hogy jelenlegi helyzete nem a mélység, a bűn sötétsége, hanem a magasság. A magasság közösséget jelent azzal, aki a magasságban lakik. A magasságával való dicsekvés voltaképpen annak dicsőítése, akinek ezt a helyzetét köszönheti, külső körülményei ellenére. A gazdag pedig dicsekedjék alázatával, vagyis adjon hangot annak, hogy megalázkodott az előtt a minden hatalommal rendelkező Isten előtt, akinek a szabadítására a nagy vagyonnal rendelkező gazdag embereknek is szükségük van. A gazdag is lehet Isten kegyelmének részese, ha nem az önteltség, a gőg, hanem az alázat, a megalázkodás jellemzi. Isten a gőgösöknek ellenáll, de az alázatosoknak kegyelmet ad. Mindkét esetben, a szegény és a gazdag esetében is arról van tehát szó, hogy a földi életük jelenlegi szakaszában azzal az Úrral dicsekszenek, illetve őt dicsőítik, aki földi körülményeiknek is ura. Tisztában van a szegény és a gazdag is azzal, hogy ha az apostoli útmutatást követi, nem a jelenlegi helyzete, külső körülménye a döntő számára, hanem az a kapcsolat, amelyben van azzal az Úrral, aki önmagához kapcsolta hit által és a gyülekezeti közösség tagjává tette. Az apostoli útmutatás szerint a *dicsekvés voltaképpen mindkét esetben az Úr dicsőítése*. A szegény helyzetével a továbbiakban nem is foglalkozik, ellenben a gazdag helyzetének mulandóságáról szól. A gazdagság nemcsak az Istennel való kapcsolat szempontjából nem jelent értéket, hanem még a földi körülmények között sem, ugyanis lehet nagyon is mulandó, mint ahogyan ezt az ἄνθος χρότου a „fű virága” szemlélteti. A mulandóság érzékeltetésére a zsidó irodalom kedvelt képét használja itt a levél (Jób 14,2; Zsolt 37,2; 90,5k.; 103,15k.; Ézs 40,6kk; 51,12). A 11. versben καύσων „hőség”, „a nap heve” (vö. Mt 20,12; Lk 12,55) a LXX-ban többször a forró keleti szélre vonatkoztatva fordul elő (vö. Ézs 49,10). A kép magyarázatában ugyanúgy, mint a LXX-ban aorisztoszi formában hozza az igeformát: ἄνθος ἐξέπεσεν „virága lehull”. Tipikus esetről van szó. A szerző végül a gazdagra kiélezve használja a képet, kibővítve még az εὐπρέπεια τοῦ προσώπου „szép külső”, „szépség” ti. a virágé, fogalmával (csak itt szerepel az Újszövetségben). A τοῦ προσώπου kiegészítés kétségtelenül hebraizmus, a עֵינָיִם használatát jelzi (vö. Zsolt 104,30). Nem tudjuk, hogy Jakab csak az Ézs 40,6kk-t idézi teljesen szabadon, vagy a Jób

83 VARGA Zs.J., 974.

15,30-cal kombinálva esetleg számunkra ismeretlen helyet idéz, esetleg csak a bibliai fordulatra akar emlékeztetni. A πορεία „járás”, „út”, valakinek az útjai, vagyis életfolytatása. Átvitt értelemben szerepel itt. Arról van szó általános értelemben, hogy a gazdag semmivé lesz útjai, vállalkozásai közben. A korabeli zsidó tradícióból kiindulva válik érthetővé a gazdag helyzetéhez fűzött általános értelmű eszméltetés. A helyzet ugyanis az volt, hogy a szegénység szinte egyet jelentett az istenfélelemmel, a gazdagság viszont ennek ellenkezőjével. A gazdagnak szól tehát a gazdagság veszélyeivel járó intés. A gazdag vállalkozásai közben is tönkre mehet, vagyis nemcsak a korszakváltás jelenti azt, hogy nem ér semmit a gazdagsága, amire pedig az életét építette. Kiderülhet, megtörténhet ez már földi élete folyamán is. E világekorszakban, az e világi tényezők is kárt okozhatnak, mint ahogyan ez számtalan esetben nyilvánvalóvá vált.

12. v. • A vers egyedülálló boldogmondás, amely sem az utána következőkkel, sem az előző részlettel nincs közvetlen kapcsolatban. Voltaképpen visszautal az 1,2–4 témájára. A ὑπομένει πειρασμόν-hoz kapcsolódik a boldogmondás. A ὑπομένει a szövegek többségében jelen időben fordul elő, néhány későbbi szöveg jövő időben hozza. Az előző (2–4) részlettel szemben csak az a különbség, hogy ott a gyülekezeti tagokról van szó, itt az egyes emberről. Az ἀνὴρ = ἄνθρωπος, amint arról már a korábbiak során szó volt, a szövegvariánsok is eszméltetnek rá. Általános értelemben tehát minden egyes embernek szól a boldogság ígérete, aki a kísértések közben kitart, megmarad, kibírja a próbát. Arról van szó itt, hogy nem azok boldogok, akiknek minden óhajításuk teljesedett, mint ahogyan az általában az ember tudatában benne van, hanem azok, akiket nem győznek le a bajok.⁸⁴ Azok boldogok, akik a különböző nehéz helyzetek ellenére is kitartanak az Úr mellett, megmaradnak a hitben. A héber bölcsességirodalomban gyakori a μακάριος ἀνὴρ kezdetű mondat (Zsolt 1,1; 31,2; 34,9; 40,5; 84,6; 112,1; Péld 8,34; 28,14), de a prófétáknál is olvasható (Ézs 56,2). A ὅτι δόκιμος γενόμενος „mert miután kipróbált lett”, ennek következményeként el fogja nyerni az örök élet koszorúját. Konkrét eseményre utal ezzel az ígérettel a szerző. Titus római császár arany koronát adott azoknak, akik a harcban kitűnően megállták a helyüket.⁸⁵ Kortörténeti adatok szerint az olimpiai sportversenyek alkalmával a győztesek babérkoszorút kaptak. Itt viszont a ζωῆς fogalma használatával a koszorú, illetve korona ki van emelve a mulandóság világából. A στέφανος „koszorú”, „korona”. A mennyei lények maradan-

⁸⁴ KÁLVIN J., 242.

⁸⁵ SCHLATTER, Adolf: Der Brief des Jakobus, Stuttgart, Calwer Vereinsbuchhandlung, 1932, 124.

dó koronát viselnek, amelyen nincs hatalma sem a mulandóságnak, sem a romlandóságnak. Ilyen koszorúban részesülnek mindazok is, akik a kísértéseket elviselték, kibírták, megmaradtak a hitben (vö. Jel 2,10; 3,11; 4,4; 6,2; 9,7; 12,1). Az Újszövetség más helyeivel is összhangban van ez a részlet. Pál apostol az igazság koronáját várja, hogy megkapja majd azon a napon azokkal együtt, akik hűségesek voltak az Úrhoz és várták őt. Az élet koronája az üdvösség elnyerését jelenti a végső idők eseményeinek eljövetele után. Isten az üdvösséget megígérte és meg is adja azoknak, akik szeretik őt. Rendkívül ünnepélyes stílusban kapcsolja az üdvígérteit a boldogmondáshoz oly módon a szövegek többsége, hogy még a κύριος fogalmát sem említi. A szövegek kisebb része hozza a κύριος fogalmát egyrészt, másrészt a θεός formát. Az ἐπηγγείλατο τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν „megígért az Őt szeretőknek” az őskeresztény nyelvhasználatban gyakori (1Kor 2,9; 1Tim 4,8). Elképzelhető, hogy egy ének szövegéből származik. Az istenfélők megnevezésére a LXX-ban számtalan helyen találkozunk vele (2Móz 20,6; 5Móz 5,10; 7,9; Zsolt 97,10; 122,6; 145,20; Dán 9,4). Az őskeresztények tehát a οἱ ἀγαπῶντες kifejezést használják az istenfélők jelölésére. A boldogmondás a kísértések, a próbák közti helytállásra, hitben való megmaradásra buzdít (Dán 12,12) úgy, hogy megvilágítja annak következményét. Azoknak ír, akik Istent szeretik és arra eszméltet, hogy Krisztus követéséhez a szenvedés hozzátartozik. Aki keresztényen, annak szenvedni is tudni kell.⁸⁶

13–15. v. A kísértés eredete

13. v. • Μηδεὶς πειραζόμενος λεγέτω ὅτι ἀπὸ θεοῦ πειράζομαι. A szövegek többségében olvasható ἀπὸ θεοῦ „Istentől” helyett a *Codex Sinaiticus* szövegében ὑπὸ θεοῦ, vagyis „Isten által” forma olvasható. Lényegében a két forma között legfeljebb árnyalati különbséget tehetünk, azonban az újszövetségi szövegekben azonos értelemben szerepel a két prepozíció, tehát ἀπὸ=ὑπὸ (vö. Mk 8,31; Lk 6,18; 8,43; ApCsel 4,36; 15,4). A hellenista gondolkodásban az istenség, mint a kegyetlen végzet jelenik meg. Irodalmi lecsapódását a görög tragédiák szemléltetik. Ezzel szemben eszméltet a Biblia Istenére, aki egészen más. A hellenista gondolkodással szemben a leghatározottabban állást foglal a levél szerzője amelle, hogy a bűn és a rossz, a gonosz semmiféle formája nem hozható Istennel összefüggésbe. Az Isten és ember szemlélete egészen más. Eszerint az ember nincs a kegyetlen végzet hatalmának kiszolgáltatva, hanem annak hatalma alatt van, aki jó és számára is a jó életfeltételt teremtette meg. Az ember felelős teremtmény minden körülmény között. Döntését nem a végzet, hanem az

86 DIBELIUS, M. –GREEVEN, H., 87k.

ember saját maga, az ő kívánsága határozta meg. A kívánsága pedig nem az Isten szava iránt való engedelmesség, hanem éppen ellenkezőleg, a szavával szemben megnyilvánuló engedetlenség. A felelősségre vonás alkalmával pedig nem az engedetlenség megvallása következett, hanem önmaga igazolásként a másra mutató, végső soron Istenre. Az Istennel szemben engedetlenné lett ember tettének következménye természetének megromlása. Akarni általános emberi tulajdonság, a rosszat akarni az Istentől elszakadt emberé, a jót akarni a Krisztus által kegyelembe fogadott, a mindenható Istennel való közösségben lévő emberé. Isten nem kísérthető rosszal és nem kísért senkit. Istenhez senki nem ér fel. Ő mindenek felett való. Ő senki számára nem teremt olyan helyzetet, amely végzetes volna neki. A kísértés fogalmának többféle árnyalatára feltétlenül tekintettel kell lennünk ahhoz, hogy a 2. vers gondolatával összhangban helyesen értsük ezt a részletet. Itt arról van szó ugyanis, hogy nem Isten teremt az ember számára olyan helyzetet, amely halálát okozza. Mindenki maga idézi ezt elő azzal, ahogyan az első ember, hogy Istennel szemben a maga kívánságának engedelmeskedik, Isten szava helyett, azt figyelmen kívül hagyva, a maga kívánságának enged.

14. v. • ἐκαστος δὲ πειράζεται ὑπὸ τῆς ἰδίας ἐπιθυμίας ἐξελκόμενος καὶ δελεαζόμενος. Így határozza meg a szöveg a kísértés eredetét. Nem Isten tehát, hanem az ember saját kívánsága a kísértés eredete (vö. Sir 15,14k).⁸⁷ Az ἐπιθυμία „vágy”, „kívánság”, főleg érzéki vágy.⁸⁸ Ennek megerősítését jelenti az ἰδίας jelző. Az ἐξέλκω ige med. participiuma „von”, „magával ragad”, „tulajdon vágyától vonva”, „tulajdon vágyának a vonzása folytán”,⁸⁹ kiegészítve még a δελεαζόμενος-szal, amely a δελεάζω ige „csábít”, „csalogat” participiuma (főnévi formája δέλεαο „csalétek”).⁹⁰ A δελεάζειν csak itt és a 2Pt 2,14 és 18-ban fordul elő az Újszövetségben. Az ἐπιθυμία itt már szinte csaknem személynek van feltüntetve.⁹¹

15. v. • εἴτα ἡ ἐπιθυμία συλλαβοῦσα τίκτει ἁμαρτίαν... Azután a kívánság, amint megfogon, bűnt szül, a bűn pedig kiteljesedve, illetve teljességre jutva halált jelent. Az ἐπιθυμία – ἁμαρτία – θάνατος hármasság a bűn kezdődését, folyamatát és végződését szemlélteti, a bűn előzményére, megvalósulására és következményére irányítja olvasói figyelmét (vö. Róm 7,5). Ez a láncolat arra eszméltet, hogy őrizkedj a kívánságtól, a bűnös vágytól,

87 WINDISCH, H. – PREISKER, H., 80.

88 VARGA Zs.J., 353.

89 VARGA Zs.J., 328.

90 VARGA Zs.J., 196.

91 DIBELIUS, M. – GREEVEN, H., 90.

mert az olyan folyamatot indít el, amely végül halálhoz vezet.⁹² A vétkezés teljes folyamatáról van itt szó, annak kezdetétől a végéig. Az ἀποτελεσθεῖσα parallelje a συλλαβοῦσα. A τίκτει és az ἀποκύει jelentése azonos, mindkettő „szül”. A kívánság, vagyis a bűnös vágy bennünk születik meg, olyan döntést hoz, amely rossz tettben nyilvánul meg, aminek következménye a halál.

Az ἀποκυέω „szül”, „megszül” csak itt fordul elő az újszövetségi irodalomban (1,15.18). Az újszövetségi iratokban különben a γεννάω, ἀναγεννάω, illetve a τίκτω ige szerepel. A 15. vers elején itt is a τίκτω olvasható. A profán görög az ἀποκυέω ige főnévi formáját az ἀποκύησις-t is használja.⁹³ A levél írója, elképzelhető, hogy stílusa igényességének megfelelően alkalmazza ezt a fogalmat, mivel olyan környezetben élő gyülekezeteknek szánja levelét, akiknek a körében ismert volt ez a fogalom is. A 15. versben így mind a két fogalmat használja. A bűn fogalma átvitt értelemben, megismerésével szerepel.⁹⁴ A bűn a halál állapotát idézi elő. – Isten viszont az embert ebből az állapotából menti ki. A Krisztus követőit ő menti ki a halál állapotából, újjászüli az igazság igéje által.⁹⁵ Isten az, aki a bűnnel és annak következményével szembeszállt. Az ő üdvözítő akarátának érvényesítése által véghez vitte a halálból életet teremtő munkáját. Istent semmi nem kényszerítette erre. Ahogyan ingyenes volt kiválasztásunk a világ teremtése előtt, úgy az igazság megismerésére is kegyelméből nyertünk világosságot. Ő kegyelemből fogadott bennünket gyermekeivé. Isten különleges adománya az, hogy lelkileg szül újjá minket.⁹⁶ A βουληθεῖς fogalmával hangsúlyossá válik Isten aktivitása üdvözítő munkájának érvényesítése által. Isten nemcsak az ember életének ajándékozója, hanem a halálból való megszabadítója. Az, aki a születéssel életet ajándékozott, a halál állapotából való élet, új élet ajándékozását is megvalósítja. A teremtő az újjáteremtő.

Mi a magyar nyelvben kénytelenek vagyunk vagy ugyanazzal a fogalommal fordítani, vagy körülírást alkalmazni az azonos lényeg kifejezésére. A kívánság megfogadásának következményeként megszületett bűn halált idéz elő. Jakab számára azonban nem a kép fontos, hanem az a valóság, ami-

92 DIBELIUS, M. – GREEVEN, H., 91.

93 GYÖRKÖSY A. – KAPITÁNYFÉ I. – TEGYEI I.: Ógörög–magyar nagyszótár, Bp., Akadémiai Kiadó, 1990, 127.

94 KRETZER, A.: ἀποκυέω = Exegetischer Wörterbuch zum Neuen Testament. Hrsg. H. Balz, G. Schneider, I. Bd., Stuttgart, Berlin, Köln, Mainz, 1980, 323.

95 LEXIKON zur Bibel. Hrsg. F. Rienecker, Wuppertal, R. Brockhaus Verlag, 1983, 1582.; Edsmann: ZNW 1939, 41–44.

96 KÁLVIN J., 446.

ről a kép szól, az a félelmetes összefüggés, amely a három fogalom, a kívánság, a bűn és a halál között van. A láncsor retorikai formája ősi. Játékokban, mesékben, költeményekben egyaránt szerepel. Az irodalomban a gondolat továbbfűzésének gyakori technikája ez a felvetett gondolat következményének megvilágítására (Jak 1,2–4). Jelen esetben erről van szó. Praktikus oka van e retorikai figura alkalmazásának, a bűn következményét azért világítja meg minden szépítés nélkül világosan, hogy megóvjon a halálhoz vezető útnak már az első lépésétől. A halálhoz vezető út a kívánsággal kezdődik, ezért nem kell rálépni, mert ez jelenti a hathatós megoldást vele szemben.

16–18. v. A tévelygéstől való óvást hathatósan indokolja

16. v. • *Μὴ πλανᾶσθε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί.* A *μὴ πλανᾶσθε* a veszélyes tévtanításoktól óvó intés bevezető szava, így fordul elő az 1Kor 6,9-ben, a 15,33-ban és a Gal 6,7-ben is. A személyes megszólítással azt szeretné elérni, hogy olvasói magukra vonatkoztassák az intést. Miután a szerző világossá tette, hogy a bűn elkövetéséért az ember a felelős, ezért annak az elindításától, az Istennel szemben megnyilvánuló kívánságtól óv. Isten, aki életet ajándékozott, jó és minden jó szerzője, neki tulajdonsága és természete jót tenni, nem egyeztethető össze a természetével, hogy bármi rosszat tegyen.⁹⁷

17. v. • A vers első fele hexameter: *πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον.* Nem tudjuk biztosan megállapítani, hogy Jakab vagy esetleg már az elődje ez esetben egy költőt idéz, vagy csupán közismert verssort anélkül, hogy ismerné az eredetét. Mindenesetre Jakab szabadon használja. A nyelvhasználat ünnepélyes, patetikus. Nem tartalmaz önálló gondolatot a prózai folytatás és befejezés. Az *ἄνωθεν ἐστὶν καταβαῖνον* körülírása az *ἄνωθεν καταβαίνει* egyszerű formának. A görög ritkán használja a körülírt igeformát. Vitatott, hogy a szerző ez esetben vajon az arám nyelvhasználatot, vagy már a görögben is így elterjedt formát használja-e. Az egyszerű forma helyett az *ἄνωθεν ἐστὶν καταβαῖνον* participiumos forma használata némely írásmagyarázat szerint az ajándék eredetének hangsúlyozása érdekében történik.⁹⁸ Ez a forma a maga nyelvének himnikus voltával, ünnepélyes stílusával készíti elő olvasóit, hogy figyelmüket arra irányítsák, akitől minden jó adomány és tökéletes ajándék alászáll (1Móz 49,25) arra az Atyára, akit így határoz meg: *πατὴρ τῶν φώτων* „a világosság Atyja, a csillagok fedelme” (Jer 4,23; Zsolt 136,7; 1Jn 1,5), minden fény forrása, a csillagoknak teremtménye (1Móz 1,14). A mondat folytatása ezt világossá teszi: *παρ’ ᾧ οὐκ ἔνι παρ᾽ ἀλλὰ ἡ τροπὴ ἀποσκίασμα.* A szöveg többféle va-

⁹⁷ KÁLVIN J., 245.

⁹⁸ DIBELIUS, M. – GREEVEN, H., 96.

riánsával találkozunk a különböző kéziratokban. A *Nestle* által többségi alapon elfogadott szöveget erősíti meg a *Nestle* – *Aland* kiadásának szövege is. A mondatot bevezető οὐκ ἔνι nagyon határozott tagadást fejez ki több helyen az Újszövetségben (1Kor 6,5; Gal 3,28; Kol 3,4). παραλλαγή „változás”. Nem asztrológiai terminus technikus. A τροπή „fordulat”, „változás”, „váltakozás”⁹⁹ A napfordulat megjelölésének szakkifejezése, de nem korlátozódik csak erre (5Móz 33,14),¹⁰⁰ itt a szöveg írója sem ebben az értelemben használja. Az ἀποσκίασμα nem csillagászati kifejezés, csak keresztyén szövegekben volt eddig az előfordulása kimutatható. Az ἀποσκίασμα „árnyék”. A τροπῆς ἀποσκίασμα a változással járó elsötétülés, elhomályosodás. Az Újszövetségben csak itt fordul elő. Arról van szó, hogy a világosság Atyjában nincs semmiféle változás, a fény és árny váltakozásából eredő elsötétedés, Isten felette áll azoknak a változásoknak, amelyek a csillagok világára jellemzőek. Ő a változhatatlan fény. Ezzel összhangban hirdeti János első levele is: „Isten világosság, és nincs benne semmi sötétség” (1Jn 1,5b). Istennél mindig „csak” világosság létezik, az ő szférájában egyáltalán nincsenek semmiféle változások, ezért tőle csak jó dolgok szállnak alá, tőle csak jó dolgok jönnek.¹⁰¹

18. v. • Isten üdvözítő akaratát hangsúlyozza: βουληθεῖς a βούλομαι „akar”, „kíván”, „dönt”, „elhatároz” ige pass. aor. part. „elhatározott szándéka”, „jól megfontolt akarata”. Jól megfontolt akaratából történt meg Istennek az a határozott döntése, amely az ember személyes életére nézve is érvényesíti azt a jót, amelyről az előző versben elvi általánosságban volt szó. A βουληθεῖς Isten üdvözítő akaratának megmásíthatatlan szándékát, megvalósításában pedig az aktivitását hangsúlyozza. Semmiféle külső ok nem volt, ami Istent kényszeríthette vagy kényszerítette volna, vagy akaratát befolyásolta volna. Isten nemcsak mindentudó, hanem mindenkitől független, teljesen szabad. Teljes egészében a saját maga akaratát vitte véghez. Ő nem függ senkitől és semmitől elhatározásában. Isten nem csak a teljes világosság, akiben nincs semmi sötétség, nem is csak az, aki nem változik, hanem a tökéletes szabadsággal rendelkező hatalmas Úr. Tetteit önmaga határozza meg. A tettei pedig azt szemléltetik, hogy Isten természete, az ő *akarata a jótevés*.¹⁰² Isten akaratát hangsúlyozza itt Jakab, amely jó, örök, változhatatlan, üdvösséget ajándékozó. A halál állapotában lévő embert az ő közbelépése menti meg:

99 VARGA Zs.J., 949.

100 DIBELIUS, M. – GREEVEN, H., 96.

101 WINDISCH, H. – PREISKER, H., 9.

102 KÁLVIN J., 246.

ἀπεκύησεν ἡμᾶς, vagyis ő szült meg minket, ő szült minket új életre. Λόγω ἀληθείας „az igazság igéje által” végzi Isten a halál állapotában lévő ember új életre születését.

Az igazság beszéde az evangélium (Kol 1,5), az Isten igéje (Lk 8,11; 1Pt 1,23). Ezt követően az újjászületett emberek rendeltetéséről, Istennek az újjászületést véghez vivő munkája jelentőségéről, céljáról szól. εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς ἀπαρχὴν τινα τῶν αὐτοῦ κτισμάτων. Az ἀπαρχή „zsenge”, „a legelső”, első a sorban, itt a teremtményeinek egyfajta első zsengeje.¹⁰³ A zsenge többféle értelemben fordul elő az Újszövetségben (Róm 11,16; 16,15; 1Kor 15,20.23; 16,15; 2Thessz 2,13). Az összefüggés határozza meg minden esetben a fogalom jelentésárnyalatát. Az eszkatológiai gondolatsorban arról van szó, hogy Krisztus az első feltámadott azok közül, akik elaludtak. A keresztyének pedig azoknak a teremtményeknek a sorában jelentik a zsenget, akik majd őket követni fogják. Isten rendelkezésének célja az, hogy ne csak hallassa, hanem szemléltesse is üdvözítő akaratának kibontakozását. Az első zsenge feltételezi ebben az összefüggésben azt, hogy Krisztus követői után a teremtmények közül jönnek a többiek.

Tartalmi összefoglalás

A levél első nagy egységének központi gondolatát úgy veti fel a szerző, hogy szójátékkal a bevezetés üdvözlő szavához kapcsolja. Központi gondolata, a fő témája ennek a kísértés. Alaposan elemzi, minden szempontot felvetve fejt ki, és foglalja össze ezt a témát. Meglepő a téma bevezetéseként az első útmutatás: a kísértés fogadásával, a kísértés értékelésével kapcsolatban adott útmutatás. Teljes örömmel való fogadásra szólítja fel a gyülekezetek tagjait, ha és amennyiben kísértés jelentkezik az életükben, ha kísértésekben, próbákban van részük. Nem csupán arra int, hogy ne zúgolódjanak, ne szomorodjanak el, vagy ne keseredjenek el, hanem ennél sokkal többre. A kísértés jelentkezése párosuljon teljes örömmel. Meglepő első olvasásra, azt hiszem, mindnyájunk számára ez az útmutatás, ez a tanács. A józan emberi gondolkodás ezt elképzelhetetlennek tartja. Úgy gondoljuk, ez képtelenség, anélkül, hogy értenénk, miről is van itt lényegében szó. Miről is van itt tulajdonképpen szó? Mit jelent ez az apostoli felhívás? Azt jelenti, hogy a levél írója szerint a kísértés, a próba Krisztus követői esetében annak az *első jelzése*, hogy hitre jutottak, a mindenható Istennel Krisztus által közösségbe

103 VARGA Zs. J., 72.

kerültek. Ahogyan Krisztust a kísértő már születése pillanatában megtámadta (Jel 12,1kk), ellene támadást szervezett születése után (Mt 2,13–15), messiási munkája kezdetén pedig megpróbálta a maga oldalára állítani, de hiába (Mt 4,1–11), úgy támadja meg mindazokat, akik hitre jutottak hitre jutásuk után. A kísértés, a próba annak a jelzése, hogy az ember, aki Istentől elszakadt, hit által odafordult hozzá, új létmódra született, és ezt a kísértő nem nézi tétlenül, hanem támad, támadásával megpróbálja visszaszerezni, megnyerni magának azt, aki elfordult tőle, Istennel, a Mindenhatóval került közösségbe. *A különböző kísértés, a sokféle próba azt jelenti, hogy istenfélő, Krisztus követője lett az ember.* A kísértő próbája az ember hitre jutását jelzi, azért jelent örömet. A diaszpórában, a szétszórtságban, nem keresztyén környezetben az élet körülményei között folyamatos a kísértés. A megélhetésért, a megfelelő életkörülmények kialakításáért, a kenyér biztosításáért, az igazságosság érvényesítéséért folyó küzdelem során számtalan esetben jelentkezik a kísértés, a csapda azok számára, akik Krisztus értékrendje szerint igyekeznek élni (Mt 5,10–12). A hit útjára való rálépés után, a folyamatos küzdelemben megmaradni hitben viszont örömet jelent. „Mindazáltal, ez a vigasztalás itt nem csupán egy adott korszakra vonatkozik, hanem minden időben hasznos a hívők számára, akiknek élete folytonos katonáskodás e világban.”¹⁰⁴ A kísértés elleni küzdelemben való megállás nemcsak a hit megtartását, hanem megerősödését is jelenti. Megtapasztalása ez annak, hogy a kísértéssel való küzdelemhez Krisztus Szentlelke erejét ajándékozza. Hit által az Istennel való közösség alapján folyamatosan árad az erő ahhoz, hogy a próba ne eleséshez, hanem sokkal inkább a hit megerősödéséhez vezessen. A próbák között való megmaradás azt jelenti, hogy a hit valódi, igazi az Istenhez való kötődés, a vele való közösség, nem csupán valamiféle emberi lelkesedés. Ahogy az aranyat a tűz próbálja meg, úgy a kísértés különböző formája a hitet (1Pt 1,6kk). A hit harc közben, mint ahogyan a sportoló edzés által, folyamatosan megerősödik. *A hit próbák által való megerősödése jelent örömet.*¹⁰⁵ A hit megerősödésének következménye a türelem. A türelem pedig egyáltalán nem csupán valami passzív félrehúzódot jelent, tudomásul vételét egy elviselhetetlen, vagy nehezen elviselhető helyzetnek, hanem aktív, bátor küzdelmet egy olyan helyzetben is, ahol a hitetlen emberek közönyösen, vagy gyáván semmit nem tesznek. *A türelem nemcsak a próba,*

104 KÁLVIN J.: Jakab levele = A katolikus levelek magyarázata. Sorozatszerkesztő Bogárdi Szabó István, Budapest, Kálvin Kiadó, 2013, 235.

105 HAUCK, FRIEDRICH: Die Kirchenbriefe. NTD 10., Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1954, 7.

*a szenvedés elviselésére való képesség, hanem rendíthetetlen, kitartó küzdelem annak legyőzésére.*¹⁰⁶ A küzdelem tartalma a tökéletes cselekedetre törekvés. *A tökéletes cselekedet a Mindenható céljához igazodó, az ő rendelkezésének megfelelő tettet jelenti.* Nem a világi elvárásokhoz való igazodás, hanem ahhoz, amit az Úr teremtsi rendjének megfelelően, a törvény Krisztus szerinti értelmezése alapján és az ő erejével vár az embertől. Ahogyan hibátlannak kellett lenni annak az állatnak, amit az ószövetségi törvény értelmében a pap az istentiszteleten áldozatként bemutatott, úgy azok, akik Krisztus áldozata által tartoznak a Mindenhatóhoz a régi bűneiket legyőzve, a régi hibáiktól megszabadulva az új élet jellemzőjeként a Krisztus megtisztító erejét érvényesítve állhatnak meg előtte és az élet minden területén. A tökéletes cselekedet a Krisztusban adott modell szerint Isten dicsőítése, és az emberségesség tettekben való érvényesítése folyamatosan. A tökéletesség, a kifogástalanság nem valami perfekcionizmust jelent, hanem egészen a végsőig kitartó küzdelmet (5Móz 18,13; 1Kir 15,3). (2–4. v.)

A következő részlet szintén *szóösszecsengetéssel* kezdődve folytatódik tovább, a 4. vershez kapcsolódó fogalom az 5. versben a „hiányzik”, a görög *λείπεται* fogalma. Ha az istenfélő élet folytatásához szükséges ajándék, vagyis a bölcsesség hiányzik, a levél írója megvilágítja, hogy mi a teendő. A bölcsességet Istentől imádságban újra meg újra el kell kérni (Péld 2,3kk; Mt 7,11). Az imádság nem korlátozódik csak a lelki ajándékokra (vö. 5,15kk), hanem teljesen átfogó jellegű, mindenre kiterjed, minden odatartozhat a témájához, ami az emberi élethez a mindennapi, hétköznapi életében fontos.¹⁰⁷ *A bölcsesség nem valamilyen emberi képesség, hanem Istennek az az ajándéka, sugallata, lelki vezetése,*¹⁰⁸ amelyre az embernek szüksége van ahhoz, hogy földi életének dolgait magasabb szempont figyelembevételével, vagyis Isten igényének megfelelően élje. A tőle való bölcsesség élni tanítja meg az embert, az élethez szükséges szakértelmet biztosítja.¹⁰⁹ *Az imádság, az ember bölcsességért való könyörgése nem hiábavaló,* mert azt ő mindenkinek készségesen, egyszerűen, minden hátsó gondolat, számítás,¹¹⁰ illetve szemrehányás nélkül, jóságosan, bőkezűen adja, a kérését teljesíti. Isten úgy teljesíti az ember kéréseit, úgy adja ajándékait, hogy annak utána nincs negatív következ-

106 BARCLAY, William: Brief des Jakobus. Briefe des Petrus, Wuppertal, Aussaat Verlag, 1982, 46.

107 BARCLAY, W., 48.

108 HAUCK, F., 7.

109 SCHRAGE, W., 16.

110 HAUCK, F., 7.

ménye. A kérésre való bátorítást folytató útmutatás szintén az előző vers egyik fogalmának, jelen esetben a görög αἰτεῖτω – „kérje” fogalom megismétlésével folytatódik. A kérésre buzdító fogalom kiegészítése annak meghatározása: „kérje hittel”. A bizalom megnyilvánulásának hangsúlyozását, jelentőségét határozza meg azáltal, hogy hozzákapcsolja annak ellentétéként a kételkedés, a kétségeskedés kizárását hangsúlyozottan, a „semmit sem kételkedve” formulával. A feltétel nélküli hit az ember részéről az imádságban megfogalmazott kérés teljesítésének feltétele (Mt 7,7kk; 21,21). A hitében a kísértések között szilárdan megálló emberrel szemben megvilágítja annak ellentétét, a kételkedő magatartását egy gyakran alkalmazott, szemléltető képpel (Ef 4,4). Nem a radikális szkeptikusról¹¹¹, a teljesen hitetlenről van itt szó, hanem arról, aki kétségeskedik, zilált, nem határozott a maga döntéseiben. A kétségeskedés válik meghatározójává az életének. Ez ahhoz hasonló a természetből vett jól ismert kép szerint, mint akit a széltől felkorbácsolt tenger hullámvetése ide-oda dobál (Ézs 57,20). Arról van szó, hogy az ilyen ember még nem a tengert felkorbácsoló szél feletti Úrhoz kötődik világosan, aki pedig a szeleknek is parancsol, hanem kép nélkül szólva a külső körülményeinek a hatására hol jobbra, hol balra tart, egyszóval az események határozzák meg hétköznapi döntéseiben az Úr útmutatása helyett, nincs meg benne az Úr iránti feltétel nélküli bizalom. Ha ugyanis az alapvető bizalom megvan az Úr iránt, akkor lehet az ő segítségét kérni még ahhoz is, hogy segítsen neki nemcsak a kérése teljesítésében, hanem hite megerősítésében (Mk 9, 24). Aki viszont az Úr iránt megnyilvánuló bizalom nélkül a külső körülmények, események hatására ide-oda csapódik, az ne gondolja, hogy kaphat bármit az Úrtól. Arról van itt szó, hogy az ő segítségét, a „valamit”, az ajándékot igényli, de őt magát nem. Márpedig az Úr a legnagyobb ajándékot, a magával való közösséget, a vele való kapcsolatot adja mindenkinek, mert ez a legfontosabb minden ember számára, és ha őt magát elfogadja, a vele való közösséggel él, akkor, ha és amennyiben ez megtörténik, számíthat az ő segítségére minden más dologban is, hiszen ő az Ura a szeleknek és a viharoknak is, minden eseménynek (Mt 8,23–27). A „kétlelkű” a görög fogalom szó szerinti fordítását követi, a mai nyelvhasználatunk szerint talán jobb lenne, ha a „kétszínű” fogalmat használnánk itt. Aki az Úrral való kapcsolatában rendezetlen, az éppen ennek következményeként minden dologban állhatatlan, ide-oda kapkod. Ne gondolja az ilyen, hogy ily módon kaphat bármit is az Úrtól. Nem lehet két Úrnak szolgálni (Mt 6,24). Jakab levelének ez a részlete is azt mutatja, hogy mennyire fontosnak tartja az ember esetében a hitet, mégpedig a

111 SCHRAGE, W., 17.

nehéz körülmények, a kísértések között is megnyilvánuló teljes bizalmat az Úr iránt, amit az imádság, a kérés alapvető jelentőségű motívumának tart. A kételkedés, a ziláltság voltaképpen annak a jele, hogy az ember életéből hiányzik Isten. A levélnek ez a részlete a kételkedő embert alapvető hiányosságára eszmélteti, és arra indítja, ahogyan Mózes egykor Izráelt, hogy a szeretet kettős parancsa legyen a szívében, legyen ez életének a meghatározó motívuma (5Móz 6,6). (5. v.)

A levél új témája az élet, a mindenkori élet örökzöld témájával, a szegénység és gazdagság helyes értékelésével foglalkozik. A *lenézett szegényeket önbizalomra, a gögös gazdagokat önmérsékletre szólítja*.¹¹² Az egyház megalakulásakor a gyülekezetekben még nem érvényesültek azok a társadalomban meglévő és az embert a maga szociális helyzete alapján értékelő mércék. A gyülekezetben nem számított kezdetben, hogy ki milyen pozíciót tölt be. A gyülekezet életében azonos módon vehettek részt azok is, akik bármilyen okból hátrányos helyzetben voltak, így a szegények és a gazdagok. A gyülekezet minden tagja megtapasztalhatta, hogy közöttük *senki nem értéktelen*, hiszen Krisztus mindenkiért életét adta. Istennek minden ember azonos módon értékes. Ez azonban, ahogy a keresztyénség terjedt, már nem volt ilyen egyértelmű, és a társadalomban érvényes rend határozta meg a gyülekezetekben is az emberek értékelését. Szükség van azért Krisztus értékrendjének az emlékeztető idézésére. A szegény testvéreket arra eszmélteti, hogy az adott helyzetben dicsekedjenek a maguk gazdagságával. Dicsekedjenek, helyesebben dicsőítsék a Mindenhatót azért a gazdagságért, amit Krisztus által ajándékozott nekik, hiszen az minden anyagi értéknél többet jelent. A gazdagokat pedig arra inti, hogy ne a mulandó földi javaikra tekintettel rendelkezzenek túlzott öntudattal a maguk megítélésében, hanem mély alázattal gondoljanak arra, hogy ők is mélyen lévő, megváltásra szoruló emberek, életüknek nem a gazdagság ad biztonságot, hanem Krisztus. A gazdagnak, Krisztus szemével nézve önmagát, tudatában kell lennie annak, hogy megváltásra szoruló szegény, akit az váltott meg, aki gazdag lévén szegénnyé lett minden emberét, azokért is, akik anyagi javakkal rendelkeznek. A gazdag alázata alapján, magabiztosságát feladva lett részesévé annak a gazdagságnak, amit a Krisztussal való közösség jelent. Aki csak a világi gazdagságot, a földi örömeket ismeri, az nagyon is szegény, az semmit nem tud arról a gazdagságról és örömről, amit Krisztus ajándékoz. Isten országa eljövételével a földi értékítéletek megváltoztak. Jézus óv a mammontól (Mt 6,24) és a gazdagság veszélyeitől (Lk 6,24; 12,21; 16,19kk). Isten előtt a gazdag is csak meg-

112 BARCLAY, W., 49.

váltásra szoruló emberként állhat meg, akit egyedül kegyelme mentett meg. A gazdagság azonban még a földi körülmények között is mulandó dolog, ingoványos talajra épít az, aki arra alapozza az életét. A palesztinai jól ismert időjárési viszonyokra való utalással erősíti meg a gazdaghoz szóló útmutatás jogos voltát. A gazdagságot a fű virágának gyors semmivé válásához hasonlítja, amelyet a Nap tüze megéget, a délkeleti szél pedig elfúj. A természetből vett kép Ézsaiás prófétától vett idézet (Ézs 40,6–7), de a bölcsességirodalomban is megtalálható az emberi lét szemléltetésére (Zsolt 103,15). A levél a gazdaghoz szóló tanácsát a prófétai idézet után a hozzáfűzött, mindennapi életből vett tapasztalattal is megerősíti. Ez a gazdag vállalkozásainak semmivé válásáról szól. Nemzedékről nemzedékre ismétlődő tapasztalata az az életnek, hogy a nagy gazdagság számtalan esetben lett semmivé a történelem viharai közben. Mindezzel a gazdagokat arra szólítja fel, hogy ne a mulandó dolgokban bízzanak, hanem alázatosan Istenbe vessék bizalmukat, hiszen ő adta meg nekik is és mindenkinek azt a gazdagságot, ami örökké megmarad. Aki Istentől függ, az tud függetlenné válni a külső körülményeiből adódó kísértésektől, és alázatos maradni a belé vetett hite által (6–11. v.).

Makarizmosz, boldogmondás formájában szólal meg az üdvösség ígérete a gazdagság–szegénység témájával foglalkozó részlet után. Boldogságot hirdet annak az embernek, aki szilárdan megáll a kísértések között, kitart az Úr mellett a nehéz körülmények között, a próbák idején. Boldogmondás formájában megszólaló ígéret az Ószövetségben különösen a bölcsességirodalomban gyakori (Zsolt 1,1; 112,1; 119,1; 128,1; Péld 3,13; 8,34). Az Újszövetségben a boldogmondás ígérete a Jézussal való közösséghez kapcsolódik, és főként az ő dicsőséges visszajövetelében való részesedésre vonatkozik. Itt is erről van szó. Nem véletlen, hogy a Jelenések könyvében a könyv bevezető részletétől kezdődően a záró részéig folyamatosan találkozunk boldogmondásokkal.¹¹³ Jutalmat kap az az istenfélő, aki földi körülményeinek kísértései között bátran vállalta a küzdelmet, alkalmanként a veszélyes harcot. Isten a győzelem koronáját ajándékozza a boldogmondás ígérete szerint¹¹⁴, kép nélkül szólva: az örök életet (vö. Jel 2,10k.; 1Pt 5,4; 2Tim 4,8). A szegényes, nehéz földi életben küzdő embert felemeli, átemeli az Úr a dicsőséges létmódba, Isten országába (Lk 16,22). Az új ruha, a fénylő korona gyakran előfordul a Bibliában az istenfélők hitben való megmaradásának, kitartásának a jutalmazását jelentő szimbólumként (Dán 12,3; Jel 2,10; 3,11; 4,4). Isten országához nélkülözhetetlen elemként tartozik hozzá a világos-

¹¹³ SCHRAGE, W., 18.

¹¹⁴ HAUCK, F., 9.

ság, a fény, a ragyogás, ebben részesülnek azok, akik hűségesek voltak hozzá földi létük idején. A korona a királyi méltóság jele, a királyok és hatalmasok fejét ékesítette, olykor az aranyból készített korona (Zsolt 21,4; Jer 13,18). A sportolók, atléták pedig, ha küzdelmük győzelemmel párosult, babérkoszorút kaptak (2Tim 4,8). A korona mindenesetre a tisztelet, a méltóság, az elismerés kifejezésének szimbolikus jele.¹¹⁵ Aki Istent igazán szereti, megmarad mellette, az részesül abban a jutalomban, amelyről az ő ígéretei szólnak (1Kor 2,9; Jak 2,5). (12. v.)

A kísértések eredetével foglalkozik a levél következő nagyobb egysége. A kísértés előző pozitív értékelése ellenére sem Istenre vezethető vissza, amint ez a részlet ezt meggyőzően kifejti. A kísértés a levél első egységében arról szólt, hogy az annak a jelzése, hogy az ember Istenhez fordult, hitre jutott és ez a jó döntése nem pillanatnyi lelkesedés. Ebben a részletben viszont arról van szó, hogy a kísértés negatív oldalát is megvilágítja a levél írója, amely szerint a kísértés, a próba a bűnre ösztönöz, bűnre csábít.¹¹⁶ Nyilván mindkét esetben arról van szó, hogy az, hogy egy adott helyzetben mi következik, az az ember döntéséről függ. Nem elméleti spekulációról van itt szó, hanem az élet gyakorlatáról, amelyből az ember felelőssége, pozitív és negatív döntése, döntésének sorozata nem zárható ki. Az embernek minden lehetősége megvolt arra, hogy jó döntést hozzon, illetve arra is, hogy a rossz döntése után bocsánatot kérjen. A vétkezés az ember számára nem a végzete, hanem szabad döntésének választása. Isten senkit nem hoz olyan helyzetbe, amely halálát idézné elő, kárhozátát jelentené, de mindenkit választás elé állít azért, hogy az iránta való hitének hitelessége bebizonyosodjék, sőt erősebbé váljon.

A kísértés eredete nem Isten, hanem az ember saját kívánsága. A kísértésről itt és a következő versben úgy van szó, mint egy személyes lényről, amely az emberrel szemben lép fel. A Róm 7 is személyes istenellenes hatalomként personifikálja a kísértést. Ezzel természetesen az ember saját felelősségét nem háríthatja el magától.¹¹⁷ Isten nem kísérhető rosszal, gonosz dologgal, és ő sem kísért senkit ily módon. Teljes képtelenség, hogy Isten jó lényével bármi rossz, bármi gonosz összefüggésbe hozható. Jézus kérése a Mi Atyánkban – „Ne vígy minket kísértésbe...” – ennek nem mond ellent. Ebben a kérésben ugyanis arról van szó, hogy ő, a Mindenható azokat a követőit, akik hitben járnak, őrizze meg azoktól a kísértésektől, amelyek az erejüket meghaladják: a hitük nem elég erős még ahhoz, hogy legyőzze

115 BARCLAY, W., 51.

116 HAUCK, F., 10.

117 SCHRAGE, W., 19.

a kísértést.¹¹⁸ Isten az embert kezdetben a választás, a döntés szabadságával ajándékozta meg. Azt mondhatjuk, hogy akarni szabadon, ez általános emberi lehetőség. Ezzel azonban rosszul élt, mivel a jó Isten mellett való döntés helyett a rosszat választotta. Jakab levele az embert a maga felelősségére figyelmezteti. Minden bűn kezdete a kívánság, ez minden rossznak a gyökere.¹¹⁹ Szemléletesen közli ezt a kezdet embere bűnének ismertetése (1Móz 3,6). A kívánság a kezdet, amely a láncolat automatikus folytatódását jelenti. A kezdettől való óvás azért rendkívül fontos, mert ez a bűn következményétől való megmentését jelenti az embernek, ami a halál. A bűn következményének megismertetése elősegítheti a hathatós küzdelmet oly módon, hogy elősegíti a megtagadását annak, ami az első lépést, a döntő lépést jelenti ezen a veszedelemes úton. (13–15. v.)

A tévelygéstől szeretetteljes hangvételű figyelmeztetéssel óv a levélnek a kísértés témakörét lezáró egysége. Gyakori az újszövetségi iratokban ez a bevezető formula (vö. Gal 6,7; 1Kor 6,9; 15,13). Megerősíti ezzel a bevezetéssel, hogy milyen végzetes az, ha az élet és halál kérdésében a felelősséget Istenre akarja hárítani az ember. A bűn világa és Isten világa között éles a különbség. Az igazságnak semmi köze nincs a hazugsághoz, a világosságnak a sötétséghez. Költői formában, az igazsághoz és világossághoz méltó stílusban irányítja a figyelmet arra, akitől minden jó adomány és minden tökéletes ajándék jön, illetve minden ajándék és adomány jó, ami tőle jön. Azt jelenti ez, hogy semmi nem rossz, ami Istentől jön.¹²⁰ A jó adományok ajándékozója egyedül Isten (Mt 7,11). Ő fölötté van minden földi dolognak, még a földi tisztaságnak is (1Jn 1,5), ő a világosság atyja, a csillagok atyja, ő azok teremője, a létüket neki köszönhetik (1Móz 1,3k.; Zsolt 148,3). Isten a világosság, ami tőle jön, azt az ő lénye határozza meg, Istentől csak jó ajándékok jönnek.¹²¹ A hellenista gondolkodás szerint a csillagok tőle független istenségek. Ezzel szemben fontos a levélnek a figyelmeztetése, amely a tévelygéstől óvja Krisztus követőit: a Mindenható a csillagoknak, a világosságnak teremője, Atyja. Ő minden változó teremtményével ellentétben a változhatatlan jóság és világosság. Nem változik a lénye oly módon, mint ahogyan az teremtményei esetében tapasztalható. Ő fölötté áll mindannak, ami teremtményei mozgása következtében szükségképpen napról napra bekövetkezik. Isten lényéhez a világosság, az állandóság elszakíthatatlanul, szervesen hozzátarto-

118 HAUCK, F., 10.

119 SCHRAGE, W., 19.

120 BARCLAY, W., 56.

121 MUSSNER, F.: Der Jakobusbrief, Freiburg, Basel, Wien, Herder, 1975, 91.

zik (Zsolt 102,26–29; Ézs 41,4; 51,6; Mal 3,6).¹²² Ő a mindenható Atya, a soha nem változó Mindenható, aki a tiszta mennyei magasságban van, minden gonosz fölött áll. Világosságának, változhatatlan jóságának megnyilvánulását így folytatja a levél szerzője: ő ajándékozott az embernek új életet.¹²³ Az ő akarata, határozott, meg nem változó döntése van az ember új létmódja mögött. A teremtet világ az ő jóságáról szól. A teremtés folyamatos kibontakoztatása alkalmával újra meg újra megállapítja arról, amit megalkotott, hogy az jó (1Móz 1,1kk). Pál apostol pedig világossá teszi, hogy Isten örök hatalma és istensége alkotásainak értelmes vizsgálata révén meglátható (Róm 1,19–20). Saját akaratából teremtet, és a nem létezőket létezőkké tette (Róm 4,16c–17). Amit az ember hitetlensége, engedetlensége által elrontott, nem engedi elveszni, elpusztulni, hanem közbelépett határozottan, és a jóvátételére a lehetőséget megteremtette. A *teremtő az újjáteremtő, az élet ajándékozója*. Isten legdrágább ajándéka az élet, amelyet ő, a teremtő szült újjá. Nemcsak az ember életének, hanem új életének is az ő jó döntése az alapja. Az ő radikális beavatkozásának a következménye, nem pedig emberi lehetőség az újjáteremtés. Az ő kegyelmes döntése, üdvözítő akarata vitte véghez, hogy a vele szemben engedetlen emberből új, neki engedelmeskedő ember legyen (1Pt 1,3). A kegyelem csodája az új létmód, az a tény, hogy vannak keresztyének. A bűn halált szült, Isten pozitív válasza erre a bűnös ember új emberként való megszülése.¹²⁴ Újjászülő munkájának végzése, isteni erejének megnyilvánulása az igazság ígéjének ereje által történik, vagyis az evangélium hirdetése nyomán. Az evangélium Krisztus hirdetése felhatalmazása alapján. Isten üdvözítő terve szerint már az ószövetségi korban is gondoskodott arról, hogy legyen népe, aki jelzi és hirdeti jó munkáját, szabadítását (Jer 2,3).¹²⁵ Krisztus megváltó munkája után az új szövetséges nép rendeltetése, hivatása, életének értelme és célja, hogy hirdetője és szemléltetője legyen annak. Az új Isten népe létének rendeltetése és célja, hogy első zsengeje legyen Isten teremtményeinek ebben a világkorszakban, ebben a világban. Azt jelenti ez, hogy *az egyház a maga Krisztus által való új életével szemlélteti azt az új létmódot, amely minden teremtményre vár*. Az egyház léte az a jó kezdet, amelynek folytatódása bekövetkezik Isten teremtményei esetében. A zsenge meghatározásban az jut kifejezésre, hogy csak a kezdete, az első részlete valaminek, de nem az egész, nem a teljesség. Isten üdvözítő terve, megváltó tette

122 MUSSNER, F., 92.

123 HAUCK, F., 10.

124 SCHRAGE, W., 20.

125 VARGA Zs. J.: Jakab levele 1,1–2,13. Kézirat.

az egész világra érvényes, minden embernek szól. A boldog jövő hirdetése, bemutatása, az ígéretes jövő kiteljesedésének szemléltetője rendeltetése szerint az egyház minden teremtmény számára. A kísértés azért jelent örömet, mert az új létmód próbája, hozzátartozik ahhoz a létmódhoz, amely minden teremtmény számára az ígéretes, reményteljes jövőt hirdeti és szemlélteti, mert a világosság Atyja minden jó adomány forrása, és újjászülő munkáját nemcsak elkezdte, hanem célba is juttatja (vö. Jel, 14,4). (16–18. v.)

MEDITÁCIÓ

Boldog ember az... (Jak 1,12)

Minden ember szeretne boldog lenni. Boldogságra vágyik mindenki, arra törekszik, azt szeretné elérni. A boldogság titkát sokféle formában ígéri és hirdetik. Reklámozzák sokféle módon. Számtalan ígéret elhangzik, számtalan utat mutatnak, és ki erre, ki arra indul, mint ahogyan arról a Prédikátorok könyvének írója is tájékoztat. A mesék világának is ez a fő témája. A szereplői göröngyös utakon küzdenek, sokféle próbát, nehéz küzdelmek sorozatát kell kiállniuk, míg végül eléri a főhős a célt, eléri a boldogságot. – Ma, ha egy vallásórán a gyerekeket megkérnénk, hogy fejezze be ezt a megkezdett mondatot, hogy „boldog ember az...”, azt hiszem, ilyen kiegészítések hangzanának el: Boldog ember az, akinek sok pénze van. Boldog ember az, akinek anyukája és apukája is együtt van velük a családban. Boldog az, akinek van barátja, illetve barátnője. Boldog az, aki sokfelé utazhat. A felnőttek válasza pedig sok esetben így hangzana: Boldog ember az, akinek jó a fizetése, jó a házastársa és a gyermeke, jó a lakása, az egészsége. Mindenesre egy biztos, hogy az nemigen lenne a mondat befejezése, hogy boldog ember az, ahogyan hallottuk, aki a kísértésben kitart. A mi emberi gondolkodásmódunktól távol áll, teljesen idegen, ahogyan a levél első nagy egysége a kísértés témaköréről tanít. Természetesen azt nem hagyhatjuk figyelmen kívül, ami ebből a szempontból döntő, hogy a levél írója az istenfélőkhöz szól, Krisztus követőit szólítja meg. Az istenfélőknek, Krisztus követőinek szól a levél, azoknak, akik meghallották hívó szavát, és úgy döntöttek, hogy az új szövetséges nép tagjai, Krisztus követői lesznek. Ez esetben viszont világosan kell látni, hogy a hitre jutás, a megtérés még nem a célba érés, hanem az első lépés. Az első lépésről, és annak folytatása jellemzéséről tanít a levél első nagy egysége. Az mindnyájunk előtt világos, hogy a kísértés, a baj az ember földi életének

a velejárója, de így van ez az istenfélők, Krisztus követőinek az életében is. A kísértés értékelésére, értelmezésére, céljára és következményére tanítja meg az egyház tagjait, akik egymásnak testvérei, a mennyei Atya gyermekei, a levélnek a bevezető nagy egysége. Mit mond?

1. *A kísértés a keresztyén ember életében jeladás, jelzése annak, hogy új életmódra született meg Krisztus által, és a hitben való növekedését szolgálja.* Az újszülött gyermek sírása nem öröm, de az öröm, hogy felsírása az életéről szóló első jeladás. Ahogyan Jézus emberré létele után, sőt már születése alkalmával is kísértésnek volt kitéve, úgy az új életre született, a hitre jutott ember is. A kísértés annak próbája, hogy valódi, igazi-e a hitünk, vagy csak valami emberi lelkesedés, pillanatnyi fellángolás. *A próba a hit edzése, a hit folytatódását, a hit növekedését szolgálja, az értelmes, bölcs életformához segít a tökéletes tettekben való megnyilvánulás.* Ha ehhez hiányzik a bölcsesség, imádságban, buzgó könyörgésben el lehet kérni. Az viszont fontos, hogy az ember szíve ne legyen megosztott, ne legyen kétlelkű, kétszínű. Ne legyen ide-oda kapkodó, ide-oda csapódó, mint a szélvihartól felkavart tenger hulláma. *A kísértések indítanak imádságra, annak az erőnek az elkérésére, amely által Krisztus követői lettünk, hogy a hitünk növekedjék, és kifogástalan tettekben nyilvánuljon meg.*

2. *A kísértések között való megmaradás a mindennapi élet küzdelmeiben kipróbáltságot jelent.* Mikor Jézus ellenállt a kísértő vonzó ajánlatainak, az eltávozott tőle egy időre, és angyalok szolgáltak neki. A kísértés általában a kenyérvágy, a hatalom kérdését, és az Isten megtagadásának a témáját veti fel. Ne vállald a kenyér előteremtésének azt a módját, amit Isten meghatározott, szerezz más úton-módon kenyeret! Mutasd meg, hogy milyen erős, milyen hatalmas, milyen nagy vagy! Az emberi hiúság veszélyes csapda. Ne imádd Istent, kerüljön a helyére más, éppen az, aki kísért, a pénz, az, aki ajánlkozik, hogy majd ő mindent megad, mindent biztosít, ami csak szíved vágya, ami a világ. A kísértő nagyon rugalmas, és korszakról, korszakra alkalmazkodik az ember megnyerésének célszerű módjához. A kísértések ellenére megmaradni az Úr, a szabadító Isten mellett, az Isten igéjével élni, az ő erejével küzdeni az igazság érvényesüléséért, ezt várja az Úr. Önreklámozás, a magamutogató, mindenkit letaposó nagyság elérése helyett mások javának az elősegítése önmegtagadás által Krisztus igénye. A mindennapi küzdelmek színterén az igazság mellett szólni, az igazságtalanságok ellen fellépni, jó utat mutatni a rossz út helyett, a szeretetet tettekben láthatóvá tenni a gyűlölet féltelmes megnyilvánulásaival szemben, ez jelenti a kipróbáltságot, amelyhez a kísértéseken győztes Krisztus adja erejét.

3. *A jutalom nem marad el, és mindennél értékesebb: az élet koronája.* Az olimpiai játékok győztese babérkoszorúban részesedett. Aki a kísértések között vezető úton hűséges marad az Úrhoz, az élet koronáját nyeri el. Az újszövetségi iratok többféle képet használnak az örök életben, a dicsőséges, az örökké tartó boldog életben való részesedésre. Itt az élet koronája fejezi ki ezt, ami a hatalom jelképe, és a győztesnek járó jutalom szimbóluma. Abban a dicsőséges országban és dicsőséges létmódban való részesedést fejezi ki ez, amelyről Pál apostol ezt írja: „Amit szem nem látott, fül nem hallott, és ember szíve meg sem sejtett, azt készítette el az Isten az őt szeretőknek.” (1Kor 2,9) A szeretet Ura az örökké tartó boldog létmódban való részesedést ígéri és adja meg azoknak, akik hűségesek maradtak hozzá földi körülményeik kísértései ellenére. Akik őt szerették, közvetlen közösségben lehetnek vele, és mindazokkal, akik a szeretet rendjét érvényesítették. Boldog, valóban boldog az az ember, aki a kísértések között, azok ellenére is hűséges marad ahhoz a Mindenhatóhoz, aki minden jó ajándékozója, és mindenek ellenére a javát akarja. A kísértés hitünk edzése tehát az örök boldogságunkhoz vezető úton, hitünk, új életünk jeleként.

2. Az istentisztelet titka és módja, Jak 1,19–27

A szöveg:

(19) Ἵστε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί. ἔστω δὲ πᾶς ἄνθρωπος ταχύς εἰς τὸ ἀκοῦσαι, βραδὺς εἰς τὸ λαλῆσαι, βραδὺς εἰς ὀργήν· (20) ὀργή γὰρ ἄνδρὸς δικαιοσύνην θεοῦ οὐκ ἐργάζεται. (21) διὸ ἀποθέμενοι πᾶσαν ὀυπαρίαν καὶ περισσεΐαν κακίας ἐν πραΰτητι δέξασθε τὸν ἔμφυτον λόγον τὸν δυνάμενον σῶσαι τὰς ψυχὰς ὑμῶν. (22) Γίνεσθε δὲ ποιηταὶ λόγου καὶ μὴ ἀκροαταὶ μόνον παραλογιζόμενοι ἑαυτοῦς. (23) ὅτι εἴ τις ἀκροατὴς λόγου ἐστὶν καὶ οὐ ποιητής, οὗτος ἔοικεν ἀνδρὶ κατανοοῦντι τὸ πρόσωπον τῆς γενέσεως αὐτοῦ ἐν ἐσόπτρῳ· (24) κατενόησεν γὰρ ἑαυτὸν καὶ ἀπελήλυθεν καὶ εὐθέως ἐπελάθετο ὅποῖος ἦν. (25) ὁ δὲ παρακύψας εἰς νόμον τέλειον τὸν τῆς ἐλευθερίας καὶ παραμείνας, οὐκ ἀκροατὴς ἐπιλησμονῆς γενόμενος ἀλλὰ ποιητής ἔργου, οὗτος μακάριος ἐν τῇ ποιήσει αὐτοῦ ἔσται. (26) Εἴ τις δοκεῖ θρησκὸς εἶναι, μὴ χαλιναγωγῶν

γλῶσσαν αὐτοῦ ἀλλὰ ἀπατῶν καρδίαν αὐτοῦ, τούτου μάταιος ἢ θρησκεία. (27) θρησκεία καθαρὰ καὶ ἀμίαντος παρὰ τῷ θεῷ καὶ πατρὶ αὕτη ἐστίν, ἐπισκέπτεσθαι ὀρφανούς καὶ χήρας ἐν τῇ θλίψει αὐτῶν, ἄσπιλον ἑαυτὸν τηρεῖν ἀπὸ τοῦ κόσμου.

A fordítás:

(19) Értsétek meg szeretett testvéreim: Minden ember azonban legyen gyors a hallásra és késedelmes a megszólalásra, késedelmes a haragra, (20) mert ember haragja Isten igazságát nem munkálja. (21) Vessetek el azért magatoktól minden tisztátalanságot és a gonoszság mindenféle formáját, szelíden fogadjátok a belétek vetett ígét, amely meg tudja szabadítani a lelketeket. (22) Legyetek cselekvői az igének azonban, ne csak hallgatói, becsapván magatokat. (23) Mert ha valaki csak hallgatója az igének, és nem cselekvője, az hasonló ahhoz az emberhez, aki tükörben nézi meg születésével nyert arcát. (24) Megnézte ugyan magát és elment, és azonnal elfelejtette, milyen volt. (25) Aki azonban a szabadság tökéletes törvényébe tekintett bele, és kitart mellette, nem feledékeny hallgatóvá lett, hanem tettnek megvalósítója, az boldog lesz cselekvése által. (26) Ha valaki azt gondolja, hogy istenfélő, de nem fékezi meg a nyelvét, hanem becsapja a szívét, annak hiábavaló az istenfélelme. (27) Tiszta és hibátlan istentisztelet az Isten és Atya előtt az, ha gondoskodunk az árvákról és özvegyekről nyomorúságukban, tisztán megőrizzük magunkat a világtól.

Szövegelemzés

A levél második nagy egysége, az 1,19–27 verseit magában foglaló részlet sokkal egységesebb, mint az első, az 1,2–18 verseit tartalmazó. A levél sorra következő intelmei voltaképpen a levél főtémáját szövegezik meg különböző variációikban: a tett jelentőségét hangsúlyozzák.¹²⁶ A hallgatás és cselekvés ennek a részletnek a témája.

19. v. • Ἰστε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί... Az ἴστε helyett az ún. Koiné szöveg, valamint a P és az Athos ὥστε formát hoz. Az ἴστε kiegészítéseként néhány szövegben a δὲ kötőszó is szerepel. Az ἴστε az οἱδᾶ imperativusának plur 2. személye, azonban alakilag lehet az indikativusának pl. 2. személyű formája is. A két forma ez esetben egybeesik. Az írásmagyarázók az igeforma megítélésében nem egységesek, a véleményük megoszlik. Az indikativuszi

126 DIBELIUS, M. – GREEVEN, H., 102k.

forma mellett foglal állást a Vulgata szövege, Soden, B. Weiss. A magyarázók többsége azonban az imperativusi formát tartja helyesnek, közöttük *Dibelius*, *Windisch*, *Holtzmann* stb., vagyis az οἶδ'á attikai formája imperativusának tekinti az igeformát.¹²⁷ Ez az igeforma szerepel az Ef 5,5-ben is. Különböző ritkán fordul elő az Újszövetségben. A vers megszólítása ünnepélyes. A fontos üzenet bevezetéseként hívja fel a figyelmét olvasóinak arra, ami utána következik. Felveti ez a vers azt a három fontos témát, amelyet a levél következő, későbbi részeiben fog részletesen kifejteni: a figyelmes, készséges hallgatást (22–27), a megfontolt beszéd (3,1–12), és az elkerülendő harag (3,13–4,17) témakörét.¹²⁸ A gyors hallásra szóló figyelmeztetés nem korlátozódik csak az igenek a hallgatására, hanem kiterjed minden értelmes, okos beszédre. A bölcsességirodalomban ez az intelem szintén ismeretes (Péld 1,8; 4,1). Kálvin ugyancsak Isten igéjének a meghallására korlátozza ezt az intést, azonban a szöveg összefüggése erre a korlátozásra nem ad alapot, jöllehet itt elsősorban erről van szó. Az ige igeformája, amely aorisztosz infinitivusz, arra indít, hogy rendelkezünk a meghallás készségével, ha Isten igéjének a hallgatásáról van szó, de akkor is, ha az emberek részéről jövő beszédéről. Legyünk nyitottak arra, hogy Isten igényének és az emberek gondolatainak meghallgatására is figyelmet szentelünk. A második intelem: βραδὺς εἰς τὸ λαλῆσαι „lassú a megszólalásra”, vagyis legyünk megfontoltak a megszólalásban, a beszédben (Péld 29,20). *Sammai*, Izráel egyik bölcs írásmagyarázója arra int: „Beszélj keveset, tégy sokat.”¹²⁹ A megfontoltság a szólásban sok esetben már azt is jelentheti, hogy nem is szólal meg az ember. A tett, a cselekedet pedig intenzívvé válik. Az intelem harmadik egysége βραδὺς εἰς ὀργήν „lassú”, vagyis késedelmes a haragra. Az ὀργή az ember megromlott természetének megnyilvánulása, érzülete: harag, a θυμός szinonimája. Együtt is előfordulnak, megerősítve a fogalom jelentésének tartalmát (Jel 16,19; 19,15)¹³⁰ A harag Jézus tanítása szerint súlyos ítéletet von maga után (Mt 5,32). Az őskeresztény irodalom Jézus tanítása szellemében értelmezi a haragot. Ne légy haragos egyáltalán, mert a harag ölésre vezet (Didakhé 3,2). A zsidó bölcsességirodalom szintén ilyen értelemben szól a harag következményéről (Sirák 1,22).¹³¹ Az Ószövetség is a harag veszé-

127 BLASS – DEBRUNNER, 99. 2. §.

128 BENDEL, J. A.: Gnomon II 2. 718.

129 DIBELIUS, M. – Greeven, H., 104.

130 BAUER, WALTER: Wörterbuch zum Neuen Testament, Berlin, Töpelmann, 1958, 722.

131 VARGA Zs. J., 63.

lyességéről tanít (1Móz 49,5–7), a harag megelőzésére, elkerülésére int (Péld 15,1) folyamatosan. Ez a megállapítás fokozása az előző két intelemnek.

20. v. • ὁργὴ γὰρ ἀνδρὸς az előző vers utolsó fogalmával viszi tovább a gondolatsort úgy, hogy meg is indokolja az intelmet: δικαιοσύνην θεοῦ οὐκ ἐργάζεται. A δικαιοσύνη „az igazság”, „az igazságosság” a héber צדקה megfelelője, jelentése: az isteni jogrend betöltése, az ἀνομία el-lentéte.¹³² Az ember haragjában nem azt teszi, ami helyes Isten szemében. Az ember kegyelemből nyeri el Isten igazságát, viszont ha helyet ad életében a haragnak, elveszíti, visszaélve azzal a lehetőséggel, amit a Mindenhatótól ingyen kegyelemből kapott. Isten megigazító kegyelmének érvényesítését, annak következményét jogosan várja el. Az ember haragja bűn láncolatát indítja el, ellentétként a megbocsátás, a szeretet rendjének. Az ember haragja nemcsak nem munkálja Isten igazságát, hanem teljes mértékben *akadályozza*.¹³³ Isten igazsága az ő királyi uralmának, országának a jó rendje. Az ἐργάζεται helyett a szövegek egy része κατεργάζεται formát hoz, elképzelhető, hogy az 1,3 hatására, így az Athos, P. és mások. Rokon jelentésű az ἐργάζεται-éval: előidéz, eredményez.

A következő részlet a 21–25 verseket foglalja magában. Ez az egész szakasz legfontosabb része. Minden rossz dologgal való gyökeres szakításról, az ige befogadásáról, és annak tettek formájában való érvényesítéséről van itt szó.

21. v. • διὸ ἀποθέμενοι πᾶσαν ὑπαρίαν καὶ περισσεῖαν κακίας. A διὸ prepozícióval kapcsolódik az előző versekhez ez a részlet. Az ἀποθέμενοι az ἀποτίθημι „letesz”, „lehelyez”, „levet” ige 2. aor. med part. pl. nominatívusza, „vessetek el magatoktól”, „tegyetek félre”, „tegyetek le” jelentésű. Mind a három jelentésárnyalata a radikális szakításról szól, arra indít. Annak az elvetésére indít, amiről a mondat további része szól, amit tárgyként meghatároz. A ὑπαρία „piszok”, „mocskok”, „szenny”, „tisztátalanság”. A καὶ περισσεῖαν κακίας kiegészítéssel érzékelteti az ember teljes romlottságát. A περισεῖα jelentése: „minden mértéken felüli”¹³⁴, túlságosan sok. Ezenkívül csak a Róm 5,17-ben és a 2Kor 8,2-ben fordul elő még az Újszövetségben ez a fogalom. A κακία jelentése itt: „rosszaság”, „romlottság”, „vétek”, „bűn”. Az ember megromlott emberi természete következtében ilyen. A piszok, a szenny átvitt értelemben használatos a görögöknél. A tisztátalansággal, a romlottsággal való teljes szakításra, radikális változásra indít

132 VARGA Zs. J., 226.

133 BENGEL, J. A., 718.

134 WINDISCH, H. – Preisker, H., 11.

ez az útmutatás, hogy megszűnjön az, ami minden mértéken felüli a bűneset utáni ember életében. Isten a vele való közösség által az embert a maga által előidézett szennytől, a csódtól megszabadítja, és annak elhagyásához segíti. Képes kifejezéssel élve levetheti a régi ruháját, felöltheti az újat, és abban járhat. Ennek lehetőségét világítja meg a vers további útmutatása alapján. *ἐν πρᾶτῃτι δέξασθε τὸν ἔμφυτον λόγον τὸν δυνάμενον σωσαι τὰς ψυχὰς ὑμῶν.* A *πρᾶτῃτι* „szelidséggel” helyett egy XIII. századból való uppsalai kéziratban *σοφίας* „bölcsséggel” szerepel. A kéziratok többségét vettem figyelembe a fordításban. Arról a készségről van itt szó, amely nem áll ellen, hanem enged az ige hatásának. Készséges az ige követésére, az új életben való járásra. Az *ἐν πρᾶτῃτι* szelíden. A szelidség az önteltség, a gőg ellentéte, az alázat megnyilvánulása. Az ige befogadása a keresztyén misszió kulcsfogalma (Lk 8,13; ApCsel 8,14; 11,1; 17,11; 1Thessz 1,6; 2,13). Az *ἔμφυτος* fogalmát Jakab már a keresztyén nyelvhasználatból közismert fogalomként használja. A fogalom az *ἐν φύω* összetételéből származik: „beültetett”, „bevetett”. Az Újszövetségben átvitt értelemben ismert: a belétek vetett, vagy elhintett ti. ígéről van szó, amely itt is szerepel a fogalom kiegészítéseként. Krisztus által Isten végezte a magvetést. Ennek folytatásával bízta meg az apostolait. A Mindenható biztosítja az objektív feltételt az ember szabadításának az ige hirdettetése által. Az elvetett ige képes megszabadítani a lelkeiteket, az életeteket. A *τὰς ψυχὰς ὑμῶν* általános értelemben szerepel, mint ahogyan másutt is. A *ὑμῶν* helyett néhány későbbi kézirat *ἡμῶν* variánst hoz. Mind a két fogalomra érvényes az elvetett ígéről szóló megállapítás, amelynek következménye az ember megszabadítása. A *σῶζειν* „szabadít”, „megtart”, „megment”. Jakab levele a fogalom megment jelentéstartalmát hangsúlyozza (2,14; 5,20), ugyanígy Barnabás levele (19,10) és Hermas similitudines (VI.1,1). Az ige hallgatása és az engedelmes befogadása, az ige hirdetése, a magvetés és annak cselekvése elválaszthatatlanul összetartozik. Erre figyelmeztet a következő vers.

22. v. • *Γίνεσθε δὲ ποιηταὶ λόγου καὶ μὴ ἀκροαταὶ μόνον παραλογιζόμενοι ἑαυτοὺς.* A szövegek hagyományozása ez esetben sem teljesen azonos. Némelyek a *λόγου* helyett *νόμου* variánst hoznak (vö. Józs 12,5; Neh 9,34). A *ποιητῆς λόγου* sémitizmus. A klasszikus görögben ez így olvasható: *λόγου ποιητής*¹³⁵. Az ige hallgatása és cselekvése a zsidóság és keresztyénség történetében központi jelentőségű (5Móz 30,8kk; Péld 6,3; Ez 33,32), Jézusnál ugyanúgy (Mt 7,24kk; Lk 6,47; Jn 13,17), Pál apostolnál

135 WINDISCH, H. – PREISKER, H., 11.

szintén (Róm 2,13), de a rabbinus irodalomban is.¹³⁶ Aki könnyedén veszi az ige hallgatását, megelégszik csak azzal úgy, hogy annak nincs következménye az életében, nemcsak az ige hirdetőjét, hanem saját magát is becsapja. Α παραλογίζομαι ige „becsap”, „rászed”, „áltatja magát”¹³⁷. Az ige hallgatása és annak cselekvése a megtérést követő egész folyamatnak egyszerű, rövid formájú összefoglalása.

23–24. ν. • ὅτι εἰ τις ἀκροατῆς λόγου ἐστὶν καὶ οὐ ποιητῆς, οὗτος ἔοικεν ἀνδρὶ κατανοοῦντι τὸ πρόσωπον τῆς γενέσεως αὐτοῦ ἐν ἐσόπτρῳ. A ὅτι kötőszó néhány szövegből hiányzik, a λόγου helyett pedig, mint ahogyan a 22. versben is, νόμου olvasható. Egy késői kézirat pedig az egyik szír fordítással azonos módon a τῆς γενέσεως forma helyett τῆς γνώσεως formát tartalmaz. Mellőzendő változtatásokról van szó. Aki csak az ige hallgatója és nem cselekszi annak útmutatását, annak az eljárását egy képpel szemlélteti a levél írója. Eszerint az ilyen igehallgatás hamar feledésbe merül, nem sokat ér, mert nem történik meg az, ami az ige hallgatásának az értelme. Arról van itt szó, amiről Jézus a Hegyi beszéd záró példázata tanításában szól (Mt 7,24–27). Az ἔοικεν az εἶκω ige perfektuma „látszik” „hasonlít”. Csak itt fordul elő és az 1,6-ban, különben általában a ὁμοίος ἐστὶν szerepel az Újszövetségben. ἐν ἐσόπτρῳ „tükörben”: az ókori tükröt fémből csiszolták, tükröző felülete a használatban megkopott, de már eleve is elég homályos képet adott. Nem hasonlítható egyáltalán a mai tükörhöz. A κατενόησεν és az ἐπελάθετο aoristosok, a pillanatnyi, mozzanatos cselekvést fejezik ki, tehát a tükörbe való bepillantás után természetes a gyors felejtés azon túl, hogy a tükörből nyert kép eleve sem volt az igazi. A πρόσωπον bővítményeként a τῆς γενέσεως itt nem születést jelent, mint ahogyan a régebbi magyarázók értelmezik, hanem a hellenista szóhasználatnak megfelelően „élet”, „lét” a jelentése.

25. ν. • ὁ δὲ παρακύψας εἰς νόμον τέλειον τὸν τῆς ἐλευθερίας καὶ παραμείνας, οὐκ ἀκροατῆς ἐπιλησμονῆς γενόμενος ἀλλὰ ποιητῆς ἔργου, οὗτος μακάριος ἐν τῇ ποιήσει αὐτοῦ ἔσται. A παρακύψας „belenéz”, „betekintést nyer”. A παρακύπτω ige aor. part. sg. masc. nom.-ról van szó. Az ige jelentése: „behajol valahova, vagy valamibe” (Jn 20,5.11; Lk 24,12). Az ige alapjelentése szerint nem pillanatnyi cselekvésről van szó, hanem alapos tájékozódásról.¹³⁸ Az εἰς νόμον jelzője τέλειον és genitivuszos bővítménye a τῆς ἐλευθερίας, vagyis a szabadság tökéletes törvényéről van

136 DIBELIUS, M. – GREEVEN, H., 108–109.

137 VARGA Zs. J., 737.

138 VARGA Zs. J., 735.

szó.¹³⁹ Az egész levél összefüggése alapján ez a meghatározás az evangéliumot jelenti. A levél írója az evangéliumot nevezi meg így (vö. 2,8.10).¹⁴⁰ Korábban így nevezte ezt: ἔμφυτος λόγος¹⁴¹. Jakab levelének alapja Jézus tanítása. Jézus törvényt magyarázata megszabadította a törvényt a vének hagyományaitól, azoktól az emberi rendelkezésektől, amelyek már csaknem teljesen elhomályosították eredeti értelmét. Jézus tanítása viszont ezeket elutasította, érvénytelenné tette, és a benne elérkezett lehetőség szellemében érvényesíti a törvényt időszerűen, korszerűen. Ez van előttünk a Hegyi beszédben. Jézus Krisztus a szabadság forrása és ajándékozója. A törvény korhoz kötött részét ő betöltötte, igényének áldozatával eleget tett, az időszerű értelmét követői számára meghatározta. Ő a szeretet kettős parancsában foglalja össze a törvényt, és ennek időszerű, korszerű teljesítését kívánja meg követőitől. Azt jelenti ez, hogy a νόμος τέλειος ὁ τῆς ἐλευθερίας nem részeire széthulló parancsolatok sokasága, hanem a Jézus igehirdetése által adott új, amely Isten és az ember szeretetének tettekben való megmutatása (Mt 22,36; Lk 10,25; Róm 13,10). Szeretetközösséget jelent ez, amely nem egyszeri és mulandó dolog, hanem ahogyan azt a szabadság tökéletes törvényéhez kapcsolt bővítmény hangsúlyozza, állandó, maradandó (vö. Jn 8,31). Az útmutatás összefoglalásaként ezt még jobban világossá teszi az előző megállapításhoz egyrészt a negatív, másrészt a pozitív formában megfogalmazott kiegészítéssel. Az ige hallgatójával szemben ez az igénye: οὐκ ἀκροατῆς ἐπιλησμονῆς γενόμενος ἀλλὰ ποιητῆς ἔργου, vagyis ne feledékeny hallgatója legyen az igrének, hanem tetteinek cselekvője. Az οὐκ ἀκροατῆς ἐπιλησμονῆς¹⁴² genitivus qualitatis. A feledékeny hallgatóval szemben válik hangsúlyossá az, ami az ige hallgatásának értelme és célja: az ige útmutatásának megfelelő tettek sorozata. Az igehallgatás tettekben való folytatódásához a Róm 2,13 szerint a megtartatás ígérete fűződik. Itt pedig ezen túl még több: οὗτος μακάριος ἐν τῇ ποιήσει αὐτοῦ ἔσται (vö. Jn 13,17; Ézs 56,2), valamint Hermas similitudinis (VI 1,1) *Seneca* szerint is *Non est beatus qui scit illa sed qui facit*.¹⁴³ A boldogság ígérete a tettekhez fűződik. Ez nem csupán a jövőre vonatkozik, hanem már a jelenre is érvényes. Az ἐν prepozíció jelentése nemcsak -ban, -ben, hanem által is. Arról van itt szó, hogy miközben az

139 A téma részletes elemzését adja Dibelius M. – Greeven, H., 110–113; ifj. Fekete Károly: Jakab apostol levelének magyarázata, Budapest, Kálvin Kiadó, 1994, 51–55.

140 VARGA Zs. J., 69.

141 DIBELIUS, M. – GREEVEN, H., 110.

142 BILLERBECK III., 754.

143 WINDISCH, H. – Preisker, H., 12.

ige hallgatását követik az annak megfelelő tettek, vagyis az ige hallgatásának folytatódása lesz azok által, az maga boldogságot jelent. A jó tettek, a hitből való tettek cselekvése boldogságot jelent nemcsak azok esetében, akik között történik, hanem annak a számára ugyanúgy, aki azt cselekszi.¹⁴⁴

26. ν. • Εἰ τις... Néhány V–VI. századból való kéziratban, így pl. az *Ephraemi rescriptus*-ban (C) ez a forma olvasható: Εἰ δὲ τις. Ezzel a formával igyekeznek kapcsolni az előző részlethez a fejezet két utolsó versét. Kérdés, hogy a levél írójának szándékával összhangban van-e ez, vagy éppen azért hiányzik a kötőszó a szövegek nagy többségéből, mert itt egy új téma következik. Kálvin a szövegek többségének megfelelően jár el fordításában.¹⁴⁵ Az Εἰ τις folytatása: δοκεῖ θεοσεβεῖν „ha valaki úgy gondolja, hogy ő istenfélő”. A θεοσεβεῖν „istenfélő”, „kegyes”, csak itt fordul elő a főnévi formával együtt.

Exkurzus: θεοσεβεία „kegyesség”, „istentisztelet”, „kultusz”. Az Újszövetségben csak négyszer fordul elő, az igei formája pedig egyáltalán nem szerepel. Etimológiája bizonytalan. A kutatások szerint a latin *cultus* fogalmával azonos a jelentése és minden vallás istentiszteletének a kifejezésére szolgál.¹⁴⁶ Ez nyilvánvaló a Kol 2,18 alapján is. A levél szóhasználata szerint viszont itt világos, hogy a gyülekezeti gyakorlatban ez Krisztus igényének megfelelően az általános szóhasználattól eltérően szerepel. A θεοσεβεία tehát sem nem a világvallások gyakorlatának értelmében szerepel, de nem is merül ki a farizeusok liturgizmusában sem, hanem a próféták útmutatásának megfelelően a felebaráti szeretet tetteit is magában foglalja (Ézs 1,17). A θεοσεβεία tehát Jakab levelének igénye szerint nem csupán az az istentisztelet, amely a templomi kultuszhoz kötődik, hanem azon túl Isten dicsőítését követően az életben a felebaráti szeretet tetteiben folytatódik.

Az egyházak nem a korai időből való θεοσεβεία fogalmát használják az istentisztelet meghatározására, hanem a későbbi szakaszából való összejöveteleik alkalmával Krisztus nevében való közösségük és szolgálatuk kifejezését jelentő fogalmat. Ez az összejöveteleket és annak tartalmi elemeit fejezi ki, amikor már kialakult az istentisztelet gyakorlásának a formája, és a konszolidált körülmények között a gyülekezetek ezt a rendet követve élik meg az Is-

144 VARGA Zs. J., 73.

145 KÁLVIN János: A katolikus levelek magyarázata, Bp., Kálvin Kiadó, 2013, 249.

146 SCHMIDT, K. L.: = Kittel, i.m 3. Bd., 155.kk.

tennel való közösséget Krisztus nevében a Szentlélek által. Viszont ezzel párhuzamosan jelentkezik ekkor az a kísértés, hogy a belső érzélem hiányzik, és nem emellett, hanem ehelyett a vallásos szokás, a kultikus forma gyakorlása jelenti az istentiszteletet (vö. a LXX, Philo és Iosephus Θρησκευεία fogalmával). A kultikus szokás megtartása, a külső formai elem követése e fogalom jelentésében a döntő. Az, hogy az istentisztelet gyakorlásának módja kialakult, és van egy külső formákban is megmutatkozó rendje, nem baj, az sem, ha a gyülekezet külső körülménye nem jelent veszélyt számukra az istentisztelet gyakorlása miatt, a baj az, ha a külső forma nem párosul azzal, ami annak a lényege: Isten teljes szívvel való szeretetével, ha az ő tisztelete nem ennek a megnyilvánulása. A mondat további elemei ezt érzékeltetik. Szövegvariánsokat a mondat következő részeiben is találunk. ἐν ὑμῖν egy VII.–IX. századból való kéziratban szerepel, amely azért mellőzendő, mert a mondat összefüggése alapján evidens. A χαλιναγωγῶν helyett a *Codex Vaticanus* ugyanazt a jelentést tartalmazó fogalmat hozza, csak rövidebb variánsát. A további javaslatok az αὐτοῦ helyett annak visszaható formáját ajánlják, nyomósítva annak értelmét. A χαλιναγωγέω „megzabolás”, „megfékez” csak itt és a 3,2-ben fordul elő. Gyakori kép a fegyelem, a lelki nevelés eredménye. A nyelvvel, a beszéddel való bűnre eszméltet, és ettől óv. Fegyelemre, önfegyelemre int. Egy vallás fegyelem és önfegyelem nélkül éppen annyira haszontalan, mint az, amelyik kimerül csupán az ige hallgatásában. Az igazi vallás a tettek vallása.¹⁴⁷ Aki nem fékezi meg a nyelvét ἀπατῶν καρδίαν αὐτοῦ „becsapja a szívét”, vagyis megcsalja magát. A nyelv megfékezésének a képessége az Úrral való belső közösségnek a jele. A vele való közösség biztosítja azt, hogy a nyelv, a szó, a beszéd az Úr hangja legyen (Mt 12,34). Ha hiányzik az ember nyelvének megfékezése, akkor hiábavaló az istentisztelete. Α μάταιος „hiábavaló”, „haszontalan”, „üres”. Az ember lénye, bensője és a beszéde elválaszthatatlan egymástól, mint ahogyan a fa és a gyümölcse. Jézus tanítása világossá teszi, hogy az embert szavai és tettei alapján ítéli meg. Az istentisztelet hitelességéről a szavak és a tettek együtt tesznek bizonyosságot.

27. ν. • Θρησκευεία kiegészítése az *Alexandriai kódex* és még néhány kézirat szövegében a γὰρ kötőszó, amelyet a jelentős kéziratok többsége mellőz. Θρησκευεία καθαρά καὶ ἀμίαντος παρὰ τῷ θεῷ καὶ πατρὶ αὕτη ἐστίν... Tiszta és hibátlan, Isten és az Atya előtt az..., vagyis az Úr igényének megfelelő, a kettős jelző: καθαρά καὶ ἀμίαντος „tisztá” „folt nélküli”, „hibátlan” pozitív és negatív értelemben is meghatározza azt, hogy az Úr igényének megfelelő: kifogástalan, tökéletes. Az ἀμίαντος „beszennyezetlen”.

147 WINDISCH, H. – PREISKER, H., 13.

Isten kettős megnevezése: Isten és az Atya zsidó gyökerű (1Krón 29,10; Zsolt 67,6; Sap 2,16; IIIMak 5,7), előfordul *Philon*ál is, és Iosephus is használja. Arról van itt szó, aki szeretet, és az ő szeretetének tettekben való konkretizálódásának felismerése a magasztalása. Dicsőítése tehát méltó visszhangja tetteinek. Az Atya igénye a tiszta szeretetből származó és folytatódó istentisztelet.¹⁴⁸ ἐπισκεπτεσθαι ὁρφανούς καὶ χήρας ἐν τῇ θλίψει αὐτῶν... A farizeusi ritualizmussal, az üressé lett, formális, lélek nélküli gyakorlattal szemben az Istennel való bensőséges közösségből eredő tetteket határozza meg. Az istentisztelet tettekben nyilvánul meg. Isten szeretete a felebaráti szeretetben folytatódik az Úr igényének megfelelően. Az árvákról és az özvegyekről való gondoskodást a törvény (2Móz 22,21kk) és a próféták (Ézs 1,17; Jer 5,28; Ez 22,7; Zak 7,10) azonos módon elvárják Isten népétől. Az özvegyeknek és árváknak nincs jogi esetekben sem képviselőjük, kiszolgáltatottak, méltán hangsúlyos a velük való törődésre szóló útmutatás. Ugyanez érvényesítendő minden kiszolgáltatott, segítségre szoruló ember esetében is.¹⁴⁹ Jézus folyamatosan törődött a segítségre szoruló emberekkel. Ezt igényli és számon is kéri az utolsó ítélet alkalmával (Mt 25,36kk). Az első keresztyének követték útmutatását (ApCsel 6,1kk). Ezenkívül természetes és jogos igény: ἄσπιλον ἑαυτὸν τηρεῖν ἀπὸ τοῦ κόσμου a szír Harclensis-féle szöveg javaslata imperativusként közli ugyanezt. Az erkölcsi tisztaságot a Krisztussal való közösség teszi lehetővé, érvényesítése annak jele. Az ἄσπιλος az erkölcsi tisztaságot, feddhetetlenséget jelentő fogalom. A κόσμος ebben az összefüggésben a bűn miatt az ellenség, a gonosz hatalma alá került világot jelenti, a maga istentelen és embertelen rendjével. Ilyen értelemben fordul elő a 4,4-ben (vö. Gal 1,4; Ef 2,2; Fil 2,12; Tit 2,12; 2Pt 1,4. 2,20; 1Jn 2,14k.). Ettől óv meg a szabadság tökéletes törvénye (25. vers). A zsidók kiüresedett törvényével és a pogányok megromlott életgyakorlatával szemben egyaránt a Krisztus által adott új lehetőség érvényesítendő. Bár az ἄσπιλος az erkölcsi feddhetetlenséget jelenti ugyan általában, felvetődik azonban, hogy vajon ebben az összefüggésben nem a kultikus tisztaságot jelenti-e.¹⁵⁰ Ha azonban a levél olvasóit tekintetbe vesszük, akkor az előbbi felvetéssel ellentétben az ἄσπιλος eredeti jelentése mellett kell kitartanunk, vagyis az *etikai* értelemben való tisztaság mellett. Az 1Tim 6,14-ben és a 2Pt 3,14-ben szintén ilyen értelemben van szó a tisztaság igényéről. A világ a héber עולם értelmében szerepel, a világkorszakot jelenti az univerzummal szemben. Az

148 BENGEL, J. A., 719.

149 MUSSNER, F., 113.

150 DIBELIUS, M. – GREEVEN, H., 115.

erkölcsi tisztaság a megromlott rendtől, a világtól elhatárolódva Krisztus által a Szentlélek erejével már ebben a megromlott, régi világkorszakban is érvényesíthető, és érvényesítendő.

Tartalmi összefoglalás

Bölcs tanács vezet be a levélnek ezt a nagyobb egységét, amely két kisebb részletből áll, a 19–25 és a 26–27 versek alkotják. Általánosan érvényesítendő szempontot ad az embereknek az egymással való érintkezésükhöz, amelynek alapja a Mindenhatóra való hallgatás, a ráfigyelés. Az új szakasz megszólítása is új, amely új útmutatást közöl. Egy három tagból álló tanács fontos életszabálya olvasható a szakasz bevezető versében, amelyhez sok hasonló található a bölcsességirodalomban (Péld 29,20; Préd 5,1). Van olyan dolog, amelyben gyorsaságra van szükség, de olyan is, amelyben éppen az ellenkezőjére. Van, aki gyors a hallásra, de gyorsan el is felejtí azt, amit hallott. Van, akire mind a két esetben a restség jellemző. Egyik sem követendő. Van viszont, és ez a harmadik eset, akire a gyorsaság jellemző, ami a hallást, az odafigyelést jelenti, és meg is tartja azt, amit hallott, a szólást pedig nem hamarkodja el. Ez a követendő, ez a bölcs dolog. A megszólalás, *a beszéd felelősségteljes dolog, ezért át kell gondolni az embernek azt, hogy mit fog mondani, mielőtt megszólalna*. Összhangban van ez a tanács Jézus figyelmeztetésével (Mt 12,36). A Példabeszédek könyve szintén több helyen is óv a felelőtlen beszédétől (Péld 10,19; 13,3). Ugyanez a gondolat előfordul az ókori íróknál is. Zeno ezt mondta egy alkalommal: Nekünk két fülünk van, de csak egy szánk, azért, hogy többet halljunk és kevesebbet szóljunk.¹⁵¹ Az útmutatás harmadik tagjának értelme *a hirtelen haragtól óv*. A megfontoltság következménye lehet a harag megszűnése. A hirtelen harag viszont olyan tetteire indító erő, amely nehezen, vagy egyáltalán nem is tehető jóvá. Egy biztos, ami itt indoklásként szerepel, hogy *az ember haragja Isten igazságát nem munkálja*. Az emberi harag megnyilvánulása a sérelemre, illetve a vélt sérelemre, a bántásra való reakció. A rosszra rosszal való válasz. Isten viszont a rosszat, a sérelmeket, a megromlott emberi helyzeteket, megromlott kapcsolatokat megigazítással szüntette meg, helyrehozta. A megbocsátás jelenti a helyes rendezését annak, ami elromlott. Isten igazságát az ember a vele és az egymással való haragra indító helyzetekben is a megbocsátással munkálja. A harag váratlanul, hirtelen elszakítja az embert az istenfélő útról,

¹⁵¹ BARCLAY, W., 58.

a helyes tettek pályájáról és a megromlott ösztönei, szenvedélyei útjára sodorja. Önző, elvakult haragjában szem elől téveszti a szent Isten igényét. Az újjászületett emberek iránt az Úr igénye az Ő tökéletes tisztaságának megfelelő útmutatás.¹⁵² Ezért kell letenni, vagyis maga mögött hagyni a múlt minden bűnét. A bűnkatalógus tipikus formáját említi. Tipikus, keresztelezskor elhangzó intelmről van szó. Elképzelhető, hogy gyülekezeti közkincs szólal meg itt a levélben (vö. Róm 13,12; Ef 4,22; Kol 3,8; 1Pt 2,1). Jakab nyilvánvalóan a gyülekezeti tagok megkeresztelkedésére gondolva, annak az eseménynek döntő jelentőségét idézi emlékezetükbe (vö. 1Kor 3,6; 1Pt 1,23).¹⁵³ A keresztségük következményére hivatkozik. A keresztség ugyanis annak az ígéretes folyamatnak az elindítója, amely a halál állapotából az életet jelenti, a gonosz hatalma alól a Szabadító hatalma alatt való létet a belénk plántált ige befogadása nyomán. Az ige befogadása egyenlő a hittel (vö. 1Thessz 2,13; ApCsel 8,14; 11,1). Az ige szabadít, megment, megtart. Az ember számára nélkülözhetetlen. A bűn miatt halálba vezető emberi létet az ige ereje képes értelmessé tenni, megmenteni a haláltól. A levél olvasói életébe az ige hallgatása által plántáltatott bele a megmentést jelentő erő (Mt 13,19.23), amelyre újra meg újra szükség van ahhoz, hogy erejével hasson, megszabadítson, éltesen örökké. (19–21. v.)

Az ige hallgatás következménye az a tettsorozat, amelyre a hallottak indítanak. Nem szabad megállni az ige hallgatásánál. Jakab erre igen nagy hangsúlyt fektet. Az ígét hallgatni és azt megcselekedni éppen annyira fontos, mint ahogyan fontos azt hirdetni és megcselekedni.¹⁵⁴ Ezt az összhangot az Ószövetség (5Móz 30,8kk) és Jézus tanításában ugyanígy láthatjuk (Lk 6,47kk par; Mt 7,19.24–27; Lk 8,21; 10,37). Pál apostol szintén ezt képviseli (Mr 12,14). Aki csak hallgatója az igének, de nem cselekvője, az becsapja önmagát (Lk 6,47k.). Az ígét cselekedni azt jelenti: teljesíteni a szeretet kettős parancsát (2,8kk), az irgalmasságot (2,13) és jót cselekedni (4,17). Ami ellen Jakab itt küzd, azok az istenfélők tipikus bűnei. Az ő esetükben van arról szó, hogy megelégszenek csupán az ige hallgatásával, de annak tanácsát nem érvényesítik sok esetben az életükben. Az ünnepnap, a vasárnapi istenfélők esetét egy beszédes képpel is szemlélteti a levél írója. Olyan az, mint akik bepillantanak a tükörbe, amely akkoriban még elég homályos kép szemléltetésére volt csupán képes, tehát egyáltalán nem a reális helyzetet mutatta, de a gyors bepillantás után még az a gyenge kép is gyorsan feledésbe merült.

152 HAUCK, F., 12.

153 SCHRAGE, W., 22.

154 SCHRAGE, W., 23.

Az ige hallgatása, ha annak nem következik a cselekvése, ugyanerre a sorsra jut. A feledékeny igehallgatás azért nagyon veszélyes, mert az ember önmagát csapja be. Azzal áztatja önmagát, hogy istenfélő, de nem az, illetve Isten igénye, a Mindenható mértéke szerint nem az. A feledékeny igehallgató ellen Jakab azért szól keményen, mert eszméltetni akarja veszélyes helyzetére. Eszerint baj van az önismeretével, önmaga megítélésével és Isten igényének az ismeretével. – A tükör nem alkalmas arra, hogy a hiteles képet mutassa, a belepillantás nem is elég ahhoz, hogy a reális képet meglássa. Másra van szükség. Arra a tükörré, amely hiteles képet mutat az emberről. Ez a szabadság tökéletes és maradandó törvénye. Arról az evangéliumról van itt szó, amit Krisztus meghirdetett. Ebbe kell belenézni az embernek ahhoz, hogy reális, érvényes, hiteles képet kapjon önmagáról. Az önismerettel együtt elnyerjük azt a lehetőséget, amely által már nem feledékeny hallgatókká, hanem tevékeny cselekvőivé válunk annak, amit az Úr igényeként hallgattunk meg. Arról van szó, hogy ily módon az istentiszteletünk nem merül ki az ige hallgatásában, hanem folytatódik annak megcselekvésében, tetté, tettek sorozatává lesz. *A testté lett Ige a világ színterén folyamatosan testté akar lenni annak követői által, tettek sorozatává.* A világ színterén megjelent Isten Fia nem zárkózott be a jeruzsálemi templomba, sem a kapernaumi zsinagógába, sőt a megdicsőülés hegyén sem maradt ott Péter ajánlatára, hanem lejött és egy reménytelen helyzetben lévő apa gyermekét megszabadította, meggyógyította (Mt 17,1–10 par). Tett cselekvőivé lesznek azok, akik ráhangolódnak Isten szavára. Földi körülményeik között láthatóvá válik az igehallgatásuk, tettekben gyümölcsozik. A levél döntő jelentőségű vezérgondolata ez.¹⁵⁵ Az istenfélelem további megnyilvánulása az ige igényének megfelelően az erkölcsi tisztaság, a tisztességes, józan élet Krisztus tanítása alapján (Mt 7,24–27; Lk 8,21; 10,37). A képmutatás, az erkölcsi lazaság és a tétlenség ellen egyszerre szólal meg ez az útmutatás. Ha valaki csak hallgatója az ige-nek, és annak semmi következménye nem válik valóra az életében, becsapja önmagát. Jakab sajtáságosan fogalmazza meg útmutatását azzal, hogy a szabadság tökéletes törvényéről szól. Számára a szabadság nem a törvénytől való szabadság, hanem lehetőség annak teljesítésére Krisztus megváltó tette alapján a Szentlélek erejével. A törvény foglalatja a szeretet kettős parancsa (Gal 6,2; 1Kor 9,21; Róm 8,2). Krisztus törvénye tökéletes, ami azt jelenti, hogy az ő céljának megfelelően Isten akaratával összhangban az életet szolgálja. A szabadság törvénye, mert aki ezt megtartja, eljutott az igazi szabadságra. Minden jelentős ember egyetért azzal, hogy csak az igazán szabad, aki a tör-

155 HAUCK, F., 12.

vénynek engedelmeskedik. *Philo* szerint mindenki, aki a törvény szerint él, szabad.¹⁵⁶ A sztoikusok szerint is csak a bölcs szabad, a balgák mind szolgák. Aki csak a saját szenvedélyeinek, érzelmeinek, kívánságainak engedelmeskedik, az szolga (Jn 8,34.36). Csak akkor szabad az ember, ha Isten akaratának rendelkezésére áll, mert ő szabad és jó tettekre tesz képessé, arra, amire rendelt. Neki szolgálni a tökéletes szabadság, az ő akaratát teljesíteni a mi békességünket jelenti.¹⁵⁷ Már cselekedetei közben boldog az, aki a szabadság tökéletes törvényét nemcsak ismeri, hanem cselekszi. (22–25. v.)

Az igazi istentisztelet jellemzéséről szól a fejezet záró verseiben a szerző. Egy könnyed fordulattal veti fel a témát oly módon, hogy negatív formában szól először arról, hogy hiába gondolja valaki magáról azt, hogy istenfélő, ha nem felel meg azoknak a kritériumoknak, amelyek annak tartalmi elemei. Ha valaki úgy gondolja, hogy ő vallásos, kegyes, istenfélő, de vét a felebaráti szeretet gyakorlásának törvénye ellen, becsapja, megcsalja önmagát. *A legszebb liturgia, öltözék, zene sem pótolja az ember személyes életének a tisztaságát.* Jakab erőteljesen hangsúlyozza, hogy a legszebb istentisztelet sem pótolhatja a felebarát iránti szeretet hiányát. Jakab azt hangsúlyozza, amit előtte a próféták is megkívántak, annak hiányát pedig kárhoztatták hosszú időn át. Az ember belső tisztasága, a szeretet megnyilvánulása úgy, ahogy arra a testvéreknek szükségük van, szerves része az Isten iránti tiszteletnek. Ítékezés helyett *a nyelv megfékezésére* van szükség. A szív teljességéből szól a száj. Minden szaváért felelős az ember (Mt 12,34–37). Ezenkívül a könyörülő Isten igényének megfelelő *tettek* tartoznak az igazi istentisztelethez. Isten az árvák és özvegyek atyja (Zsolt 68,6). Az *igazságosság és együttérzés*, az irgalmasság tetteit várja az Úr azok iránt, akik elesettek, szegények, kiszolgáltatottak, igazságtalanság áldozatai (Zak 7,9–10). Mikeás próféta szerint is értelmetlen az áldozatok bemutatása, ha az emberek nem érvényesítik az igazságosságot és szeretetet (Mikeás 6,6–8). Isten előtt a tiszta, a kifogástalan istentisztelet az, amely akaratának megfelelően az árvák és özvegyek gondjának megoldását jelenti. Az árvák és özvegyek a segítségre szoruló emberek tipikus képviselői. Minden szegény sorsán való segítség Krisztus igénye, ahogyan az történt is az egyház megalakulásának kezdetén, és a következő időkben is, amikor Isten útmutatását követték, illetve követi népe. *Isten szeretete és a felebaráttal való törődés elválaszthatatlanul összetartozik.* A felebaráti szeretettel párosulnia kell a tiszta életvitelnek, a világi norma elutasításának. Nagy kísértés Isten mindenkori népe számára, hogy ne ő határozza meg a

156 HAUCK, F., 13.

157 BARCLAY, W., 63.

világot a maga jó rendjének érvényesítésével, ami pedig kívánatos, hanem a világi rendet vegye át, ami pedig nem kívánatos, sőt veszélyes és kárhozatos. A tiszta kapcsolatok, a tiszta viszonyok, a tiszta életvitel Krisztus követői számára olyan lehetőség, amely kötelesség (26–27).

MEDITÁCIÓ

Istentisztelet az élet színterén (Jak 1,26–27)

A tiszta és kifogástalan, folt nélküli istentisztelet kritériumairól szól a levél első részének utolsó két verse. – Nem szól itt semmit azokról az elemekről, amelyek a mi mai istentiszteleteinknek természetes módon nélkülözhetetlen elemei: az orgona játéka, az éneklés hangja, az ige felolvasása, annak magyarázata, az imádság és az áldás. Mit jelentsen ez? Mindez nem fontos? Hiszen az első jeruzsálemi gyülekezet tagjai is részt vettek az apostoli tanításban, a közösségben, a kenyér megtörésében és az imádkozásban (ApCsel 2,42). Pál apostol is szól ezekről az elemekről. Jakab viszont a liturgiáról, arról, ami az összejövetelen történik, nem szól. Ne legyünk azonban igazságtalanok Jakab apostollal szemben, mert igaz, hogy ebben a két versben, amikor az istentisztelet, a kultusz fogalmát használja, nem szól az istentisztelet liturgikus elemeiről, de az előző részben szól az ige hallgatásáról. Szól arról is, hogy szelíden fogadjátok a belétek oltott igét, és annak ne csak hallgatói, hanem megtartói legyetek (Jak 1,21–22).

Ebben a részletben arra eszméltet az apostol, hogy mai kifejezéssel élve a templomi istentisztelet igazi, valódi volt-e. Ami elhangzott a templomban, meghatározza-e a templomon kívüli életet? A Krisztust követő, igehallgató gyülekezeti tagok élete igazolja-e az istentiszteleten való részvétel hitelességét? Istenfélő, kegyes, Krisztus követője-e az, aki magáról úgy gondolja, hogy az? *Önvizsgálatra indít az apostol néhány mondata.* Az élet gyakorlata alapján szólít fel arra, hogy vizsgáljuk meg magunkat, hogy csak úgy gondoljuk-e magunkról, hogy istenfélők vagyunk, vagy azoknak a kritériumoknak az alapján, amelyeket az apostol elénk ad, valóban azok is vagyunk. Az élet színterén való jelenlétünk igazolja-e, hogy jelen voltunk a gyülekezeti közösségben, énekeltünk, hallgattuk az igét? Melyek azok a kritériumok, amelyek a tiszta istentisztelet alkotóelemei?

1. *A nyelv megfékezése.* Amilyen fontos az ige gyors, figyelmes meghallása, annyira fontos az is, hogy megfontolt, átgondolt legyen a megszólalás. Az elhamarkodott beszéd, testvéreink megítélése, elítélése, esetleg rágalmazása

sok baj elindítója lehet. Elindíthat olyan káros folyamatot, amelyet nem is akartunk. Felelősek vagyunk azért, hogy mit mondunk. Számadással is tartozunk érte. Megfékezni a nyelvünket. Fontos ez az intelleum, hozzátartozik a valódi istentisztelet gyakorlásához. Két fülünk van és egy szánk, mondták az ókori bölcsek is. Legyünk nyitottak Isten szavának a meghallására, és készek a nyelvünk megfékezésére. Számadással tartozunk a beszédünkért. A szív teljességéből szól a száz.

2. *Meglátogatása, vagyis konkrét segítség nyújtása az elesetteknek, a bajban lévő embereknek.* Az özvegyek és árvák említése tipikus meghatározása a segítségre szorulóknak, támasz nélkül lévőknek. Az életben megnyilvánuló szeretet tettei jelenítik meg azt az Istent, aki a gyülekezeti közösségben arra ajándékozta erejét, hogy az azokat is elérje, azokhoz is eljusson, akik betegek, akik az élet peremére került emberek közé tartoznak. Az istenfélők konkrét segítségnyújtásában lehet az élet különböző területein jelenvalóvá tenni azt az Urat, akiről a gyülekezeti közösségben hallottak, az erejében részesültek. Nem csupán a baj megállapítását, hanem annak orvoslását várja: kenyeret az éhezőknek, öltözetet azoknak, akik azt nélkülözik, kinek-kinek azt, aminek híjával vannak, szabadságot a foglyoknak. – A Mindenható egykor úgy látogatta meg népét, hogy kiszabadította az egyiptomi fogságból. Egyszülött Fia pedig szertejárt és jót tett. Meggyógyította a betegeket, megszabadította a sötétség hatalma alatt lévőket. A kenyérkérdés a halálkérdés megoldásával jelét adta annak, hogy általa az ember létkérdését meg tudja oldani a Mindenható, és ő tudja igazán megoldani. Mi hogyan vagyunk jelen az életben? Mit tapasztalnak azok, akik körében élünk? Meglátogatjuk-e, vagyis törődünk-e azokkal, akik elhagyottak, akik segítségre, pártfogásra szorulnak, akár a szűkebb környezetünkben, akár szélesebb körben, ki-ki a rendelkezésére álló lehetőségei szerint? A nyomorúságban lévők segítségre szorulnak, maguk nem is tudják megszüntetni szorongatott helyzetüket. Kell az istenfélők pártfogása: szükség van az istenfélők istentiszteletének az élet színterén való megmutatkozására. Az élet Istennek tetsző tettei, a felebarát iránti szeretet konkrét jelei jelentik Isten tiszteletét, hitelesítik a „templomi” istentiszteletet, jelzést adnak arról, hogy nemcsak mi gondoljuk magunkról azt, hogy istenfélők vagyunk, hanem erről tesznek bizonyosságot a tetteink is.

3. *Erkölcsei tisztaság.* Megőrizni magunkat tisztán a világtól. A világ ez esetben a megromlott, a bűn által meghatározott szellemiséget jelenti. Az ellenség, a gonosz hatalma alá jutott világra a hazugság, az önzés, az embertelenség, az önpusztítás, az emberi élet megrontása, a környezet rombolás jellemző. A gonosz ugyan már le van győzve Krisztus kereszthalála alapján, a mennyből már ki is van tiltva, a földön azonban még jelen van, még nincs

megsemmisítve. Krisztus azonban védelmet, biztonságot jelent vele szemben, lehetőséget biztosít az erkölcsi tisztaságra, és a gonosz minden formája elleni küzdelemre. Ő Szentlelke és igéje által vezet, és napról napra segít abban, hogy jó rendjét érvényesítsük családjunkban, gyülekezetünkben, és munkahelyünkön, egyszóval mindenütt, ahol élünk. Isten mindenkori népének kísértése, hogy ne a maga jó rendjét kövesse és hasson a világra, hanem hogy a világ rendje hasson rá. Az erkölcsi tisztaság jelenti pedig a boldog életet a családban, és a társadalom színterén egyaránt. Kálvin Genfe gyökeres változáson ment át a reformátor bibliai útmutatásának az érvényesítése alapján. Atyánk jó és jót akar, ő boldog és boldogságot akar. A házugság atyjának álljunk ellene és elfut tőlünk. Érvényesülhet általunk mindaz, ami jó, ami igazságos, ami tiszta, ami emberséges. Önmagunk megőrzése a világ szellemétől nemcsak önmagunk, hanem a világ javának, és megmentésének az érdekében történik: istentisztelet.

3. Ne legyetek személyválogatók Jak 2,1–13

A szöveg:

(1) Ἀδελφοί μου, μὴ ἐν προσωπολημψίαις ἔχετε τὴν πίστιν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῆς δόξης. (2) ἐὰν γὰρ εἰσέλθῃ εἰς συναγωγὴν ὑμῶν ἀνὴρ χρυσοδακτύλιος ἐν ἐσθῇτι λαμπρᾷ, εἰσέλθῃ δὲ καὶ πτωχὸς ἐν ῥυπαρᾷ ἐσθῇτι, (3) ἐπιβλέψῃτε δὲ ἐπὶ τὸν φοροῦντα τὴν ἐσθῆτα τὴν λαμπρὰν καὶ εἴπητε, Σὺ κάθου ὧδε καλῶς, καὶ τῷ πτωχῷ εἴπητε, Σὺ στήθι ἢ κάθου ἐκεῖ ὑπὸ τὸ ὑποπόδιόν μου, (4) οὐ διεκρίθητε ἐν ἑαυτοῖς καὶ ἐγένεσθε κριταὶ διαλογισμῶν πονηρῶν; (5) Ἀκούσατε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί. οὐχ ὁ θεὸς ἐξελέξατο τοὺς πτωχοὺς τῷ κόσμῳ πλουσίους ἐν πίστει καὶ κληρονόμους τῆς βασιλείας ἧς ἐπηγγείλατο τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν; (6) ὑμεῖς δὲ ἡτιμάσατε τὸν πτωχόν. οὐχ οἱ πλούσιοι καταδυναστεύουσιν ὑμῶν, καὶ αὐτοὶ ἔλκουσιν ὑμᾶς εἰς κριτήρια; (7) οὐκ αὐτοὶ βλασφημοῦσιν τὸ καλὸν ὄνομα τὸ ἐπικληθὲν ἐφ’ ὑμᾶς; (8) εἰ μέντοι νόμον τελεῖτε βασιλικὸν κατὰ τὴν γραφὴν, Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν, καλῶς ποιεῖτε· (9) εἰ δὲ προσωπολημπτεῖτε, ἀμαρτίαν ἐργάζεσθε, ἐλεγχόμενοι ὑπὸ τοῦ νόμου ὡς παραβάται. (10) ὅστις γὰρ ὅλον τὸν νόμον τηρήσῃ,

πταισίῃ δὲ ἐν ἐνί, γέγονεν πάντων ἔνοχος. (11) ὁ γὰρ εἰπὼν, Μὴ μοιχεύσης, εἶπεν καὶ, Μὴ φονεύσης· εἰ δὲ οὐ μοιχεύεις, φονεύεις δέ, γέγονας παραβάτης νόμου. (12) οὕτως λαλεῖτε καὶ οὕτως ποιεῖτε ὥς διὰ νόμου ἐλευθερίας μέλλοντες κρίνεσθαι. (13) ἡ γὰρ κρίσις ἀνέλεος τῷ μὴ ποιήσαντι ἔλεος· κατακαυχᾶται ἔλεος κρίσεως.

A fordítás:

(1) Testvéreim! Ne legyetek személyválogatók a mi Urunkba, a dicsőséges Jézus Krisztusba vetett hitetek során. (2) Ha történetesen belép a gyülekezetekbe egy aranygyűrűs, jól öltözött férfi, de belép egy szegény is kopott ruhában, (3) és arra odafigyeltek, aki az elegáns öltözetet viseli, és ezt mondjátok: Te ülj ide le szépen, és a szegénynek azt mondjátok: Te állj oda, vagy ülj ide a zsámolyom mellé, (4) nem mondtatok-e ellent önmagatoknak és nem lettetek-e gonosz érzületű bírakká? (5) Figyeljete csak ide, szeretett testvéreim: vajon nem Isten választotta-e ki azokat, akik a világban szegények, hogy hitben gazdagok legyenek és az ország örökösei, amelyet Isten azoknak ígért, akik őt szeretik? (6) Ti azonban megszegyenítettétek a szegényt. Vajon nem a gazdagok hatalmaskodnak-e rajtatok, és nem ők hurcolnak-e titeket bíróságokra? (7) Nem ők káromolják-e azt a szép nevet, amelyről titeket elneveztek? (8) Ha ellenben betöltitek a királyi törvényt az Írás szerint: „Szeresd felebarátodat, mint magadat!” – helyesen cselekesztek. (9) De ha személyválogatók vagytok, bűnt követtek el, és a törvény, mint törvényszegőket marasztal el. (10) Mert ha valaki az egész törvényt megtartja, de vét egy ellen, az mindegyik ellen vétkezett. (11) Mert az, aki ezt mondja: „Ne paráználkoddj!”, ezt is mondja: „Ne ölj!” Ha pedig nem paráználkods, de ölsz, megszegted a törvényt. (12) Úgy beszéljete és úgy cselekedjete, mint akiket a szabadság törvénye ítél meg. (13) Az ítélet ugyanis irgalmatlan ahhoz, aki nem cselekszik irgalmasságot, az irgalmasság viszont diadalmaskodik az ítéleten.

Szövegelemzés

Három egymást követő szakasz (2,1kk; 2,14kk; 3,1kk) intelmei retorikai kérdéssel kezdődnek. Mind a három szakasz kérdését a téma hosszabb kifejtése követi. Az első résztől különbözik a levél tanítási módszere ezekben az egységekben. Itt az egy téma köré csoportosított gyülekezeti kérdés viszonylag zárt egységben kerül részletes elemzésre és kifejtésre. A stílusa is különbözik az első rész stílusától. Az itt következő három részlet műfaja értekezés, kisebb tanulmánynak tekinthető. A 2,5 úgy tűnik, hogy egy prédikációrészlet.¹⁵⁸ Prófétai küldetéstudattal és meggyőző erővel az egész emberiséghez fordul. Ti, mint ahogyan a vak, botorkálva a rossz úton jártok, miután a jót elhagytátok, ott keresitek a boldogulásotokat, ahol az nem található meg, ha viszont valaki megmutatja nektek, nem hisztek neki. Ez az első szakasz a gyülekezeti tagok helytelen megkülönböztetésének a témáját veti fel, a személyválogatást. Úgy kezdődik, ahogyan a *diatribé* szokott, egy intellemmel és életszerű, szemléletesen előadott példa említésével, és abból a helyes általános érvényű intelmet is levonja (2,1kk). A prédikációrészletnek tűnő mondat retorikai kérdések sorozatával folytatódik. Először a szegényeket méltatja, szembeállítva a gazdagokkal (5–7). A szeretet parancsának megtartása jelent megoldást a személyválogatás ellen. Ha viszont személyválogatók vagytok, bűnt követtek el, akiket elmarasztal a törvény. Ha ugyanis valaki egyetlen parancsolatot megsért, törvényszegő (8–11). Az újabb intelm személyes formában megszólítva inti a gyülekezet minden tagját, hogy számoljon a szabadság törvényének ítéletével. Az ítélet fogalmához kapcsolva az irgalmasság jelentőségét világítja meg a szókapcsolódás technikáját alkalmazva, ahogyan az 1. részben is szerepel (vö. 1,3kk).

1. v. • μή ἐν προσωποληψίαις ἔχετε τὴν πίστιν: szó szerint: „ne személyválogatásokban bírájátok a hitet.”

Exkurzus: προσωποληψία „személyválogatás”, „részhajlás” a fogalom családjához tartozik a προσωπολημπτεύω „személyválogatást követni”, „személyeskedni”, csak a keresztyén irodalomban kimutatható fogalom.¹⁵⁹ A προσωπολήπτης „személyválogató”, „részhajló”, „pártoskodó”. A προσωποληψία a Róm 2,11; Ef 6,9; Kol 3,25 helyeken fordul még elő a Jak 2,1 versén kívül. A Róm 2,11-ben az Istennel kapcsolatban szereplő fogalmat tagadószó előzi meg. Isten

¹⁵⁸ DIBELIUS, M. – Greeven, H., 117.

¹⁵⁹ VARGA Zs. J., 834.

nem személyválogató. Nem az számít az ő szemében, hogy melyik néphez, a választott néphez vagy a görögökhöz tartozik-e az, akiről szó van. Az Ef 6,9-ben szintén Istennel kapcsolatban fordul elő ez a fogalom, azzal a különbséggel, hogy az apostol azt teszi világossá, hogy az Úr szemében az emberek megítélésekor egyáltalán nem számít az, hogy valaki melyik társadalmi osztályhoz tartozik. Ő nem a társadalmi rangja alapján ítéli meg az embert. A Kol 3,25-ben az hangsúlyos, hogy az Úr a tettei alapján ítél meg minden embert. Isten nem személyválogató, Krisztus követői sem lehetnek azok.¹⁶⁰ A zsidók és pogányok közül való keresztyének megítélése tekintetében felvetődő különbségtétel kérdését illetően a keresztyénség terjedése után rövid időn belül a jeruzsálemi apostoli gyűlés az Úr útmutatásának megfelelő, helyes döntést hozott (ApCsel 15). Péter apostol a témával kapcsolatos beszédét azzal kezdte, hogy megértette azt, hogy Isten nem személyválogató. A Jézust kísérő főpapok és írástudók küldöttei az adófizetés kérdésével kapcsolatos kérdésüket így vezetik be: „Mester, tudjuk, hogy helyesen beszélsz és tanítasz, és nem vagy személyválogató.” Pál apostol is, mikor apostolságáról szól a galatákhoz, hangsúlyozza: „Isten nem nézi az emberek személyét.” (Gal 2,6) Jakab apostol viszont, mivel azt tapasztalja, hogy a gyülekezetekben a világ szellemének érvényesülése következtében a társadalmi helyzetük alapján ítélik meg a gyülekezetben megjelenő keresztyéneket, ezért foglalkozik a témával, óva inti Krisztus követőit a személyválogatás érvényesítésétől.

A προσωπολημψία a hit fogalmához kapcsolódik. Az ἔχετε πίστιν használata gyakori, jó görögös szerkezetről van szó (vö. 2,14.18; Mk 4,40.;11,22; Mt 21,21; Lk 17,6; ApCsel 14,9; 1Tim 1,19; Róm 14,22; 1Kor 13,2). Az ἔχετε πίστιν összetartozik, amelynek genitivuszos bővítménye a τοῦ κυρίου ἡμῶν genitivus obiectivus: „a mi Urunkban lévő hitet”, a mi Urunkba vetett hiteteket. Arról van szó, hogy a hívők, Krisztus követői ne legyenek személyválogatók. A többiekhez való viszonyukat ne az határozza meg, hogy ki az, akiről szó van. Ne legyenek Krisztus követői részrehajlók semmiféle szempont alapján. A προσωπολημψία a héber עֲשֵׂה פְנֵי szó szerinti fordítása. A πρόσωπον λαμβάνειν előfordul a LXX-ban is. Pál főképpen a házirendekben (Ef 6,9; Kol 3,25) úgy használja ezt a kifejezést, mint amely a gyülekezetek körében ismert fogalom. A vers igazi problémáját a többszörös genitivuszos bővítmény jelenti: τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ

160 LOHSE, E., προσωπολημψία = Kittel, G. Bd 6., 780k.

Χριστοῦ. A Ἰησοῦ Χριστοῦ bővítmenyt vannak, akik nem tartják a szöveg eredeti állományához tartozónak, hanem csak későbbi interpolációnak, így pl. *Spitta, Massebieau*.¹⁶¹ A mondatban előforduló többszörös genitivuszos szerkezet nem idegen az újszövetségi iratok stílusától (ApCsel 4,33). A genitivuszos szerkezet többféle értelem kifejezésére szolgál. A genitivus obiectivust követő: ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῆς δόξης genitivus qualitatís: a dicsőség, vagyis a dicsőséges Jézus Krisztus kiegészítése a mi Urunk meghatározásának. Arról van szó, hogy „ne legyen személyválogatásokban megnyilvánuló a mi Urunkba, a dicsőséges Jézus Krisztusba vetett hitetek”. Mindenesetre a fordítás nem egykönnyen oldható meg. Többféle megoldási kísérlettel találkozunk az írásmagyarázatokban. A szövegkritikai apparátus szerint a szír fordítás és a Vulgata a τῆς δόξης fogalmát a πίστις-hez kapcsolja. Ezt veszi figyelembe *Hofmann* és *Zahn* fordítása. A második megoldás szerint a δόξα az Úrhoz kötődik, a mi dicsőséges Urunkba való hit. Így véli *Windisch*, *Herder* és *Soden*. A harmadik megoldás ebből kiindulva úgy látja, azon van a hangsúly, hasonlóan az Ef 6,24-hez, hogy a mi Urunkról úgy van szó, mint aki az ő dicsőséges létmódjában van. – A többféle szempontot mérlegelve és érvényesítve azt a figyelemre méltó szempontot, hogy soha nem szavakat fordítunk, hanem azt az értelmet, amelynek kifejezése érdekében szerepelnek együtt a szavak, így hangzik a mondat: „Testvéreim! Ne legyetek személyválogatóak a mi Urunkba, a dicsőséges Jézus Krisztusba vetett hitetek során.”

2. v. • ἐὰν γὰρ εἰσέλθῃ εἰς συναγωγὴν... Néhány szöveg, köztük a *Codex Alexandrinus* az εἰς után határozott névelőt: τὴν-t hoz. Az elvi általánosságban adott útmutatást példával szemlélteti ez a két vers. A példa világossá teszi, hogy mi az, amit Krisztus követője nem tehet meg a gyülekezetbe érkezők esetében. A gyülekezetbe belépő fogadása nem lehet annak függvénye, hogy a megjelenése jó körülményekről, gazdagságról, vagy nehéz körülményekről, szegénységről szól-e. A συναγωγή használata feltűnő a gyülekezet jelölésére. E fogalom használatából azonban nem gondolhatunk arra, hogy a levél eredetileg zsidó irat volt, de arra sem, hogy olyan nagyon korai irat volna, amikor még a keresztyének eljártak a zsinagógába. A συναγωγή az összegyülekezés, és az összegyülekezés helye. Ezt egy ideig a keresztyének összegyülekezésének a helyére is használták, viszont később annyira a zsidóság összejövetelére vonatkoztatták már, hogy a keresztyének esetében az ἐκκλησία fogalma terjedt el. – Az egyház korai időszakában a keresztyének egymással való kapcsolatát illetően még nem volt jellemző

161 DIBELIUS, M. – GREEVEN, H., 118.

a társadalmi, illetve szociális helyzetük alapján való megkülönböztetés. A példa feltételezett esetről szól. Ezzel akarja óvni a gyülekezetet attól, hogy körükben az ilyen dolog valóság legyen. Háznál történt összejövetelről lehet szó. Ez az egyház korai időszakában természetes. A gyülekezeti tagokat a házigazda fogadta, és ő határozta meg a belépőnek a helyét. Két különböző társadalmi réteghez tartozó személy fogadásának az esetét említi. Az egyik esetben a belépő: ἀνὴρ χρυσοδακτύλιος „aranygyűrűs férfi.” Aki dicsekvésre hajlamos volt, az a középső ujját kivéve aranygyűrűket viselt a kezén. *Alexandriai Kelemen* azt javasolja a keresztyéneknek, hogy csak egy aranygyűrűt hordjanak, mégpedig a kisujjukon. Ezzel azt akarta elérni, hogy a gyűrű olyan keresztyén jelkép legyen, mint a galamb vagy a hal.¹⁶² Az ἐσθῆτι λαμπρᾷ „jó öltözet”, „ragyogó”, feltűnően drága ruha. Ellentét a másik belépő, akinek a ruháját így jellemzi: ὀυπαρᾷ ἐσθῆτι „piszkos”, „szennyes”, esetleg „kopott”, közönséges, illetve hétköznapi ruha. Az ellentét érzékeltetése a cél, stilizált szövegről van szó.¹⁶³ A leírás a kétféle szociális helyzet ismertetéséről szól, és nem azokat akarja minősíteni, akiket megemlít, hanem a hozzájuk való helytelen viszonyulástól óv, illetve ha megtörténik, annak a visszasságát világítja meg. A feltételes mondat folytatása a következő vers.

3–4. v. • ἐπιβλέψητε δὲ a *Codex Sinaiticus* és az *Alexandrinus* szövegében καὶ kötőszó használatával kapcsolódik az előző részlethez. Érdemes figyelembe venni ezt a javaslatot, mivel hangsúlyosabbá teszi az utána következő mondatot. Az ἐπιβλέπω „figyelembe vesz”, „tekintettel van valakire”, „gondja van valakire, illetve valamire.”¹⁶⁴ Arról van szó, hogy úgy figyelnek oda arra, akinek a megjelenése gazdagságról árulkodik, hogy meghatározza a hozzá való viszonyukat mások rovására, csupán a külső megjelenésére tekintettel. Nem a figyelmes fogadtatás marasztalandó el, hanem az a különbségtétel, amely nyilvánvalóvá válik akkor, amikor egy szegény jelenik meg a közösségben. Kérdésként vetik fel az írásmagyarázók közül némelyek, hogy a két különböző társadalmi helyzethez tartozó személy esetében hívőről, vagy világi személyről lehet-e szó? Van, aki mindkét esetben nem hívőre gondol.¹⁶⁵ Van viszont olyan feltételezés is, amely szerint a szegény egy keresztyén, a gazdag pedig zsidó, *B. Weiss* szerint.¹⁶⁶ Sokkal inkább arról van szó, hogy a

162 BARCLAY, W., 67.

163 DIBELIUS, M. – Greeven, H., 123.

164 VARGA, Zs. J., 349.

165 WINDISCH, H. – Preisker, H., 14.

166 DIBELIUS, M. – GREEVEN, H., 126.

levél írója csak egy maga által konstruált példát említ azért, hogy a gyülekezet figyelmét ráirányítsa arra a problémára, amely a keresztyénség kezdetén még nem jelentkezett, de az I. század utolsó harmadában már veszélyeztette a gyülekezetek életét. A külső megjelenés alapján a gazdag és a szegény fogadtatása között az éles ellentét nyilvánvaló. A gazdag ezt hallja: Σὺ κάθου ὧδε καλῶς „te ülj ide szépen”, vagyis helyezd magad kényelembe. A szegénynek pedig ezt mondják: „te állj meg ott, vagy ülj” ὑπὸ τὸ ὑποπόδιόν μου – a szövegek többsége szerint, azonban másokban a ὑπὸ helyett ἐπὶ olvasható, a fordítások egy része ezt a formát vette figyelembe, én is. A zsámoly a magasan ülők lába alatti kisszéke, a fogalom szó szerinti jelentése szerint „láb alatti”, ami alá már aligha lehetett volna ülni, így ha a fogalom jelentésére és a szituációra tekintettel vagyunk, nyilván helyén való a szövegek egy részének az ἐπὶ prepozícióra tett javaslata. A szegény számára szóló lehetőség az, hogy álljon meg ott, ahol van, vagy annak a lába alatti kisszéke mellé üljön le, aki megszólította. A gazdag esetében tehát a kényelmes ülőhely, a szegény számára pedig csak állóhely, vagy az összegyülekezés helyének a padlózata, illetve földje volt az ajánlat. Nem azt kifogásolja az apostol, hogy tiszteletben részesítik a gyülekezetben megjelenése alkalmával a gazdagokat, hanem azt, hogy ezt a szegények megalázásával teszik. A személyválogatás elítéléséről van tehát itt szó, amely által úgy tüntetik ki a gazdagot, hogy a szegényt megsértik: „vétkezik az, aki csak a gazdagokat méltatja tiszteletre, miközben a szegényeket lenézi.”¹⁶⁷ οὐ διεκρίθητε ἐν ἑαυτοῖς. A mondat értelme: „Nem ítéltetek-e el önmagatok által?” A kérdés még folytatódik, és még jobban eszméltet a helytelen tett tudatosítására, a helytelen tett helyes megítélésére. Eszméltet erre az a kérdés, hogy aki a szegényeket megalázza, az Isten jó rendjével kerül szembe, azt sérti meg. Isten megbecsüli a szegényeket, ő mindenkit személyválogatás nélkül hív Jézus által magához (Mt 11,28). A másik érv pedig az élet tapasztalatáról szól. Sok esetben ugyanis a gazdagok hatalmában van az igazságszolgáltatás, amellyel visszaélve nem egy esetben a Krisztus követőinek is azt kell átélniük, hogy azzal visszaélve igazságtalan ítéletet hoznak velük kapcsolatban, sőt a „a kárukra kegyetlenek”.¹⁶⁸ ἐγένεσθε κριταὶ διαλογισμῶν πονηρῶν? A διαλογισμός „meggondolás”, „mérlegelés”, „érzület”, itt „gonosz érzület bírái”, vagy „gonosz érzületű bírák”¹⁶⁹. A fordításban e mellett döntöttem. A gyülekezetben, a gyülekezeti összejöveteleken a társadalmi különbségek alapján való meg-

167 KÁLVIN J., 253k.

168 KÁLVIN J., 255k.

169 VARGA Zs. J., 212.

különböztetés érvényesítésének a gyakorlását élesen elítéli az apostol ezzel a gondolatmenettel.

5. v. • Ακούσατε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί. Az új megszólítás a téma további kifejtését illetően a rész elejére utal vissza. A személyválogatás ellenkezik Isten jó rendjével, ő nem személyválogató. A gyülekezet testvéri közösség, Krisztus követőinek méltósága tehát azonos. Emlékeznünk kell különben a gyülekezet tagjainak a maguk szociális helyzetére, ahogyan erre Pál apostol emlékezteti is a korinthusiakat (1Kor 1,26kk). Krisztus követőinek többsége általában nem a felső társadalmi rétegekből került ki. Mindenesetre az a rend, illetve eljárás, ami a világban is rossz, a gyülekezetben semmiképpen nem követendő, sőt elítélendő és felszámolandó. A gyülekezet tagjainak, bármilyen múlt legyen is mögöttük, Isten jó rendjére kell figyelniük. οὐχ ὁ θεὸς ἐξελέξατο τοὺς πτωχοὺς τῷ κόσμῳ πλουσίους ἐν πίστει καὶ κληρονόμους τῆς βασιλείας ἧς ἐπηγγείλατο τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν? A τῷ κόσμῳ a πτωχοί mellett dativus commodi: a világ megítélése szerint szegények. Ugyanez a szójáték másutt is előfordul (2Kor 6,10; 8,9; Jel 2,9). Isten jó rendje szerint a szegények Isten törvénye védelme alatt vannak. Isten országa örökösei belső értékeik alapján lehetnek bármilyen társadalmi réteghez tartozó emberek, akik esetében ez hiányzik, nem lehetnek Isten országa örökösei (Mt 5,5; 25,34; 1Kor 6,9; 15,50; Gal 5,21). A szegény és az istenfélő, a gazdag és az istentelen már szinte azonos fogalom lett a kései ószövetségi iratok korában, különösen tapasztalható ez a Zsoltárok könyvében. Ez érvényes a Kr. u. I. század második felében írt evangéliumokban is (Lk 6,20), és Jakab levelében is ez tükröződik.¹⁷⁰

6. v. • ὑμεῖς δὲ ἡτιμάσατε τὸν πτωχόν. Az ἀτιμάζω „tisztetetlenül, megvetően bánik valakivel”, „kigúnyol”, „kicsúfol” vagy „meggyaláz vkit”¹⁷¹. Aki gazdagnak született, az sok esetben megveti a szegényeket. καταδυναστεύω „erőszakkal bánik valakivel”, „zsarnokoskodik”. Kérdés formájában fogalmazza meg a levél ezt a gyülekezeti tagokat érintő problémát: οὐχ οἱ πλούσιοι καταδυναστεύουσιν ὑμῶν? Az οὐχί forma szerepel a szövegek közül a Codex Alexandrinus mellett még néhány szövegben, amely azonban nem lényeges variáns. A szociális érzéketlenség ellen emelik fel szavukat a próféták. Jeremiás egyenesen istenteleneknek nevezi azokat, akik visszaélve hatalmukkal nem szolgálatnak igazságot a szegényeknek és kilátásba helyezi az ítéletet (Jer 5,26kk vö. Ez 22,12; Ám 4,1; 8,4). Jézus óvja tanítványait a személyválogatástól és ítéletet hirdet azoknak, akik a szegények, a kiszol-

170 DIBELIUS, M. – GREEVEN, H., 128.

171 VARGA Zs. J., 118.

gálatottak helyzetét még súlyosabbá teszik (Mt 23,14). καὶ αὐτοὶ ἔλκουσιν ὑμᾶς εἰς κριτήρια? Elképzelhető, hogy ha nem is általános dologról van szó, de lehettek már ilyen esetek. A rossz tapasztalatokra hivatkozik a levél írója, amelyet Krisztus tanítványai és követői is elszenvedtek.

7. ν. • οὐκ αὐτοὶ βλασφημοῦσιν τὸ καλὸν ὄνομα τὸ ἐπικληθὲν ἐφ’ ὑμᾶς? A papirusz kéziratok közül egy VII. századi, a *Codex Alexandrinus* és még néhányan mások is καὶ kötőszóval kapcsolják az utolsó eszméltető kérdést az előző gondolat folytatásaként. A kötőszó mellőzése, vagyis az aszün-detonos szerkezet, amelyet a kéziratok többsége követ, még szorosabbá teszi a kérdések közti szoros kapcsolatot. A 6. vers második felében felvetett két kérdést egészíti ki a 7. vers, így valóban nagyon szoros kapcsolatról van szó. Három szemrehányás hangzik el kérdés formájában a gazdagokkal kapcsolatban. Az első a szegényekkel szemben tanúsított hatalmaskodás volt, a második ennek fokozása, a bíróságok elé vonszolás mindenféle ürüggyel. Ez a zsidó és pogány hatalmasok részéről egyaránt megtörtént. Érdekes összehasonlítani Péter első levelének a tanításával ezt a részletet. Krisztus követőinek szervezett üldözése ugyan még nem következett be, azonban alkalmanként megtörtént. Filippiben a rabszolgai urai az anyagi haszon elvesztése miatt juttatták Pál apostolt és Silást börtönbe (ApCsel 16,19), Efézusban is hasonló volt a helyzet (ApCsel 19,24). A mindennapi életben előforduló esetek tapasztalata alapján eszmélt az apostol a gazdagoktól függő, velük munkaviszonyban lévő szegények kiszolgáltatott helyzetére. A hatalommal rendelkező gazdagok és a kisemberek – akik Krisztus követői voltak – tipikus esetét említi meg az apostol. A harmadik kérdés alapján a helyzet világos: azokról van szó, akik káromolják azt a nevet, akit a szegények követtek, akit Uruknek vallanak. A meghatározás egyszerű, de nagyon helyes, a lényegét kifejező. A keresztyének megnevezése ez: Krisztust követő, Krisztushoz tartozó. A Jahve név helyébe Jézus neve került. Jahve az Úr Jézust adta, hogy a világ üdvözítője legyen. Ő a megváltó, az Atya bűnbocsánatának, feltétel nélküli kegyelmének hirdetője. Megkeresztelkedése, megdicsőülése alkalmával a Mindenható mellette szólt, a kereszt felirata királyságát, uralmát hirdette. A név és a név megvallása az ő személyéhez való tartozást jelenti, a káromlása pedig elvetését. A Krisztus nevére való elnevezése a keresztyéneknek ószövetségi gyökérzetű. Izráel Isten népeként való megnevezése ilyen formában történt (5Móz 28,10; Ám 9,12; Jer 14,9). Az Úr nevére való elnevezés a tulajdonjog kifejezését jelentette Izráel és a keresztyének esetében egyaránt, másrészt oltalmat, védelmet a gonosszal szemben (4Móz 6,24–27). A szép név Jézus neve, aki golgotai keresztyének áldozata által váltotta ki az embert, a világ minden népének tagjait a gonosz hatalma alól, és védelme

alatt tartja. A név jelzője, a καλός gazdag jelentésárnyalatai között szerepel a „kívánatos”, „előnyös”, „jó”. Kétségtelen, hogy a jelentésárnyalatok felsorolásában a „szép” megelőzi az említett jelzőket. A modern fordítások közül vannak azonban, amelyek a „jó” jelentés mellett döntöttek. A név és az, aki róla neveztetik, elválaszthatatlanul együvé tartozik. A Jahve neve helyére az újszövetségi korban a κύριος Ἰησοῦς Χριστός kerül. – A gazdagokról itt úgy van szó, mint akik nem az ő nevéől neveztetnek, sőt káromolják ezt a nevet. Ez a megállapítás világossá teszi, hogy az apostol itt már nem egy konkrét helyzetről szól, hanem általános tapasztalat alapján arról, ami a diaszpórában megtörtént. Az is nyilvánvaló, hogy olyan gazdagokról szól, akik nem tartoznak Krisztus követőihez.

8. ν. • εἰ μέντοι νόμον τελεῖτε βασιλικὸν κατὰ τὴν γραφήν, Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν, καλῶς ποιεῖτε. Első látásra úgy tűnik, mintha ennek a versnek semmi kapcsolata nem lenne az előző részlethez. Az εἰ μέντοι „valóban”, „természetesen”, „illetve”, „ha” kötőszóval bevezetett vers azonban továbbviszi a felvetett témát. Természetesen, ha megtartjátok a királyi parancsolatot, az helyes, azonban ebből következik annak tényekben való megmutatása. A királyi parancs ugyanis a szeretet érvényesítését jelenti mindenféle korlátozás nélkül. Arról van tehát szó Jézus útmutatása alapján, hogy az teljes mértékben kizárja a személyválogatást. A királyi parancs érvényesítendő az ellenség iránt is (Lk 6,27). Ha valóban a szeretet parancsának a teljesítése történik meg, az tetteket jelent, tettekben nyilvánul meg. A tények szemléltethetik azt, hogy az valóság, a tények hiánya pedig azt jelzi, hogy a törvény megtartása csak látszat. Ha az előzőekben vázolt magatartás érvényesül a gazdagok részéről a szegényekkel szemben, tehát a személyválogatás, akkor ez annak a jele, hogy vétettek a szeretet parancsa ellen (3Móz 19,15). Jézus a királyi törvényben foglalta össze az egyes parancsolatokat (Mk 12,29–31). Betölteni a törvényt azt jelenti: „teljes szívből, igazán, ahogyan mondani szokás: kerek egészen, tökéletesen megtartani. Ezt állítja szembe azzal, hogy egyesek csak részben tartják meg. Azért nevezi véleményem szerint *királyi törvénynek*, mert olyan, mint a királyi út: sima, egyenes és egyenletes, és ezt hallgatólagosan szembeállítja a kanyargós mellékutakkal vagy csapásokkal.”¹⁷²

172 KÁLVIN J., 257.

9. ν. • εἰ δὲ προσωπολημπτεῖτε, ἁμαρτίαν ἐργάζεσθε... Teljes határozottsággal megállapítja, hogy a személyválogatás bűn. Aki ezt teszi tehát, megszegte ezzel a törvényt, az egész törvény ellen vét. Hasonló értelemben szól itt a törvényről, mint a Róm 2,25.27. A felebarát ellen, különösen pedig a szegények ellen elkövetett bűn, a szegények megvetése, semmibe vétele igen súlyos bűnnek számít.¹⁷³ Arról van tehát itt szó, hogy aki egy parancsolat ellen vét, azáltal a törvény szelleme, a törvény lényege, vagyis a szeretet parancsa ellen vét, a szeretet Istenének jó rendjét sérti meg. Minden parancsolat azonos módon az ő rendelkezése. A törvény Isten szeretetrendjének a parancsolatokban való konkretizálása.

10. ν. • ὅστις γὰρ ὅλον τὸν νόμον τηρήσῃ, πταισῇ δὲ ἐν ἐνί, γέγονεν πάντων ἔνοχος. A szövegek egy része a τηρήσῃ helyett a τηρήσει formát, vagyis futurumi formát hoz, mint ahogyan a πταισῇ esetében is ez a helyzet a szöveg variánsait illetően. A 9. vers tételének megerősítéséről van itt szó. Általános érvényű az a rabbinus gondolat, amely szerint ha valaki egy parancsolatot megsért, akkor az egész törvény ellen bűnt követ el. Ez a rabbinus törvényt magyarázat alapelve. Jézus törvényt magyarázata szerint is így van ez érvényben, teljes összhangban azzal. Világossá teszi, hogy a törvény szelleme ellen való vétségről van szó. Jézus a törvényt tökéletes egésznek tekint, amelyben a szeretet Istenének az emberi élet javát jelentő jó rendje nyilvánul meg úgy, amint azt egy adott helyzetben érvényesíteni kell. A törvény egy adott egész, és az egyes parancsolatok nem játszhatók ki egymás ellen. A szeretet egységesítő ereje teszi lehetetlenné, hogy a törvény egymástól függetlenített részleteinek a megtartásáról szó lehessen Krisztus egyházában úgy, hogy az ne érintené az egészet. Ezzel tökéletes összhangban van Pál apostolnak a törvényről alkotott tanítása (vö. Gal 5,3). Jakab tehát valóban a zsidó törvényértelmezésnek megfelelően hangsúlyozza azt, hogy aki egy parancsolat ellen vétett, az valamennyi ellen vétkezett. A πταισῇ „megbotlik”, „eltéved”, „hibát követ el”. A πταισῇ ἐν ἐνί „bűnt követ el, megbotlik” egy ponton. ἔνοχος „valaminek áldozatul esett”, „valamire ítélt”, itt a γέγονεν πάντων ἔνοχος jelentése: „minden parancsolat ellen vétett”¹⁷⁴.

11. ν. • ὁ γὰρ εἰπών, μὴ μοιχεύσης, εἶπεν καὶ, μὴ φονεύσης... Ez a mondat megerősíti azt, hogy minden parancsolat mögött Isten van, ő határozta meg. Így módon világos, hogy bármelyiket szegi meg az ember, Isten törvénye ellen vét. A Tízparancsolat sorához mind a két, példaként említett parancsolat odatartozik. Krisztus követője számára minden parancsolat

173 WINDISCH, H. – PREISKER, H., 15

174 VARGA Zs. J., 841.

megtartása azonos módon fontos. A Tízparancsolat esetében nem a „vének” hagyományairól van szó, nem is „csak” Mózes rendelkezését kell látnunk benne, hanem Isten nyilvánvaló akaratát.¹⁷⁵ Egyáltalán nem véletlen, hogy nem a törvény első, hanem a második táblájának parancsolatait idézi itt Jakab levele, ugyanis az emberhez való viszony esetében van szó a bűn elkövetéséről. Istennek fontos az embereknek az egymással való jó kapcsolata, rendezett viszonya. Az Úr ítéli meg azt is. Fontos az élet Istentől adott rendjének a védelme, fontos az élet védelme. Bármelyik parancsolat megsértése történik, az sérti Isten jó rendjét, törvényét, ily módon ítéletre méltó.

12. v. • οὕτως λαλεῖτε καὶ οὕτως ποιεῖτε ὡς διὰ νόμου ἐλευθερίας μέλλοντες κρίεσθαι. Az intelmek következményeként a helyes beszédre és tetteire int az előző részlet összegezésként. A beszéd és a tett együtt lényeges és a kettő összhangja fontos. A keresztyének, akik megigazítottak, Urukkal összhangban úgy élhetnek, úgy kell élniük, hogy a szabadság törvénye előtt fognak megállni és ezáltal ítéltetnek meg. – A beszédre és a tetteire való emlékeztetés a katekhézis figyelmeztető mondata volt.

13. v. • ἢ γὰρ κρίσις ἀνέλεος τῷ μὴ ποιήσαντι ἔλεος... Az írásmagyarázók közül némelyek egy izolált logionnak tekintik ezt a verset.¹⁷⁶ ποιεῖν ἔλεος „irgalmasságot cselekedni”. A szegényekre való tekintettel jogos felhívás. Itt szerintem nem is véletlenül eszméltet a levél a jövőben bekövetkező ítéletre. Voltaképpen az ítélet témája kapcsolatot teremt az előző versben megszólaló üzenettel, annak figyelmeztetésével. A szabadság törvényében az irgalmasság nyilvánul meg, amely irgalmasságra indít. Arról van itt szó tehát, hogy aki nem válik az irgalmasság tetteinek cselekvőjévé, azzal szemben az irgalmat nem ismerő ítélet érvényesül. κατακαυχάομαι „diadalmaskodik”. „Messze fölötte áll az irgalmasság az ítéletnek.”¹⁷⁷ Aki irgalmas a teremtet világ teremtményeihez, annak irgalmaz a menny, de aki nem irgalmaz a teremtménynek, annak a menny sem irgalmaz. (1Móz 49,16; Péld 17,5).¹⁷⁸

175 SCHLATTER, A., 179.

176 DIBELIUS, M. – GREEVEN, H., 138.

177 VARGA Zs. J., 512.

178 WINDISCH, H. – PREISKER, H., 16.

Tartalmi összefoglalás

Az új részlet új megszólítással kezdődik. Az első rész az eddigiek során a bölcsességirodalomhoz hasonló témával foglalkozott. Itt ezzel szemben a dicsőség Krisztusába vetett hit következménye a részlet témája. A szöveg megfogalmazása világossá teszi, hogy Krisztusnak, az isteni méltóságban lévő Úrnak a követelményét tárja azok elé, akik hit által vele közösségben vannak. A Krisztus meghatározásának minden eleme fontos. A gyülekezet hite által az Úr Jézus már a dicsőségben lévő Megváltó. Jézus, aki mikor emberként jelent meg a földön, a golgotai keresztre került, népe koncepciók perének eljárása és Róma helytartójának, Pilátusnak a jobb meggyőződése ellenére, gyávaságból, félelemből hozott halálos ítélete következtében. Kereszthalála viszont azt hirdeti, hogy ő az ember bűnéért vállalta önként a csúfos, rabszolgák esetében gyakorolt halált azért, hogy az ember bűnbocsánatot nyerjen, szabaddá lehessen a gonosz fogságából. Ő engesztelő áldozattá lett a mi bűneinkért, de nemcsak a mi bűneinkért, hanem az egész világ bűneiért is (1Jn 2,2). Ezen kívül azt is szemlélteti, hogy Istennek, a Mindenhatónak olyan végtelen nagy a hatalma, hogy ő üdvözítő tervében nemcsak azokat használja fel, akik neki készek önként engedelmeskedni, hanem azok által is jó tervét viszi véghez, akik erről semmit nem tudnak, vagy éppen minden úton-módon meg akarják azt akadályozni (Mt 2). Jézus kereszthalála megváltó munkájának csúcspontja, az ember bűnei bocsánatának a lehetősége. Feltámadása pedig nemcsak a halál feletti győzelmének hirdetése, hanem a halálból való ígéretes lét szemléltetése minden ember számára még negyven napon át megdicsőült emberi létmódban. Jézus az Úr. Űr a halál felett, aki miután a halál legyőzése után tanítványai hitetlenségét is legyőzte, felemeltetett a mennybe, vagyis visszatért az ő örökkévaló istenfiúi létmódjába. Így viszi végbe azt a munkát, amelynek az alapját földi munkájával rakta le, a teremtett világ megváltásának teljességre juttatását, a szeretet rendjének zavartalan érvényesülését. Követői számára hit által a vele való közösség ennek a rendnek az érvényesítésére teremtett lehetőséget és erre kötelez. A személyválogatás teljes mértékben ellentétes a Krisztusban való hittel, a kettőt semmiképpen nem lehet összeegyeztetni.¹⁷⁹ A Krisztusba vetett hit tehát a személyválogatás nélküli szeretet érvényesítésében, az emberséges tettek folyamatos gyakorlásában is megmutatkozik. Jézus az Úr, akinek a gazdagsága fölötté van minden

¹⁷⁹ KÁLVIN J., 254.

jólétben lévő emberi gazdagságnak. Ő annak a példája, hogy az ő követője hogyan éljen a maga lehetőségeivel (2Kor 8,9). (1. v.)

A következő részletben példa említésével igyekszik az elvi általánosságban elhangzó tanítást megerősíteni, amely a személyválogatástól óvja a gyülekezetek tagjait. Nem valószínű, hogy a példaként említett eset már megtörtént valamelyik gyülekezetben, azonban a kísértés megvan rá, és egyre inkább veszélyeztetheti a gyülekezetek tagjait. A levél tanítása arra int, hogy a gyülekezetek, számolva ezzel a kísértéssel, vegyék észre a személyválogatás visszásságát, és ne essenek annak csapdájába, álljanak ellene! A példaként említett eset két különböző társadalmi helyzetben lévő személynek a gyülekezetben való megérkezése alkalmával megnyilvánuló fogadtatásának visszásságát szemlélteti. A két személy öltözete, megjelenése más, és ennek alapján különböző a fogadtatásuk. Az egyik öltözete fényűző, aranygyűrűt visel. Megjelenése alapján látható, hogy gazdag. Az aranygyűrűt az ókori szokásnak megfelelően, a középső ujjat kivéve, mindegyiken viselték. A másik ember öltözete közönséges, hétköznapi, valószínűleg nem is volt neki más ruhája, csak az, amit munkában és munka után is hordott. Megjelenése alapján nyilvánvaló, hogy szegény. A gazdag figyelmes fogadtatásban részesül, azonnal kényelmes helyre ültetik le. A szegény fogadtatásáról nem mondhatjuk, hogy kedves, figyelmes. Ő más bánásmódban részesül. Állóhelyet ajánlanak neki, pedig meglehetősen fáradt is lehet napi munkája után. Ha le szeretne ülni, akkor a lehetősége az, hogy a földön, egy zsámoly mellett megteheti azt is. A példa említése alapján a személyválogatás nyilvánvaló. A gazdagságról árulkodó és a szegénységet jelző külső határozza meg a gyülekezetben megjelenő két személyhez való viszonyulást, a két ember értékelését, a két ember számára a gyülekezet körében elfoglalható helyet. A zsinagóga említése alapján ekkor már nem a Jézus korabeli zsinagógára kell gondolnunk, hanem a keresztyének összegyülekezési helyére. Ezt az eredeti szöveg különböző nyelvű fordításai érzékeltetik is helyesen (vö. Zsid 10,25). A gyülekezetben a két személy megjelenése esetében nem az a probléma, hogy a jó megjelenésű embert szívesen, udvariasan fogadják, odafigyelnek rá, amint megjelent, hanem az, hogy a szegénységről árulkodó ember esetében nem ez történik. Nemcsak arról van szó, hogy figyelmességben nem részesül, hanem még ezenkívül lekezelően szólnak hozzá, megalázzák az egyébként is nehéz helyzete miatt. – Krisztus követőinek a közösségében az egyház kezdeti idejében ez nem így volt. Krisztus követői az egyház megalakulásakor testvéreknek tekintették és segítették egymást (ApCsel 2,43kk). A gyülekezeten belül a világban érvényesülő rendet elutasították Jézus útmutatása alapján (Mt 20,26kk). Jézus a szegényeket, az elesetteket messiási munkája során pártfogásába vette (Lk

6,20; Mt 11,5).¹⁸⁰ Az ő követésének a szellemében foglal állást tanításában Pál apostol is (Gal 3,28; 1Kor 12,13). A levél írója a gonosz gondolkodásmód érvényesülésének tekinti a személyválogatást, és ezt tudatosítva teszi fel azt a kérdést, amely gondolkodásra indító. Mindazokat, akik ezt teszik, önmaguk megítélésére, és a gonosz gondolkodásmód elhagyására szólítja fel. Isten előtt minden ember egyforma, azonos módon kegyelméből élhet. A kérdés felvetését és a gonosz gondolkodásmód felszámolására szóló indítatást meg is indokolja a következő részletben. (2–4. v.)

Isten tettére hívja fel a személyválogatás kísértésével számolni kénytelen gyülekezetek tagjainak a figyelmét. Isten a szegények érdekeit képviseli. Kiválasztó tette arról szól, hogy az nem a világi rendet tükrözi. *Nem a világi rendet érvényesíti üdvözítő tervében.* Ő esélyt ad az emberi mérce szerint esélyteleneknek. Sokkal inkább az látszik, hogy *felkarolja azokat, akik kiszolgáltatottak lettek, a világ színterén háttérben vannak: a világban a világi rend miatt szegények.* Szegények lettek inkább, mint hogy vállaljanak egy olyan rendet, amelynek a motorja Isten rendjének megtagadása, megnyilvánulása a mammon, a pénz imádata, eredménye pedig az ateizmus nyílt vagy burkolt formája a modernség jelszavával, és az ezzel együtt járó embertelenség. A világban sem helyes, ha a törvényes rend őrei a gazdagságuk védelmezőivé válnak a jogosság, igazságosság helyett. Helytelen, ha nem azt teszik, ami a rendeltetésük lenne. Ha nem a jog, az igazság és a jó rend érvényesülését biztosítják. Ehelyett a gazdagságuk szempontjainak érvényesítői, és aszerint értékelik, vagy éppen nem értékelik, sőt megalázzák az embereket. A mammon kegyetlen úr, és végül nem egy esetben azokat is felemészti, akik hittek a hiúságukat legyezgető hazugságainak. A kísértés csapdájába nem szükséges belépni. Az apostol ezért inti a gyülekezetek tagjait. – A szegények, akiknek a meghatározása ekkor szinte már egyet jelentett az istenfélő meghatározással, nemcsak *a gazdagok miatt, hanem a gazdagokért is szegények.* A szegények jelzik, hogy nekik olyan Uruk van, akiért vállalják a gyülekezethez tartozást akkor is, ha vannak annak olyan tagjai, akik számukra csak az „állóhelyet”, vagy éppen azt a helyet ajánlják fel, „amelynél már nincs lejjebb”. A gyülekezeti közösség akkor is fontos, ha annak tagjai között lehetnek olyanok, akik nem a Krisztus szellemét és személyválogatást nem tűrő rendjét testesítik meg. *A világi rend szerinti szegények hit által gazdagok* (1Kor 1,27k.), örökösei Isten országának, annak a királyságnak, amelynek Krisztus az uralkodója. Az ő gazdagsága sokkal nagyobb volt minden földi gazdagénál, és azt arra fordította önmaga feláldozásával, hogy megszabadítsa azokat, akik rossz

180 HAUCK, F., 16.

döntésük, az Isten szavával szemben tanúsított bizalmatlanság, a hitetlenség, az engedetlenség áldozatává lettek. Ő mindnyájunk javára fordította a gazdagságát, és a hitetlenségtől, a gonosztól való szabadulásunkat biztosítja. A kísértés csapdájába a gyülekezet egyetlen tagjának sem szükségszerű belelépni, nem szükségszerű a személyválogatás áldozatává lenni. A gonosz gondolkodásmódtól való szabadságot egyedül a Krisztushoz való kötődés biztosítja. Ezt Isten megígérte azoknak, akik őt szeretik. Hit által a szeretet Istenéhez való kötődés azonos lelkület részesévé teszi Krisztus követőjét. Isten dicsőséges országa polgárainak ismertetőjele a szeretet (Mt 5,43–48). „A gyülekezetben a királyi törvény kötelező, a minden ember iránt tanúsított szeretet törvénye. Ez a törvény királyi, mert úgy áll minden egyéb emberi rendelés felett, mint a király az ország többi embere felett. Az emberi együttélés szabályozására ez a legjobb törvény: mindenkit, személyválogatás nélkül szeretni kell!”¹⁸¹ Az ő ígérete beteljesedik azokon, akik jóllehet szegények, de szeretik Istent (vö. Lk 20; Mt 25,34).¹⁸² A gazdagoknak a szegényeket megvető gesztusával kapcsolatban még két fontos elgondolkodtató kérdést említ meg a levél. Az egyik a gazdagok hatalmaskodása, sőt Krisztus követőinek, a gyülekezet tagjainak a bíróságok elé hurcolása igazságtalanul. Itt már az válik világossá, hogy olyan gazdagokról van szó, akik nem tartoznak a gyülekezet-hez. Ezt az írásmagyarázók közül némelyek már az előzőek során is kérdésként felvetették. Az Apostolok Cselekedetei alapján láthatjuk, hogy a keresztyén üzenet hirdetése, ha és amennyiben kereskedelmi, gazdasági érdekeket sértett, a profitorientált, jómódú polgárokat Krisztus hirdetői ellen hathatós tettekre ösztönözte (ApCsel 16,16kk; 19,23kk).¹⁸³ Jézus az evangéliumot minden embernek hirdette, Isten országát mindenki számára kinyitotta. A gazdagok esetében nem az a baj, hogy gazdagok, hanem az, ha a gazdagság Isten helyére kerül az életükben, és tőle függetlenítik magukat, ahogyan az első részben láthattuk. A másik dolog: a gyülekezet tagjainak a gazdagokhoz való helyes viszonyulási módját világítja meg a levél tanítása, nehogy helytelen értékrend alapján essenek a személyválogatás bűnébe. Végül a részlet utolsó kérdése teljesen világossá teszi, hogy a gyülekezeti tagok személyválogató magatartása groteszk, hiszen olyanokat részesítenek abban, akik szidalmazói annak a szép névnek, amelyről ők neveztetnek, vagyis keresztyének, Krisztushoz tartozók, Krisztus követői, „párthívei”. Először Antióchiában

181 IMRE Ernő: Jakab levelének magyarázata = Jubileumi Kommentár. Az újszövetségi könyvek magyarázata Budapest, Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, 1969, 332.

182 SCHRAGE, W., 27.

183 SCHRAGE, W., 27.

nevezték így a gyülekezet tagjait, és a megnevezést gúnynévként használták (ApCsel 11,26; 26,28; 1Pt 4,16).¹⁸⁴ A keresztség alkalmával Krisztus neve hangzott el a megkeresztelendő felett, Krisztussal egyesülve, az ő családjába született ily módon bele az, aki a keresztségben részesült (ApCsel 2,38). Ahogyan Izráel Isten tulajdona lett, mivel az ő nevről neveztetett (5Móz 28,10; Ézs 63,19), úgy lettek a keresztyének Jézus tulajdonai, ahogy áldozata alapján az keresztségük alkalmával szemlélhetővé vált. A szegények esetében tehát világos, hogy Krisztus követői, ők erről a szép névről neveztetnek, Krisztushoz tartoznak, a gazdagok esetében pedig az lett egyértelmű, hogy ők nem tartoznak a gyülekezethez, hiszen káromolják azt a szép nevet, amelynek jelentése azt hirdeti, hogy Krisztus a Mindenható megígért Messiása, a szabadító, a megváltó, a megtartó (Mt 10,22; ApCsel 5,41). Ő biztosítja a gonosz uralma alól való szabadulást, biztonságot jelent, védelmet a halál erőivel szemben. Ő az örök élet ajándékozója, Isten országa polgárságának ajándékozója, személyválogatás nélkül (5–7. v.).

A következő nagyobb egység az egyes parancsolatoknak a törvény egészéhez való viszonyát világítja meg. Minden egyes esetben a törvény parancsolatainak a teljesítése, a cselekvése a fontos. Minden egyes parancsolatnak a gyökere azonos módon Isten szeretete. Az Istennek való engedelmisség magában foglalja a felebarát iránti szeretet tettekben történő megmutatkozását. Az Írás szerinti *királyi törvény* összefoglalása ez: „szeresd felebarátodat, mint magadat” (3Móz 19,18). Ennek teljesítése helyes. A felebarát egyaránt jelenti a szegényt és a gazdagot, nem tesz különbséget ember és ember között.¹⁸⁵ A királyi jelző azt fejezi ki, hogy ez a parancs Istentől, mint a leggazdagabb, legnagyobb hatalommal rendelkező királytól származik, amit Jézus úgy jelentett ki, mint az első és legfontosabb parancsolatot (Mk 12,29kk). Pál apostol vele azonos módon ezt teszi (Róm 13,8kk; Gal 5,14). Ha viszont valaki a törvény egyetlen parancsolatát megszegi, vét az egész törvény ellen, mert Isten akaratával került szembe, a törvényadó Úrral. Ha az ember személyválogató, vét a felebaráti szeretetet igénylő parancs ellen. A törvény az embert védi a gonosz emberellenes akcióival szemben akár a házasságtörés, akár a ne ölj parancsáról legyen szó. Aki a paráznaságot tiltja, az tiltja a gyilkosságot is. *A törvény minden egyes parancsolatának alapja Isten szeretete, az emberi élet védelme. A törvény oszthatatlan egész.* Jézus a törvényt védelmébe veszi a Hegyi beszédben, ugyanakkor világossá teszi azt is, amit ő betöltött, és azt is, ami az általa adott lehetőség alapján annak időszerű és korszerű értelme (Mt

184 BARCLAY, W., 70.

185 SCHRAGE, W., 28.

5–7. részek). Jakab ennek szellemében hivatkozik a királyi törvényre, amely összefoglalja az egyes rendelkezéseket. A *határtalan, minden ember iránti, személyválogatás nélküli szeretetről van szó*. Ez teszi szabaddá az embert arra, hogy a szeretet Urával összhangban szóljon és cselekedjen minden élethelyzetben és mindenkivel szemben. A vele való közösség tesz szabaddá megromlott emberi természetünktől. A *törvény Krisztus által a szabadság törvénye*. Pál apostol ezt úgy fogalmazza meg, hogy nem vagyunk többé adósok a testnek, hogy test szerint éljünk (Róm 8,12). Krisztus képesít és képessé tesz arra, hogy általa a szeretet legyen folyamatosan az életünk meghatározója a jelenben, abban a tudatban, hogy ez olyan lehetőség, amely felelősséggel párosul. Krisztus által már a jelenben az eljövendő világ ereje, a szeretet Lelke lehet és kell, hogy az életünk meghatározója legyen abban a tudatban, hogy ez olyan lehetőség, amely felelősséggel párosul.

A szabadság törvénye nem ijesztgetni akar, hanem öröme indítani azzal, hogy Krisztussal összhangban lévő életmódra indítva felelősségünkre eszméltet. Ezt oly módon is megteszi, hogy hivatkozik a számadás kötelezettségére. Krisztus követői számára tudatosítja, hogy mindnyájunknak annak az ítélszéke előtt kell megállnunk, akitől az életünket kaptuk. Ő szent Fiát adta engesztelő áldozatul azért, hogy a bűn uralma alól kiszabadítson. Ezzel lehetőséget teremtett arra, hogy jogosan várja el az irgalmas Isten rendjének megfelelő életfolytatást minden embertől. Krisztus követőinek az érzülete és a tette ennek az irgalomnak a realizálója lehet az Úr igényének megfelelően a jelenvaló világban. Az egész Újszövetség arról szól, hogy Krisztus jelenlétében számot kell adnunk földi életünkről (2Kor 5,10; ApCsel 17,31; 1Pt 1,17; Jel 2,23).¹⁸⁶ Az irgalmas Isten jóvoltából szólhat az irgalomról Krisztus követőinek az élete, a mi életünk is. Aki viszont visszaél Isten kegyelmével, megtagadva ezzel szeretetét, azzal szemben az Úr ítélete érvényesül. Jézus szemléletesen tanít erről példázataiban (Mt 18,21–35; 25,31–46), figyelmeztetve ezzel is arra, hogy felelőtlenül vissza ne éljünk a nekünk ajándékozott lehetőséggel.

A *szabadság törvénye felszabadít Isten irgalmának közvetítésére*. Ez olyan lehetőség, amely kötelez az irgalom érvényesítésére. Aki viszont irgalmatlan felebarátjával szemben, tudnia kell, hogy ennek is megvan a következménye, mégpedig az, hogy amit másokkal szemben elkövetett, ő maga is abban fog részesülni. Az irgalmas Isten kegyelmével való visszaélés következménye az ítélet. Az irgalmasság jegyében való élet nemcsak az ember környezetének jelent jó dolgot és kívánatos, hanem annak is, aki azt érvényesíti. Az irgal-

186 SCHRAGE, W., 29.

masság diadalmaskodik az ítélet felett, vagyis úrrá lesz azon. Ezzel a reménységet ébresztő hanggal zárul az a részlet, amely a dicsőséges Krisztusba vetett hit alapján a királyi törvény szellemében a felebaráti szeretet érvényesítésére indít, az irgalmasság rendjének érvényesítésére. (8–13. v.)

MEDITÁCIÓ

Zsákutca – diadalút (Jak 2,1–13)

Sokféle formája van a zsákutcának, itt a személyválogatás az, amelyről szól az apostoli tanítás. Nem mondhatjuk azt, hogy ez akkor, az első század vége felé, amikor Jakab levele megszületett, még kísértette a gyülekezeteket, de ma már nem probléma. Az igaz, hogy az a szemléltető példa, amit a levél írója említ a személyválogatásra, ma nem lenne jó, hiszen ha valaki bejön a gyülekezetbe, ott foglal helyet, ahol akar, sőt válogathat is a helyekben, mert sok üres hely van. Ez azonban egyáltalán nem jelenti azt, hogy a személyválogatás nem kérdés, csupán arról van szó, hogy ma más illusztrációt kell használnunk annak szemléltetésére. A személyválogatás nem méltó Krisztus követőikhez, és az ellene való küzdelem nagyon is fontos. A személyválogatás zsákutcat jelent, küzdenünk kell ellene, azt az utat járva, amely viszont diadalút és győzelemhez vezet.

1. A dicsőséges Jézus Krisztusba, a mi Urunkba vetett hitünk következményeként nem lehetünk személyválogatók. A hitünk nem csupán helyes ismeretet ad, hanem helyes életfolytatásra indít, meghatározza Istenünkkel és embertársainkkal való kapcsolatunkat. Az apostol féltő szeretettel megszólítva a gyülekezeteket mondja: Ne legyetek személyválogatóak! A személyválogatás megbántja, megalázza, megsérti azt, aki annak elszenvedője. – Ahogyan problémát okozott ez az első évszázad vége felé, gondot okoz ma is. Mondhatom azt, hogy probléma óvodás kortól kezdve egészen a diploma, vagy más szakképesítés megszerzéséig, sőt egész életen át. Egy kisgyermek számára, de a későbbiek során is nehezen elviselhető, ha kivételezés következtében mellőzött lesz. Azt hiszem, van tapasztalatunk erről, de későbbi eseteket is tudnánk említeni. Előfordul viszont olyan is, hogy valaki elvárja, sőt igényli a maga számára azt, hogy a tanára, vagy mások részéről előnyökhöz jusson, és ha ez nem történik meg, megfelelő retorzióval kísérletezik. – A személyválogatás mindenféle formája káros és zsákutca, a gonosz elgondolás megtestesítője, amely ellen küzdenünk kell. A Krisztusba vetett hitünkkel semmiképpen nem egyeztethető össze. Küzdjünk ellene annak erejével, aki nem személyválogató.

2. *A királyi törvény, a felebaráti szeretet parancsának teljesítése Krisztus által követendő.* Ő szabaddá tesz attól, hogy gonosz elgondolás követői legyünk. Nemcsak megmutatja a királyi törvényt, hanem ajándékozza a követéséhez szükséges erőt is. A szeretetét közvetíti a belé vetett hit csatornáján. A szeretet gyökérzetéről való minden parancsolat, s ezek mindegyikének a megszegése nemcsak Isten jó rendjét sérti, hanem az embert is. Aki szereti felebarátját, az nem lopja meg, nem csalja meg, nem okozza kárát semmiféle vonatkozásban. Krisztus nemcsak tilt a zsákutcától, hanem meg is mutatja a célhoz, a győzelemhez vezető utat. Ő magáról azt mondja, hogy ő az út. Azt jelenti ez, hogy ő számunkra az irányadó, és egyben az erőforrás, aki nemcsak mutatja, hanem biztosítja is a helyes úton való járást. A felebarát szeretetének teljesítését kívánja, de úgy, hogy ő van velünk erejének folyamatos biztosításával, ha benne hiszünk és a hit útját járjuk, szeretetét ajándékozza nekünk.

3. *Krisztus a kegyelmes Isten irgalmát jelenvalóvá tette, ennek érvényesítésére hatalmazza fel követőit.* Az irgalmas Isten irgalmas embereket akar látni, olyanokat, akik emberségesek azokhoz, akik bármi okból az élet peremére szorultak. Észrevette a segítségre szoruló embereket, akár egyénekről, akár csoportokról, akár felnőttekről, akár gyermekekről legyen is szó. A kirekesztés minden formáját érvénytelenítette, adott esetben tanításaival, sok esetben tetteivel. *Az irgalom útja az a diadalút, amely az ítélet hídja felett átvezet.* A szabadság törvénye az irgalom útjának járására szabadít fel. Az irgalom útja mindenki előtt kinyílt, járjunk rajta.

Az apostoli útmutatás úgy tilt, hogy irányt mutat. Nemcsak óv a zsákutcán járástól, hanem megmutatja a diadalutat, amelyre a Krisztusba vetett hit nyitotta ki az ajtót, és amelyen az ő szava és a szeretet Lelke a vezetőnk. A személyválogatás tiltása a felebaráti szeretet gyakorlására való buzdítással folytatódik. Erre egyedül Krisztus által van lehetőség, de általa van. Ez a lehetőség mindenki számára adatik. A számonkérés előtt senki nem térhet ki. Az ítélet azonban irgalmas azokhoz a jövőben, akik irgalmasok voltak a jelenben. Az irgalmasság konkrét tetteire indít a jelenben az ígéretes jövő reménységét tudatosítva igénk záró mondata. A személyválogatás zsákutcája helyett a diadal, a győzelem útját világítja meg. Ezt járjuk!

4. A hit és cselekedetek kapcsolata Jak 2,14–26

A szöveg:

(14) Τί τὸ ὄφελος, ἀδελφοί μου, ἐὰν πίστιν λέγῃ τις ἔχειν, ἔργα δὲ μὴ ἔχῃ; μὴ δύναται ἡ πίστις σῶσαι αὐτόν; (15) ἐὰν ἀδελφὸς ἢ ἀδελφὴ γυμνοὶ ὑπάρχωσιν καὶ λειπόμενοι τῆς ἐφημέρου τροφῆς, (16) εἴπῃ δὲ τις αὐτοῖς ἐξ ὑμῶν, Ὑπάγετε ἐν εἰρήνῃ, θερμαίνεσθε καὶ χορτάζεσθε, μὴ δῶτε δὲ αὐτοῖς τὰ ἐπιτήδεια τοῦ σώματος, τί τὸ ὄφελος; (17) οὕτως καὶ ἡ πίστις, ἐὰν μὴ ἔχῃ ἔργα, νεκρά ἐστίν καθ' ἑαυτήν. (18) Ἀλλ' ἐρεῖ τις, Σὺ πίστιν ἔχεις καὶ γὰρ ἔργα ἔχω. δεῖξόν μοι τὴν πίστιν σου χωρὶς τῶν ἔργων, καὶ γὰρ σοὶ δείξω ἐκ τῶν ἔργων μου τὴν πίστιν. (19) σὺ πιστεύεις ὅτι εἷς θεὸς ἐστίν; καλῶς ποιεῖς; καὶ τὰ δαιμόνια πιστεύουσιν καὶ φρίσσουσιν. (20) θέλεις δὲ γινῶναι, ὦ ἄνθρωπε κενέ, ὅτι ἡ πίστις χωρὶς τῶν ἔργων ἀργή ἐστίν; (21) Ἀβραὰμ ὁ πατὴρ ἡμῶν οὐκ ἐξ ἔργων ἐδικαιώθη, ἀνενέγκας Ἰσαὰκ τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον; (22) βλέπεις ὅτι ἡ πίστις συνήργει τοῖς ἔργοις αὐτοῦ καὶ ἐκ τῶν ἔργων ἡ πίστις ἐτελειώθη, (23) καὶ ἐπληρώθη ἡ γραφὴ ἡ λέγουσα, Ἐπίστευσεν δὲ Ἀβραὰμ τῷ θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην, καὶ φίλος θεοῦ ἐκλήθη. (24) ὁρᾶτε ὅτι ἐξ ἔργων δικαιοῦται ἄνθρωπος καὶ οὐκ ἐκ πίστεως μόνον. (25) ὁμοίως δὲ καὶ Ῥαὰβ ἡ πόρνη οὐκ ἐξ ἔργων ἐδικαιώθη, ὑποδεξαμένη τοὺς ἀγγέλους καὶ ἑτέρα ὁδῷ ἐκβαλοῦσα; (26) ὥσπερ γὰρ τὸ σῶμα χωρὶς πνεύματος νεκρόν ἐστίν, οὕτως καὶ ἡ πίστις χωρὶς ἔργων νεκρά ἐστίν.

A fordítás:

(14) Mi haszna van testvéreim, ha valaki azt mondja, hogy van hite, de tettei nincsenek? Vajon megtartja-e a hit őt? (15) Ha pedig egy férfi- vagy nőtestvérünknek nincs ruhája és hiányzik a mindennapi eledele, (16) valaki ekkor közöleték ezt mondja neki: Menjetek el békességgel, melegedjete meg és lakjatok jól, de nem adjátok meg nekik, amire szüksége van a testnek, mi a haszna? (17) Így a hit is, ha cselekedetei nincsenek, önmagában halott. (18) Mondhatja viszont azt valaki: neked van hited, nekem pedig cselekedeteim vannak. Mutasd meg nekem a hitedet cselekedetek nélkül, és én is meg fogom mutatni neked cselekedeteimből a hitemet. (19) Te hiszed, hogy egy az Isten? Jól teszed, az ördögök is hisznek és rettegnek. (20) Akarod-e tudni, te üresfejű ember, hogy a hit cselekedetek nélkül halott? (21) Ábrahám, a mi atyánk nem cselekedetekből igazult-e meg azzal, hogy felvitte Izsákot, a fiát az oltárra? (22) Látnod, hogy a hit együtt munkálkodott cselekedeteivel,

és a cselekedetekből lett teljessé a hit. (23) És beteljesedett az Írás, amely ezt mondja: „Ábrahám hitt Istennek és beszámíttatott neki igazsággal és Isten barátjának neveztetett. (24) Látjátok tehát, hogy cselekedetekből igazul meg az ember és nem csupán hitből. (25) Hasonlóan a parázna Ráháb is nem cselekedetekből igazult-e meg, mivel befogadta a követeket és más úton bocsátotta el őket? (26) Mert ahogyan a test lélek nélkül halott, úgy halott a hit is cselekedetek nélkül.

Szövegelemzés

A levél újabb nagyobb egysége a hit és tettek kapcsolatának a témájával foglalkozik. Voltaképpen megerősíti az előző részletnek a tanítását egy nagyobb, átfogóbb téma elemzése alapján. A korabeli kedvelt irodalmi műfaj, a *diatribé* formáját alkalmazza. A levélnek ez a párbeszédes formája azonban a *diatribé* formájával ellentétben azt mutatja, hogy itt az adja meg a feltett kérdésre a választ, aki a párbeszédes formában felteszi a kérdést. Ebben az esetben az a probléma, hogy az, aki elvileg vitatkozik valakivel, aki az ellenfele és az álláspontját közli is, annak az érveiről azonban már nem szól, csak a maga álláspontját és érveit közli. Az írásmagyarázók közül van, aki szerint nem válik teljesen világossá, hogy keresztyén testvér-e az idézett „valaki”, az ellenfél, vagy nem keresztyén.¹⁸⁷ Szerintem a részlet összefüggése alapján világos, hogy keresztyén testvérről van szó. Azokkal a gyülekezeti tagokkal vitatkozik a levél szerzője, akik azt tartják önmagukról, hogy van hitük, ellenben az életük alapján ez egyáltalán nem válik láthatóvá. Itt is és a levélnek az előző részletében is olyan problémával foglalkozik a levél szerzője, amely kísértésként már jelentkezett Krisztus követői körében. Azokról van szó, akik elvileg hisznek „a maguk módján”, azonban a gyakorlatban ennek egyáltalán nem mutatkozik meg a jele, vagy csak nagyon csekély jele van. A levél szerzője az első század végén úgy látja, hogy szükség van a nagyon is elméletivé vált hit, illetve a teljesen kiüresedett hit kérdésével foglalkozni. A hit és a cselekedetek helyes összefüggését világítja meg úgy, hogy óv a csak elméletté váló, a kiüresedett hittől, mivel ez a kísértés fenyegeti Krisztus követőit. Ezt oly módon teszi, hogy konkrét példákkal szemlélteti azt, hogy a hitből jó tettek születnek, hiszen ahhoz kapcsolják oda az embert, aki

187 DIBELIUS, M. – GREEVEN, H., 139 –141.

egyedül a jó, és a jó tettek a hit gyökérzetéből származnak, mert ha jóvá lett a fa, akkor jó gyümölcsöt terem.

14. v. • Τί τὸ ὄφελος... Csupán néhány nem jelentős eltérés van a különböző kéziratok szövegei között. Retorikai kérdés vezeti be a következő egyseget. A kérdés azoknak szól, akiknek hitük van, de cselekedeteikben ez nem mutatkozik meg. A felvetett témát még kiegészíti azzal a kérdéssel is, hogy az a hit, amely esetében nincsenek cselekedetek, vagyis hitből következő tettek, elégséges-e ahhoz, hogy megszabadulást jelentsen.

Exkurzus: A σώζω ige a σωτηρία fogalmával együtt az újszövetségi iratok egyik kulcsfogalmának számít. A fogalom a homéroszi, attikai, az ión és a koiné nyelvhasználatban egyaránt szerepel.¹⁸⁸

A σώζω és a σωτηρία jelenti az ember *életének megmentését életveszélyes helyzetből*. Ezt élte át Pál apostol a hajótörés után társaival együtt. Hasonló esetet tapasztaltak meg Jézus tanítványai a Genezáret-taván a szélviharban (Mt 8,25k.) és Péter a tengeren járása alkalmával (Mt 14,30).

Jézus esetében a *különböző betegségekből való gyógyítást* is jelenti ez a fogalom (Mt 9,22; ApCsel 14,9; Jn 11,12). Jézus gyógyító hatalma és a beteg hitének készsége nyilvánul meg ily módon különösen a vérfolyásos asszony (Mt 9,22) és a bűnös asszony esetében (Lk 7,50). *A nép megmentését, szabadulását* hirdeti meg Zakariás a Benediktuszban (Lk 1,68kk), később Keresztelő János az Úr útjának készítőjeként. Jézus *a bűnbocsánat, az üdvösség ajándékozását* hirdeti meg ezzel a fogalommal. Nevének jelentése azt jelenti: Az Úr szabadít. Azért kell ezt a nevet kapnia, mert ő αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν (Mt 1,21). Jézus *szabadítása* az ember, a nép, az egész világ megmentése, az egész világ *üdvösségét jelenti*. A tanítványoknak a Jézushoz intézett kérdésében – Καὶ τίς δύναται σωθῆναι? – a σωθῆναι az Isten országába való részvétel lehetőségére vonatkozik, tehát az üdvösségben való részesedésre (Mk 10,26). Az Isten országába bemenni az életben, *az örök életben való részesedést jelenti*, vagyis *megszabadulni az ítélettől* (Mt 3,7). Jézus az elveszettek számára biztosítja a megszabadulás lehetőségét ζητῆσαι καὶ σωσαι τὸ ἀπολλῶλος (Lk 19,10). Döntő fordulatot jelent az elveszetteknek Jézus azzal, hogy *megkeresi: megtartást*. Az elveszett létmód halált jelent. Megtartottnak, megmentettnek lenni: *életet jelent* teljesen átfogó érte-

188 FOERSTER, Werner: σώζω, σωτήρ, σωτηρία = Kittel, G., VII. Bd., 966–1004.

lemben már itt a jelenben és a jövőben. A megkeresés és megmentés a jelenben történik: Σήμερον σωτηρία τῷ οἴκῳ τούτῳ ἐγένετο, ami a jövőre kihat, a jövőben teljesedik ki.

Pál apostol szóhasználatában a σῶζω fogalma tudatosan Isten és az ember rendezett kapcsolatának a kifejezését jelenti. A külső veszedelem különböző formáitól való megszabadulásra általában más fogalmakat használ az apostol. Pál számára a σωτηρία elsősorban a jövőre vonatkozó eszkatologikus fogalom, amely a Krisztus dicsőséges megjelenésével bekövetkező szabadulás, az üdvösség kifejezésére szolgál, amikor majd Izráel és a népek megmentése bekövetkezik (Róm 9–11). Az Apostolok Cselekedeteiben a σῶζω és a σωτηρία az üdvösség elnyerésének a kifejezését jelenti, amelyben a bűnbocsánat elnyerése által részesül az ember (ApCsel 3,19; 10,43; 13,38). A Jelenések könyvében csak a σωτηρία fordul elő három helyen (7,10; 12,10; 19,1). Mind a három helyen a mi Istenünk és a Bárány győzelmének a meghirdetése történik himnikus stílusban.

A σῶζω ige gazdag jelentéséből – „megszabadít”, „megtart”, „megment” – itt a „megment” jelentését emeltem ki a fordítás során. Ebben az összefüggésben szerintem célszerű ezt választani. Arról van szó, hogy megmenti-e az embert Isten ítéletétől az a hit, amelyet tartalmatlan élet követ. A valódi hit Isten feltétel nélküli kegyelmének elfogadása, amelynek következménye tettekben nyilvánul meg.¹⁸⁹ A német kommentárok általában a „megment” igét használják a σῶζειν fordítására, bár Bengel¹⁹⁰ így fordítja: „boldoggá teheti-e”, és ugyanígy fordítja Barclay¹⁹¹ is. A szöveg határozott álláspontja szerint nincs olyan hit, amelyből ne következne a megfelelő tett. Nincs cselekedetek nélküli hit.¹⁹² Már a bevezető kérdés: – Τί τὸ ὄφελος – ezt az álláspontot sugallja arra utalva, hogy haszontalan, értelmetlen a hit önmagában. Hozzá tartozik a lényegéhez az, hogy cselekedetekben nyilvánuljon meg. A tettek nélküli hit nem hit. Pál és Jakab azonos módon a valódi hitről szól, amelyből tettek következnek.¹⁹³ Pál a hitre teszi a hangsúlyt a tettek előzményeként, Jakab a tetteket hangsúlyozza, amelyek a valódi

189 BENDEL, J. A., 723–724.

190 BENDEL, J. A., 723.

191 BARCLAY, W., 74.

192 WINDISCH, H. – Preisker, H., 17.

193 BENDEL, J. A., 723–724.

hit bizonyosságai. Az a hit, amelyből nem következnek tettek, hazug, hamis. Akinek valódi a hite, annak vannak tettei is.¹⁹⁴

15–16. v. • Az ἐὰν mögé a szövegek közül némelyek beillesztik a δέ, illetve a γὰρ kötőszót. Egyik sem szükséges. Mellőzendő a szövegvariánsok további javaslata is. Az idézett példák feltételezettek az írásmagyarázók többsége szerint, azonban már a mindennapi életben is előfordulhattak hasonló esetek. Úgy tűnik, hogy ha nem is általánosságban, de egyre inkább vannak ilyenek, illetve hozzájuk hasonlóak. A levél írója nem ok nélkül foglalkozik ezzel a témával. Az idézett példák szemléltetik, hogy a tettek nélküli hit ugyanúgy haszontalan, mint ahogyan a szép szavak a tényleges segítség biztosítása nélkül (vö. 1Jn 3,17). Ézsaiás 58,7 összhangban a Mt 15,34kk részletével arra eszméltet, hogy konkrét, hathatós segítséget vár a Mindenható népe tagjaitól. Ő biztosította annak feltételét: szabadítást az ellenség uralma alól (Jn 3,16). Nem egy konkrét példáról van tehát itt szó minden bizonnyal, hanem általános értelemben szól azokról az esetekről, amelyek érzékeltetik a korabeli nyomorúságos helyzetben lévő emberek tipikus helyzetét. A γυμνοὶ jelentése a nép nyelvén azokra vonatkozik, akiknek semmi kilátásuk nincs az életben. Jézus korában sokan voltak Galileában ilyenek, de más vidékeken is. Tipikus az is, ami azok részéről elhangzik hozzájuk, akiknek jól megy a soruk. Semmiféle konkrét segítségnyújtás nem történik, hanem e helyett Ὑπάγετε ἐν εἰρήνῃ – zsidó köszöntéssel elküldik őket: „menjetek el békességgel”. A következő szavak is azt mutatják, hogy tipikus esetet említve szemlélteti a levél annak a visszasságát, ha a hit nem nyilvánul meg tettekben. Α θεομαίνειν „megmelegedni” a megfelelő ruha felöltésére vonatkozik, mint a Haggeus 1,6-ban és a Jób 31,20-ban. Α χορτάζειν az éhség megszüntetését kifejező fogalom. Az ἐπιτήδειος „szükséges”, „megfelelő” a testi szükségletekről szól.

17. v. • A következtetés, a *tertium comparationis* rövid, frappáns: οὕτως καὶ ἡ πίστις, ἐὰν μὴ ἔχῃ ἔργα, νεκρὰ ἐστὶν καθ’ ἑαυτήν. Az a hit, amelyekből nem születnek tettek, Jézus és Pál tanítása szerint azonos módon: *halott* (Mt 17,20; Gal 5,6).

18. v. • Ἀλλ’ ἐρεῖ τις, Σὺ πιστὶν ἔχεις... Nagyon nehéz és problematikus ez a vers. Feltételezett ellenfél álláspontja szólal meg csupán. Ἀλλ’ ἐρεῖ τις így vezeti be az ellenfél ellenvetését (vö. 1Kor 15,35; Róm 9,19). Az ellenvetés ismertetése helyett következik az ellenfélnek tett javaslat. Itt egy hézag,

194 DIBELIUS, M. – GREEVEN, H., 142.

hiányosság van.¹⁹⁵ Az ellenfélnek nincs biztosítva a lehetőség arra, hogy megpróbálja védelmére a maga álláspontját megismertetni, valahogyan így: nekem hitem van, neked csak tetteid, hol van a hited? Vagy esetleg ily módon: Mi haszna van a cselekedeteknek hit nélkül? Az ellenfél megszólítását azonnal Jakab ígérete követi, amelyben azt ígéri, hogy meg fogja mutatni azokat a tetteit, amelyek a hitét igazolják.

19. v. • σὺ πιστεύεις ὅτι εἷς ἐστὶν ὁ θεός... Az ellenfél hitében a legfontosabb a monoteizmus megvallása (5Móz 6,4; 1Thessz 1,9). A leggyakoribb formáját idézi itt a szövegünk a sinai és az alexandriai kéziratok alapján. A Vaticanusban és még néhány más szövegben így fordul elő: εἷς θεός ἐστὶν, a Koiné szövegcsaládban pedig ebben a formában: ὁ θεὸς εἷς ἐστὶν.¹⁹⁶ A szöveg stilisztikai mérlegelése alapján ebben az esetben is jogosan állapíthatjuk meg, hogy képzelt ellenfélről van szó a téma megvitatása során. Még csak fennforog az elméletivé lett hit kísértése, esetleg néhány vidéken már tapasztalható, viszont a problémával való foglalkozás éppen azért fontos, hogy az ellene való küzdelemre felkészítsen. A levél a tettekben nem folytatódó hitet élesen elutasítja, pellengérre állítja. Az ironia nyilvánvaló, amikor a démonok hitével azonosítja azt a hitet, amely tettekben nem mutatkozik meg. Elgondolkodtató, hogy nem a Krisztus feltámadására vonatkozó kérdést teszi fel az ellenféllel szemben, amely a keresztyén hit sajátossága és a hit tartalmának legősibb hitvallása. Ez azt jelzi, hogy az első század végén élő keresztyének körében a Krisztus feltámadásába vetett hit természetes volt, másrészt a levél elsősorban a zsidó háttérből való keresztyénekhez szól. Szellemi örökségükhöz az 5Móz 6,4–9-ben megvallott hitvallás tartozik hozzá, amelyet reggel és este naponként elmondtak. Így erre hivatkozik a levél írója. Ezzel viszont arra is emlékeztet, hogy ahogyan őseiket időnként kísértette, hogy a hitvallásban elmondott ima és a mindennapi életben annak gyakorlati következménye elváljék egymástól, úgy ez a jelenben is megtörténhet. Mózes és a próféták az ilyen hit ellen küzdöttek. Az a hit, amely a szavak szintjénél nem jut tovább, nem az Úr igényének megfelelő, az olyan szinten van, mint a démonoké. Az εἷς θεός különben a démonok kiűzésének formulája. A rettegés az ördögök kiűzésének folyamatában végbemenő reakció.¹⁹⁷ Erről számos ókori irat beszámol.¹⁹⁸ A démonokra a végidőben pusztulás, a teljes megsemmisülés vár. Jakab levele olvasóiban tudatosítja, hogy az a hit, amelyből nem következnek tettek, nem az a hit tehát, amely képes megmenteni.

195 WINDISCH, H. – PREISKER, H., 17.

196 WINDISCH, H. – PREISKER, H., 18.

197 PETERSON, E.: EIS THEOS 1926, 295., in: Windisch, H. – Preisker, H., 18.

198 DIBELIUS, M. – Greeven, H., 149.

20–24. v. • Az Írásból vett idézetek bizonyítják, hogy a tettek nélküli hit értéktelen, értelmetlen. Újra kérdés felvetésével kezdődik az újabb részlet. Az összefüggés alapján viszont azt láthatjuk, hogy ebben az egységben a levél szerzője már nem a vitapartnerét szólítja meg, hanem a levél olvasóját. Észrevétlenül tér el a dialógus formájától. A megszólítás megfelel a *diatribé* szokásos korholó szavának.

20. v. • Θέλεις δὲ γνῶναι, ὧ ἄνθρωπε κενέ. A megszólítás: κενέ = אַקײ (Mt 5,22). Az, aki balgán dicsekvő, dicsekszik.¹⁹⁹ Arról az emberről van szó, aki nem látja be, hogy a tettek nélkül való hit hatástalan, érvénytelen, haszontalan. Az ἔργων és az ἀρχή egymás mellé állításával művészi módon fejezi ki ezt a levél szövege.

21–23. v. • Ἀβραὰμ ὁ πατὴρ ἡμῶν... Ábrahám, a mi atyánk. Így nevezik őt nemcsak Izráel fiai, a zsidó nép tagjai, hanem a pogányok, vagyis a népek fiai közül való egyház tagjai is (1Kor 10; Róm 4,16k.; Gal 3,7.29). Ábrahám a hit példája. A sokféle kísértésben hűséges, a sokat próbált ember példája. A hagyomány tíz próbát tart számon. Ezek közül kétségtelenül az a legnagyobb, amikor a fia feláldozásáról volt szó (1Móz 22). Ábrahám kész volt ennek a tettnek a véghezvitelére. Amikor ez nyilvánvalóvá lett, akkor szólt közbe az Úr: „most már tudom, hogy istenfélő vagy” (1Móz 22,12). Ábrahám hite tette kész, engedelmességre az Úr szava iránt. A hitéből tett születik, a tett hitének bizonyossága. Ábrahámot hite indítja, segíti a tettek véghezvitelére, a tettek juttatják teljességre a hitét. A hit együttműködik a tettekkel és a tettekkel jut tökéletességre a hit. Ábrahám Izráel jelentős személyiségei között is a legjelentősebb. József is figyelt Isten szavára, engedelmeskedett neki és így Egyiptom urává lett. Józsué, mivel teljesítette megbízatását, Izráelt bevitte az ígért földjére, a nép vezetője lett. Ábrahám azonban hitének egész élete során tettekben való megnyilvánulása alapján egyedülálló minősítést nyert: Isten barátjának neveztetett (Ézs 41,8; 2Kron 20,7). Az ószövetségi szemlélet szerint a hit fogalmához hozzátartozik az Isten iránti engedelmesség (1Móz 15,6), Pál tanítása szerint szintén (Róm 4,17). Jakab a kettőt különválasztja, viszont álláspontja alapján nyilvánvaló, hogy a tettek előzményeként a valódi hittel számol. Ahol és amikor ugyanis tettek nincsenek, az annak a jele szerinte és helyesen, hogy ott és akkor nincs valódi hit. Jézus tanítása világos, ha jó a fa, akkor termi a jó gyümölcsöt, ha rossz a gyümölcs, az annak a jele, hogy rossz a fa (Mt 7,16–18). Ábrahám az Isten szavára figyelő, annak engedelmeskedő népnek és népeknek az atyja, akiben és aki által a Mindenható ereje tettekben nyilvánul meg az iránta való

199 Justinus dial. 64,2. in: DIBELIUS, M. – GREEVEN, H., 149.

bizalom jeleként. A kettő együtt és egymástól elválaszthatatlanul munkálkodik.²⁰⁰ – A φίλος helyett néhány későbbi szövegben δοῦλος olvasható, azonban itt a φίλος a helyes a szöveg összefüggésére tekintettel, különben a δοῦλος evidens. A φίλος által viszont kiemeltetett Ábrahám azok sorából, akikre a δοῦλος meghatározás érvényes volt. Ábrahám rendkívüli jelentőségét a szövetséges nép későbbi generációi is elismerték.

24. v. • ὁρᾷτε ὅτι ἐξ ἔργων... Ábrahám példájának hangsúlyozása után Jakab visszatér a tettek hangsúlyozásához. A hitről itt úgy szól, hogy csak annak kizárólagosságát utasítja el: οὐκ ἐκ πίστεως μόνον, helyesebben azt, amelyből nem következnek tettek, vagyis azt, amely csak látszathit, illetve tévhit. Ez a vers a ὁρᾷτε formulával az olvasókhhoz tér vissza újra, őket szólítja meg a levél stílusának megfelelően. Összegezi tanítását: „cselekedetekből igazul meg az ember, nem csak hitből.” Az 1Móz 15,6-hoz az 1Móz 22-t hozzákapcsolja. A kettő kapcsolata alapján viszont világos, hogy a kizárólagosság, amit ellenfelei szemére vetett, nem tartható, mert a hit és a cselekedetek, ha valódi hitről van szó, akkor úgy tartoznak össze, mint ahogyan azt Ábrahám egész életének a példája szemlélteti, vagy éppen a nap fénye és melege. A hit és a cselekedetek egyaránt a Mindenható kegyelmének megmutatkozása annak az embernek az életében, aki kész engedelmeskedni neki.

25. v. • ὁμοίως δὲ καὶ Ῥαὰβ ἢ πόρνη... Egy férfi, Ábrahám után egy nőt említ meg. Ez a nő a pogányok közül való, mégpedig bűnös, parázna.²⁰¹ Ráháb példájával ugyanazt bizonyítja, mint Ábraháméval. Kérdés formájában a Ráháb tettét említve olvasóitól várja a feleletet voltaképpen. Ha Ráháb itt említett tettén kívül figyelünk a Józsué 2. részében közölt eseményre is, akkor nem vitathatjuk el Ráhábtól az Izráel Istenébe vetett hitét, a Mindenható hatalmáról való meggyőződését (Józs 2,11). Azt láthatjuk, hogy Isten ezt az asszonyt nem csak arra méltatta, hogy Jerikó pusztulásakor életben maradjon, hanem arra is, hogy a szövetséges népe körében megbecsült szerepe legyen. Ráháb Jézus nemzetségtáblázatában Boáz anyjaként van jelen (Mt 1,5), Dávid király korai őseihez tartozik. Ráháb tette, Izráel küldötteinek megmentése kétségtelenül, vitán felül kockázatos, bátor tett volt.

26. v. • ὥσπερ γὰρ τὸ σῶμα χωρὶς πνεύματος νεκρὸν ἐστίν... A γὰρ kötőszó a Codex Vaticanuson kívül még néhány kéziratból hiányzik, a szövegek többségében viszont olvasható. Ennek a nagyobb egységnek a záró mondataként a végső konzekvenciát foglalja össze. Azt ismétli meg a két példa említése után, amit már korábban a 17. versben hangsúlyozott.

200 KÁLVIN J., 265k.

201 BENDEL, J. A., 727.

Tartalmi összefoglalás

Az előző részlet (2,1kk) témájának elemzése után az új szakasz az ember szavai és tettei, a hit és cselekedetek kapcsolatának kérdését a végső ítélet szempontjából mérlegelve veti föl. Vajon megállhat-e az az ember Isten előtt az ítélet napján, akinek az élete folyamán a cselekedetek, a Krisztus igényének megfelelő tettek hiányoztak az életéből? Megmentheti-e őt csupán a hit? Arról van itt szó, hogy elegendőnek bizonyul-e ahhoz az olyan hit, amely kimerül a „szép szavakban”, hogy Isten előtt megálljon a számadás napján. Olyan kérdés ez, amely elgondolkodásra indítja mindazokat, akiknek a számára a *hit csupán elméletté vált*, és nem lett életformáló erővé. Jézus a Hegyi beszédben világossá teszi, hogy „nem mindenki megy be a mennyek országába, aki ezt *mondja* nekem: Uram, Uram, hanem csak az, *aki cselekszi* az én mennyei Atyám akaratát.” (Mt 7,21) A restségtől, a csupán szép szavakban kimerülő keresztyénségtől óv a levél szerzője.²⁰² *Ezt a szakaszt a levél legjelentősebb részének, a szívének tekinthetjük,*²⁰³ mivel olyan kísértéstől igyekszik megóvni azokat, akik elvileg hisznek, de ennek a hatása nem mutatkozik meg az életükben, a tetteikben, amely nemcsak a földi létükre és környezetükre nézve káros, hanem végzetes a földi lét lezáródását követő örökké tartó életükre is. A témával kapcsolatosan itt találkozunk csak a levélben az Ószövetségből vett kettős idézettel, amely által a maga jogos álláspontját igyekszik megerősíteni. Ábrahám példája a zsidóságban és a keresztyének körében egyaránt rendkívül jelentős. Pál apostol és a Zsidókhoz írt levél azonos módon hivatkozik rá.

A szakasz témája a következő egységekben van előttünk. Az ember ítéletben való megmentésének a kérdését veti fel a cselekedetek nélküli hittel kapcsolatban (14. vers), ezt követi két szemléletes példa (15–16. vers), a csak szavakban megnyilvánuló hit konzekvenciája (17. vers), a feltételezett vitapartnerrel folytatott párbeszéd (18–20. vers), Ábrahám példája, és annak konzekvenciája (21–24. vers), Ráháb példája (25. vers), a végső konzekvencia (26. vers).

Az ember egyéni élete szempontjából veti föl a kérdést ebben a részletben a levél írója oly módon, hogy az nemcsak földi életét érinti, hanem az utána következőt is. Isten előtti számadás alkalmával megmenti-e azt az embert az ítélettől az a hit, amely nem folytatódott cselekedetekben? A csupán szavakban megnyilvánuló hit elegendő-e ahhoz, hogy Isten elismerő mondataiban

202 HAUCK, F., 18.

203 SCHRAGE, W., 30.

részesüljön az, aki így áll az Úr elé? *Az ilyen hit nem hit, ez a helyes tézise.* A kérdés felvetése azért fontos, mert eszmélteti mindazokat, akik Krisztus igényét mellőzve vallják, hogy ismerik Istent, de cselekedeteikkel tagadják. Krisztus követése nem csupán elmélet, hanem élet, életformát jelent. Ő ment meg hit által, azonban hit által ahhoz a Mindenhatóhoz kapcsol oda, aki a szeretet Istene. Ő úgy avatkozott be a vele szemben engedetlenné lett világ életébe, hogy megmentette Krisztus engesztelő áldozata alapján a megromlott, önző életformától, lehetőséget teremtett a szeretetben, az eljövendő világ ereje által való életformára. Szabadító tette az objektív alapja annak, hogy hit által az életet ajándékozó, mindenható Istennel közösségben legyünk, és igényének megfelelően éljünk. Az igazi istenfélelemnek két oldala van: egyrészt odafordít Istenhez hit által, másrészt a testvérekhez, az emberekhez jó tetteinkkel, szeretetének az adott helyzetben konkrét segítséget jelentő, a válságos helyzetből szabadulást ajándékozó tetteivel (1Jn 3,17).²⁰⁴ Ennek hangsúlyozása tökéletes összhangban van az ószövetségi tanítással (5Móz 15,7), Jézus útmutatásával (Mt 7,21kk) és Pál álláspontjával (Róm 13,12–13; Gal 5,13.22–24). Szemléletes példa követi a csupán szavakban megnyilvánuló hit elégtelen, hiábavaló voltára eszméltető kérdés felvetését. A mindennapi életből vett példa világossá teszi, hogy nem hiteles az a hit, amely a bajban lévő, szükségét szenvedő embernek csak szavakat tud mondani (1Jn 3,18). *A konkrét baj konkrét megoldást igényel.* Egy embernek, akinek nincs ruhája és kenyere, ruhára és kenyérre van szüksége, vagyis annak adományozására, amiben hiányt szenved. Eszméltető az említett eset abból a szempontból is, hogy az élethez nélkülözhetetlenül hozzátartozó dologról szól. Az ember létének feltétele. Az említett két eset az, amely *azonnali* segítséget igényel. Üres, haszontalan, nem igazi az az istenfélő, illetve istenfélelem, amely ilyen esetben tettek helyett csak szavakat mond annak, aki bajban van és hiányt szenved abban, ami az élethez nélkülözhetetlenül hozzátartozik. A jó szó csak akkor igazi, ha jó tettel párosul. *A hitvallás akkor valódi, ha azt megfelelő tett követi.*

Eredj el békességgel! Izráelben a bevett köszöntéssel történő elbocsátást követő tanács akkor volna helyénvaló, ha nem maradt volna tanács, hanem megelőzte volna a tett, amely a bajban lévő testvérnek a helyzetét előtte megoldja. A szavak az éhező éhségét nem szüntetik meg, sem a fázó embernek nem biztosítják a megmelegedést. A válságos helyzetben lévő ember életéhez szükséges alapvető jelentőségű dolgok hiánya láttán azonnali beavatkozásra, *tettek*re van szükség. Akinek nincs ruhája, annak ruhára, akinek nincs

204 HAUCK, F., 18.

kenyere, annak kenyérre. Különben üres és botránkoztató a szó akkor is, ha szépen hangzik. A békességgel való elbocsátáshoz kapcsolt megmelegedésre és jóllakásra szóló buzdításból az, akinek nincs ruhája, nem fog megmelegedni, hanem fázni fog, és akinek nincs kenyere, nem fog jóllakni, hanem éhezni fog tovább. Ha nem társulnak a szükséges tettek, akkor egyáltalán mi a haszna? Mi az értelme annak az útmutatásnak, amely nem biztosítja a teljesítéséhez szükséges feltételt? Keresztelő János Jézus számára úgy készítette fel népét, úgy hívta megtérésre, hogy kinek-kinek az esetében az emberséges tettek útját világította meg (Lk 3,10). *A tettek nélküli hit halott.* A tettek jelzik azt, hogy élő, hatásos, működőképes, az éltető energiát közvetíti, ahol jelen van. Ha nincsenek tettek, az a hit hiányának a jele. A hitről a tettek beszélnek. Az ítélet alkalmával kiderül, hogy valódi volt-e a hit. Szólnak-e igazi voltáról tettek? Elég-e ahhoz, hogy az ember pozitív minősítést nyerjen, más szóval megmeneküljön a haszontalan szolgának járó ítélettől. Nem a hit menti meg ugyan az embert, mint ahogyan az nyilvánvaló, hanem Krisztus. A hit csupán arról tesz bizonyosságot, hogy közösségben volt-e azzal az Úrral, aki erre bűnei bocsánatának ajándékozása által megteremtette a lehetőséget. A hit által vele való közösségének jelei az Úrral összhangban lévő tettek. Hit által Krisztus követői az ő jó tetteinek eszközei, kivitelezői. A benne hívők által valósulnak meg az ő jó tettei, aki szertejárt, és a válságos helyzetben lévő emberek szabadítását, javát, megmentését, üdvösségét szolgálta. Isten előtt az ítélet alkalmával a tettek számítanak.²⁰⁵ *A tettek arról az Úrról szólnak, aki miattunk, érettünk adta halálba önmagát azért, hogy általunk munkálkodó Istenként legyen jelen a világban.* Az Istentől elszakadt ember, a gonosz hatása alatt képtelen jó tettekre, viszont Krisztus szabadítása alapján hit által arra nyert lehetőséget, hogy az előre elkészített jó cselekedetek útját járja. A jó cselekedetek hiánya a hit hiányát jelzi, arról szól, hogy a hit halott. (14–17. v.)

A halott hitről szóló tézist a levél írója a következő részletben még élesebben határozza meg. Úgy folytatódik tovább a téma, hogy az ellenfél sorai közül valakinek a feltételezett álláspontját idézi Jakab. Valaki mondhatja: nekem van hited, nekem pedig cselekedeteim vannak. A feltételezett ellenfelet arra szólítja fel, hogy mutassa meg a hitét, amely cselekedetek nélküli. Ő pedig kész megmutatni cselekedetei alapján a hitét. Szép dolog a hit, és szép dolog a tett is. A kettő azonban akkor igazi, ha a kettő között nem a „vagy-vagy” a kapcsolódási pont, hanem az „és”. A hit vagy a cselekedetek feltételezése hiú ábránd. A kettő elválaszthatatlanul összetartozik, az egymástól való elválasztásuk képtelenség. Az a hit, amely nem folytatódik tettekben, nem az igazi,

205 SCHRAGE, W., 32.

nem a valódi, nem Krisztus által a mindenható Istenhez kapcsolódó bizalom megnyilvánulása, hanem üres szó.

A hit bizonyítására szólító ajánlat azonban csak elméleti síkon marad. A feltételezett „egyik”, illetve „másik” helyett végül a levél írója szólal meg, azonosulva azzal, aki a cselekedetei alapján megmutatja a hitét. Az ellenfél felszólítása arra, hogy mutassa meg a tettek nélkül létező hitét, teljes képtelenség, lehetetlen. Az ellenfél álláspontjának ismertetése ki is marad a szövegből. Voltaképpen Jakab a maga álláspontját ellenfeleivel szemben azért fogalmazza meg, hogy védjen a hit izolálódásától. Az eddigi fejtegetése alapján világos, hogy a csupán intellektuális, elméletivé vált hit ellen harcol Jakab. *A világnézetek sorába kerülő hit elleni küzdelemről van szó.* Ettől óvja a gyülekezeteket. A hit tartalma Isten mindenek feletti hatalmának, szeretetének, szabadító tétének megvallása (5Móz 6,4; Mk 12,29; 1Kor 8,6). Az egy Isten mindenek feletti hatalmát a vele szemben ellenséges lények, a démonok is ismerik. Azt, hogy egy az Isten és hatalma mindenek felett való, a démonok is hiszik. Ironikusan állítja azonban a démoni hit mellé azt a hitet, amelynek nincs pozitív következménye. A démoni hit következménye a rettegés, tudatában vannak, hogy mivel az Úr ellen fordultak, az embert is erre indították és ezt teszik továbbra is, a végső megsemmisítés vár rájuk. A démonok hitére való ironikus hivatkozás célja az, hogy eszméltesse a gyülekezeti tagokat a valódi hitre. Isten létének csupán az elismerése kevés az üdvösség elnyeréséhez, a megszabaduláshoz.²⁰⁶ Az ilyen hit egy szinten van a démonokéval.²⁰⁷ Jézus földi munkássága alatt is nyilvánvalóvá vált, hogy amikor a démonok szembetalálkoztak Jézussal, rettegtek tőle. Jézus hatalmának felismerése félelemmel tölti el azokat, akik az ellenség táborához tartoznak. A félelmük jogos, mert Jézus golgotai áldozatával és feltámadásával megszerezte a győzelmet az ellensége felett. Istentudatuk magába foglalja a rettegést, mivel a vele szemben tanúsított ellenséges magatartásuk következményeként ítélet vár rájuk. A démonok hitéről itt tágabb értelemben van szó.²⁰⁸ – A csupán intellektuális, elméletivé vált, a jó tettekben nem folytatódó hit félelmetes következményét ismerteti meg a levél szerzője, ezt hangsúlyozva a démonok hitére való hivatkozással, nem azért, hogy megrémítsen, hanem azért, hogy megmentsen. (18–19. v.)

Aki még mindig nem ismerte fel, hogy az eddigi tanítás szerint az a hit, amely nem nyilvánul meg tettekben, haszontalan, hatástalan, az képtelen a

206 HAUCK, F., 19.

207 SCHRAGE, W., 32.

208 BENDEL, J. A., 725.

gondolkodásra, méltó arra a meglehetősen éles kifejezésre, amellyel a levél szerzője illeti: „üresfejű”.²⁰⁹ Jakab azonban meggyőző munkájának folytatását nem adja fel ennek ellenére sem. Pozitív példák említésével szemlélteti álláspontját. Az Írásból veszi a következőkben a példákat. Ábrahám ünnevelt személye Izráelnek, erről szól a nép történelme. Izráel számára Ábrahám nemcsak az engedelmesség példája (1Móz 22), hanem a hit példája is (1Móz 15,6). Életének legjelentősebb eseménye mindenestre fia feláldozására kész tette. Ennek alapján világos, hogy a hit nem csupán elmélet Istenről, hanem tett, engedelmes cselekedet. Ábrahám tette mögött ott van a hite. A hitből tett születik, a tett a hit bizonyossága, hitelesítője. Jakab számára is Ábrahám a „mi atyánk” (vö. Róm 4,1.12), nemcsak a „kegyelemből való megigazulás” modellje, hanem a „tettekből való megigazulás” példája is ugyanúgy. A megigazulása ennek megfelelően azt jelenti, hogy tette által nyilvánvalóvá teszi, bizonyítja hitét. A bűnbe esett ember Isten megszólítása által azzá lehet, aki nem volt azelőtt, és ennek bizonyossága a tette, a tettei. Isten ellenségéből lehet Isten barátja. Ábrahám példája azért rendkívül jelentős, mert az ő esetében világosan látható, hogy a hit és a cselekedet összetartozik. Nem választható el semmiképpen a kettő egymástól.²¹⁰ Egyrészt a hit döntő a tettekben való részvételben. Istennel való szilárd, bensőséges közösség nélkül Ábrahám arra a tetre, amely fia feláldozása készségében nyilvánult meg, képtelen lett volna. Másrészt viszont éppen ebben a tettében a hite jutott teljességre, a feltétel nélküli bizalma Ura iránt. A hit és a tett tehát mindig szükségszerűen belső egységben, elszakíthatatlan közösségben van egymással. Ábrahám hite annak a bizonyossága, hogy olyan cselekedetre képes, amely által felülmúlja önmagát. Olyan tetre kész, amelyre a csupán emberi természeti adottságai alapján képtelen volna. A tette arról szól, hogy számol nem csak a minden hatalommal rendelkező Úr erejével, hanem jóságával, és szeretetével, teljes bizalommal van iránta. *Ábrahám hite tettében nyilvánult meg, tette alapján lett teljessé hite.* Ábrahám hitt Istennek (1Móz 15,6) és ez cselekedetében konkretizálódott (1Móz 22). Igazságot számíttatott be neki és Isten barátjának neveztetett (2Krón 20,7; Ézs 41,8).

Jakab végső konzekvenciája voltaképpen azt hangsúlyozza: „cselekedetekből igazul meg az ember és nem csupán hitből”. *Arra eszméltet, amire kora gyülekezeteinek egyre inkább szüksége volt, hogy a valódi hit nem csupán elmélet, és egyáltalán nem egy a különböző filozófiai irányzatok közül.* Egyáltalán nem arról van szó csupán, hogy az ember tud Isten létéről, hanem ezzel

209 SCHRAGE, W., 32.

210 HAUCK, F., 19.

együtt arról, hogy engedelmeskedik neki. Pál hitfogalma, ahogyan az levelei alapján világos, voltaképpen magában foglalja annak következményét, a Krisztus igényének megfelelő tetteket. Jakab pedig a cselekedetek hangsúlyozásával bizonyítja, hogy az igazi hit az, amely nem csupán szó, hanem a tett, az Istennek tetsző tett a következménye, a hitelesítője. Így állítja, hogy nem csupán hitből igazul meg az ember, hanem cselekedetéből. Ezzel a megállapításával azt szögezi le, hogy *a cselekedetet* feltétlenül odasorolja a megigazulási folyamathoz. Nem ismeri el azt a hitet valódinak, amely nem folytatódik tettekben, mint ahogyan nem is az. A cselekedetek erőteljes hangsúlyozását feltétlenül szükségesnek tartja a gyülekezeteket veszélyeztető kísértés szempontjából. Ábrahám példája éppen azt szemlélteti, hogy a hit és a tett elválaszthatatlanul összetartozik. A kettő együtt vezet Isten dicsőítéséhez.

Ugyanezt a felismerését támasztja alá még Jakab egy másik példa, a parázna Ráháb történetének az említésével (Józs 2,1kk). A Józsué kémeit befogadó nő védelmet biztosított és hasznos tanácsokkal ellátva bocsátotta el azt a két férfit, akiket Jerikó királyának az emberei el akartak fogni. Ráháb azt kéri, hogy ha az Úr segítségével elfoglalják Izráel seregei Jerikót, legyenek irgalmasok hozzá és családjához. Ráháb története azonkívül, hogy Ráháb cselekedeteinek a jelentőségét hangsúlyozza, szemléltetve, hogy a hit és a cselekedetek elválaszthatatlanul összetartoznak, azt is szemlélteti, hogy ez a lehetőség azoké is lesz, akik nem tartoznak Izráel népéhez. *Ráháb tud Izráel Istenének a hatalmáról és jelt ad tetteivel arról, hogy az Úrhoz való odatartozás jelent védelmet, életet a népek fiai számára is.* Ráháb tetteivel szemlélteti azt a távoli jövőt, amely a Szabadító megjelenésével örömet, életet jelent minden nép számára. – Ráháb cselekedete életmentő tett, amely azonban elválaszthatatlan a hitétől. Ráháb tette annak bizonyága, hogy valódi a Mindenhatóba vetett hite, amelyből azok védelme született meg, akik az ő népéhez tartoztak.

Mindkét példa világossá teszi, hogy a hit és a tett nem állítható szembe egymással. *A hit és tett nem ellentétei egymásnak, hanem elszakíthatatlanul tartoznak össze a valóságban.* Hit nélkül senki nem jut el a helyes tettek megvalósításához, és csak az a hit az igazi, amely az embereket helyes tettekre indítja. A hit és tett az ember Istenről való tapasztalata megnyilvánulásának szervesen összetartozó különböző oldala.²¹¹

Az utolsó érvelése a levél szerzőjének antropológiai.²¹² Megerősíti az ember teste és lelke organikus egységére való hivatkozásával azt a szoros kapcsolatot, amely a hit és a cselekedetek között van Krisztus követőinek az éle-

211 BARCLAY, W., 81.

212 SCHRAGE, W., 34.

tében. Eleven, élő együttműködés, egymásra hatás van a test és a lélek között. Ugyanez érvényes a hit és a cselekedetek esetében is. Mert ahogyan a test lélek nélkül halott, úgy halott a hit is cselekedetek nélkül. *A hit és a tett organikus egysége az élet jele* (1Tim 5,10). Ahol és amikor ez az organikus egység megszűnik, az a halált jelenti, ugyanígy a tettek nélküli hit a halál jele. *Az antropológiai hivatkozás azért is jelentős, mert világossá teszi azt, hogy ahogyan az ember Isten beavatkozása következtében nyert életet, úgy az új ember szintén.* Isten Krisztus megváltó tette alapján, a Szentlelke által való beavatkozása alapján kapcsolja az embert önmagához, így születik meg az új ember régi keretek között. Ez az Úrral való közösség az új embernek jó cselekedetei által jelzi az iránta megnyilvánuló hitét. (20–26. v.)

Exkurzus: A hit és a cselekedetek kapcsolatának kérdését veti fel Jakab levele. Látjuk Jakab levelének tanítását és ismerjük Pál leveleinek útmutatását. Kétségtelen, hogy a kanonizálás korától kezdve az egyháztörténet során többen is voltak – amint azt a levél bevezetésében már megállapítottam –, akik Jakab levelét nem tartották kanonikus iratnak. Voltak, akik nem értették meg igazán, illetve félreértették a cselekedetéről szóló tanítását. Voltak, akik úgy látták, hogy Pál tanításának ellentmond Jakab. A hitről és a cselekedetéről szóló tanítása alapos elemzés nélkül kétségtelenül félreérthető, és szembeállítható Pál apostol tanításával. Fontos mindenképpen, hogy tisztán lássunk Pál és Jakab leveleinek egymásnak látszólag valóban ellentmondónak tűnő tanítását. Mi az igazság? Hit által igazul-e meg az ember, ahogyan azt Pál tanítja? Vagy cselekedetéből igazul-e meg az ember, ahogyan azt Jakab hangsúlyozza? Mit tanít Pál a cselekedetéről? Mit tanít Jakab a hitről? Ahhoz, hogy Pál és Jakab levelének a hitről és a cselekedetéről szóló tanítása közti különbséget tárgyilagosan, vagyis a valóságnak megfelelően ítéljük meg, a következő szempontokra kell tekintettel lennünk:

1. *Időbeli távolság van a két jelentős újszövetségi iratcsoport keletkezése között.* Pál apostol levelei a Kr. utáni I. évszázad közepe tájától 64-ig keletkeztek. Jakab levele keletkezési ideje az I. század vége. Ez a több évtizedes különbség, ami Pál apostol leveleinek és Jakab levelének a keletkezése között van, azt jelenti, hogy más a világtörténeti és egyháztörténeti helyzet, amelyben azok a gyülekezetek éltek, amelyeknek ezek az iratok szóltak. Pál apostol Izráel fiai és a népek fiai között végezte missziói munkáját. Krisztus megváltó munkáját hirdeti Izráel fiai számára, akik a törvény megtartása alapján várták Krisztus

megjelenése után is megigazulásukat, és Istennel való kapcsolatuk rendezését. Pál apostol *Krisztus megváltó munkáját hirdeti számukra*, akinek engesztelő áldozata alapján a szövetséges Isten, a mindenható Úr ingyen kegyelemből a Krisztusba vetett hit alapján igazítja meg az embert, a törvény cselekedetei nélkül. *A bűnbocsánatot Krisztus golgotai kereszthalála alapján, hit által nyerheti el az ószövetségi nép, Izráel fiai és a népek fiai azonos módon.* Pál apostol először a zsinagóga népéhez megy missziói útja során, és hirdeti, hogy Jézus a Krisztus, a megígért Messiás, akiről a próféták szóltak. Az Ő nevében való *hit* egyedül a megigazulás, az üdvösség elnyerésének a módja. Ez érvényes nemcsak Izráel, hanem minden nép fiaira, minden emberre. „Mert mindnyájan Isten fiai vagytok a Krisztus Jézusban való hit által.” (Gal 3,26) Missziói munkája során igehirdetésében a hangsúly Krisztus keresztségének jelentőségén van. „Atyámfiai férfiak, Ábrahám nemzetségének fiai, és a hozzátok csatlakozott istenfélők! ... Azt az ígéretet, amelyet az atyáknak tett Isten, beteljesítette nekünk, az ő gyermekeinknek, amikor feltámasztotta Jézust..., őáltala mindenki megigazul, aki hisz.” (ApCsel 13,26.32.39b). Az apostol Izráel fiait és a népek fiait azonos módon Krisztushoz hívja, *hitre* szólítja.

Jakab levele viszont néhány évtizeddel később Krisztusnak *azokhoz a követőihez fordul, azokat szólítja meg, akik már hisznek.* Azoknak ír, akik azt mondják magukról, hogy van hitük (Jak 2,14). Olyanokról van tehát szó, akiket már nem hitre kell szólítani, hanem arra, hogy vizsgálják meg, hogy Krisztus igényének megfelelően járnak-e a hit útját. Arról van Jakab levelének az olvasói esetében szó, arra eszméltet az apostol, hogy *ne váljon csupán elméletté vagy világnézeté a dicsőséges Krisztusba, a szabadító Úr Jézusba vetett hitük.* Attól kell óvni a gyülekezeteket, hogy például ne világi szempontokat érvényesítve ítéljék meg azokat, akik adott esetben megjelennek a gyülekezetben. Az első század vége felé a kezdetben igazi testvéri közösséget megvalósító gyülekezetekre erőteljesen hatott a környezetük, és a világi szempontok érvényesítése a Krisztushoz, és a gyülekezeti tagokhoz való viszonyukat is negatív módon határozta meg. A szegény vagy a nehéz körülmények közé került, segítségre szoruló, elesett gyülekezeti tag lenézett lett. Egyáltalán nem, vagy alig számíthatott segítségre, sőt megaláztatásban részesült. A gyülekezet tagjait hovatovább értékrendjükben már nem a hitük, hanem a környezetükben, a világban érvényes rend határozta meg. *A keresztyén múlttal rendelkező gyülekezeti tagokat kell tehát az apostolnak eszméltetni Krisztus igényére, a királyi parancsolatra.* A hit csupán elméletté

válásának kísértésével kell szembenézni annak a gyülekezeti tanítónak, aki az első évszázad vége felé élő gyülekezeteknek ír. *A Pál apostol levelei és Jakab apostol levele közti különbség a hit és cselekedetek kérdésében azt jelenti, hogy mindketten időszerűen, korszerűen arra teszik a hangsúlyt, amire az adott helyzetben szüksége van azoknak, akiket megszólítanak, akikhez üzenetükkel, tanításukkal odafordulnak.* Pál apostol esetében ez azt jelentette, hogy első helyen fontos a hitre szólítás. Jakab levele esetében pedig ez azt jelentette, hogy első helyen a cselekedetekre való eszméltetés a fontos.

2. *Jakab álláspontja szerint a hit, ha cselekedetei nincsenek, halott önmagában (2,17).* Ábrahám példájának idézése után így összegzi tanítását: „Látjátok tehát, hogy cselekedetekből igazul meg az ember és nem csupán hitből” (Jak 2,24). Figyelemre méltó mind a két mondat esetén az, hogy a cselekedetek jelentőségét úgy hangsúlyozza, hogy azzal a valódi hit jelentőségét is hangsúlyozza. Annak a hitnek a jelentőségét vonja kétségbe Jakab, amelyből nem következnek tettek. A cselekedeteket nélkülöző, a cselekedeteket nem láttató hit halott, nem hit. Aki tehát azt mondja, hogy én hiszek, de annak semmi megtapasztalható, érzékelhető jele nincs, annak a hite nem a Krisztus mércéjének megfelelő. Ez jogos megállapítás. Cselekedetekből igazul meg az ember és nem csupán hitből – ez azt jelenti, hogy a cselekedetek az igazoló pecsétjei annak az embernek, aki nem csupán beszél arról, hogy hisz, hanem a hite valódi, igazi. Hit által kapcsolatban van az élő Istennel a Krisztusban ajándékozott lehetőség alapján. A „nem csupán hit” azt fejezi ki, hogy a hit szükséges, és ha valódi, akkor cselekedetekben nyilvánul meg. A hit együtt munkálkodik a tettekkel, a tettekből teljességre jut. A hitből Isten szerinti tettek születnek, az Isten szerinti tettek tökéletesebbé teszik a hitet. A tettek hiánya a valódi hit hiányára eszméltet. Ha hiányoznak a Krisztus igényének megfelelő tettek, akkor az azt jelzi, hogy a hittel baj van, a hit nem valódi, hanem tévhit vagy halott. Jakab, amikor a tettek jelentőségét túlhangsúlyozva szól, azt jogosan teszi, mert a megüresedett, kiüresedett, a már csupán elméletivé lett hit veszedelmes kísértésére hívja fel az első század végén élő gyülekezetek tagjainak a figyelmét. Krisztus követése nem csupán hiteles tan, illetve annak elismerése, hanem annak követése az istentisztelet és a mindennapi élet folytatásában.

Nem mondhatjuk azonban azt, hogy ez ellentétben van Pál apostol tanításával. Pál ugyanis a törvény cselekedeteiből való megigazulás lehetősége korszakának a lezáródásáról szól, ami Jakab levelének keletkezése korában és azoknak a gyülekezeteknek, amelyeknek a levele

szól, már egyáltalán nem probléma. A gyülekezetek megalakulása után azonban Pál apostol leveleiben szintén hangsúlyozza, hogy a hit közösségbe jutás a jószágos, az embert boldogító Istennel, amelynek következménye a Krisztus útmutatásának követése az élet minden szintjén. Az apostol levelei ezt konkrétan a gyülekezetek elé tárja. A hit tehát csak az első lépés Pál apostol tanítása szerint, amelynek következménye a szeretet Istene jó tetteinek valósággá tétele Krisztus útmutatása alapján a Szentlélek erejével. *Pál is tanít következetesen a hit tettekben való megmutatkozásáról, annak szükségességére felhívja a gyülekezetek tagjainak a figyelmét.* „Adjátok át tagjaitokat az igazság szolgálatára, hogy szentek legyetek.” (Róm 6,19b; 13,8–14; 1Kor 6,9–20; Gal 5,16–26; Ef 4,17–32; Fil 4,8k.; Kol 3,5–25 stb.) Szól arról több helyen is, hogy „mindnyájunknak leplezetlenül kell odaállnunk Krisztus ítélőszéke elé, *hogy mindenki megkapja, amit megérdemelt, aszerint, amit e testben cselekedett: akár jót, akár gonoszt* (2Kor 5,10). Szó sincs Pál apostol esetében arról, hogy nem tartaná fontosnak azt, hogy a hit cselekedetekben nyilvánuljon meg. Ő Krisztus követését ugyanúgy új életformában való megmutatkozásnak tekinti, mint Jakab, amely a Krisztus által meghirdetett szeretet parancsának az élet színterén való megmutatkozása, tettek sorozata, akár istentiszteletről, akár családi vagy társadalmi életéről legyen szó, vagyis emberi kapcsolatokról.

3. Pál hitfogalma feltételezi annak Krisztus igénye szerinti folytatódását, Jakab cselekedetekfogalma pedig feltételezi az igazi hit megnyilvánulását. Az egyház két jelentős személyiségének a tanítása a hit és cselekedetek kapcsolatát illetően tehát nem a „vagy-vagy” kötőszóval, hanem az „és” kötőszóval jellemezhető. Pál a hit és cselekedetek kapcsolatát úgy tekinti, hogy a hit az a jó lépés, amelynek következményeként jó tettek sorozata valósul meg. Jakab a cselekedetek és a hit kapcsolatát úgy tekinti, hogy a cselekedetek bizonyosságai, jelzései annak, hogy a hit valódi, tehát élő.

Pál és Jakab azonos módon Ábrahám személyére hivatkozik a maga tanításának igazolására. „Ábrahám hitt az Úrnak, aki ezért igaznak fogadta el őt.” (1Móz 15,6; vö. Róm 4) „Ő mindnyájunk atyja Isten színe előtt, ahogyan meg van írva: Sok nép atyjává tettelek. Mert hitte, hogy Isten megeleveníti a holtakat, és létre hívja a nem létezőket.” (Róm 4,16k.) Pál szerint Ábrahám az Isten iránti feltétel nélküli hit megismerője és példája. Tanítása szerint ez az első lépés Isten és az ember kapcsolatának rendezésében. Jakab viszont a következő kérdéseivel szintén az Írásra hivatkozva nem az első lépés elvetéséről tanít,

hanem arról, hogy annak, ha megtörtént, akkor jó cselekedetekben, Isten iránti engedelmisségben mutatkozik meg a következménye. Ezért kérdezi: „Akarod-e hát tudni, te ostoba ember, hogy a hit cselekedetek nélkül meddő? Ábrahám, a mi atyánk nem cselekedetekből igazult-e meg, amikor fiát, Izsákot felajánlotta az oltáron? Látod tehát, hogy *hite együttműködött cselekedeteivel, és cselekedeteiből lett teljessé a hite*. Így teljesedett be az Írás, amely ezt mondja: Ábrahám hitt az Úrnak, aki ezért igaznak fogadta el őt.” (Jak 2,20–23)

A hit és a cselekedetek elválaszthatatlanul összetartoznak. Az ember Isten szavára nyert életet, lett élő lénné, az új ember Isten Krisztus engesztelő áldozata alapján, bűnbocsánatot hirdető szava nyomán lett és lesz új emberré a Szentlélek által. Ily módon születik meg régi életének keretei között az új ember, amely a mindenható Istennel való közössége által, az iránta megnyilvánuló bizalmi viszony nyomán járja az előre elkészített jó cselekedetek útját, a szeretet kettős parancsának útját. Hite az a csatorna, amelyen át energiát nyer a jó cselekedetek végzéséhez.

Pál vagy Jakab tanítása az érvényes a hit és cselekedetek kérdéséről? Nem az egyik, sem nem a másik, hanem mind a kettő. Pál és Jakab együtt.

MEDITÁCIÓ

„... a hit együtt munkálkodott cselekedeteivel, és a cselekedetekből lett teljessé a hit.” (Jak 2,22)

A hit és a cselekedetek kapcsolatának kérdésével foglalkozik Jakab levele második részének második fele. A gyülekezet jelenének fontos kérdését a jövő szempontjából világítja meg a gyülekezetek számára. Vajon Isten ítélőszéke előtt megállhat-e az, aki azt mondja, hogy van hite, de tettei viszont nincsenek. Fontos a felvetett kérdés, mert Krisztus követőit már hitre jutásuk után megkísértette, hogy a hitet valami ünnepi dolognak tekintsék. Kimerül ez nem egy esetben abban, hogy megjelennek időnként az istentiszteleti alkalmon. A mindennapi életben a cselekedeteket nem határozza meg a hit, talán nem tévedek, ha azt állapítom meg, hogy elég sok esetben. Azt hiszem, hogy nem mondhatjuk, hogy a hit elméletté, csupán világnézetté való válása csak a múlt kísértése, és ez a kísértés bennünket nem fenyeget. Azt hiszem, hogy nagyon időszerű önvizsgálatot, bűnbánatot tartanunk, és Jakab levele útmutatását követnünk. Nézzük a tanítást!

1. *Az a hit halott, amely nem nyilvánul meg a bajban lévő emberek számára megoldást jelentő tettekben.* Mit használ az, ha a bajban lévő, szükségét szenvedő, az élethez szükséges legelemibb dolgoknak híjával lévő embereknek csak „jó tanácsokat” adunk? Mondunk olyan közhelyeket, frázisokat, amelyek még inkább csak elkészerítik őket. – Jézus a kenyér híjával lévő sokaságot nem küldte el éhesen, hanem megelégtette. A munkát kereső embereket, akiket senki nem fogadott fel, elküldte a szőlőjébe. A zsinagógában lévő bénakarú embert nem küldte ki a zsinagógából, hanem meggyógyította. Számtalan esetben sok beteget gyógyított meg. Jézus segítségét kérni, elfogadni és erejével megoldást biztosítani a magunk lehetőségei szerint azoknak, akik bajban vannak: erről van itt szó. – Emberséges tetteket vár az emberré lett Krisztus tőlünk, úgy, ahogy már Keresztelő János is meghirdette (Lk 3,7kk). Tartsunk önvizsgálatot! Vannak elesett, segítségre szoruló, nehéz körülmények közé került emberek. Kinek, mikor nyújtottunk segítséget? A mi segítő tetteinken túl vajon eszméltetjük-e azokat, akiknek nagyobb a lehetőségük, hogy törekedjenek jobban arra, hogy ne a társadalmi különbségek fokozódjanak, hanem munkája után mindenki számára biztosított legyen a tisztességes megélhetés?

2. *Az Isten létének elismerése nem azonos az iránta való bizalommal, az élő hittel.* Jakab levelének ironikus hangvételével nem megrémíteni akar, hanem *eszméltetni*, aktivizálni, eljuttatni arra a hitre, amely nem egyfajta világnézet csupán. Istenről való tudata a démonoknak is van. A démonok tudnak Isten létéről, és rettegnek tőle. Tudatában vannak hatalmának és annak is, hogy végül az ellenségeit Isten megsemmisíti. A démoni hittől óv azért, hogy az Isten hatalmának elismerése párosuljon az iránta való bizalommal, amely a jó tettek forrása.

3. *Példák, amelyek eszméltetőek és követendőek a számunkra.* Az első Ábrahám. Ábrahám egész élete azt hirdeti, hogy a hitéből tettek születtek, és a tettek megerősítették hitét. Az Isten szavát követte, akár a megszokott környezetéből szólította ki, akár a fia feláldozását kérte tőle. A hit és cselekedetek elszakíthatatlanul összetartoznak. Az Isten iránti bizalom teszi képessé az embert arra, hogy túllépjen azon, amit maga jónak és reálisnak tart. Tetteket vár, amelynek teljesítéséhez Ő biztosítja a feltételt, az erőt. – Péter Jézus szavára vetette ki a hálóját és tette nem volt hiábavaló. A mi életutunk, a mi tetteink miről beszélnek? Amik megíratlak, a mi tanításunkra íratlak meg. A mi hitünk megnyilvánul-e olyan tettekben, amelyek arról szólnak, hogy az Isten erejének megnyilvánulása az emberek javára? Ráháb a másik példa, aki az életét kockáztatva mentette meg Isten népének a követeit. Ráháb nemcsak tudott Izráel Istenéről, hanem tudott arról is, hogy a jövőt, az életet önmaga

és családja számára ehhez az Istenhez és az ő népéhez való tartozás jelenti. *Életmentő tett jövőnkért és családjunk tagjaiért.* Legyen fontos nekünk az életük, az örök életük. A hitünk legyen látható, megtapasztalható tetteink által, vagyis legyen valódi, igazi, élő.

Ahogy a test és a lélek együtt az ember, úgy a hit és a cselekedetek együtt jelzik Isten jelenlétét ebben a világban.

5. A nyelv bűnei Jak 3,1–12

A szöveg:

(1) Μὴ πολλοὶ διδάσκαλοι γίνεσθε, ἀδελφοί μου, εἰδότες ὅτι μεῖζον κρίμα λημψόμεθα. (2) πολλὰ γὰρ πταίομεν ἅπαντες. εἴ τις ἐν λόγῳ οὐ πταίει, οὗτος τέλειος ἀνὴρ, δυνατὸς χαλιναγωγῆσαι καὶ ὅλον τὸ σῶμα. (3) εἰ δὲ τῶν ἵππων τοὺς χαλινούς εἰς τὰ στόματα βάλλομεν εἰς τὸ πείθεσθαι αὐτοὺς ἡμῖν, καὶ ὅλον τὸ σῶμα αὐτῶν μετάγομεν. (4) ἰδοὺ καὶ τὰ πλοῖα, τηλικάυτα ὄντα καὶ ὑπὸ ἀνέμων σκληρῶν ἐλαυνόμενα, μετάγεται ὑπὸ ἐλαχίστου πηδαλίου ὅπου ἡ ὁρμὴ τοῦ εὐθύνοντος βούλεται· (5) οὕτως καὶ ἡ γλῶσσα μικρὸν μέλος ἐστὶν καὶ μεγάλα αὐχεῖ. Ἴδου ἡλίκον πῦρ ἡλίκην ὕλην ἀνάπτει· (6) καὶ ἡ γλῶσσα πῦρ, ὁ κόσμος τῆς ἀδικίας, ἡ γλῶσσα καθίσταται ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν, ἡ σπιλοῦσα ὅλον τὸ σῶμα καὶ φλογίζουσα τὸν τροχὸν τῆς γενέσεως καὶ φλογιζομένη ὑπὸ τῆς γεέννης. (7) πᾶσα γὰρ φύσις θηρίων τε καὶ πετεινῶν ἐρπετῶν τε καὶ ἐναλίων δαμάζεται καὶ δεδάμασται τῇ φύσει τῇ ἀνθρωπίνῃ· (8) τὴν δὲ γλῶσσαν οὐδεὶς δαμάσαι δύναται ἀνθρώπων· ἀκατάστατον κακόν, μεστή ἰοῦ θανατηφόρου. (9) ἐν αὐτῇ εὐλογοῦμεν τὸν κύριον καὶ πατέρα, καὶ ἐν αὐτῇ καταρώμεθα τοὺς ἀνθρώπους τοὺς καθ’ ὁμοίωσιν θεοῦ γεγονότας· (10) ἐκ τοῦ αὐτοῦ στόματος ἐξέρχεται εὐλογία καὶ κατάρα. οὐ χρή, ἀδελφοί μου, ταῦτα οὕτως γίνεσθαι. (11) μήτι ἡ πηγὴ ἐκ τῆς αὐτῆς ὁπῆς βρῦει τὸ γλυκὺ καὶ τὸ πικρόν; (12) μὴ δύναται, ἀδελφοί μου, συκὴ ἐλαίας ποιῆσαι ἢ ἄμπελος σῦκα; οὔτε ἄλυκὸν γλυκὺ ποιῆσαι ὕδωρ.

A fordítás:

(1) Testvéreim! Ne legyetek sokan tanítók, mert tudjátok, hogy súlyosabb ítéletben részesülünk. (2) Sokat vétkezünk ugyanis mindnyájan. Ha valaki beszédben nem botlik, az tökéletes ember, meg tudja fékezni az egész testét is. (3) A lovak szájába viszont ha zablát teszünk, hogy engedelmeskedjenek nekünk, az egész testüket irányíthatjuk. (4) Íme, a hajókat bármilyen nagyok is, és bármilyen erős szelek ostromolják azokat, egy egészen kis kormányrúddal oda lehet irányítani, ahová a kormányos akarja. (5) Ugyanígy a nyelv is milyen kicsi testrész, mégis nagy dolgokkal kérkedik. Íme, egy kis szikra is milyen nagy erdőt felgyújthat. (6) A nyelv is tűz, a gonoszság egész világa. A nyelv úgy van jelen tagjaink között, mint amely beszennyezi egész testünket és lángba borítja emberi létünk egész folyamatát, miközben őt is lángba borítja a gyehenna. (7) Mindenfajta vadállatok, madarak, csúszómászók és tengeri állatok megszelídíthetők ugyanis, és meg is szelídíti az ember, (8) de a nyelvet az emberek közül senki sem képes megszelídíteni, fékezhetetlen gonosz az, telve halálos méreggel. (9) Ezzel áldjuk az Urat és Atyát, és ezzel átkozzuk az Isten hasonlatosságára teremtet embereket. (10) Ugyanabból a szájából származik áldás és átok. Testvéreim! Nem kellene ezeknek így lenni. (11) Vajon a forrás ugyanabból a nyílásból árasztja-e az édes és keserű vizet? (12) Vajon teremhet-e, testvéreim, a fügefafa olajbogyót, vagy a szőlőtő fügét? Sós forrás sem adhat édes vizet.

Szövegelemzés

1. v. • Ez az új nagyobb egysége a levélnek voltaképpen az 1,19-ben és az 1,26-ban már érintett témát fejti ki részletesen. A beszéd a tanítók hivatásához nélkülözhetetlenül hozzátartozik. A tanítók tisztsége a gyülekezet építésének szempontjából rendkívül fontos.

Exkurzus: διδάσκαλος „tanító”, „mester” a héber מֵרֹם, הָרֹם, בֵּר, בֵּרִי megfelelője. A διδάσκαλος fogalma Homérosz óta ismert. Először nőkre vonatkoztatva szerepel. Azoknak a személyeknek a meghatározására szolgál, akiknek az volt a foglalkozásuk, hogy a gyermekeket, az ifjakat az elemi ismeretekre, az írásra és olvasásra megtanítsák.²¹³ A διδάσκαλος a διδάσκω igéből képzett, nomen agentis típusú főnevek kategóriájához tartozik, amelyek az ige tövében foglalt cselekvés alanyát határozzák

213 RENGSTORF, K. H.: διδάσκαλος = NtWb 2. Bd., 150–168.

meg.²¹⁴ A fogalom jelentésmódosulása áttekintésének ismertetését mellőzve, annak bibliai jelentésével foglalkozunk a továbbiakban. A héber בר fogalma „nagy”. Ez eredetileg azokra vonatkoztatva volt használatos, akik kitűntek nagyságukkal, jelentőségükkel a körülöttük lévők köréből. Így a szolgák közül az urukra, a tanulók közül a tanítóikra alkalmazták. A samaritánusok Istenre vonatkoztatva is használják, ezzel a megszólítással illetik őt: יֵבֶר.²¹⁵

Az Ószövetség szerint olyan személyekre vonatkozik a *tanító* megnevezés, akik Isten ígéje alapján útmutatást adnak Isten népe tagjainak. Ilyenek a papok, a próféták és a vének (5Móz 33,10; Jer 18,18; Mal 2,6kk). Egyiptomi és babiloni gyakorlatra való tekintettel feltételezhető, hogy a jeruzsálemi királyi udvarban is volt olyan iskola, amelyben nem csak írnokokat és tisztviselőket tanítottak, hanem az udvari magas tisztségeket viselők gyermekeit is (Péld 25,1). A tanítók hivatása volt a törvény magyarázata az egész nép számára (Jób 8,8; 2Krón 17,7kk; Ezsdr 7,10.25; Neh 8,7–9). A Kr. u. I. századtól kezdve a tanítókat felszentelték és rabbinak nevezték (Mt 22,16; Mk 7,8). Rabbinusi iskolák alakultak, akik a tradíciót tovább is fejlesztették.²¹⁶

A διδάσκαλος az Újszövetségben ötvenkilencszer fordul elő, többnyire az evangéliumokban elsősorban Jézus megnevezéseként (Mt 8,19; 19,16; 22,16; 22,24.36; Mk 4,38; 9,17.38; 10,17.20.35; 12,32; 13,1; Lk 2,46; 7,40; Jn 1,38; 20,16). A Lk 3,12-ben Keresztelő János megszólítása történik ezzel a fogalommal. Jézus Izrael tanítójának nevezi Nikodémust (Jn 2,10). Az evangéliumokban Jézust a κύριος-on kívül a διδάσκαλος meghatározással illetik általában. A κύριος Jézus hatalmát jelenti arra utalva, hogy a mindenható Istennel azonos lény, egy az Atyával (Jn 10,30). A διδάσκαλος pedig, amely meghatározás az esetek nagy többségében Jézusra vonatkoztatva szerepel, amint azt említettem, az Úr egyik jelentős funkcióját határozza meg. *Máté* evangéliumában különösen hangsúlyos Jézus messiási munkájának kezdetétől fogva *tanítói* tisztsége,²¹⁷ tanítványi köre kiválasztása után az ószövetségi törvény magyarázata, amelyet elénk ad az 5–7. részeiben ez az evangélium. A Hegyi beszéd mellett az evangélium további részeiben is sorozatosan közli Jézus nagy beszédeit (10., 13., 15., 20., 23., 25. részek). Jézus tanítványokat

214 VARGA Zs. J.: Bibliai görög olvasó és gyakorlókönyv, 3. kiadás, Debrecen, Theol. Akadémia Jegyzetkészítő Irodája, 1972, 235.

215 DALMANN, G.: Worte Jesu I., 1930.

216 VLADÁR G.: Tanító = Ker. Bibliai Lexikon. II. kötet, 573.

217 WEISS, H. F.: διδάσκαλος = Exegetisches Wörterbuch zum N.T. 1. Bd., 764–769.

választott (Mt 4,18–22 par), akik tanúi voltak Isten országa hirdetése mellett gyógyításainak, természeti csodáinak és tanításának. Úgy tanított, ahogyan azt a korabeli írástudók tették. Tanított a zsinagógában (Mt 4,23; 9,35) és a templomban (Mt 26,55). Tanította a népet és tanítványait (Mt 4,23; 5–7. részek). Tanítványait külön is tanította (Mt 13,10kk). A korabeli írástudók és a Jézus tanítása között lévő különbség a hallgatói számára hamarosan érzékelhetővé lett. Az ő tanítása egyrészt erőteljes volt, másrészt a mindennapi életre szóló konkrét útmutatást jelentett (Mt 7,28k.). Isten és a felebarát szeretetére, tiszta, becsületes életre nevelt. A törvény magyarázata során világossá tette, hogy általa a törvényt adó mindenható Isten szól Szentlelke erejével népéhez. Neki joga, mert felhatalmazása (Lk 4,18 kk) volt arra, hogy sok esetben a vének hagyományaival szemben a törvény értelmét helyesen magyarázza, ezt mondva: „én pedig azt mondom nektek...” (Mt 5,21kk). *Jézus személye*, az Atyával való azonos lény a garanciája törvénymagyarázata hitelességének. Ő az Isten Fia, Isten testet öltött Igéje (Jn 1,1k.). Ő az út, az igazság és az élet (Jn 14,6). Hitet és teljes engedelmességet vár követőitől, tanítványaitól (Mt 16,24k.). Ő az a tanító, akinek tanítása nemcsak magyarázza a szövetséges Isten korábbi kijelentését, hanem az Isten kijelentése. Tekintélye egyedülálló, tanításának jelentősége páratlan. *Egy a ti Mesteretek, a Krisztus* (Mt 23,8). A tanítványok Jézus feltámadása után kaptak a Mesterüktől felhatalmazást arra, hogy a Szentlélek kitöltése után kezdjék el küldetésük teljesítését, amely a tanítvánnyá tétel munkáját, Krisztus követőinek a tanítását jelenti (Mt 28,20kk). A Jézus iránti bizalom, a hit által üdvösséget nyer az, aki bűneit megbánva Istenhez megtér.

Az ősegyházban a pásztor szolgálatához van legközelebb az egyház későbbi korában a tanító tisztsége. Mereven természetesen az egyháznak sem a korábbi, sem a későbbi korszakában nem határolhatóak el az egyházi tisztségeknek a feladatkörei. Arról van szó, hogy a *tanító* tiszte és munkája elsősorban az, hogy Isten kijelentését elhívása, felkészülése, a Szentlélek ajándékát elnyerve felszentelése után hitelesen magyarázza, útmutatást adjon Krisztus követőinek.²¹⁸

Az ősegyházban az apostolok, próféták, evangelisták, pásztorok megnevezése mellett szerepelnek (ApCsel 13,1; 1Kor 12,28; 1Tim 2,7; 2Tim 1,11).²¹⁹

A tanítóknak az egyház korai időszakában tehát fontos feladatuk volt. Rendkívüli tisztelettel és megbecsüléssel illették őket éppen ezért. Jézusnak

218 EICKEN, E.: Lehrer, Lehrerin = Lexikon zur Bibel, 835k.

219 WEGENAST, K.: διδασκαλος = Theol. Begriffslexikon II. Bd., 857.

az apostolok által hagyományozott tanításának a hiteles továbbadása is rájuk várt. A tévtanítás kezdettől fogva veszélyeztette az egyház életét. A tanító hivatása felelősségteljes, nem könnyű, az intés jogos. A tanító meghatározza azoknak a szemléletét, életét, akik körében munkálkodik. Jézus figyelmeztetése ennek az alapja, aki a tiszta, hiteles beszéd jelentőségére figyelmezteti környezetének minden tagját (Mt 12,36–37). A tanítók esetében viszont különösen számít a hiteles beszéd. A hamis tanítás tévelygést idéz elő, zűrzavart támaszt. Pál és vele együtt az apostolok mindnyájan óvnak ettől, de korábban az ószövetségi próféták is. (1Tim 1,6k.; 4,1–3; Zsid 13,9; Jer 8,8k.). A tanítók jó munkájának viszont áldást jelentő következménye nemcsak a földi életre hat ki, hanem az eljövendő világkorszakban is érvényesül. Akik sokakat az igazságra visznek, fénylenek, mint a csillagok örökkön örökké (Dán 12,3).²²⁰ μείζον κρίμα „súlyosabb ítélet”. Az evangéliumok is szólnak a súlyosabb ítélet kilátásba helyezéséről, amely részben a beszédben, másrészt a tettekben megmutatkozó bűnök következménye (Mt 7,2kk; Mk 12,40; Lk 20,46). Jézus az írástudóktól óvja tanítványait egyrészt az életmódjuk miatt, másrészt viszont amiatt is, hogy a tanításuk hiteltelen, Isten országát bezárják az emberek előtt. Jézus súlyos ítélethirdetését olvashatjuk a Mt 23-ban. A levél írója a tanítók köréhez tartozónak tartja magát. A tanító megbecsülése és felelőssége ugyanúgy rendkívül nagy nemcsak a gyülekezetek körében, hanem Isten színe előtt is.

2. v. • πολλὰ γὰρ πταίομεν ἅπαντες... Itt nyilván a ἅπαντες kitágítja a kört. A továbbiakban már nemcsak a tanítókról van szó, hanem általában mindenkiről és mindenféle alkalomról.²²¹ Az egyetemes bűnösségnek ez a világos megvallása, amely által a levél szerzője magát is együtt említi a vétkezők körével, egyedülálló az Újszövetségben. Arról van tehát itt szó, hogy egyetemlegesen mi mindnyájan sokat vétkezünk. A πταίω ige „megbotlik, eltéved, hibát, bűnt követ el”.²²² A LXX-ban csak egyszer fordul elő ez a fogalom, az Újszövetség irataiban is csak öt alkalommal. Ebből Jakab levelében háromszor (a 2,10-ben és a 3,2-ben kétszer), a 2Pt 1,10-ben és a Róm 11,11-ben olvasható még. A megbotlás átvitt értelemben szerepel ezeken a helyeken, a tévedést, a bűn elkövetését jelenti. Az Úr útmutatásának követése a megbotlás, a szerencsétlenség elkerülésének a módja.²²³ Mi egyetemlegesen, mindnyájan megbotlunk, vagyis követünk el bűnt, ezért méltók vagyunk az

220 WINDISCH, H. – Preisker, H., 22.

221 DIBELIUS, M. – Greeven, H., 171.

222 VARGA Zs. J., 841.

223 SCHMIDT, Karl Ludwig: πταίω = Kittel, G.: VI. Bd., 883–885.

ítéletre. A tanítók, akikhez a levél írója is tartozik, ahogyan írja: „mi” különösen szigorú ítéletben részesülünk. A $\pi\tau\alpha\acute{\iota}\epsilon\iota$ (praes. imperf.) forma helyett néhány későbbi szöveg futurumot hoz. Nem érvényesítendő javaslat a $\delta\upsilon\nu\alpha\tau\omicron\varsigma$ variánsa sem. A $\tau\acute{\epsilon}\lambda\epsilon\iota\omicron\varsigma$ $\alpha\acute{\nu}\eta\rho$ „tökéletes ember”. Ez a meghatározás az erkölcsi tekintetben megbízható, a tetteiért felelős személy meghatározására szolgál. Ebben az összefüggésben arról az emberről van szó, akinek a szavai hitelesek, az igaz tanítást közvetítik, tehát nem tévtanító²²⁴, jól teljesíti a hivatását. Ezenkívül a beszéde minden tekintetben megállja a helyét, nem követ el beszédével bűnt, tud parancsolni a nyelvének. Ezt a tanítást fűzi tovább Jakab levele, és a továbbiakban a nyelv bűneinek részletes kifejtésével foglalkozik.

3–4. v. • Kettős hasonlat következik, amely a kis testrészt nagy jelentőségét szemlélteti. $\epsilon\acute{\iota}\ \delta\grave{\epsilon}\ \tau\omega\upsilon\upsilon\iota\ \iota\pi\pi\omega\upsilon\iota\ \tau\omicron\upsilon\varsigma\ \chi\alpha\lambda\iota\upsilon\omicron\upsilon\varsigma\ \epsilon\iota\varsigma\ \tau\grave{\alpha}\ \sigma\acute{\omicron}\tau\omicron\mu\alpha\tau\alpha\ \beta\acute{\alpha}\lambda\lambda\omicron\mu\epsilon\upsilon\iota\ \epsilon\iota\varsigma\ \tau\omicron\ \pi\epsilon\iota\theta\epsilon\sigma\theta\alpha\iota\ \alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon\varsigma\ \eta\mu\acute{\iota}\nu\iota\iota\ \kappa\alpha\iota\ \omicron\lambda\omicron\upsilon\iota\ \tau\omicron\ \sigma\omega\mu\alpha\ \alpha\upsilon\tau\omega\upsilon\iota\ \mu\epsilon\tau\acute{\alpha}\gamma\omicron\mu\epsilon\upsilon\iota$. Az $\epsilon\acute{\iota}\ \delta\grave{\epsilon}$ helyett $\acute{\iota}\delta\omicron\upsilon$ olvasható a szövegek egy részében. Az $\epsilon\acute{\iota}\ \delta\grave{\epsilon}$ nehézkessé teszi a szöveget, bár a *diatribé* stílusában megszokott formája a mondat bevezetésének. A $\chi\alpha\lambda\iota\nu\omicron\varsigma$ „zabla”. Az Újszövetségben csak itt és a Jel 14,20-ban fordul elő. A nyelvet először ahhoz a kis eszközhöz hasonlítja, amivel egy nagy állat irányítható, befolyásolható, engedelmeskedik a gazdájának. Egy kis eszköz által az ember akarata valósul meg a nagy állat által. Ezután az élet másik területéről említ példát. Ez is azt szemlélteti, hogy egy kis eszköz, amely az ember rendelkezésére áll, szintén elég ahhoz, hogy az ember a maga szándékát véghezvigye, megvalósítsa. A $\pi\eta\delta\acute{\alpha}\lambda\iota\omicron\upsilon$ „evező”, „hajókormány”. Ezenkívül az ApCsel 27,40-ben olvasható még. A nagytestű hajó a kormányos akaratának megfelelően halad arra, amerre a kapitány „kormányozza”. A kettős példa ősi tradíció anyagához tartozik. Pozitív értelemben hangsúlyozza itt Jakab, hogy egy kis eszköz, amely a maga helyén célszerű és szükséges, igen nagy hatású. A ló és a hajó esetében ez egyaránt világos, természetes, közismert. Mindkét kép használata gyakori is a sztoikus tanításban. Jakab levelének szerzője jártas a hellenista kultúrában, és nyilván az olvasói számára is ismerős volt az idézett kettős példa.

5–6. v. • A $\omicron\upsilon\tau\omega\varsigma$ helyett a szövegek egy része $\omega\varsigma\alpha\upsilon\tau\omega\varsigma$ -t hoz, amely hangsúlyosabbá teszi a mondat értelmét. A $\mu\epsilon\gamma\acute{\alpha}\lambda\alpha\ \alpha\upsilon\chi\epsilon\acute{\iota}$ szövegvariánsa mellőzendő, a $\eta\lambda\acute{\iota}\kappa\omicron\upsilon\iota$ -é szintén. Jakab itt az ember kis testrészének nagy hatásra képes tetteről szól, azonban egyáltalán nem pozitív értelemben, hanem negatív, démonikus, pusztítást eredményező megnyilvánulását fejt ki.

224 MUSSNER, F., 160.

A kis testrészt nagy dolgokra képes a tűzhez hasonlóan, amely nagy erdőt semmisíthet meg.

Az 5. vers első fele még az előző vershez kapcsolódik, a második része viszont a 6. vers gondolatának bevezetése. Az 5. vers második fele és a 6. vers tartalmazza a *harmadik képet* a nyelv funkciójával kapcsolatban. A két első kép azt világítja meg, hogy egy kis eszköz elég ahhoz, hogy nagy hatást érjen el vele az, aki irányítja. A ló esetében a gazdája, a hajó esetében a kapitánya egy kis eszköz által érvényesíti a szándékát. Mindkét esetben a kis eszköz jelentősége pozitív. Itt viszont nem ez a gondolat folytatódik tovább. Ez a harmadik kép azt szemlélteti az előzőekkel ellentétben, mintha a nyelv önálló, független hatalom lenne. Úgy szól a nyelv negatív erejéről, mintha nem az ember, nem a logosz volna az irányítója, hanem önálló tevékenységet végezne. *A nyelv negatív megnyilvánulásáról úgy van tehát szó, mintha az független lenne a maga démonikus erejének érvényesítésére.* A továbbiakban pedig már a tűz képével, amely erdőt semmisít meg, a nyelv démonikus hatásának a következményét szemlélteti.

A tűz képe a kor értelmezése szerint a szenvedélyek, a kívánságok uralmának az érvényesítését jelenti. Arról van tehát szó, hogy mivel az ember Istentől elszakadt, az Isten nélküli lét ösztöneinek, a megromlott emberi természetének az uralma alatt van. Ennek kifejezése a ἡ γλῶσσα πῦρ, ó κόσμος τῆς ἀδικίας. „A nyelv tűz, a gonoszság világa.” A nyelv tűz, a világi gonoszság szószólója, gonosz világ, annak megtestesítője. A κόσμος ebben az összefüggésben az istentelen világot jelenti. Ehhez tartozik oda a nyelv, mint az Istennel szemben engedetlenné lett ember szerves része. Kezdetben ezzel indult el az emberi lét megromlása. Az ember Isten ellenségének a szócsöve lett beszéde révén. *Az ember annak lett a szócsöve, akinek lakhelye a kor képzelete szerint a tüzes pokol.*²²⁵ A σπιλόω „beszennyez”. A gonosz Isten ellen lázító akciója az ember beszéde által kezdte el a létet beszennyező tevékenységét, és folytatja tovább. A nyelv egész létünkre kiható akciója a Sátántól ered, rá vezethető vissza. Ennek hatását és következményét a φλογίζω „meggyújt”, „éget”, „lángol” ige aktív és passzív igeforma szójátékával, a kezdeti tevékenységhez kapcsolódó tragikus végkifejletére való utalással jelzi, és eszméltet a végső ítéletre. „A pogány költők úgy képzeltek, hogy a bűnösöket a feltüzelt Fúriák gyöttrik, és való igaz, hogy a Sátán a kísértés fújtatóival mindenféle bűnök tüzét felszítja a világban, de Jakab itt azt fejezi ki, hogy a Sátántól származó tüzet a nyelv veszi át a legkönnyebben, úgyhogy

225 DIBELIUS, M. – GREEVEN, H., 184.

azonnal lángba is borul.”²²⁶ A ὁ τροχὸς τῆς γενέσεως ősi görög szólásforma, az orfikus tanítás körében az újjászületéses körforgás kifejezésére.²²⁷

Exkurzus: Az orfikusok szektájának megalapítója *Orpheus* volt. Az életéről nem tudunk. A hozzá fűződő mítoszok sorából a legérdekesebb az a képzet, amely szerint *Orpheus* nagyon jól értett a dalhoz, a lant pengetéséhez. Mikor felesége, *Eurydiké* meghalt és lement érte az alvilágba, lantjával annyira elbűvölte a holtak úrnőjét, hogy az megengedte *Eurydikének*, hogy férjével visszatérjen a földre, de csak akkor, ha férje nem tekint addig a feleségére, amíg vissza nem érnek. Ő azonban nem tudta szerelmes pillantását visszatartani, ezért feleségének újra alá kellett szállni a Hadesbe. Az *Orpheus* által alapított szektának a lényege az, hogy a lélek Istennel egyesüljön. Ennek érdekében egy tanrendszert állított össze. A dogmatikai alapvetést praktikus tanácsok követik az erkölcsi élet folytatásához. Az *orphizmus* a lélekről azt hirdette, hogy praeegzisztens, az egzisztenciák hosszú sorozatán vándorol keresztül és a földi testhez van bilincselve, jóllehet maga isteni eredetű. A cél azonban az, hogy megszabaduljon a lélek a földi létformától, és a hozzá kapcsolódó sok nyomorúságtól. Ebben segíti az embert az aszkézis, a megszentelődések, tisztálkodási gyakorlatok. A orphikus eszkatológia számol az ítélettel. Az ítélet során a jók jutalomban, a rosszak büntetésben részesülnek.

Jakab nem ilyen értelemben használja a fogalmat. Nála nem misztériumi szakkifejezésként szerepel. Szerinte az *emberi életünk egész folyamatáról van itt szó*, amelyet a gonosz hatása alatt lévő nyelv a teljes megsemmisüléssel fenyegeti. Arra eszméltet, hogy a gonosz hatalma alatt lévő nyelv olyan pusztító tüzet képes lánggra lobbantani, amely az ember egész életét tönkreteszi és végül maga is megég a pokol tüzétől. A gyeheenna tüze (vö. Mk 9,43) az eszkatologiai végső ítéletet jelenti. A kifejezés vallástörténeti háttere India vagy Babilon, illetve a kettő együtt²²⁸, azonban a tartalma tökéletesen más.

7–8. v. • πᾶσα γὰρ φύσις θηρίων τε καὶ πετεινῶν ἐρπετῶν τε καὶ ἐναλίων δαμάζεται καὶ δεδάμασται τῇ φύσει τῇ ἀνθρωπίνῃ... A *negyedik kép* szerint a nyelv esetében rendkívül nagy különbség van abban a tekintetben, amit az állatok esetében érvényesít, és emberi relációkban ta-

226 KÁLVIN J., 270.

227 WINDISCH, H. – PREISKER, H., 23.

228 DIBELIUS, M. – GREEVEN, H., 184.

pasztalható. Míg az állatok esetében a nyelv pozitív ereje nyilvánul meg, az emberi relációkat illetően a negatív hatását hangsúlyozza. A szövegek hagyományozása tekintetében szórendi változtatásra található javaslat, másrészt az ἀκατάστατον fogalma helyett, amely a legjobb szövegekben (a *Codex Sinaiticus*ban, az *Alexandrinus*ban és a *Vaticanus*ban) olvasható, az úgynevezett Koiné szövegcsalád ἀκατάσχετον formát hoz, vagyis ugyanannak a fogalomnak azonos jelentésű variánsa szerepel.

πᾶσα γὰρ φύσις θηρίων... A φύσις „természetes”, „természeti adottság”. Jelentése itt a γένος jelentésével azonos: „faj”, „fajta” (1Móz 1,24). δαμάζεται καὶ δεδάμασται retorikai figura, „megfékezni” „megszelídíteni”. A praes. imperfectumi formát a praes. perfectumi követi, a cselekvés folyamatosságának, tartosságának a kifejezésére szolgál. Mindenfajta állatot meg tud fékezni, meg tud szelídíteni az ember. A τῇ φύσει τῇ ἀνθρωπίνῃ „az emberi természettel” dativus instrumentalis, ami jelentését illetően a ὑπὸ + genitivuszos szerkezetnek felel meg: az emberi természet által = az ember természetes lehetősége, vagyis az ember által. A *hellenista hatás nyilvánul meg* Jakab megfogalmazásában itt. Az írásmagyarázók általában érvényesítik a fordításukban ezt a szerkezetet.²²⁹ A régebbi magyar fordítások szintén, az újabb fordítások azonban „az emberi természet által” helyett a lényegyet hozzák, vagyis egyszerűen így fordítják: az ember által, az ember adottságáról, az ember lehetőségéről van szó. Az állatok esetében érvényesíti az ember a maga lehetőségét, ez azt jelenti, hogy azokat meg tudja szelídíteni, a saját nyelvét azonban nem.²³⁰ Ennek oka az, amint az előző versben kifejtettem, hogy megromlott emberi mivolta, emberi természete, így a nyelve is. ἀκατάστατον κακόν, μεστή τοῦ θανατηφόρου. Az ἰός θανατηφόρος „halált hozó, halált okozó mérge”. Ez a megállapítás a nyelvről a profán kortárs irodalomból is ismert.²³¹ Az Újszövetségben csak itt fordul elő. A Zsolt 140,4-ben az ellenség jellemzéseként szól így Dávid zsoltárában: Nyelvüket élesítik, mint a kígyó; áspiskígyó mérge van ajkaik alatt (vö. Zsolt 5,10; Róm 3,13). *Hermas* (Mandata II 3) szintén hasonlóan szól a nyelvről. Az ilyen fordulatok általánosak. *Cicero* és *Seneca* műveiben azonos módon találkozunk ezzel. Az ember vadállatok feletti uralmának hangsúlyozása a sztoikusok kedvelt témája. Jakab voltaképpen itt a közfelfogást szólaltatja meg. Azt viszont világossá teszi, hogy Isten ellensége hatásának a megváltoztatására kevés az ember. Voltaképpen az idézett mondattal azt a gondolatot hangsú-

229 SCHRAGE, W., 38.; Hauck, F., 22.

230 WINDISCH, H. – PREISKER, H., 23.

231 DIBELIUS, M. – GREEVEN, H., 186.; vö. Windisch, H. – Preisker, H., 24.

lyozza, amely előzőleg a ló megfékezéséről és a hajó irányításáról szólt. Az ember lehetőségének hatásos megmutatkozását, pozitív jelentőségét hangsúlyozza. Az ember állatok feletti uralmának gyökere a teremtetéstörténetre nyúlik vissza. Isten hatalmazta fel az embert arra, hogy uralkodjon a tenger halain, az ég madarain, és a föld állatain (1Móz 1,28). Az Úr megismétli az embernek szóló felhatalmazást az özönvíz után Nőé számára is (1Móz 9,2). Feltételezések szerint Jakab a hellenista zsidóságnak az 1Móz 1,28-ról *Philon*ál olvasható részletét idézi.²³² A Θηρία az „állat” általános fogalma helyett *Philon*ál a χερσία „földi állat” szerepel, amely értelméből a csúszómászó ki van zárva. A kígyó az ókori vallások világában fontos szerepet játszik. Szent állatnak tekintették Egyiptomban, Babilóniában, Görögországban, Kánaánban. Számos istenség jelképe volt, így elsősorban azoknak, amelyekhez a gyógyítás képzele kapcsolódott, így például *Asklépiosnak*.²³³

9–10. v. • ἐν αὐτῇ εὐλογοῦμεν τὸν κύριον... A κύριον helyett a szövegek egy része Θεόν-t hoz. Mellőzendő variáns a szöveg összefüggésére való tekintettel. – A megfogalmazás módja itt többes szám első személyűre változik, vagyis érzékelteti, hogy *a nyelv nem önálló, nem független attól az embertől, akihez tartozik*. Ez az egyik fontos dolog, a másik pedig az, hogy arról a körről szól, akihez önmagát is odasorolja, vagyis azokról, akik Isten népéhez tartoznak, sőt még ezt a kört is leszűkítve azokról van itt szó, akiket a rész bevezető mondatában az intésével megszólított, vagyis a tanítókról. A tanítás felelősségére eszméltet. Bár a sztoikusoknál számos példa található a nyelv szerepével kapcsolatban, sőt még anekdotában is olvashatunk róla pl. *Plutarchostól*.²³⁴ Jakab azonban fontosabbnak tartja az izráeli bölcsességirodalom tanítását a nyelv szerepéről, viszont a megfogalmazása arra utal, hogy itt közismert mondatot idéz a hétköznapi életből. Az οὐ χρὴ ταῦτα οὕτως γίνεσθαι erre utal. A hellenista görög nyelv használja a χρὴ formát a δεῖ helyett. Az Újszövetségben csak itt szerepel ez az igei forma, de a LXX-ban is csak egyszer fordul elő a Példabeszédek 25,27-ben. A κύριος καὶ πατήρ meghatározás Isten, a Mindenható megnevezése, mint ahogyan számtalan helyen az Ószövetségben (1Krón 29,10; Ézs 63,16). Izráeli hatásra emlékeztet a kultikus nyelvben szereplő εὐλογοῦμεν kifejezés is, amely a héber רָבָּה fordítása a LXX-ban. A későbbi ószövetségi irodalomban Isten megnevezésére használatos: εὐλογητός (Mk 14,61). A *Talmud*ban is előfordul gyak-

232 PHILO: de pec. leg. IV., 110–116.

233 Keresztyén Bibliai Lexikon I. A–J. Szerkesztette Bartha Tibor, Bp, Kálvin Kiadó, 1993, 57.

234 DIBELIUS, M. – GREEVEN, H., 187.

ran²³⁵ és a Tizennyolcas imádságban szintén.²³⁶ Az átokmondás a keresztyén etika alapján nem történhet meg. Jakab kritikája mellett Pál apostol (Róm 12,14) is ezt tanítja Jézus útmutatását érvényesítve (Lk 6,28). Az Ószövetség említ bizonyos eseteket, amikor átok hangzott el (1Móz 9,25; 49,7; Józs 6,26; Bír 9,20.57; Péld 11,26 stb.). A levél részlete e tekintetben túlmutat az ószövetségi tanításon, mivel Krisztus megjelenésével új korszak kezdődött. Ez az általa adott új rend érvényesítendő, ezt az új rendet hangsúlyozza a levél.

11–12. v. • μῆτι ἡ πηγὴ ἐκ τῆς αὐτῆς ὀπῆς βρῦει τὸ γλυκὺ καὶ τὸ πικρόν... A természetből vett képekkel az olvasóihoz fordulva, két kérdő mondat-tal várja a választ Krisztus követőitől a tanítók kétféle megnyilatkozásával kapcsolatban. Az első kép a 4Ezsd 5,9-re utalhat. A második kép Jézus tanítását idézi (Mt 7,16; Lk 6,44). Előfordulnak azonban ezek a képek Marcus Aurelius, Plutarchus munkáiban és másoknál is. Közismert iskolai anyagnak számítottak ezek a képek.²³⁷ A feltett kérdésekre könnyű a világos válasz megadása. A két képhez a 12b még egy harmadikat kapcsolt a kérdéskörben a megnyugtató, világos, konkrét, helyes válasz megfogalmazására, így zárja le egyenes beszédével a tanítóknak szóló tanítást.

Tartalmi összefoglalás

Jelentős témával foglalkozik a levélnek ez a hosszabb egysége: a beszéddel, a nyelv jelentőségével, szerepével. Érintette már ezt a témát az 1,19-ben és az 1,26-ban is, de csak röviden. Itt viszont részletesen szól róla más szempontokat felvetve. A rész bevezető verse a tanítók felelősségére eszméltet, óv attól, hogy sokan válasszák azt a hivatást, amelynek gyakorlásához a beszéd nélkülözhetetlenül hozzátartozik, így a beszédben való vétkezésnek nagyobb a veszélye, mint más foglalkozási ágban, ezért a tanítók ítélete is súlyosabb. Az első két versben a tanító speciális esetéhez fűződő intelemhez kapcsolja a harmadik verssel kezdődő tanítását. Nem vesztette el a továbbiakban Jakab a tanítót a szeme elől, de már nem is csak róluk szól.

A nyelv jelentős szerepéről és bűneiről szóló részletnek számtalan párhuzamával találkozunk a zsidó bölcsességirodalomban és a hellenista filozófia népszerű tanításában, sőt anekdotáiban. A tanító hivatásról szóló

235 DALMAN: Worte Jesu I., 163k.

236 LENKEYNÉ Semsey Klára: Újszövetségi kortörténet = Bibliai atlasz – kortörténeti bevezetéssel, Bp., Ref. Sajtóosztály, 1988, 91kk.

237 DIBELIUS, M. – GREEVEN, H., 189k.

intelméhez (1a vers) fűződik ennek indoklása (1b–2a vers). Az önvizsgálat és a nyelv feletti uralom jelentősége a következő téma (2b–c vers). Példák szemléltetik a különböző közismert kis alkatrészek nagy jelentőségét nemcsak az állatvilágban, hanem a közlekedési eszközökben is. A zabla által irányítható a ló, ugyanígy egy kis kormányrúd által a nagy hajó, egy kis szikra nagy erdőtűzet idézhet elő, ezekhez hasonlóan az ember nyelve is egy kicsi testrész, de nagy lehetőséggel rendelkezik (3–5. vers). Negatív, pusztulást okozó hatása teljes megsemmisülést jelenthet nemcsak mások, hanem önmaga számára is. Ezt követően szól a különböző állatok fajtáit meghatározva a nyelv pozitív hatásáról (6. vers). A nyelv két ellentétes funkciója közül azonban mindkettő egyszerre nem lehet valóság, vagy ha mégis, akkor arra érvényes: nem kellene ennek így lenni (9–10. vers). Két kérdést tesz fel Jakab, a mindennapi életből idézve azt a jól ismert dolgot, amelynek alapján a helyes választ könnyű megadni mindenkinek. Összegezve tanítását azzal zárja le a témát, hogy az, ami a természet világában történik, azt a háttere, a forrása, illetve a fajtája, a gyökérzete határozza meg minden esetben, így a kettősség ki van zárva, ez nyilvánvaló (11–12. vers).

A tanítói tisztséget előszeretettel választó kortársai körében bizonyos könnyelműséget tapasztal Jakab, azért hívja fel figyelmüket az ezzel a tisztséggel párosuló felelősségre. Ő magát is a tanítók sorához tartozónak tartja. – Izráelben a tanítók tisztsége Isten törvényének a magyarázata volt, megbecsült tisztség. A keresztyén gyülekezetekben szintén fontos volt, és nagy tekintélynek örvendett az, aki ezt látta el a gyülekezetben.²³⁸ Nem dönthető el azonban, hogy mi volt a tanítói tisztség igazi vonzereje: a vele járó megélhetés kilátása (vö. Gal 6,6; 1Pt 5,2), vagy a tisztséghez fűződő tekintély inkább. Az antiókhiai gyülekezetben a prófétákkal azonos szinten lévőeknek tekintik őket. Barnabást és Pált így küldik ki az első missziói útra (ApCsel 13,1kk). Pál apostol, amikor az első korinthusi levélben felsorolja azokat, akik kegyelmi ajándékot nyertek, a tanítókat közvetlenül az apostolok és próféták után említi meg (1Kor 12,28; Ef 4,14). Az apostolok és próféták állandóan úton voltak, mivel munkájuk kiterjedt az egész egyházra. Ők így egy gyülekezetben hosszú időt nem tölthettek. A tanítók ellenben egy gyülekezet körében munkálkodtak. Ők arra tanították a gyülekezeteket, hogy mi az evangéliumi igazság és hogyan érvényesítendő az a mindennapi életben. A tanítók felelőssége azért nagy, mert az igaz hit és a helyes ismeret megállapítása, és annak a gyakorlati életben való érvényesítésének megvilágítása volt a munkájuk.

238 HAUCK, F., 22.

Láthatjuk az újszövetségi könyvek alapján, hogy az egyház életének kezdetétől fogva jelentkezett a tévtanítás. A népek fiaiból lett Krisztus követői esetében is voltak, akik a körülmetélkedés szükségességét képviselték (ApCsel 15,24; Róm 2,17–29; 1Tim 1,6–7; 2Tim 4,3). A tanító beszéde által nevel, hiteles ismereteket közöl, vagyis munkájában döntő szerepe van a nyelvnek.²³⁹ A tanítóknak Izraelben különös tisztelet járt, több, mint a szülőknek. Ha a szülők és a rabbi történetesen segítségre szorultak, először a rabbinak kellett segítséget nyújtani. Úgy gondolkodtak ugyanis, hogy a szülők a földi életre készítik fel az embert, a tanító ellenben az eljövendő üdvösségre vezeti el. A megbecsült tanítói tisztség éppen ezért igen nagy felelősséggel jár. Két csapdától gondosan óvakodni kell a tanítónak. Az egyik csapda ez: ügyelnie kell arra, hogy a tanításában ne a saját véleményét, vagy éppen előítéletét adja tovább a tanítványainak, hanem *az igazságot*. Könnyen végzetes lehet, ha a tanító nem Isten igazságát, hanem az igazság saját verzióját tanítja. A másik csapda, amit el kell kerülnie az, hogy *az élete ne legyen ellentétben azzal, amit tanít*. A tanítás felelősségteljes dolog, mivel a tanító a maga munkájával mások életének a minőségét pozitív, illetve negatív irányba indítja, illetve megtartja. Az ítélet azért szigorúbb a tanítók esetében, mert mások életéért is felelősek ily módon (Mk 12,38–40; Lk 20,45–47; Mt 23,1kk). A beszéddel elkövetett hiba előfordulásáról nemcsak az Ószövetség (Préd 7,21) és az Újszövetség tesz említést (Róm 3,9.23; 1Jn 1,8), hanem a zsidóságon kívüli irodalom is.²⁴⁰ Mindnyájan vétkezünk, ki többet, ki kevesebbet. Legkönnyebben a beszédben történik meg ez. Aki beszédével nem követ el bűnt, az tökéletes, képes az egész teste felett uralkodni. A helyes és reális megállapítás azonban a vers bevezető mondata, amely szerint senki sem kivétel a bűn elkövetése alól. Ez a megállapítás átvezet a tanítóknak szóló intelem kitágításához, vagyis a nyelv bűneiről szóló általános érvényű tanításhoz. (1–2. v.)

A következő részletben a kis testrészt, a nyelv nagy jelentőségű funkciójának a szemléltetésére a levél szerzője olyan képeket említ, amelyek a sztoikusok tanításában is gyakran előfordulnak, akár a lovak, akár a hajók irányításáról van szó. Annak jele ez, hogy a levél írója jártas a sztoikus irodalomban, otthon van a hellenista kultúrában. A bölcsességi irodalom szintén sok anyagot nyújt a nyelv szerepének illusztrálásához (Jób 5,21). Üdvösség és élet, de kárhoztatás, ítélet, halál előidézője lehet az ember beszéde. Először a kis testrész nagy hatalmát két kép említésével hasonlítja össze: a ló zablájával és a hajó kis kormányrúdjával. Mindkét kép *Philon*nál is előfordul. Jól ismert a

239 BARCLAY, W., 81.

240 SOPHOKLES: Antigone 1023k.; Seneca: De Clem I 6,3 = Schrage, W., 39.

hellenista etikából. Mindkét kép esetében világossá válik azonban az, hogy a kis szerszám nem önállóan működik, hanem annak az akaratát viszi véghez, aki a kezében tartja. (3–4. v.)

A két kép voltaképpen a nyelv, az emberi test kicsiny részének a nagy jelentősége szemléltetésére szolgál. Míg az előző képek alapján a kis alkatrész pozitív jelentőségéről van szó, itt a nyelv esetében egyedül csak a *nagy* jelentőség az, ami a hasonlítás körét magába foglalja. A vers folytatása a nyelv nagy jelentőségének a negatív, végzetes, a teljes pusztuláshoz vezető tevékenységére eszméltet, el egészen a gyehenna tűzéig.

Exkurzus: A nyelv tűz, ó κόσμος τῆς ἀδικίας. Az ἀδικία „jogtalan-ság”, „igazságtalanság”, „hamisság”, „aljasság”, „istentelenség”.²⁴¹ A nyelv a gonosz hatalmának szószólója, dísze, ékessége. Azt jelenti ez, hogy a nyelv a test tagjai közül az, amely végzetesen, elbűvölő módon a gonoszt csábítóvá képes tenni. A nyelv segítségével az ember rosszra tudja csábítani, képes tévútra vezetni az embereket. Kétségtelen, ennek van egy másik oldala is. A jó eszközévé is lehet a nyelv, mint ahogyan szó is van erről Isten kijelentésében. Ebben az esetben azonban akkor a genitivuszos bővítménye a nyelvnek nem a τῆς ἀδικίας, hanem a τῆς ἀληθείας, illetve τοῦ θεοῦ. Itt a κόσμος abban az értelemben szerepel, mint az a világ, amely az igazságot nem fogadta be (Jn 14,17), vagyis a Krisztust elutasító, istentelen világ. Arról a világról van tehát szó, amely Jézust gyűlölte és a tanítványait is (Jn 15,18k.). Jézus országa nem e világból való (Jn 18,36). Amikor tehát itt a nyelvről úgy szól Jakab levele, mint a *gonoszság világáról*, ez azt jelenti, hogy a nyelv annak az embernek a testrésze, aki Istent nem ismerte meg, illetve ellenségesen elutasította azt a Krisztust, aki ezt lehetővé tette. Engedetlen maradt Isten Krisztus által adott hívó szavával szemben.²⁴²

Arról van itt szó, hogy a nyelv volt az eszköze annak az eseménynek, amely Isten tiltó parancsának a megszegéséhez vezetett. A hazug szó iránti bizalom, az igaz beszéd elleni bizalmatlanság, hitetlenség és azt követő tett lett végzetes az ember számára. Olyan hatás alá került az ember, olyan uralom alá került a maga teljes lénye, amelyen nem tud úrrá lenni. Isten uralmát felcserélte annak az uralmával, aki nemcsak Isten ellensége, hanem az emberé is, és mindannak, ami jó. A gonosz szószólója lett. A gonosz koncentrálódik benne és általa (Mt

241 VARGA Zs. J., 16.

242 BARCLAY, W., 87k.

15,11). Jakab itt az apokaliptika világából átvett fordulatot használ, amely az orphikus szemléletből ered. Ez az élet körforgásáról szól, itt viszont azzal ellentétben az embernek a földi életét megrontó hatását hangsúlyozza, amely egyenes úton a pokol olthatatlan tüzéhez vezet.²⁴³ (5–6. v.)

Az embernek a nyelve tehetetlenségével szemben megnyilvánuló helyzetének paradoxonját világítja meg a levél egy újabb példa említése által. Az ember az állatok minden fajtája felett van hatalma, képes uralkodni rajta. Meg tudja bármelyiket szelídíteni. Érvényesíti rajtuk a hatását úgy, ahogyan akarja, ellenben az ember esetében ez nem megy. Arról van szó ugyanis, hogy az állatok feletti uralmának lehetőségét nem veszítette el az Istennel szemben tanúsított engedetlensége miatt. A saját élete viszont azzal, hogy a Teremtőtől elszakadt, olyan hatalom uralma alá került, amely erősebb nála. Az emberi természet megromlott. Ez nyilvánul meg az egymást követő nemzedékek sorozatában, nem oly módon azonban, ahogyan azt az indiai gondolkodásban elképzelték, és annak alapján az a görög orphikus szektákba áttent.²⁴⁴ Jakab levele, amikor arról szól, hogy a nyelv fékezhetetlenül gonosz, halálos méreggel teljes, és vele szemben az ember tehetetlen, csupán a ténnyt állapítja meg. Arról szól, hogy a megromlott ember ösztöneinek a szószólója a nyelv, így zavart támaszt, haragot idéz elő, gyűlöletet szül. Voltaképpen a 6. vers megállapítását erősíti meg a mondat záró kijelentése. Messze ható a nyelvnek az életet megmérgező, halált előidéző tette. Ez végül a saját életét is tönkreteszi, megégeti. (7–8. v.)

Az előző részletnek a 3. versétől kezdve a levél írója többnyire a zsidóságban meglévő hellenista tradícióból ismert gondolatokat használta fel a nyelv negatív szerepének, az emberi kapcsolatokat és a saját életét is megmérgező hatásának szemléltetésére. Ezzel szemben a következő részlet az Istennel és az emberekkel kapcsolatos kettősséget jelentő, ellentétes megnyilatkozásnak a képtelenségét világítja meg. Ugyanazzal a nyelvvel áldjuk Istent, az Atyát, és átkozzuk az embert, akit Isten a maga képére teremtett. A nyelvnek ez a szöges ellentétéről tanúskodó funkciója jogosan megkérdőjelezendő és kifogásolható. Ilyen érthetetlen és semmiképpen össze nem egyeztethető kettősség a zsidó tanításban nem létezik, ha a gyakorlatban mégis előfordul, ítéletet von magára. Isten áldásához, ha az valóban az ő áldása, hozzátartozik azoknak a megbecsülése is, akiket ő a maga képére teremtett, tehát az embereké. Az Istennel való rendezett kapcsolat feltételezi az emberekkel való rendezett viszonyt. Isten nem kiváltságos egyékét akar látni dicsőséges országában, hanem egymással

243 SCHRAGE, W., 40.

244 RGG IV., 789.

szeretetben, békességben lévő gyermekeit. – A szív teljességéből szól a száj. Ha Isten áldása igaz, őszinte, akkor az kizárja az emberek átkozását. Ha mégis megtörténik, akkor sürgős változtatásra van szükség, ahogyan azt a levél megvilágítja: „Nem kellene ezeknek így lenni.” Nem szükségszerű, hogy Krisztus követői a szeretet kettős parancsa második felének teljesítését mellőzzék, sőt átkozzák azokat, akik velük azonos módon Isten teremtményei. Az emberlétnek kötelezettsége van az emberek iránt, már csupán létmódjukból adódóan is. Amire a levél azt mondja, hogy nem kellene így lenni, ne is legyen így. Az Istent áldó nyelv, az Istent áldó ember legyen az ő áldásának közvetítője emberi viszonylatokban is, az emberek számára. Ennek titka az, ha folyamatos közösségben van az ember azzal a Mindenhatóval, aki minden ember Teremtője és Krisztus által mindenki számára lehetőséget teremtett arra, hogy a szeretet Lelke töltsen be az életét, és határozza meg a nyelvét, a beszédét. (9–10. v.)

Exkurzus: Isten áldása Izráel számára igen fontos volt. Háromszor kellett naponként a Tizennyolcas imádságot²⁴⁵ elmondani. Amikor Isten nevét említette az imádkozó, minden esetben hozzá kellett fűzni: „Áldott legyen ő.” „Áldott légy Jahve”. Isten valóban áldott, sőt „az Áldott”.

A részlet záró két verse a természet világából vett két képhez kapcsolódó kérdést tesz még fel. Az első a forráshoz kapcsolódó, a második a növények világából való. Mindkét kérdés esetében könnyű a helyes választ megadni. Mindenki számára világos, hogy a forrás ugyanabból a nyílásból csak egyféle vizet adhat. Ugyanígy minden kétséget kizár, hogy a gyümölcsfa is a fajtájának megfelelő gyümölcsöt terem. Ahogyan a természet világában is megvan mindennek a maga rendje, az ok-okozati összefüggése, úgy van ez Isten világában is, Krisztus követői körében. Ha mégsem, akkor változtatásra van szükség, mégpedig alapvető változtatásra. A két kérdés után végül egy kijelentő mondat zárja le és teszi teljesen világossá a tanítást: „Sós forrás nem adhat édes vizet.” Ezzel a levél kizárja azt a kettősséget, hogy az áldás, amely Istent magasztalja, párosulhat átokkal, amely az embereket sújtja. Istennek minden ember fontos. Ezenkívül azt is világossá teszi, hogy a forrás határozza meg a víz minőségét, a növény fajtája pedig annak termését. Arról van tehát szó, hogy a nyelv, a beszéd attól függ, aki mondja, attól függ, hogy ki határozza meg annak az embernek az életét, aki szól. Az áldás közvetítője az,

245 LENKEYNÉ Semsey Klára, 91kk.

aki az áldott Istennel van közösségben. Ahogyan a víz nem függetleníthető a forrásától, sem a gyümölcs a fájától, úgy a nyelv sem attól, aki szól. (10–12. v.)

MEDITÁCIÓ

A tanítók eszméltetése, a nyelv bűnei

Az emberi kapcsolatok megteremtésének és megtartásának fontos része a beszéd. Igen örülünk, amikor gyermekeink kimondják az első szavakat: mama, apa, és aggódunk, ha később történik meg ez, mint ahogyan az természetes.

Vannak, akik esetében nemcsak az emberi kapcsolatuk kialakításához és megtartásához tartozik hozzá a beszéd, hanem hivatásuk betöltéséhez is. Igénk először a tanítókhoz szól, azokat szólítja meg, akik a rájuk bízott hiteles ismeretek közlésével tanítják, nevelik, formálják a rájuk bízott ifjakat, illetve időseket, de ezután úgy szól a beszéd pozitív és negatív jelentőségéről, hogy az mindenkire érvényes.

1. *A tanító tisztsége fontos, megbecsült hivatás, de rendkívül felelősségteljes.* A levél szerzője óv attól, hogy bárki felelőtlenül válassza, illetve lássa el ezt a tisztséget. Az Ószövetség korában a rabbi, a tanító a törvény magyarázatával foglalkozott, és a rábízott ifjakat tanította, nevelte. Pál apostol Gamáliel tanítói munkája nyomán készült erre a tisztségre, akit ily módon a jövő reménységének tekintettek. Jézus a kiválasztott tizenkettőt tanította, nevelte maga mellett, hogy hallják tanítását, lássák tetteit, és hitelesen tudják azt tanítani. A tanítókat rendkívül meg is becsülték, még a szülőkkel szemben is előnyben részesítették. A gyülekezetek életében szintén fontos szerepe volt a tanítóknak. Az első gyülekezetek részesültek az apostoli tanításban. Az apostolok is fontosnak tartották, hogy maguk mellett tanítsák és készítsék fel a tanítói munkára tanítványaikat. A szakmai ismeretek elsajátítása mellett fontos volt a tanítói munkára való felszentelés. A hiteles tanítás, a helyes ismeret átadása a tanító feladata. Az egyház születésével párhuzamosan megjelentek a tévtanítók és hamis ismereteik terjesztésével veszélyeztették az egyház életét. A tanítás tisztasága, amelynek közlése beszédben történt, rendkívül fontos. A levél tudatosítja a tisztséggel járó felelősséget, és a beszéd által elkövetett hiba, bűn következményét. Súlyosabb ítélet vár arra, aki ennek a tisztségnek a gyakorlása során vétkezik. A tanító felelős azért, hogy a beszéde által Krisztushoz közelebb jutnak-e azok, akiket tanít, vagy eltávolodnak, sőt tévtanítás áldozataivá válnak. A tradicionalizmus és a liberalizmus állandó kísértése a gyülekezeti életnek, ahogyan az már Pál apostol első missziói útja

után is nyilvánvalóvá lett. Voltak, akik Krisztus után is meg akarták tartani a körülmétkedést, kényszerítve arra a népek fiaiból lett keresztyéneket is. Ebben hozott helyes döntést az első apostoli zsinat. Később pedig voltak, akik olyan bűnöket követtek el a szabadságot szabadossággként értelmezve, amelyek még a pogányok esetében sem történtek meg (1Kor 5). A tanítói tisztség felkészült, felszentelt, a Szentlélek által vezérelt tanítókat feltételez. Az apostoli intés arra a felelősségre eszméltet, amely óv a tisztség felelőtlen gyakorlásától és annak következményétől.

2. *A beszéd pozitív és negatív jelentőségével mindenkinek számolnia kell.* A kis testrésznek jelentős a funkciója. Ahogyan a lovak és a hajó példája szemlélteti, a nyelvnek is, mint kis testrésznek nagy a jelentősége. A beszédünk már reggel, ahogyan üdvözljük egymást, munkatársainkat, barátainkat, ismerőseinket, lehet biztató, reménységet ébresztő. Lehet azonban ennek az ellenkezője is, és a továbbiakban erre eszméltet a levél írója. Lehet tűz. Ahogyan egy kis szikra egész erdőt is lángra lobbantva elpusztíthat, úgy a nyelv is lehet a gonosz pusztító erejének az eszközévé. A gonosz a nyelv funkciójával indította el azt a folyamatot, ami tart mind a mai napig: Isten ellen hangolta és hangolja az embert. A gonosz hatalma alá került ember nyelve halálos mérég közvetítője, amely végül másokat és önmagát is halálba sodorja. A gonosz hatalma alá került ember nyelve fékezhetetlen, mert a gonosz hatalmával szemben az ember ereje kevés. Krisztusra van szükség ahhoz, hogy az ember szabaddá legyen, és ily módon irányítható. A nyelv eszköz. A szív teljességéből szól a száj. Nem szükségszerű, hogy a gonosz hatása alatt lévő nyelv a gonosz hatása alatt is maradjon. Nem szükségszerű, hogy az állatok megszelídítésére képes nyelv csak az állatok esetében fejthesse ki pozitív hatását. Krisztus által lehet változtatni azon, amire az ember magától nem képes. Kikerülhet mindenki az ellenség hatalma alól, és akkor kapcsolatba kerülve újra az élet forrásával, a mindenható Istennel, az éltető szeretet közvetítőjévé válik. – A nyelvünk, a beszédünk árulkodó jele annak, hogy ki az életünk Ura és irányítója. Nem szükségszerű, hogy a gonosz uralja az életünket.

3. *A háttér, az eredet határozza meg nemcsak a forrás vizét és a fa gyümölcsét, hanem az ember beszédét ugyanígy.* Két kérdés és egy világos kijelentés zárja le a levél tanítását, amely a tanítóknak és a gyülekezet minden tagjának szól. A természetből vett képek alapján feltett két kérdésre könnyű a választ megadni. Ahogy ugyanabból a forrásból nem jöhet egyszerre jó és rossz víz, ahogyan a fa a fajtájának megfelelő gyümölcsöt hoz, úgy ez a törvényszerűség érvényes az ember esetében is. A nyelv beszédét az az ember határozza meg, aki vagy az Úr Jézusnak vagy az ellenségnek a szolgálatában áll. – A mi beszédünket ki határozza meg? A mi nyelvünk kinek a szolgálatában áll?

6. A FÖLDI ÉS MENNYEI BÖLCSESSÉG JAK 3,13–18

A szöveg:

(13) Τίς σοφός καὶ ἐπιστήμων ἐν ὑμῖν; δεῖξάτω ἐκ τῆς καλῆς ἀναστροφῆς τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν πρᾶτῃ σοφίας. (14) εἰ δὲ ζῆλον πικρὸν ἔχετε καὶ ἐριθείαν ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν, μὴ κατακαυχᾶσθε καὶ ψεύδεσθε κατὰ τῆς ἀληθείας. (15) οὐκ ἔστιν αὕτη ἡ σοφία ἄνωθεν κατερχομένη, ἀλλὰ ἐπίγειος, ψυχικὴ, δαιμονιώδης· (16) ὅπου γὰρ ζῆλος καὶ ἐριθεία, ἐκεῖ ἀκαταστασία καὶ πᾶν φαῦλον πρᾶγμα. (17) ἡ δὲ ἄνωθεν σοφία πρῶτον μὲν ἀγνή ἐστιν, ἔπειτα εἰρηνικὴ, ἐπιεικὴς, εὐπειθής, μεστή ἐλέους καὶ καρπῶν ἀγαθῶν, ἀδιάκριτος, ἀνυπόκριτος· (18) καρπὸς δὲ δικαιοσύνης ἐν εἰρήνῃ σπείρεται τοῖς ποιοῦσιν εἰρήνην.

A fordítás:

(13) Kicsoda bölcs és értelmes közöttetek? Mutassa meg a helyes életformájából bölcs szelídséggel véghezvitt tetteit. (14) Ha pedig keserű irigység és önzés van a szívetekben, ne dicsekedjete és ne hazudozzatok az igazsággal szemben. (15) Ez nem az a bölcsesség, amely felülről jön, hanem földi, érzéki és ördögi. (16) Mert ahol irigység van és önzés, ott zűrzavar van és mindenféle gonosz tett. (17) A felülről való bölcsesség először is tiszta, azután békeszerető, méltányos, engedelkeny, irgalommal és jó gyümölcsökkel teljes, nem részrehajló, nem képmutató. (18) Az igazság gyümölcse pedig békességben vettetik el azoknak, akik békességet teremtenek.

Szövegelemzés

A 13–18. verseket tartalmazó egység a hatodik szakasz a beszédek sorában, amely a hamis és igaz bölcsesség kérdésével foglalkozik. Egy szép párhuzam olvasható Heliodorus: Aethiopica III 16 soraiban.²⁴⁶ Az előző szakasszal inkább csak szóösszecsengetés alapján van kapcsolata (a πικρὸν a 3,11-ben és a 3,14-ben). A tartalma alapján a 3,13 és a 4,12 tekinthető egy összefüggő egységnek.²⁴⁷ A 3,13–17 teljesen egységes kis szakasz. Aki bölcs akar lenni és maradni, annak nem szabad önteltségről árulkodó vitát, sőt veszekedést folytatni. Ha mégis ezt teszi, akkor az annak a jele, hogy nincs meg benne

²⁴⁶ WINDISCH, H. – PREISKER, H., 25.

²⁴⁷ DIBELIUS, M. – GREEVEN, H., 191.

a felülről való bölcsesség, amely békeségteremtő. A szakasz üzenete nem szűkíthető le csupán a tanításra, mint ahogyan a 3,1–12 intelmei is már a 3,3-tól nem csupán a tanítókra vonatkoznak, hanem egyetemes érvényűek, mindenkinek szólnak. A 18. vers viszont egy izolált mondat, amelynek az eredete bizonytalan. Jelentéstartalma alapján kapcsolódik az előző versekhez, megerősítve a felülről való bölcsesség jelentőségét. Az előző perikópával való kapcsolata tekintetében nem egységes az írásmagyarázók álláspontja. Van, aki szerint az előző perikópában felvetett téma folytatásáról van szó.²⁴⁸ Nem egyszerűen csupán szóösszecsengetés alapján való kapcsolat van a két részlet között.²⁴⁹ Nyilván a kétféle álláspont mindegyike mellett vannak érvek és ellenérvek. Teljes bizonyossággal nem is dönthető el, hogy melyik álláspont a vitán felüli módon érvényes és helyes. Ez azonban a 3,13–17 verseket tartalmazó kis szakasz értelmezése szempontjából nem is döntő. Sokkal fontosabb, hogy annak speciális üzenetére figyeljünk.

13. v. • Τίς σοφός καὶ ἐπιστήμων ἐν ὑμῖν... Kicsoda bölcs és értelmes közöttetek? Retorikai kérdés, és a kérdésre adott válaszból válik nyilvánvalóvá, hogy ki az. A *diatribé* stílusának érvényesítéséről van itt szó, amely kedveli a retorikai kérdések alkalmazását. Ilyen szerkesztési formával különben találkozunk a LXX-ban is (5Móz 20,5–8; Zsolt 24,3k.; Ézs 50,10). Az ἐπιστήμων „hozzáértő”, „szakértő”, „képzett”, „tanult”, „jártas”.²⁵⁰ Csak itt fordul elő az Újszövetségben. A σοφός mellett szinte annak a szinonimája. Az Ószövetségben viszont a σοφός és az ἐπιστήμων együtt fordul elő több helyen (5Móz 1,13.15; 4,6). A feltett kérdésre várt válasz körülményes. Két gondolatot kapcsol össze. Az első a tény, a tett. A jó, a helyes életforma, annak megmutatkozása a megfelelő válasz. δεῖξάτω ἐκ τῆς καλῆς ἀναστροφῆς (vö. 1Pt 2,12). A καλὴ ἀναστροφή „a jó, a helyes életmód” az apostoli levelek tanításában folyamatosan követelményként hangsúlyos (Gal 5,13kk; Ef 4,14–27; 1Pt 1,15; 3,1; 1Tim 4,12). A helyes életformához kapcsolja itt a szerző az ἐν πραΰτητι σοφίας-t „a bölcs szelídséget”, vagyis a megfelelő érzületet. Az ember bensője, szelíd lelkülete a háttere a helyes tettekben megnyilvánuló életformának. A Szentlélek által Krisztus megváltó tette alapján a mindenható Istennel való közösség válik valósággá az által, aki kikerült az ellenség hatása alól. A tettek, amelyek a megszelídített ember életformájában nyilvánulnak meg, Isten jelenlétének a bizonyosságai. A bölcs, a képzett, szakértő, értelmes ember az életformája, a tettei által – amely mö-

248 BARCLAY, W., 92.

249 SCHRAGE, W., 41.

250 VARGA Zs. J., 361

gött a Lélek által meghatározott érzület van – megtapasztalható módon adja jelét bölcsességének. A tettek, a szelíd lelkület az, ami megfelelő választ jelent a feltett kérdésre.

14. ν. • εἰ δὲ után néhány szövegben ἄρα bővítmény olvasható. Mellőzendő. ζῆλον πικρὸν „keserű irigység”. A ζῆλος jelentésének egyik árnyalata az „irigység”, amelyet a πικρὸς erősít meg. Csak itt fordul elő ebben az értelemben. Az ἐριθεία „önzés”. A ζῆλος καὶ ἐριθεία „irigység és önzés”, illetve „féltékenység”. A κατακαυχᾶσθε helyett néhány szöveg καυχᾶσθε formát tartalmaz, mellőzendő variáns. Az egész mondat a szív negatív tartalmának kifejezésétől óv, amely az igazság ellen, az igazsággal szemben nyilvánul meg. A keserű irigység és önzés kötekedő, a hazugság és dicsekvés harcol, vitatkozik, küzd a ψυχικόν, igazság ellen. Ne dicsekedjete az igazság ellen. Jakab hangsúlyosabbá teszi a tiltását a két ige használatával: „ne dicsekedjete és ne hazudjate az igazság ellen.”

15. ν. • οὐκ ἔστιν αὕτη ἡ σοφία ἄνωθεν κατερχομένη, ἀλλὰ ἐπίγειος, ψυχική, δαιμονιώδης. A ritkán előforduló konjugáció perifrastika használatával teszi hangsúlyosabbá a levél azt, hogy nem felülről jön az a bölcsesség, amelynek önzés és irigység a motivációja. Istenhez nincs semmi köze. Az itt említett három jelző az elsőtől, a földi meghatározástól eljut a démoni meghatározásig. A kettő között szerepel az érzéki. Feltűnő, hogy nem a „természeti”, illetve „testi” fogalmat használja. Az utóbbi évek kutatásai alapján nagy valószínűség szerint a fogalom a hellenista misztériumvallásokból ered. A ψυχικός ellentéte ebben az értelemben a πνευματικός-nak, mint ahogyan a Júd 19 alapján is világos. Jakab a gnosztikusok ellen küzd, a szektás tévtanításokat követők ellen, mint amilyenek a valentiniánusok.

Exkursus: Valentiniánusok. Valentinus követőiről van szó. Valentinus a gnosztikusokhoz tartozik, mint ahogyan Simon mágus, Menander, Kerinthus, Markion, Mani. Krisztust és az ember Jézust élesen elválasztja egymástól. Szerinte Jézus teste e világból származott, a keresztre feszítés alkalmával azonban elvált tőle. Mások szerint Jézusnak látszatteste volt. Valentinus álláspontja szerint is a test, az anyag a rossz, azonban ha bűnt követ el, a lélek attól érintetlen, tiszta marad. A megváltás szerinte is a testtől, a testből való megszabadítást jelenti. Valentinus Alexandriából érkezett Rómába, tanítását ott igyekezett terjeszteni. Ő az Ószövetséget nem veti el, mint Markion, hanem allegorikusan magyarázza. Három réteget különböztet meg benne. 1.) Azok, amelyeket Isten sugalmazott. 2.) Azok tartoznak a második réteghez, amelyeket Mózes a nép keményszívűsége miatt írt. 3.) A vének hagyományai. Az apostolok Jé-

zus hagyományát közvetítik szerinte, amely szájhagyományként terjedt nemzedékről nemzedékre az egyházban. Az *igazi tudás* azonban nem az egyházban található, hanem a *valentiniánusok titkos hagyományában*. Az egyház és a Lélek között szoros kapcsolat van. A *Pneuma* szerinte a kezdettől fogva létező, önmozgó valóság, összellelem, és minden földi valóság ennek hasonmása. A Szentlelket megkülönbözteti a *Pneumának* nevezett összellemtől.²⁵¹ Valentinus is a gnózis szellemi irányának egy speciális formáját képviseli.

A gnózis eredete homályos, bizonytalan. Sok jel mutat arra, hogy a szír Palesztina területén kell keresnünk az eredetét. Nem sokkal a kereszténység előtt vagy éppen abban a korban, de tőle függetlenül. Sok más mellett zsidó elemeket tartalmaz. Népi vallásos mozgalom, sajátos világszemlélet jellemzi. A világ és a test a gnózis felfogása szerint rossz és megvetendő. Az embernek el kell különülnie tőle és küzdeni kell ellene szigorú aszkézissel. Ugyanakkor azonban ebből a világszemléletből egy teljesen különös etikai magatartás is érvényesült, történetesen az a nézet, hogy a világnak oda kell adni azt, ami a világé. Ez ugyanis az igazi megvilágosodott ember bensőjét nem érinti. Így a teljes szabadosság jegyében érvényesülő etika alapját jelenti ez a koncepció. A gnózis követői kis testvéri körben gyülekeztek össze és gyakorolták kegyességüket. A *kultusz formái* mindig különbözőek voltak. Hallunk például kereszteleési gyakorlatokról, sakramentális étkezési időpontokról. A gnosztikusok fent említett képviselői között is vannak különbségek tanításaikban és gyakorlatukban. Az ismeretlen Isten az ősatya, az ő Fia a logosz. Vele szemben áll Démiurgosz. Démiurgosz a megtevesztő, az eltévelyítő, a földi világ uralkodója. Az egyház egyik fontos feladata a tévtanítások elleni küzdelem az egyház születése óta.

A földi, az ember pszichéjéből eredő bölcsesség eredete alapján csak az lehet, amit az Istentől elszakadt, az ellenség uralma alá került ember határoz meg, vagyis démoni. A δαιμονιώδης „gonosz szellemtől eredő”. Az ellenség jellegzetességét teszi nyilvánvalóvá (ördögi). Az Újszövetségben csak itt fordul elő ez a kifejezés.²⁵²

16. v. • Ez a vers igazolja az előző megállapításait: ὅπου γὰρ ζῆλος καὶ ἐριθεία... Az ἐριθεία helyett néhány szöveg ἔρις-t hoz. Az ἔρις „viszálykodás”, „veszekedés”. Az ἐριθεία „önzés”. A ζῆλος καὶ ἐριθεία „irigység

251 VANYÓ László: Az ókeresztény egyház irodalma. I. kötet, Bp., Szent István Társulat, 1988

252 VARGA Zs. J., 189.

és önzés”. Végző soron ez minden rossz, minden baj gyökere. ἐκεῖ ἀκαταστασία καὶ πᾶν φαῦλον πρᾶγμα. Néhány szöveg az ἐκεῖ után καὶ kötőszóval bővíti a szöveget. Mellőztem ezt a javaslatot. Az ἀκαταστασία „zavargás”, „rendetlenség”, „zűrzavar”, „rendezetlenség”. Feszültséget idéző elő a gyülekezetben ez a jelenség. A πᾶν φαῦλον πρᾶγμα „bármiféle”, illetve „mindenféle gonosz dolog” vagy tett. Ahol a gnosztikus tévtanítás bármely formája, illetve a különböző filozófiai irányzatok képviselői megjelennek, veszélyeztetik a gyülekezeteket. Jakab már konkrét eseteket ismerhetett. Simon mágusról az ApCsel 8 is tudósít. A levél ezek ellen védi tanításával a gyülekezeteket.

17. v. • A démoni jelenséggel szemben megvilágítja ugyanúgy konkrétumra hivatkozva a felülről való bölcsesség ismertetőjegyeit. Ugyanazt a beszédmódot alkalmazza, amit az előző esetben. A felsoroláshoz semmiféle magyarázatot nem fűz. ἡ δὲ ἄνωθεν σοφία πρῶτον μὲν ἀγνή. A „felülről” a mennyei világra, illetve annak mindenható Urára utal, kerülve a megnevezését. Az ἄνωθεν kifejezés ugyanis az ἄνω adverbiumból, névelővel ellátva: τὰ ἄνω az odafenti (mennyei) dolgok, vö. Jn 8,23. A mennyei világ, illetve annak Urától való ajándék az a bölcsesség, amely az által válik meg tapasztalhatóvá, aki ővele van közösségben, az ő hatása alatt van. Ez a bölcsesség először is ἀγνή „tisztá”, mivel Jézus által a gonosz bűn cselekvésére való kényszerítő erejétől szabad. Hit által válik szabaddá az ember a bűntől (Jn 8,30–36). ἔπειτα εἰρηνικὴ „azután békés”, „békességet ad”. A nyugtalan emberi szívet lecsendesíti, a zűrzavart megszünteti. ἐπιεικής „szelíd”, „türelmes”, „méltányos”, „elnéző”, „alkalmazkodó”. Azt jelenti ez, hogy nem a törvény betűjének, hanem a törvény lényegének a szellemében jár el, azt érvényesíti a másik emberhez való viszonyában. εὐπειθής „szavahihető”, „megbízható”, „meggyőző”, „hitelt érdemlő”, „engedékeny”, „engedelmes”. Ez utóbbi három meghatározás az irgalmas Isten jelenlétének megmutatkozását szemlélteti Krisztus követői által az életben. Mind a három fogalomnak a fordítás csak egy jelentését adhatja vissza, azonban célszerű figyelembe venni és a magyarázatban kifejtetni az eredeti szöveg jelentésének az árnyalatait is. μεστὴ ἐλέους καὶ καρπῶν ἀγαθῶν. Ez a két meghatározás összetartozik. Az irgalmassággal és jó gyümölcsökkel teljes meghatározás Krisztus követőinek a mennyei Atya feltétel nélküli kegyelmének a megnyilvánulását szemlélteti. A szükségben lévő emberhez fordulásról van szó azzal a jó tettel, amelyre annak az adott helyzetében szüksége van. A mindenható Isten Krisztus által azt a lehetőséget teremtette meg a halálos veszedelemben lévő világnak irgalmából, amely a gyökeres, a teljes megoldást jelenti számára. Krisztus követőinek az irgalma az a jó tett, amely praktikus segítséget jelent

annak, aki bajban van. Az irgalom nem csupán együttérzést jelent, hanem a szükséges jó tetteket. Az ἀδιάκριτος után a szövegek közül néhány későbbi a καὶ kötőszót illeszti be. Itt azonban jobb a szövegek többségében olvasható aszündetonnal való kapcsolat. Az ἀδιάκριτος, ἀνυπόκριτος „nem kételkedő, nem képmutató”. Az ἀδιάκριτος jelentésének elemzésével részletesen foglalkozik az egyik írásmagyarázat.²⁵³ Jakab levelének a korábbi részleteire való tekintettel itt a „nem kételkedő” jelentés mellett célszerű dönteni. Ignatiusnál néhány helyen a „rendíthetetlen” a fogalom fordítása. Az ἀνυπόκριτος jelentése vitán felüli: „nem színlelt”, „képmutatás nélküli”, „nem képmutató”. Szerintem a két fogalom szoros kapcsolata is a „nem kételkedő”, „nem képmutató” fordítást erősíti meg. A felülről való bölcsesség megnyilvánulását jelenti az, hogy nem kételkedő, nem bizonytalan a Krisztusba vetett hitében, másrészt ezt őszintén teszi, tehát nem képmutató.

18. v. • καὶ ὁπὸς δὲ δικαιοσύνης... Indokolt az, hogy ezt a verset az írásmagyarázók közül némelyek az előtte lévő részlettől függetlennek tartják.²⁵⁴ Kétségtelen, hogy ez a megállapítás lényegét tekintve az Ószövetségben és az Újszövetségben is előfordul számtalan helyen (Péld 11,30; 13,2; Dán 6,12; Fil 1,11; Zsid 12,11). A Példabeszédek könyvében az igazság gyümölcséből élet fája születik. A Jakab levelében lévő kép az εἰρήνη-hez kapcsolódik duplán. Békességben történik az igazság gyümölcsének elvetése a békesség teremtői által. A békesség, amely Krisztus megváltó munkájának a következménye a világ és benne minden ember számára megigazító munkája által, a békesség részesévé teszi azokat, akik élnek vele. A Krisztus megigazító tette, gyümölcse a békesség teremtésére hívja el követőit. A békességteremtés kettős relációban történik. Egyrészt Isten és ember, másrészt ember és ember kapcsolót jellemzi. A megigazítás gyümölcse áldást jelent mindenképpen azoknak, akik a béketeremtés munkáját vállalják és végzik.

Tartalmi összefoglalás

A földi és mennyei bölcsesség meghatározása ennek a rövid perikópának a témája. A szakasz egységes, csupán a 18. vers tekinthető úgy, mint amely eredetileg különálló, önálló, ettől a szövegtől független, de ennek üzenetét is megerősítő logion.

253 DIBELIUS, M. – GREEVEN, H., 197k.

254 DIBELIUS, M. – GREEVEN, H., 198.

A 13. vers kérdéssel kezdődik. Kérdés veti fel a perikópa témáját oly módon, hogy a helyes felelet megadására való gondolkodásra indít. A bölcsesség hiányáról úgy szól, hogy közli a hiány jellemzését, és annak következményét a 14–16. versekben. Ezt követi a felülről való bölcsesség jellemzése a 17. versben. A 18. vers pedig a békesség fogalmához kapcsolódva, általános értelemben erősíti meg ennek a szakasznak is az üzenetét.

A perikópa a levél előző részletéhez nem csupán formálisan, szóösszecsengés alapján kapcsolódik (lásd a 11. és 14. vers fogalmát), hanem annak tartalmát egészíti ki. Hangsúlyozza azt a fontos követelményt, amit az előzők során már felvetett. Ez pedig az, ami a tanítókkal szemben Izráelben szigorú követelmény volt: a *bölcsességet* (vö. 5Móz 1,13; Mt 23,34).²⁵⁵ A bölcsességet, bár elsősorban és fokozott mértékben a tanítók esetében való követelménynek tekinti a levél írója, azonban igényét kiterjeszti a gyülekezetek minden tagjára. Fontos ez különösen a tévtanítók, a tévtanítás felismerése szempontjából a gyülekezeti tagok esetében is. A gnosztikusok veszélyeztetik a gyülekezeteket. A gnosztikus tévtanítás hangsúlyozza, ahogyan az a valentiniánusok esetében is nyilvánvaló, hogy tanításuk „fentről” való. Annak következménye azonban éppen az ellenkezőjét bizonyítja. Ezek már az apostoli korban, de utána is folyamatosan veszélyeztették a gyülekezetek életét.²⁵⁶

Kérdés vezeti be tehát a következő részlet témáját, amely gyakori az ókori tanításban, így nem mellőzendő ez, sőt követendő ma is, ugyanis személyesség teszi kinek-kinek a témát, másrészt gondolkodásra indítja azokat, akiket megszólított. A kérdés felvetésével bevezetett témára *nem szavakkal, hanem a helyes életformában megmutatkozó tettekkel lehet helyesen, a kívánt módon válaszolni. Mutassa meg a jó, helyes életformája alapján!* Jakab levele, ahogyan a hit esetében is tetteket kívánt annak jelzésére, hogy az nemcsak üres frázis, hanem valódi, igaz, úgy a *bölcsesség, az értelem* esetében is ezt kéri, ezt kívánja. *Mutassa meg!* Nem szavakat, hanem a bölcsesség, az értelem megmutatkozását jelentő tetteket vár. *A tettek, az ember életfolytatása minősíti az embert.* A gnosztikusok tanítása szerint a „fenti” bölcsességgel csak azok rendelkeznek, akik hozzájuk tartoznak. Ők biztosítják az Istennel való közösséget, aki viszont nem azonos az Ószövetség Istenével. Jakab apostol nincs egyedül a küzdelemben ellenük, ezt teszi Pál apostol is leveleiben (Tit 1,16), de Júdás szintén (Júd 12.16). Azokról van szó, akik szavaikkal ugyan vallják, hogy ismerik Istent, azonban cselekedeteik, életformájuk alapján az mutatkozik meg, hogy semmi közük nincs hozzá. Olyanok, mint a képmu-

255 SCHRAGE, W., 41.

256 HAUCK, F., 24.

tató farizeusok és írástudók, velük szemben Jézus méltán hirdet ítéletet (Mt 23). Isten valódi ismerete és a helyes életforma között szoros kapcsolat van. Az Istennel való igazi közösség tettekben, helyes életformában mutatkozik meg. Isten, aki Jézus által testben jelent meg, ezzel megteremtette minden ember számára azt a lehetőséget, hogy vele közösségben legyen, és ez tettekben mutatkozzék meg. Az a bölcsesség, amely felülről való, a mindennapi élet folytatásában nyilvánvaló, megtapasztalható. A fenti bölcsesség tehát, ha valóban az, lent, a földi körülmények között az egyedül bölcs Istennel Krisztus által közösségben lévő egyház tagjai által valósággá válik szelídséggel, a Szentlélek ereje által. Jakab levele józanító módon hangsúlyozza, hogy Isten igénye minden esetben az, hogy a vele való közösség neki tetsző életformában folytatódjék, illetve látható legyen. Nem hivalkodó módon történik ez, hanem kellő alázattal párosul. Az, aki Krisztus által közösségben van azzal az Istennel, aki jó, tudja, hogy az ő kegyelmének köszönheti azt, hogy szabaddá lett a gonosz hatásától. A jó Isten jogos elvárása, hogy Krisztus követőitől jó tetteket vár. A jó tettek annak hitelesítő jelei, hogy a felülről való bölcsességgel vannak közösségben és az Úr irányítását követik. Jézus tanítása ezt a bensőséges közösséget úgy határozza meg, hogy a jóvá tett fa terem jó gyümölcsöt. A gyümölcs, a termés, kép nélkül szólva a tettek, a cselekedetek teszik felismerhetővé azt, hogy ki rendelkezik a felülről való bölcsességgel. (13. v.)

A következő részlet azt világítja meg, hogy ha a jó tettek helyett keserű irigység és önzés jellemzi az ember életét, akkor semmi köze nincs a felülről való bölcsességhez. A feltételes mondat önvizsgálatra indítja a gyülekezetek tagjait. Az irigység és önzés a szeretet és jóság ellentéte. Az irigység jelzője jogosan keserű. Ha ez tölti be az ember szívét, az megrontja az Istennel való kapcsolatát és az emberekhez való viszonyát (2Tim 2,23; 1Tim 6,4), de megmérgezi a saját maga életét is. A keserű irigység és önzés arra a szívre is hat, amelyből ered, amelyben jelen van. Ahol ez a jellemző a gyülekezetben, ott az igazság emlegetése hazugság, nincs helye az emlegetésének, a felülről való bölcsességről való beszédnek. A keserű irigység és önzés egészen másról szól. Ez földi, érzéki és ördögi.²⁵⁷ Földi, és földhöz tapadó, csak lefele néző, csak a földdel, a földi dolgokkal számol, csak a földi dolgokra orientálódik.²⁵⁸ Pál apostol óv azoktól, akik csak a földi dolgokkal törődnek. Úgy jellemzi őket, hogy istenük a hasuk, és nem hallgatja el azt sem, hogy ennek az életmódnak végzetes a következménye (Fil 3,19). Egyáltalán nem Lélektől

257 Hermas mandata XI,11.17

258 SCHRAGE, W., 42.

való, hanem érzéki. A természeti ember határozza meg (Júd 19; 1Kor 2,13.14; 15,44). Nem Istentől való, hanem Isten ellenségétől, tehát démoni.²⁵⁹ A levél röviden, egyetlen fogalommal határozza meg azt a lényeges különbséget, ami a fentről való bölcsesség és a megromlott emberi természetből eredő között van. A valóságról szól, a tényt közli. Azt teszi világossá, hogy az ember, minden ember a maga természeti adottságai alapján annak a hatása alatt van, aki Istentől, a „fentitől” elszakította, és a lent lévő határozza meg, vagyis démoni hatás alatt lévő minden megnyilvánulása. Erről van itt szó, konkrétan megnevezve a „fenti” és „lenti” fogalmakat. Istentől való elszakadása az ember démoni hatás alá kerülését jelenti. Praktikus, gyakorlati következménye ennek világos. A démoni bölcsesség az emberi élet megrontója. Ez nemcsak a gyülekezeti életben nyilvánul meg, hanem a világ minden területén, ahol az ember éli az életét. A gonosz hatása érvényesül általa az életben. Zűrzavar, rendezetlen viszonyok, gonosz tettek sorozata a következménye annak, ahol a földi, az érzéki, a démoni erő az élet menetét meghatározó erő akár az egyházban, akár a világ színterén történik. (14–16. v.)

A *felülről való bölcsesség* jellemzésével mutatja meg azt a különbséget, ami nyilvánvalóvá teszi, hogy Isten ereje döntően megváltoztatja a bűn miatt megromlott ember életét. *Éles* az ellentét a démoni és az Istentől való erő, a földi és a mennyei bölcsességnek az emberi életben megmutatkozó jelenléte, érvényesülése között. A *felülről való bölcsesség* először is *tiszta*. Annak következménye ez, hogy Jézus vére, vagyis az ő áldozata megtisztít minden bűntől (1Jn 1,7b). Minden embernek szóló áldozata alapján bűnbocsánata (1Jn 2,2) a tiszta élet folytatására teremtett lehetőség. Ennek alapján kerülhet a bűnös ember közösségbe a szent Istennel. A bűn miatt megromlott kapcsolat rendezése alapján békességünk van Istennel (Róm 5,1), békességünk van önmagunkkal, a gyülekezet tagjaival, sőt békességet munkálóvá, béke teremtetőivé válunk (Mt 5,9; 2Kor 5,20). A békesség nem csupán a háború, a harc megszüntetése, bár ez is rendkívül fontos, hanem már a veszekedés, a viszály felszámolását, megszüntetését is jelenti. Rendezett, barátságos kapcsolatot egymással, az egymás iránti figyelmesség, készséges segítségnyújtás biztosítását (Róm 12,18; Fil 4,5).²⁶⁰ *Méltányos, engedelkeny* a következő felismerhető megnyilvánulása a „fenti” bölcsességnek. Nem a törvény betűje, hanem annak szelleme válik megtapasztalhatóvá általa. Annak szellemében érez, szól és tesz azok körében, akik körében él, úgy, ahogyan Jézus az irgalmas samaritánus példázatával tanít arra (Lk 10,25–37). A jó történik általa úgy, ahogy

259 Herm. mandata II,3

260 SCHRAGE, W., 43.

egy-egy adott helyzetben arra szükség van. – János apostol útmutatása válik megtapasztalhatóvá ily módon, a szeretet nem csupán szóval, hanem cselekedetekkel való érvényesülése (1Jn 3,16–18). *Nem részrehajló, hanem pártatlan.* A részrehajlás a családban és minden közösségben a békétlenség alapja, megrontja azoknak az egymáshoz való viszonyát, akik körében észlelhető. A tárgyilagosság, az igazságosság követéséről szól ez a meghatározás, amely a békés együttélés nélkülözhetetlen követelménye. *Nem képmutató.* Nem egy felvett póz, ami a rideg valóságot eltakarja (1Pt 1,22).²⁶¹ Öszintéségről van ebben az esetben szó. Jézus folyamatosan küzdött a képmutatás ellen. A képmutatás az ember önáltatása, ön maga és mások becsapása, álarc mögé rejtése a valóságnak Istennel és az emberekkel való kapcsolatát illetően. Az a sorozat, amely a felülről való, a Mindenhatótól való bölcsességet jellemzi, olyan tükör, amely mindenki számára megmutatja, hogy kihez tartozik, mi az, ami általa megnyilvánul. – A gnosztikusokkal szemben mindenféle erkölcstelenség megtagadásáról, elvetéséről van szó.²⁶² A felülről való bölcsesség szabaddá tesz az Isten és a világ közti ingadozástól, a *szeretet* megnyilvánulása ez voltaképpen különböző módon. (17. v.)

A felülről való bölcsességről szóló tanítást összegezve zárja le a békeség fogalmához kapcsolódva ez a vers, amely az írásmagyarázók általános véleménye szerint önálló logionként élt a gyülekezetek körében. Az igazság gyümölcse Krisztus megigazító munkája. Ő az, aki azt, aki nem igaz, megigazította, helyrehozta ezzel Isten és az ember megromlott kapcsolatát, így békeség jött létre, illetve annak lehetősége Isten és a világ között. Ez a béke-teremtés valósul meg azok által, akik megigazultak (vö. Ézs 32,17), a felülről való bölcsesség jeleként. (18. v.)

MEDITÁCIÓ

A tettek beszélnek

Nem mindenki, aki azt mondja Uram! Uram!, megy be a mennyek országába, hanem aki cselekszi az én mennyei Atyám akaratát (Mt 7,31). Jézus figyelmeztetése arra eszméltet, hogy az Istennel való közösség az Atya akaratának *cselekvésében* mutatkozik meg. Jakab levelének az útmutatása tökéletes összhangban van ezzel. Harcol a korabeli egyik veszélyes tévtanítás

261 BARCLAY, W., 98.

262 HAUCK, F., 25.

ellen, amely szerint annak az embernek, aki az ő tanításuk szerint megvilágosodott, mindegy, hogy hogyan él. Szerintük az ember lelkére nincs annak semmi hatása. Jakab levele Jézus tanításának szellemében óvja ettől a tévtanítástól, az etikai nihilizmustól a gyülekezetek tagjait. Amivel csordultig van a szív, azt szólja a száj (Mt 12,34). Ahogyan a jó fa gyümölcséről ismerhető fel (Mt 7,17), úgy az ember cselekedeteiről, életfolytatásáról. A tettek alapján válik világossá, hogy kiben mi lakik, helyesebben, kiben ki lakik, ki az, aki meghatározza az életét.

A kétféle tettek sorozata által, a tények alapján dönthető el, hogy ki az, akinek fenti, Istentől való bölcsessége van. Olyan tükröt állít a levél olvasói elé, amelynek alapján a döntés nem nehéz, de szükséges ahhoz, hogy a tévtanítás áldozatává ne váljék senki. Feltételes mondat alapján ismerteti meg az ember életében megnyilvánuló tettek sorozatát. Az ismertetés alapján azonban világos a következtetése, ennek szellemében lehet és kell a jó döntést meghozni.

1. *Ha keserű irigység és önzés nyilvánul meg az életetekben, az lehet a fenti bölcsesség jele?* Lehet ennek köze ahhoz, aki jó és jót akar? Hát nem arról van-e szó ebben az esetben, ami nagyon messze visz vissza az időben, egészen a történelem előtti korig, a kezdet kezdetéig, a testvérgyilkosságig. Az irigység volt elindítója annak az eseménynek, amely végül a testvér meggyilkolásáig vezetett. Az irigység jelzője jogosan a „keserű”. Keserű az irigység azért, mert megkeseríti mindenkinek az életét, családnak, munkatársaknak, akik körében tapasztalhatóvá válik. Keserű azonban azért is, mert megkeseríti annak az életét is, akinek a szívében lakik, mert újra meg újra gonosz tettekre ösztönzi, ami a saját életét is megmérgezi. A keserű irigység önzésre indít, csak önmaga fontos, és minél inkább csak a maga hasznát és javát keresi, végül annál keserűbbé válik, mert annak következtében már mindenkit elveszített. A keserű irigységre érvényes ez a meghatározás: *földi, érzéki, ördögi*. Attól ered, aki az ember földi életének a megrontója. A hatása alá került ember csak lefelé tekint érzéki módon, zűrzavart támaszt. Ennek hatása alatt mindenféle gonosz tettek születnek. – Vizsgáljuk meg: mit mondanak rólunk a tetteink? Ne áltassuk magunkat, nézzünk szembe a valósággal! A keserű irigység ördögi, minden gonoszra képes, zűrzavart támaszt, emberek gyilkosságát, és végül azokat is elpusztítja, akik a gonosz eszközeivé lettek.

2. *A felülről való bölcsesség megnyilvánulásának tettei ezzel ellentétben összhangban vannak azzal, aki fent van, a mindenható Istennel. Tőle jön minden jó adomány és minden tökéletes ajándék. Ez a tisztaság és békesség.* Jézus bűnbocsánata által való ajándék. Ez az ember életének *harmonikus* voltát jelenti a Mindenhatóval, aki fent van, szent, tiszta és kiemelte az embert a szentségtelen, bűnös, vagyis hitetlen, az ellenség hatása alatt lévő helyzeté-

ből. A Mindenhatóval való közösségből eredően *rendezetté* válik az emberekkel való kapcsolata is. Méltányos, vagyis nem a törvény betűje, hanem a szelleme szerint jár el a másik emberrel szemben, figyelembe veszi annak a helyzetét. Engedékeny, nem ragaszkodik a maga valós vagy éppen vélt igazságához, hanem kész a párbeszédre és annak eredményeként a megbocsátásra is, ha arra van szükség. Irgalommal, könyörületesen fordul oda azokhoz, akik segítséget látnak, segítségre van szükségük. Pártatlan, mindenki esetében az igazság érvényesítője. Nem kételkedő és nem képmutató. Nem más az ember háta mögött, mint amilyen szemtől szembe. Egyszóval emberséges, és a fenti, az Istentől elnyert bölcsesség érvényesítője, Isten szeretetének a megjelenítője. A minden ember javát szolgáló tettek minősítik azt, aki által valósággá válnak. Ezek a tettek válnak valósággá általunk? Ezek akkor válnak valósággá, ha fentről való bölcsesség, a Szentlélek vezetését követjük. Ezt kérjük el naponként.

3. A békesség teremtmői további áldás részeseivé válnak. A gyümölcs tovább gyümölcsozik annak az Úrnak munkája nyomán, aki személyét elrejtí ugyan még ebben a világkorszakban, de tettei alapján felismerhető. Ő az igazság, aki a bűnöst igazzá teszi, megbékéltette a világot a szent Istennel, és úgy végzi munkáját, hogy az a teljes harmónia, a tökéletes béke korszakának megvalósításához vezet.

7. Az ellenségeskedés háttere és a szabadulás lehetősége Jak 4,1–10

A szöveg:

(1) Πόθεν πόλεμοι καὶ πόθεν μάχαι ἐν ὑμῖν; οὐκ ἐντεῦθεν, ἐκ τῶν ἡδονῶν ὑμῶν τῶν στρατευομένων ἐν τοῖς μέλεσιν ὑμῶν; (2) ἐπιθυμεῖτε, καὶ οὐκ ἔχετε· φονεύετε καὶ ζηλοῦτε, καὶ οὐ δύνασθε ἐπιτυχεῖν· μάχεσθε καὶ πολεμεῖτε. οὐκ ἔχετε διὰ τὸ μὴ αἰτεῖσθαι ὑμᾶς· (3) αἰτεῖτε καὶ οὐ λαμβάνετε, διότι κακῶς αἰτεῖσθε, ἵνα ἐν ταῖς ἡδοναῖς ὑμῶν δαπανήσητε. (4) μοιχαλίδες, οὐκ οἴδατε ὅτι ἡ φιλία τοῦ κόσμου ἔχθρα τοῦ θεοῦ ἐστίν; ὅς ἐάν οὖν βουληθῇ φίλος εἶναι τοῦ κόσμου, ἔχθρὸς τοῦ θεοῦ καθίσταται. (5) ἢ δοκεῖτε ὅτι κενῶς ἡ γραφή λέγει, Πρὸς φθόνον ἐπιποθεῖ τὸ πνεῦμα ὃ κατῴκισεν ἐν ἡμῖν; (6) μείζονα δὲ δίδωσιν χάριν· διὸ λέγει, Ὁ θεὸς ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσιν χάριν.

(7) ὑποτάγητε οὖν τῷ θεῷ· ἀντίστητε δὲ τῷ διαβόλῳ, καὶ φεύξεται ἀφ’ ὑμῶν· (8) ἐγγίσατε τῷ θεῷ, καὶ ἐγγιεῖ ὑμῖν. καθαρίσατε χεῖρας, ἁμαρτωλοί, καὶ ἀγνίσατε καρδίας, δίψυχοι. (9) ταλαιπωρήσατε καὶ πενήθησατε καὶ κλαύσατε· ὁ γέλως ὑμῶν εἰς πένθος μετατραπήτω καὶ ἡ χαρὰ εἰς κατήφειαν. (10) ταπεινώθητε ἐνώπιον κυρίου, καὶ ὑψώσει ὑμᾶς.

A fordítás:

(1) Honnan vannak veszekedések és harcok közöttetek? Vajon nem a tagjaitokban dúló kívánságok idézik-e elő ezeket? (2) Kívántok valamit és nem kapjátok meg, ezért irigykedtek és féltékenykedtek, de nem tudtok célt érni, vitatkoztok és harcoltok, de nem kapjátok meg, mert nem kéritek. (3) Vagy ha kéritek is, nem kapjátok meg, mert rosszul kéritek azért, hogy élvezeteitekre tékozzoljátok el. (4) Parázna férfiak és asszonyok! Nem tudjátok, hogy a világgal való barátság ellenségeskedés Istennel? Ha tehát valaki a világ barátja akar lenni, Isten ellenségévé válik. (5) Vagy azt gondoljátok, hogy az Írás alaptalanul mondta: Féltékenyen kívánja magának azt a lelket, amely bennünk lakozik, (6) ad azonban nagyobb kegyelmet. Ezért mondja: „Isten a gőgösöknek ellenáll, de az alázatosoknak kegyelmet ad.” (7) Engedelmeskedjétek azért az Istennek, de az ördögnek álljatok ellen és elfut tőletek. (8) Közeledjétek az Istenhez és közeledni fog hozzátok. Tisztítsátok meg a kezeteket, ti bűnösök, és szenteljétek meg a szíveteket, ti kétszínűek. (9) Gyötrődjétek és szomorkodjatok és sírjatok, nevetésetek változzék szomorúságra, örömtől gyászra. (10) Alázzátok meg magatokat az Úr előtt, és ő felmagasztal majd titeket.

Szövegelemzés

Az új szakasz a gyülekezetben támadó feszültséggel foglalkozik úgy, hogy annak az okát, az eredetét igyekszik megvilágítani, és végül a szabadulás, a rendeződés lehetőségét is megvilágítja. Józanul számol azzal, hogy Krisztus követői körében is vannak, lehetnek veszekedések, viták és előfordulnak harcok. Krisztus gyülekezetének tagjai között is vannak nézeteltérések, látásbeli különbségek. A kérdés felvetése jogos, a kérdésre adott válasz reális, az útmutatás követendő.

1. ν • Πόθεν πόλεμοι καὶ πόθεν μάχαι ἐν ὑμῖν; Πόθεν; (vö. Jn 1,48; 2,9; Mt 13,27; Lk 1,43). Jakab a levél címzettjeihez fordul kérdésével. Nem a kívül lévők idézik elő ugyanis ebben az esetben a különböző harcokat, fe-

szültségeket. Nem is az ember bensőjében lévő óember és új ember harcáról van szó. A gyülekezeti tagjainak a különböző álláspontot képviselő, egymással szemben tanúsított türelmetlensége, értetlenkedése van a harcok háttérében, végső soron az öngazság, a szeretetlenség. A levél itt az előző rész 14–16. verseire utal vissza.²⁶³ Hasonló helyzet az ősegyház más gyülekezeteiben is előfordult (1Kor 1,11).²⁶⁴ A *πόλεμος* „harc, háború, viszály, veszekedés, széthúzás”. Gazdag a fogalom jelentése. Mivel Krisztus követőiről van szó, így a szituációra tekintettel a fogalom jelentésárnyalatai közül a „veszekedés” mellett döntöttem, bár a „széthúzás” sem tekinthető mellőzendőnek. Amit a fordítás nem tud megoldani, arra a magyarázatban van lehetőség. A *μάχη* „harc”, „viszály”, „ellenségeskedés”, „vita”, „civakodás”. Az Újszövetség irataiban ezenkívül háromszor fordul elő ez a fogalom (2Kor7,5; 2Tim 2,23; Tit 3,9). Mindenütt többes számban szerepel.²⁶⁵ A *μάχη* fogalma és a hozzá tartozó szavak soha nem pozitív értelemben szerepelnek az Újszövetségben.²⁶⁶ A fogalom jelentésárnyalatai közül ez esetben a „harc” mellett döntöttem, bár itt sem kizárható a fogalom többi jelentésárnyalata sem. Mindenesetre a szituációra való tekintettel kell a két fogalom jelentésárnyalatai közül a leginkább megfelelő mellett dönteni. Itt a gyülekezeti tagok egymáshoz való viszonyában jelentkező feszültségekről szól a levél írója, annak háttérét világítja meg. A *ἡδονή* „érzéki vágy”, „kívánság”, „élvezet”. A *ἡδονή* ahhoz az e világi körhöz tartozó fogalom, amely az istenellenes erők megjelenítését fejezi ki (Mt 13,22; Lk 8,14). A megromlott emberi természet, a test indulata. Az ember Istennel szemben álló ellensége igényének az élet területén való megvalósítása. A test, vagyis a bűn uralma alatt élő ember tagjai által érvényesül (vö. Róm 6,13.19; 7,5.23). Az Isten iránti hűség megszegéséről van szó ezáltal. Ez az Istennel szemben tanúsított ellenségeskedés sátáni eredetű. Az Újszövetség tanítása szerint minden rossz gyökere a kívánság. Az ősbűn háttérében is ez van (1Móz 3,1kk). „A bűnök, amelyek eluralkodnak bennünk, mint valami fegyveres csatlósok, folyton harcra uszítanak.”²⁶⁷ A Krisztus követői esetében is folyamatosan jelentkezik, ezért számolni kell vele (Róm 7,23). A Sátánnal szemben tanúsított ellenállásra van szükség ahhoz, hogy a kívánság, az érzéki vágy hatása alól kikerüljön az ember. Különben a *ἡδονή*

263 MUSSNER, F., 176.

264 DOBSCHÜTZ, E.: Die urchristlichen Gemeinden, 214kk.

265 BETZ, Otto: *μάχη* = Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament II. Bd. Hrsg. Horst Balz und Gerhard Schneider, Stuttgart, Kohlhammer, 1981, 981.

266 BAUERFEIND, Otto: *μάχομαι, μάχη ἁμάχος* = Kittel, G. IV. Bd., 533k.

267 KÁLVIN J., 276.

nemcsak Isten ellenségévé teszi az embert, hanem a másik ember ellenségévé is. Aki a hatása alatt van, annak nincs békessége, harcban áll másokkal is. Ezt szemlélteti Pál apostol a Galatákhoz írt levele 5. részének a 17. versével kezdődő részletében. Más szavakkal ugyan, de erről van szó a Róm 7,23-ban is. Az érzéki vágy, az önző kívánságok hatása alatt lévő embernek nincs békessége, állandó nyugtalanság jellemzi. „Nincs békességük a hitetleneknek (Ézs 57,20k.).²⁶⁸ A ἡδονή hatása alól való szabadulás útja egyedül a Jézus nevében elmondott, az Isten akaratával összhangban lévő imádság.

2. v. • ἐπιθυμεῖτε, καὶ οὐκ ἔχετε· φονεύετε καὶ ζηλοῦτε... A 2 és 3. vers először megemlíti a kívánság jelentkezését, majd ezután szól arról, hogy mi a következménye annak, ha nem sikerül a kívánság teljesülése. Megvilágítja azonban a kérés elutasításának az okát is. A szórendi változtatásokon kívül jelentős fogalmi változtatás Erasmusé. Szerinte a φονεύετε „gyilkoltok” helyett φθονεῖτε „irigykedtek” a helyes, az eredeti fogalom. Erasmus szerint szövegromlás idézte elő az irigykedés fogalmának gyilkolásra változását. Szerinte a θήτα kiesett a görög szövegből, így a fogalom jelentése megváltozott. Szövegromlás okozta tehát a fogalom jelentésének megváltozását. Javaslatát az újabb magyarázatok logikusnak tartják és figyelembe is veszik. Én is ezt tettem. Ez más esetben is előfordul. A φθονεῖτε καὶ ζηλοῦτε „irigykedtek és féltékenykedtek”. Biblián kívüli szövegekben is gyakran előfordul egymás mellett így ez a két fogalom (1Makk 8,16; 1Kelemen 3,2. 4,7.12; 5,2). A két fogalom jelentése nagyon közel van egymáshoz (vö. Gal 5,21). A részlet így válik áttekinthetővé:

ἐπιθυμεῖτε – καὶ οὐκ ἔχετε
φθονεῖτε καὶ ζηλοῦτε – καὶ οὐ δύνασθε ἐπιτυχεῖν
μάχεσθε καὶ πολεμεῖτε – οὐκ ἔχετε διὰ τὸ μὴ αἰτεῖσθαι ὑμᾶς
αἰτεῖτε – καὶ οὐ λαμβάνετε διότι κακῶς αἰτεῖσθε²⁶⁹

kéritek – és nem kapjátok
irigykedtek és féltékenykedtek – de nem tudtok célt érni
harcoltok és vitatkoztok – de nem nyertek el, mert nem kéritek
ha kéritek is – nem kapjátok meg, mert rosszul kéritek

Erasmus javaslatát a mai írásmagyarázók többsége figyelembe veszi, az érvelése logikus. Szerinte, amint a fenti ismertetésben olvasható, nem

²⁶⁸ STÄHLIN, Gustav: ἡδονή = Kittel, G. II. Bd., 920kk.

²⁶⁹ DIBELIUS, M. – GREEVEN, H., 201.

φονεύετε, „gyilkoltok”, hanem a φθονεῖτε fogalma szerepelt eredetileg a szövegben, vagyis az „irigykedtek”. Ennek a φονεύετε „gyilkoltok” fogalmára való változtatása mögött esetleg elképzelhető, hogy a μάχεσθε és πολεμεῖτε fogalmak első jelentésének alkalmazása van. Ez azonban nem minden esetben célszerű, a szituáció elemzése soha nem mellőzhető. – Az irigykedés és féltékenykedés nem vezet célra: καὶ οὐ δύνασθε ἐπιτυχεῖν „de nem tudtok célt érni”, nem tudtok részesedni abban, amit kértetek. Ez esetben természetesen a lelki, szellemi fegyverekkel való harcról van szó. A két fentebb már említett fogalom ez esetben a gyülekezeten belüli viták kifejezésére szolgál. οὐκ ἔχετε διὰ τὸ μὴ αἰτεῖσθαι ὑμᾶς „de nem nyertek el, mert nem kértetek”, ez a mondat viszont arra utal, hogy a kívánság kérés formájában talán némely esetben nem is született meg. Az egymás közti harc foglalta, kötötte le teljes mértékben a gyülekezet tagjait. Az egymás elleni küzdelem akadályává lett, akadályozójává lehet a kérésnek.

3. v. • αἰτεῖτε καὶ οὐ λαμβάνετε, διότι κακῶς αἰτεῖσθε. Az αἰτεῖτε után a 74-es papirusz és más kéziratok a δὲ kötőszó betoldásával hozzák a szöveget. Így az előző mondat folytatódása ez: „De ha kértetek is, nem kapjátok meg, mert rosszul kértetek.” Az οὐ λαμβάνετε kétségtelenül az οὐκ ἔχετε parallelje. Jakab levele itt az 1,5 és következőkre utal vissza. Eszerint a kérés akkor rossz, ha kételkedés van mögötte. Rosszul kérnek azok, akiknél hiányzik a hit, az Isten iránti bizalom. Ezenkívül a rossz kérés konkrét meghatározása lehet a helytelen cél érvényesítése is. Az élvezetek felhasználása érdekében megszólaló kérés nem számíthat teljesülésre. Az írásmagyarázók azonban felvetik itt azt a kérdést, hogy vajon nincs-e ez a megállapítás ellentétben Jézusnak a Mt 7,7-ben, illetve a Lk 11,9-ben olvasható kérésre buzdító mondatával, amely szerint nincs feltétele a kérés teljesülésének. Az igaz, hogy a Hegyi beszéd keretén belül elhangzó, kérésre buzdító felszólítás a kérés teljesítésének semmiféle feltételét nem említi meg, azonban ennek a kijelentésnek az előzményeként tanít az imádság meghallgatásának a feltételéről (Mt 6,5–15). Ha az egész evangéliumi tanítás összefüggésében tekintjük Jézus szavait, akkor is nyilvánvaló, hogy ki nem mondva feltételezi a kérés mögött lévő hitet. Mikor Jézus felment a hegyre, olyanok veszik körül, akik keresték a vele való közösséget, fontosnak tartották útmutatását, követni akarták azt. Más Jézus kérésre buzdító mondatának és Jakab levele rossz kérés elutasításáról szóló tanításának szituációja és kontextusa. A kérés Jakab levele meghatározása szerint nemcsak azért lehet rossz, mert rossz a háttere, az eredete, hanem azért is, mert a célja sem jó. Itt erről konkrétan így szól: ἵνα ἐν ταῖς ἡδοναῖς ὑμῶν δαπανήσητε „hogy élvezeteitekre tékozzátok el”. A kérés teljesítése azért marad el, mert az önző vágyak kielégítése a célja. A jó Isten

ereje nem nyerhető el a vele ellentétes, az önző cél kivitelezéséhez. Isten ereje az építéshez és épülésére adatik a gyülekezetnek, a rombolás, a tékozlás ellentétes jó akaratával és jó munkájával. A szeretet érvényesítése érdekében elmondott kérés jó. A kérés, az imádság meghallgatásának feltétele a hit (1Jn 5,14), az Úr iránti bizalom és az ő akaratára való hagyatkozás. Az iránta való bizalom által válik nyilvánvalóvá, hogy tudatában vagyunk annak, hogy Atyánk jobban tudja minden esetben, hogy mi az, ami jó, ami adott esetben a javunkra szolgál. A másik fontos dolog, hogy a kéréseink testvéreinkért is szólaljanak meg (1Jn 5,16). Azt jelenti ez, hogy a gyülekezetben egymással harcoló feleknek először rendezni kell egymással, és ily módon a mindenható Úrral való viszonyukat.

4. v. • *μοιχαλίδες* szerepel a szövegek többségében, azonban jelentős kéziratokban előtte a *μοιχοί καὶ* olvasható. A fordításban figyelembe vettem ezt a kiegészítést és így „parázna férfiak és asszonyok!” a következő egységet bevezető részlet megszólítása. A *μοιχαλίδες* megszólításának háttere az, hogy Isten és népe kapcsolata számos esetben úgy fordul elő, mint a legszorosabb emberi kapcsolat, vagyis a házasság. Izráel, Isten népe az ő szövetséges társa. A szövetséges Isten elhagyása, bálványok imádása paráznaság (Ézs 57,3kk; Jer 3,1; Ez 16; Ez 23). Az evangéliumi szóhasználatban is előfordul az Istennel szemben hűtlen népnek ez a meghatározása (Mt 12,39; 16,4). Pál apostol a 2Kor 11,2-ben szintén ezzel a földi életben legszorosabb közösséget jelentő kapcsolattal szól az Úr és a gyülekezet egymáshoz való viszonyáról. Ennek a kapcsolatnak a megszegésére jogosan használja tehát a levél szerzője is a házasságtörés fogalmát. A *μοιχαλίδες* fogalma tehát az egész népet jelenti nemi meghatározottságától függetlenül. Jakab levele keletkezése korában azonban a szövegek leírói közül már többen is célszerűnek tartották a félreértés elkerülése érdekében a *μοιχαλίδες* elé beilleszteni annak hímnemű formáját. Azokról van szó, akiknek rendezetlen az Istenhez való viszonyuk mindkét nem tagjai közül. Hűtlen nép! Istentől elszakadt férfiak és nők! οὐκ οἶδατε ὅτι ἡ φιλία τοῦ κόσμου ἔχθρα τοῦ θεοῦ ἐστίν; Van, aki az írásmagyarázók közül úgy gondolja, hogy ez a mondat idézet.²⁷⁰ Számunkra azonban ismeretlen az idézet.²⁷¹ Mindenesetre más megfogalmazásban találkozunk ezzel a gondolattal az újszövetségi irodalom több helyén is, így az evangéliumban (vö. Mt 6,24), a páli irodalomban (Róm 8,7) és János irataiban (1Jn 2,15). A szövegek közül a τοῦ κόσμου után a *Sinai kódex*, a Vulgata

270 SPITTA, F.: Der Brief des Jakobus (zur Geschichte u. Literatur des Urchristentums II.), 1896.

271 WINDISCH, H. – PREISKER, H., 27.

és a szír fordítás beilleszti a τοῦτο fogalmát. Így hangsúlyos, hogy ezzel a világgal való barátság, a világi szellemmel kötött barátság (1Kor 1,20) nem egyeztethető össze Isten igényével. A bűn miatt megromlott emberi gondolkodásmód, erkölcsi rend és Istennek a Krisztus által kijelentett etikai rendje szemben áll egymással. Ilyen értelemben van szó arról, hogy Isten vagy a világ. Isten szereti a teremtet világot (Jn 3,16). Úgy szerette, hogy megváltotta, és ezzel lehetőséget teremtett a tőle idegen szellemi hatalom rabságából való megszabadulásra (Jn 17,17–21), önzés helyett a szeretet érvényesítésére (1Jn 2,7–17). Aki a világi szellemmel, a világban érvényesülő önző renddel megbarátkozik, Isten ellenségévé lesz. A kettő, az önzés és a szeretet rendje nem egyeztethető össze, kizárja egymást. A szerző „a világ barátságának nevezi azt, amikor az emberek átadják magukat a világ romlottságának, és szolgálóivá lesznek”.²⁷² Ha valaki tehát ennek a világnak a rendjét kedveli és aszerint él, Isten ellensége. Krisztus nem azért jött, hogy a megromlott rendet igazolja, hanem azért, hogy attól megszabadítson, megigazítsa azt. Szabadságot biztosít a jó tudatos választására.

5–6. ν. • ἡ δοκεῖτε ὅτι κενῶς ἡ γραφή λέγει, Πρὸς φθόνον ἐπιποθεῖ τὸ πνεῦμα ὁ κατῴκισεν ἐν ἡμῖν... Nem könnyű e két vers magyarázata. Két eltérő szövegvariáns is szerepel a szövegek javaslataiban, azonban egyik sem figyelemre méltó. Kérdéses, hogy vajon egy vagy két Írás-idézetről szól-e a szöveg. Kérdéses az is, hogy vajon a πρὸς φθόνον a kérdő mondat végének vagy a következő mondat kezdetének tekintendő-e. A fordítás esetében problémát okoz az is, hogy a τὸ πνεῦμα nominatívusza és accusatívusza ugyanaz. Kérdés tehát, hogy melyik funkcióban fordul itt elő, a mondat alanyának vagy tárgyának értelmezzük-e. Nyelvi szempontból ugyanis mindkettő lehetséges. Másrészt megfontolandó, hogy a φθόνος „irigység”, „féltékenység” jelentésárnyalatai közül a πρὸς φθόνον-nak a mondaton belül melyik jelentését válasszuk. Melyik a hiteles, a szövegű variáns? – Nem ismert az az íráshely, amelyre hivatkozik a levél. Különben az Írás idézése más újszövetségi iratban is előfordul (Jn 7,38; 1Kor 2,9). Mindenesetre, ha az Írás helye nem is ismert, a tartalma azonban tükrözi azt, ami az Ószövetség több helyén konkrétan is kifejezésre jut. Arról van szó, hogy Isten féltőn szerető Atya, aki védi, óvja az embert attól, aki megrontotta az életét, ahogyan az előző részletben is ez kifejezésre jut, a világ barátságától (2Móz 20,5; 5Móz 6,15; 32,16.19kk; Ézs 63,8kk; Zak 8,2). Az írásmagyarázatok részletesen foglalkoznak a felvetett kérdésekkel, keresve a helyes magyarázatot.²⁷³ Az 5–6.

272 KÁLVIN J., 728.

273 DIBELIUS, M. – Greeven, H., 203–207.

vers fogalmainak a jelentésárnyalatait és a szövegösszefüggést figyelembe véve akkor járunk el helyesen, ha a $\piνεῦμα$ -t nem a mondat alanyának tekintjük, hanem tárgyának, és a $\piρὸς φθόνον$ jelentésárnyalatai közül pedig nem a szótárakban elsőként szereplő „irigység”, hanem a „féltékenység” jelentést vesszük figyelembe, azt alkalmazzuk itt. Így az előző mondathoz szorosán kapcsolódva, és a következő kijelentés írásidézetét figyelembe véve arról van szó: féltékenyen, illetve nagyon féltve kívánja (magának) azt a Lelket Isten, aki bennünk lakozik az ő ajándékaként (1Móz 2,7). Jóllehet Isten neve ebben a mondatban nem szerepel, de az előzőben igen és a következőben szintén. Azt akarja, hogy az az ember, akit Lelke ajándékozásával tett alkalmassá a vele való közösségre, sőt Krisztus által a megromlott közösség helyreállítására is lehetőséget teremtett, ne legyen a világ barátja. Ehhez biztosítja a feltételt a 6. versben lévő ígéretével: $μείζονα δὲ δίδωσιν χάρις$ „de ad nagyobb kegyelmet”.

Exkursus: A $χάρις$ „kegyelem”, a $χαρά$ „öröm”, a $χαίρω$ „örülni”. A $χάρις$ „Isten kegyelme” kedvezése az ember iránt.²⁷⁴ A $χάρις$ fogalma az Újszövetség irataiban százötvenhatszor fordul elő. Főként Pál apostol leveleiben.²⁷⁵ A LXX-ban a héber $חַן$, és a $חַסֵּד$ fordításaként.²⁷⁶ Az Újszövetség iratai közül hiányzik a Mt és Mk evangéliumából, valamint az 1Jn és 3Jn leveléből. A szinoptikusok közül tehát csak *Lukács* evangéliumában találkozunk a $χάρις$ fogalmával. Jelentése háttérben az ószövetségi fogalmaknak megfelelően „Isten kegyelme” van (Lk 1,30), „Isten kegyelmében részesülni” (Lk 2,40). Ezenkívül Jézus által az üdvösség hirdetése, a „jó hír”. A kegyelem az ószövetségi ígéretek beteljesedésként az új korszakban Istennek Krisztus által az emberrel való közössége megvalósulása lehetőségét biztosítja. *János* evangéliuma arról tesz bizonyosságot, hogy úgy jelent meg az Atya egyszülöttje, hogy *kegyelemmel és igazsággal van telve* (Jn 1,14). Mi pedig, akiket arra méltat, hogy szolgálatában álljunk, tőle kapjuk a *kegyelmet kegyelemre*, vagyis folyamatosan (Jn 1,16). Új korszak kezdetét jelenti és jellemzi Isten egyszülött Fiának a megjelenése: a *kegyelem* és *igazság* korszakának elérézését (Jn 1,17). János iratai érdekes módon a továbbiakban csaknem teljes egészében mellőzik a $χάρις$ és a hozzá tartozó szócsoporthasználatát. A 2Jn 3-ban úgy fordul elő, hogy mellette az irgalom és a

274 VARGA Zs. J., 1009.

275 BERGER, Klaus: $χάρις$ = Exegetisches Wörterbuch z. N. T., 1095kk.

276 ZIMMERLI, Walther: $χάρις$ = Kittel, G. IX. Bd., 366kk.

békesség fogalma van, ahogyan a Jel 1,4-ben is. A χάρις a Jel 22,21-ben fordul még elő, a levél záró mondatában. Az *Apostolok Cselekedeteiben* István, a hét diakónus egyikének a jellemzéseként szerepel a *kegyelem* fogalma az erővel együtt (ApCsel 6,8). A kegyelem a mindenható Isten-nel való közösség, az ő jelenléte az ember életében. Az egyház növekedése a kegyelem munkája elhívott szolgálai által (ApCsel 11,23). Az apostolok az Isten kegyelmében való megmaradást, vagyis Jézus nevében a vele való közösség megtartását, az iránta való hűséget kéri a gyülekezetek tagjaitól (ApCsel 13,43). Péter apostol Jeruzsálemben az apostoli gyűlésen elmondott beszédében határozottan kifejti azokkal szemben, akik a körülmetélkedésre és a Mózes törvényének megtartására akarták kényszeríteni a népek fiai közül való Krisztus követőit, hogy *minden ember az Úr Jézus kegyelme által nyer üdvösséget*. Az Izráel köréből és a népek fiaiból való személyek számára *Krisztus kegyelme az üdvösség elnyerésének az alapja, a feltétele és lehetősége egyedül* (ApCsel 15,11). Az apostolok eredményes munkáját a *kegyelem, tehát a mindenható Isten jelenléte biztosítja*. Az antiókhiai gyülekezet tagjai Pál apostolt az *Úr kegyelmébe* ajánlották, mielőtt elindult Szilásszal a második missziói útjára, vagyis a mindenható Isten erejét, jelenlétét kérték a munkájához (ApCsel 15,40). Az apostol munkája során a *kegyelem által* lettek Akhájában sokan Krisztus követői, a gyülekezet tagjai (ApCsel 18,27). *Pál apostol irataiban a χάρις központi jelentőségű fogalom*. Általában egyes számban szerepel. A *leveleinek bevezető köszöntésében a kegyelem a békességgel együtt* fordul elő (Róm 1,7; 1Kor 1,3; 2Kor 1,2 stb.). A levelek záró mondatában viszont a *kegyelem önállóan* olvasható (Róm 16,24; 1Kor 16,23; Gal 6,18; Ef 6,24 stb.). Jézus golgotai engesztelő áldozata (Gal 2,21) alapján lett valósággá Isten ígérete (1Móz 3,15) végtelen nagy irgalmasságából. Az asszony által emberré lett Isten Fia legyőzte az ellenséget, a Sátánt. Krisztusé a győzelem a világ felett. Az ember bűnei rabságából így egyedül az Isten könyörülő szeretetének jeleként kegyelme által szabadulhat meg (Róm 3,23k). A jelenlegi korszak, amely Krisztus eljövételével kezdődött és az ő dicsőséges visszajöveteléig tart, a *kegyelem ideje*, ahogyan Pál apostol írja: „Most van a kegyelem ideje.” (2Kor 6,2) A *kegyelem, Isten ajándéka a bűnös ember megigazításának objektív feltétele* (1Kor 1,4). Az *ember szubjektív helyes reflexiója, válassza erre a hit* (Róm 5,1–2). A kegyelem *erőt* jelent az ember különböző bajainak, nyomorúságainak az elviseléséhez (2Kor 12,9kk). A kegyelem *ereje nagyobb, mint a bűn hatalma* (Róm 5,20k.). A kegyelem a hitre jutás után *folyamatosan érvényesülhet* Krisztus követőinek az életében

(Jn 8,11). Az egyház tagjai a kegyelem által részt vesznek az evangéliumi szolgálatban (Fil 1,6–7). A kegyelem késszé tesz a szükségben lévő egyének, illetve gyülekezetek megsegítését jelentő munkában (2Kor 8). Minden jó munkában való részvételre indíttatást jelent a kegyelem, és erőt annak megvalósításához (2Kor 9,8). A különböző egyházi szolgálatok végzésére a kegyelem *speciális formája* adatik (Róm 1,5; 12,3; 15,15; 1Kor 3,10). A kegyelem ajándékai különbözőek, de mindenkinek azért adatik, hogy szolgáljon vele (1Kor 12).²⁷⁷

Isten kegyelme által az ellenséggel kötött barátság felszámolásának a feltételét megteremtette. A Péld 3,34 és az 1Pt 5,5 idézetével erősíti meg a nagyobb kegyelme ajándékozásának bizonyosságát. Isten nem mondott le arról a világról, amely elszakadt tőle, azt várja, azt kívánja szenvedélyes szeretetből, hogy vele legyen kapcsolatban újra és maradandóan. Ezt teszi, ennek a feltételét biztosítja a nagyobb kegyelme ajándékozásával. Ez a lehetőség az alázatosak számára adatik és nyitott. A gőg akadály a Isten és a világ, Isten és az ember közössége megvalósulásának. Ὁ θεὸς ὑπερηφάνους ἀντιτάσσεται. „Isten a gőgösöknek ellenáll.” A ὑπερήφανος első jelentése „kimagasló”. Az Újszövetségben viszont a fogalomnak csak a másodlagos jelentése, a „gőg” szerepel, vagyis a fogalom negatív jelentése.²⁷⁸ Így fordul elő a Lk 1,51; a Róm 1,30; a 2Tim 3,2; 1Pt 5,5 verseiben és itt is. Isten és az ember megvetése meglehetősen nagy önteltséget jelent. A gőgös ember minden és mindenki fölött levőnek tartja magát. A gőg minden gonoszság csúcspontja. A gőgös nem tud arról, hogy bajban van, segítségre, szabadításra szorul, önmagával teljesen el van telve. Sem Istenhez, sem emberekhez nem közeledik, függetleníti magát mindenkitől. Nem ismeri el a maga bűnös voltát, nem Istent szereti, hanem csak önmagát. Ennek tökéletes ellentétének az érzékeltetésére szolgál a ταπεινός „az alázatos” meghatározás. ταπεινοὶς δὲ δίδωσιν χάριν „az alázatosoknak kegyelmet ad.”

Exkurzus: A ταπεινός „kicsi”, „csekély”, „alázatos”. Az Újszövetség irataiban a következő helyeken fordul elő: Mt 11,29; Lk 1,52; az apostoli levelekben Fil 2,3; Róm 12,16; 2Kor 7,6 és 10,1; 1Pt 5,5; Jak 1,9 és 4,6 versekben. Az ószövetségi próféták sorozatosan azt hirdetik, hogy az üdvtörténet utolsó nagy korszakában a hatalmasoknak, akik gőgösök, Isten ellenáll és az alázatosok javára cselekszik (Zsolt 147,6; Jób 5,11;

277 CONZELMANN, Hans: χάρις = Kittel, G. IX. Bd., 381kk.

278 VARGA Zs. J., 963

12,19; 1Tim 2,7).²⁷⁹ Isten letaszítja a hatalmasokat trónjukról és az alázatosokat felemeli. A Magnifikátban megszólal az Úrnak az üdvtörténet utolsó nagy korszakára megígért tetteiről szóló híradás, hirdetve a döntő jelentőségű változásokat.²⁸⁰ A Mt 11,29-ben Jézus hálaadó, a Mindenhatót dicsőítő imádságában úgy hív mindenkit magához, hogy ezt kéri: *μάθετε ἀπ’ ἐμοῦ, ὅτι πραῦς εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ*. Világossá teszi, hogy nem kényszerből, hanem szabad elhatározása alapján vállalja az Atya akaratát, az alázat útját, és ennek a vállalását várja követőit is. A *ταπεινός* vállalása Jézus számára az ember javának szolgálatát jelenti egészen a halálig, a kereszthaláláig. Jézus példája minden kor embere, minden kor tanítói számára követendő. A Róm 12,16-ban lévő *ταπεινός*-t a mi fordításunk nem az alázatos, hanem a másik jelentésével adja vissza: a *kicsi*-vel.

A *ταπεινός* „alázatos” ellentéte a gőgösnek. Nem arról van szó, hogy az alázatos csúszómászó, elvtelen alkalmazkodó, ehhez semmi köze sincs. Az alázatos tudatában van annak, hogy Istenre szüksége van, és az ő kegyelmét el is nyeri. Ez az ószövetségi háttérből eredő mondat nyilván gyülekezeti közkincs lehetett már az apostoli iratok keletkezésének az idején.

A 7–10 versekben lévő részlet tartalma az őskeresztyén tradícióban sokféle formában és összefüggésben megtalálható. Az írásmagyarázók közül van, aki szerint az gyanítható, hogy ennek a részletnek nem Jakab a szerzője, hanem itt az őskeresztyének körében közismert hagyományt idéz. Az alázatosoknak szóló ígéret az újszövetségi tradíció számtalan helyén olvasható. Az ördöggel szemben megmutatkozó ellenállásra szólítás szintén előfordul más helyeken is. Az intelmek alapjául a Péld 3,34 szolgálhat az 1Pt levelének és Jakab levelének ugyanígy. Jakab levele azonban semmiképpen nem jelent irodalmi függést Péter levelétől. Hasonló intelmmel találkozunk Kelemen első levelében, Ignatius püspök Efézusi levelében. Fontos intelmről van szó.

7. v. • *ὑποτάγητε οὖν τῷ θεῷ* „engedelmeskedjete Istennek”.

Exkursus: A *ὑποτάσσω* ige jelentése: „alárendel”, „alárendeli, aláveti magát valakinek”, „engedelmeskedik”. Az Újszövetségben Lukácsnál, Pál írtaiban, a Zsidókhöz írt levélben, valamint Jakab és Péter első levelében fordul elő ez a fogalom. A *szülők* iránti engedelmisséget tényként említi meg Jézusról a Lk 2,51. Ez az útmutatása az apostoli leveleknek

279 GIESEN, Heinz: *ταπεινός* = EWNT III. Bd., 798.

280 GRUNDMANN, Walter: *ταπεινός* = ThWNT VIII. Bd., 29.

a Tízparancsolatnak megfelelően a gyermekekkel szemben az Ef 6,1–3 és a Kol 3,20-ban. A feleség számára a *férje* iránti engedelmesség az apostoli követelmény a Kol 3,18-ban, 1Kor 14,34; Tit 2,5; 1Pt 3,1.5 és az Efézusi levélben. Az Efézusi levélben azonban ez az útmutatás így módosul: „engedelmeskedjete egymásnak Krisztus félelmében” az 5,21 szerint. Ószövetségi gyökerét említi az asszonyok engedelmességre szóló útmutatásának Péter első levele: Sára engedelmeskedett Ábrahámnak (1Pt 3,6). Az ifjakat az *idősek*, a *presbiterek* iránti engedelmességre szólítja az apostoli útmutatás (1Pt 5,5). A próféták engedelmeskednek a *prófétáknak* (1Kor 14,32). *Krisztus követői engedelmességre* vannak kiválasztva (1Pt 1,2), ezért nem szabhatják magukat a korábbi megromlott emberi kívánságuk igényeihez, hanem a Krisztus igényének megfelelően az ő igazságához. Pál apostol leveleiben több helyen megállapítja a különböző gyülekezetek Krisztus iránti engedelmességét, szól annak jó híreről a Róm 16,19; 2Kor 7,15; Fil 2,12; Filem 21-ben. Az egyház tagjainak kötelessége az *előljáróiknak* való engedelmesség (Zsid 13,17). A *világi felsőség iránti* engedelmességre szólítja Krisztus követőit a Róm 13,1–7; Tit 3,1. Az *uraiknak* engedelmességgel tartoznak a szolgák az Ef 6,5; Kol 3,22; Tit 2,9; 3,1; 1Pt 2,13.18 és a 3,1.5 szerint. Az apostolok tapasztalata küldetésük során, hogy a Krisztus nevére még az ördögök is engedelmeskednek (Lk 10,17). Krisztus apostolai, elhívott követői a Szentlélek erejével végzik az ő szabadító munkáját. Aki ellenáll az ellenségnek, megtapasztalja Krisztus erejét, övé a győzelem a világ felett. Ő azért jelent meg, hogy az ördög munkáját lerontsa, megsemmisítse (1Jn 3,8). Mindnyájan engedelmességgel tartozunk a mindenható Istennek, a *lelkek Atyjának* a Zsid 2,9 emlékeztetése szerint. Az *Isten* iránti engedelmességre szólít Jakab levele, ellenállásra az Isten és minden ember ellenségével szemben.

A hit, az Isten iránti bizalom konkrét megnyilvánulása az engedelmesség. Ez szavakban, tettekben, az életmódban nyilvánul meg. ἀντίστητε δὲ τῷ διαβόλῳ „álljatok ellen azonban az ördögnek”.

Exkurzus: διαβολος. A διαβάλλω „át Dob”, „rágalmaz”, „vádol”, „gyaláz” igéből képzett főnév: „a rágalmazó”. A LXX a διάβολος-t fordítja a *Sátán* fogalmára: „az ellenség”, „a rágalmazó”, „a csábító”²⁸¹. A διάβολος az Újszövetségben harmincnégyszer fordul elő: a jánosi iroda-

281 FOESTER, W.: διάβολος = ThWNT. 2. Bd., 70k.

lomban tizenkétyszer, Máté evangéliumában hatszor, Lukácsnál ötször, Az ApCsel-ben kétszer, a deuteropaulinusokban ötször, a Zsidókhoz írt levélben egyszer. Jakab levelében, az 1Péterben és Júdás levelében szintén egyszer. A páli levelekben és Márk evangéliumában kizárólag a σατανᾶς fogalma szerepel. A διάβολος mellett Isten ellensége megnevezésére használja még az Újszövetség a πονηρός (Mt 13,19; Jn 17,15; Ef 6,11.16; 1Jn 3,8.12) az ἐχθρός (Mt 13,39) a δράκων, ὄφις, és σατανᾶς (Jel 12,9; 20,2), a ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου (Jn 12,31; 14,30; 16,11) fogalmakat. Az ἄρχων τῆς ἐξουσίας τοῦ αἵματος, vagyis a levegő birodalmának fejedelmeként szerepel az Ef 2,2-ben, ὁ θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου e világ istene (2Kor 4,4); Βελιάρ néven említi a 2Kor 6,15. A démonok fejedelmeként Βεελζεβούλ megnevezés olvasható Mk 3,22 par-ban.²⁸² A διάβολος fordítása néhány esetben „ördög” (Jak 4,7; 1Tim 3,6; 1Pt 5,8; 1Jn 3,8; Jel 20,10). Az Újszövetség magyar nyelvű fordítása a διάβολος-t több esetben is „ördög”-nek fordítja (Mt 4,1.5.8; 25,41; Jel 20,10). Az újszövetségi iratok a Sátán eredetére vonatkozóan részletes tájékoztatást nem adnak. A biblikusok közül némelyek az Ézs 14,12–15 verseiben a Sátán eredetére, létre való utalást látnak. A Mindenható elleni lázadására utalnak, és szellemi lénye elsötétedését a Mindenható elleni lázadásra vezetik vissza, aminek következménye ítélete.²⁸³ Pál apostol némelyek szerint a Krisztus-himnuszban (Fil 2,6) szintén az egykori Lucifer Sátánná változására utalhat, tehát az Ézs 14,12 mondataira.²⁸⁴ – Mindenesetre a Jel 12,7–9 tájékoztat arról, hogy Isten világában, a mennyben *Mihály* arkangyal és a „sárkány” között harc támadt, és a sárkány lett a vesztes. A mennyben így elvesztette hatalmát. A hatalmas sárkány, az ősi kígyó, akit ördögnek és Sátánnak hívnak, levettetett a földre. Isten ellenségeként a Mindenható uralma alatt maradt, ítélete be fog következni. Jézus legyőzte őt. Isten mindenhatóságát jelenti, hogy az ellene fellázadt ellenség nem függetlenítheti magát tőle, sőt beépítette üdvözítő munkája véghezvitelébe. Isten ellenségének számos neve egyrészt a lényének jellemzésére vonatkozik, másrészt a funkciójára, a tevékenységére.²⁸⁵ *Jézus-ellenes* akcióját születése pillanatától kezdve (Jel 12,1kk) végzi az ördög, a vele azonosuló

282 BÖCHER, O.: διάβολος = EWNT. I. Bd., 713–715.

283 MOLIN, G.: Satan = Biblisch-historisches Handwörterbuch. 3. Bd.. Hrsg. Bo Reicke und Leonhard Rost, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1966, 1674k.

284 FOERSTER, W.: σατανᾶς = ThWNT. VII. Bd., 157.

285 BIETENHARD, H.: διάβολος = Theologisches Begriffslexikon. III. Bd., 1058k.

démonok és a hatása alatt lévő emberek által (Mt 2,16–18). Ez az akciója folyamatos, a *módszerei* változatosak. Vannak esetek, amikor ígéretet (Mt 4,1kk). Van, amikor fenyeget. Isten ellenségévé akarja tenni szent Fiát és minden embert (Mt 4,1; 5,8.11 par; Lk 4,2.3.6.13; Jel 2,10; 12,9; 20,10). Célja érdekében képes úgy feltüntetni magát, mintha a világosság anyaga volna (2Kor 11,14). János evangéliuma szerint Jézus három lényeges dolgot mond róla: 1.) *gyilkos* volt kezdettől fogva, emlékeztet a bűnesetre (1Móz 3); 2.) *az igazságban nem állt meg*, ezzel eszméltet lényé gonosz, sötét voltának az okára; 3.) *hazug, a hazugság atyja*. Ezzel azt jelzi, hogy vannak, akiket elindított a maga útján és vele szoros kapcsolatban vannak. Célja volt és maradt a mindenek feletti hatalom megszerzése, öndicsőítésének elérése. Lételeme és módszere a hazugság. Az igazságtól elszakadva, a valóságot tagadva indította el azt a folyamatot, amely által halálba sodorja mindazokat, akik köreihez tartoznak, az őt követő angyalokat, akik démonokká lettek, és az embereket, akik hatása alá kerültek, és nem élnek a Krisztusban adatott megigazítás lehetőségével (Jn 8,44).

A διάβολος a LXX fordítása nyomán a Sátán, az *ellenség*. Ez a megnevezése ment át elsősorban a köztudatba. Helyenként ez a magyar nyelvű fordításban *ördög* néven szerepel (Mt 4,1kk). A διάβολος a „csábító”. Az *ellenség*. Az ellenség szellemi nagy hatalmasság, aki a személyét igyekszik elrejteni, és a célját vonzónak feltüntetni, bármelyik néven fordul elő. Minden esetben azonos módon igyekszik Isten üdvözítő munkáját megakadályozni, minden eszközt bevetve annak érdekében, hogy megghiúsítsa. Jézus életét születése után is számtalan esetben és számtalan módon el akarja venni. Jézus viszont a διάβολος-t, a „csábítót”, aki lényé szerint a „gonosz”, azzal a megnevezéssel utasítja el, amelynek jelentésében leleplezi személyét és akciójának eredetét és célját. Ὑπαγε, Σατανᾶ (Mt 4,10). A Sátán akciója Isten-ellenes, a teremtfői rend megsértésére irányul. Jézus-ellenes, az életét veszélyezteti. Emberellenes, a megváltás megakadályozását akarja elérni hazugság által, a saját maga uralmának megszerzését. A Sátán az embereket, nemcsak Heródest és a képmutató farizeusokat, írástudókat, valamint a főpapokat, hanem Jézus tanítványait is igyekszik felhasználni arra, hogy Isten megváltó tervének megvalósítását megakadályozza. Szól Péter által (Mk 8,33 par), és cselekszik Júdást megnyerve magának (Lk 22,3). Jézus egész élete a Sátánnal való küzdelem. Azért küzdött, hogy a Sátán munkáját lerontsa (1Jn 3,8). Küzdelme során folyamatosan „igent” mond Isten akaratára, és „nemet” a Sátán kísértéseire. Küzdelme győze-

lemmel párosult. A Sátán azonban ezután sem adja fel a maga akciójának folytatását. Az egyházban, a gyülekezetekben végzi a maga akcióját. A hamis apostolok, hamis próféták, hamis tanítók, a hamis messiások által. Krisztus által azonban a hatalma meg van törve, a vége pedig a teljes megsemmisülés (Mt 25,41; 1Tim 3,6; Jel 20,10). Ahol Isten ígéjének hirdetése, képes értelemben véve a jó mag vetése történik, ott az ellenség konkolyaszórása sem marad el (Mt 13,24–30.36–43), ahogyan Jézus példázata világosan tanítja. Az embereket mindenáron igyekszik a hatalma alatt megtartani. Jézus azonban erősebb, és miután megjelent a földön, behatolt az ellenség hatalma alá került világba, megkötözte, és lehetőséget biztosított a hatalma alá került világ valamennyi emberének a szabadulásra (Mt 12,22kk). Krisztus a követőit küzdelemre bátorítja, ellenállásra az ő erejével, a lelki fegyverzettel (Ef 6,10–16; Jak 4,7; 1Pt 5,8kk). Istennel szemben nincs hatalma. Aki vállalja a küzdelmet a gonosz ellen, megtapasztalja az apostol szavának hitelességét: „A békesség Istene pedig összefűzza a Sátánt lábatok alatt hamarosan” (Róm 16,20). A Sátán, jóllehet állandóan a rosszat akarja, azonban ennek ellenére Isten jó munkáját szolgálja.²⁸⁶

A Sátán, az ellenség egyik funkciójára utaló neve „rágalmazó”, „vádoló”. Folyamatosan vádolja az embert Isten előtt (vö. Jób 1,6kk; Zak 3,1kk). Az ember célszerű tette vele szemben az ellenállás: Jézus tette követendő, ő az erejét biztosítja ehhez. Akik ellenállnak kísértésének, az lesz a tapasztalatuk, amit az Úr megkísértése alkalmával tapasztalt: *φεύξεται ἀφ’ ὑμῶν* „elfut tőletek”. Isten ereje nagyobb, mint az ördög hatalma. A kísértő már le van győzve Krisztus által és ebben a győzelemben mindazok részesülnek, akik az Úr erejével szállnak szembe vele. Az őskeresztyén irodalomban több helyen találkozhatunk szinte szó szerint ehhez az útmutatáshoz fűzött ígérettel.²⁸⁷

8. v. • *ἐγγίσατε τῷ θεῷ, καὶ ἐγγιεῖ ὑμῖν* „közeledjete az Istenhez és közeledni fog hozzátok”. Hasonló útmutatás olvasható a Hós 12,6-ban. A Zak 1,2 és a Mal 3,7 szintén hasonló fordulattal az Istenhez való fordulásra, *ἐπιστρέφεισθαι* megtérésre szólítja fel a népet. Az Istenhez való közeledéshez Isten közeledésének az ígérete fűződik. Az Istenhez való közeledés megnyilvánulását így konkretizálja: *καθαρίσατε χεῖρας, ἀμαρτωλοί* „tisztítsátok meg kezeiteket, ti bűnösök”. Ez a felszólítás eredetileg a kultikus vagy rituális megtisztulásra vonatkozott. Ahhoz, hogy az ember Isten

286 BÖLCSKEI G.: Ördög = KBL 2. kötet, 319k.

287 HERMAS Mandata XII 5,2.

közelébe léphessen, az előírt ceremoniális rendet teljesítenie kellett. Ehhez a kézmosás is hozzátartozott. A papoknak pedig a kezek, lábak, a testük megmosására vonatkozó rendelkezéseket kellett teljesíteni szolgálatuk megkezdése előtt (2Móz 30,19–21; 3Móz 16,4). Az ortodox zsidók evés előtt mindig megmosták a kezüket (Mk 7,3). Isten előtt azonban nem a külső tisztaság számít (Zsolt 26,6; Ézs 1,16; 1Tim 2,8).²⁸⁸ A bibliai tanítás szerint az ajkak tisztasága (Ézs 6,5k.), a kezek tisztasága (Zsolt 24,4), a szív tisztasága (Zsolt 73,13) és a Lélek tisztasága együtt fontos. Az őskereszténységben az egész életre vonatkozott a tisztaság igénye. A kéz megtisztítása így már azt jelenti, hogy Krisztus követői úgy végezzék az élet bármely területén a maguk munkáját, hogy a kezükhöz ne tapadjon semmiféle bűn. Ennek titka a szív tisztasága, vagyis kép nélkül szólva a Krisztussal való közösség. Isten védi meg népe tagjait a gonosz minden csábításával szemben (Zsolt 24,4) és tartja meg maga mellett. καὶ ἀγνίσατε καρδίαν, διψυχοι „és szenteljétek meg szívetekeket ti kétszínűek”.

Exkursus: διψυχος szó szerint „kétlelkű”. Az ókori irodalomban nem fordul elő ez a fogalom, a LXX-ban sem. Az Újszövetségben is csak Jakab levelében szerepel (Jak 1,8; 4,8). Arról van szó, amit leginkább a „kétszínű” fogalma fejez ki.

Arról van szó, hogy az ember szíve megosztott, nem teljesen Istené. Emellett a látszat szerinti Krisztus követők figyelmeztetése lehet ez, illetve mindazoké, akiknek az élete nem egyértelműen a Krisztus igényének megfelelő: hol ilyen, hol olyan.

9. ν. • τάλαιπωρήσατε καὶ πενθήσατε καὶ κλαύσατε „Gyötrődjétek és gyászoljatok és sírjatok.” Ez a mondat már több is a megtérésre, a megváltozásra szóló intelemnél. τάλαιπωρήσατε „gyötrődjétek”, „gyötrelmet szenvedjétek”. A levél útmutatása itt arra szólít, hogy azok az emberek, akik a világot szerették, a világgal kötöttek barátságot, önként mondjanak le arról. Az aszkézis vállalására, a jólétről való lemondásra, szegénységben való életre szólít, ha Krisztus követése azzal párosul adott esetben. A luxusról, a nagy jólétről való lemondásról is szó lehet, ha az a világhoz való feltétel nélküli alkalmazkodást jelenti, Krisztus megtagadásával párosítva. πενθήσατε „szomorkodjatok”, ez a bűnbánat első lépése az Istenhez vezető úton. A bűn miatt való szomorúság vezet megbánáshoz és a bűn megtagadásához. A bűn miatt való szomorúság örömmre fordul azonban, a bűnbocsánat örömet jelent.

²⁸⁸ BARCLAY, W., 107.

καὶ κλάυσατε „és sírjatok”, ez a felszólítás azt jelenti, hogy akik addig csak önző módon magukkal törődtek, legyenek együttérzők azokkal, akik bajban vannak.²⁸⁹ ὁ γέλως ὑμῶν εἰς πένθος μετατραπήτω „a nevetések változzék szomorúságra”. A μετατραπήτω helyett a szövegek közül néhányan σταρφήτω formát hoznak, azonban jobb a többség variációja. A bűnbánat őszinteségének, a megtérésnek a valóságát jelenti ez a fordulat, a következő részlettel együtt: ἡ χαρὰ εἰς κατήφειαν „az örömötök gyászra”. A bűnhöz tapadó, másokra kisebb-nagyobb bajokat előidéző öröm feletti bűnbánatról van szó.

10. v. • Ígérettel zárul a perikópa. A ταπεινώθητε után a szövegek közül néhányan az οὖν bővítményt hozzák. Nem lényeges javaslat. Némelyek a κυρίου előtt névelőt tartalmaznak, másokban viszont e helyett τοῦ θεοῦ forma olvasható. A ταπεινώθητε kiegészítése ἐνώπιον κυρίου καὶ ὑψώσει ὑμᾶς, az Úr előtti alázat következményét világítja meg (vö. 1,5). Az Úr előtti alázathoz fűződő ígéret beteljesedik.

Tartalmi összefoglalás

Fontos témával foglalkozik a levélnek ez a részlete, amely kérdéssel kezdődik. Voltaképpen az előző, a korábbi egységekben már érintett témáról van szó. Azoknak elmélyítése ez a tanítás. A felvetett kérdés önmagukkal szembesíti a levél olvasóit. A felülről való bölcsesség hiányának következményeként a gyülekezeti tagok harcai, veszekedései eredetére vonatkozó kérdés megválaszolása nemcsak a tanítóknak szól, hanem mindenkinek. Az egymás ellen küzdő, egymással viszálykodó feleknek mérlegelni kell a helyzetet. A kérdésre az önvizsgálat után mindenkinek az őszinte válasza segítheti a gyülekezeti békesség helyreállítását. A kérdés őszinte megválaszolásához segítséget ad az első kérdést követő második. A harcok, a viszályok eredete, ezeknek az okozója: maga az ember, magában az emberben van. Az *ős ok* az, amit a levél már az 1,14-ben megnevezett: tehát az ember maga. Többféle formában, különböző módon foglalkozott a gyülekezeti tagok között lévő feszültségekkel, helyenként éppen csak érintve ezt a témát. Itt viszont ez a „főtéma”. A következő egységben ezzel foglalkozik részletesen, nemcsak eredetét világítja meg, hanem az okát is, és útmutatást ad a probléma megoldására.

Az 1–6. versekben a szerző a bűnbánati íghirdetés stílusában a gonosz-ság, a viszálykodások gyökerét világítja meg. 1.) A harcok és viszályok oka a

289 BARCLAY, W., 109.

kívánság, amely a megromlott emberi természetből, a bűnös emberből ered (1–2a). 2.) Az imádság hiánya, illetve ha az nem igazi (2b–3). 3.) A világgal való barátság (4). 4.) Két íráshely idézetével erősíti meg a felvetett témával kapcsolatos álláspontját (5–6).

A 7–10. versekben lévő útmutatás az 1Pt 5,5–9-ben lévő részlettel közös öskeresztyén tradíció gondolatait tartalmazza. Határozott döntésre szólít fel Isten mellett és az ellenséggel szemben való ellenállásra (7–8). Bűnbánat Isten előtt (9). Az Úr előtti alázatot felmagasztalás követi (10).

A felülről való bölcsesség ismertetése után a gyülekezetekben előforduló harcok és viták, sőt veszekedések eredetének kérdését veti fel a levél szerzője. Nem fegyverekkel vívott harcról, még csak nem is a politikai életben előforduló pártharcokról van tehát itt szó, hanem azokról, amelyek olykor-olykor a gyülekezeti tagok körében jelentkeznek. A viták eredetének kérdésével foglalkozva az ember bensőjét tartja a viták forrásának, a viták eredete az ember bensőjében van, az ember kívánságában gyökerezik (vö. 1,14; 4Makk 1,25). *Cicero* szerint is erről van szó. A szenvedélyes gyűlöletből támad feszültség, ez fokozódva ellentété válik, amely harchoz vezet. Hasonló álláspontot képvisel *Plató* és *Lukianos* is.²⁹⁰ *Horatius* szintén azt állapítja meg, „hogy még a szicíliai zsarnokok sem találtak ki szörnyűbb kínzóeszközt az irigységnél”.²⁹¹ Ez idéz elő rossz viszonyt az emberek között, így történetesen a gyülekezetek körében ugyanígy (1Pt 2,11; Róm 7,23). Ily módon romlik meg egy-egy közösség élete. Ez esetben tehát nem olyan jellegű harcokról van szó, amit például a zélóták folytattak a rómaiak ellen, sőt nem is a gnosztikusok elleni küzdelemről, hanem a gyülekezeten belül, a tagoknak az egymás ellen folytatott harcáról (1–2a).

A kívánság sokféle formában nyilvánulhat meg. Ha az irigység és féltékenység jelentkezik a gyülekezeti tagok egymáshoz való viszonyában, ott már vagy még hiányzik az Isten és a felebarát iránti szeretet.²⁹² Itt a magyarázatban tehát tekintettel kell lennünk arra a szövegváltozatra, amit *Erasmus* javasolt, és minden bizonnyal helyesen. Amint a tárgyi magyarázatban részletesen kifejtettem, javaslata a gyilkoltok fogalma helyett: irigykedtek. Arról van szó, hogy valami miatt, általában a pénz, a több pénz, a hatalom, a nagyobb hatalom, vagy éppen a tekintély, a nagyobb körben megvalósuló hatalom utáni vágy az, ami tapasztalható a harcok, viták hátterében. Lehet azonban a gyülekezeteken belüli viták, illetve ellenségeskedéseknek a hátterében

290 SCHRAGE, W., 44.

291 KÁLVIN J., 276.

292 HAUCK, F., 26.

a különböző szociális háttér. Lehetnek, mint ahogyan mindig voltak és vannak is, akik jobb, vannak, akik rosszabb szociális körülmények között élnek a társadalomban. A társadalmi életben meglévő különbség szerint való értékelés érvényesítése természetesen lehet feszültség forrása, ez azonban helytelen a gyülekezetben (Jak 2,1kk). Mindez ahol és amikor jelentkezik, annak a jele, hogy a gyülekezet tagjainak az életéből hiányzik a kérés, a szeretetért való imádság. Ha el is hangzik ugyan a kérés, ha van történetesen imádság, akkor pedig az a baj, hogy az nem igazi, nem kedves az Úr előtt, nincs összhangban az ő jó akaratával (2b–3).

A gyülekezeti feszültségek elemzése során a következő okként a világgal való helytelen kapcsolat jöhet számításba. Éles megszólítás vezet be a következő verset. Ez voltaképpen az előző részlet után már nem meglepő. Paráznák! Ez a kifejezés ugyanis eredete szerint mindkét nem tagjaira vonatkozik: együtt Isten népére. A szövegek egy része azonban Jakab levelének a korában azért, hogy félreérthetlenné tegye ezt, néhány szöveg javaslatának megfelelően felhívja a figyelmet arra akkor is, ha a maga szövegfordításában nem érvényesíti.²⁹³ A bibliai gondolkodás alapján ugyanis Isten és a népe közti szövetséges viszony megsértése paráznaságnak számított (Ézs 1,21; 54,1–6; 62,4k.; Jer 2,20kk; 3,7–10; Ez 16,23–26). Jézus is parázna nemzetségnek nevezi hitetlen ellenfeleit (Mt 12,39; 16,4; Mk 8,38). Pál apostol Krisztus menyasszonyának tekinti az új Isten népét, az egyházat (2Kor 11,2; Ef 5,22–24; Róm 7,3k.), a Jelenések könyve szintén (Jel 19,7; 21,9). Ez áll a levél megállapításainak hátterében, majd az éles hangvétellű megszólítás után kérdez: „Nem tudjátok, hogy a világgal való barátság ellenségeskedés Istennel?” A választ nem nehéz megadni. Ez a szinoptikusok igehirdetéséből ekkor már közsímet lehetett (lásd Mt 10,33; Mk 8,38; Lk 9,26; 12,9). Aki a világhoz kötődik, hűtlenséget követ el Istennel szemben. Nem lehet Istenhez és a világhoz egyszerre odatartozni. Nem lehet Istent és a mammont egyszerre, együtt szeretni (Mt 6,24).²⁹⁴ Isten és a világ szeretete kizárja egymást. Aki a világot akarja megnyerni, tudnia kell, hogy milyen nagy az a kár, amit azzal magának okoz (Mt 16,26). A világgal való barátság Isten ellenségévé tesz. Fontos azonban, hogy helyesen értsük ezt a kijelentést. Tegyük világossá, hogy milyen értelemben van itt szó a világról, nehogy téves nézetek áldozataivá váljunk. A *világnak* ugyanis *többféle jelentése van* a kijelentésben. A világ *jelenti az egész univerzumot*, amelyet Isten hozott létre. Jelenti a földet és az eget annak minden létezőjével együtt, füveket, fákat, angyalokat, em-

293 MUSSNER, F., 176.

294 SCHRAGE, W., 45.

bereket, állatokat minden fajtájával együtt. Isten ezt a világot szereti és élteni, gondoskodó szeretetével veszi körül, sőt annyira szereti, hogy egyszülött Fiát adta érte (Jn 3,16). A földet nem kietlennek teremtette, hanem alkalmas lakóhelyévé az embernek (Ézs 42,5; 45,18). Az embert arra méltatta, azzal bízta meg, hogy őrizze és gondozza azt, és éljen a javaival. Az embernek Istentől rendelt hivatása tehát az, hogy a világ ura legyen Isten barátjaként. *Ura legyen a világnak* (1Móz 1,26–30). Az a rendeltetése, hogy ő határozza meg a világot, annak javát szolgálva. Ahogyan Mózeszt Isten barátjának nevezte, és a Tízparancsolatban világossá tette az ő igényét, úgy várja el annak érvényesítését Krisztus követőitől: „ne legyenek néked idegen isteneid én előttem” (2Móz 20,3). Erre eszméltet a levélnek ez a részlete. Isten féltőn szerető Atya. Parancsolataiban részletesen kifejti, mit jelent vele közösségben lenni, szeretetét érvényesíteni. A világ másik jelentése arról szól, hogy az ember bűne miatt a gonosz hatása alá került és istenellenes, istentagadó, az anyagelvűség, és a különböző bálványok imádata határozza meg. A világ Isten nélkül,²⁹⁵ az Isten nélküli világ. A világ tehát ebben az értelemben a gonosz által meghatározott, a gonoszság érvényesítőjeként szerepel. Ennek a világnak a barátságától óv. Ez ugyanis Isten ellenségévé teszi az embert a dolog természetéből adódóan. Itt tehát nem a gnosztikusok dualizmusáról van szó, hanem a világgal való hamis kompromisszumról. Az istenellenes világi szellemmel való barátságtól óv a levél írója. A rossz döntéstől óv, amelynek helytelen etikai következményei jelentkeznek a gyülekezet életében. János evangéliuma és levelei szintén ezt hangsúlyozzák, és ettől, az ilyen világi szellem szeretetétől óvják a gyülekezeteket (1Jn 2,15–17). (4. vers)

Két íráshely idézésével erősíti meg a felvetett témával kapcsolatos álláspontot. Az Írást nem nevezi meg, amelyből ez a két idézet származik. Nem az Ószövetségből való. Egy szép hexameter, ami jöllehet egy zsidó hellenista iratból származhat, a levél szent iratnak tekinti.²⁹⁶ Nem tartozik oda azonban azokhoz az apokrifus iratokhoz sem, amelyeket mi ismerünk.²⁹⁷ Isten féltő szeretettel kívánja vissza magának azt a lelket, amely által az ember élő lélek-ké lett (1Móz 2,7).²⁹⁸ Isten világossá teszi, hogy az élet lehetősége csak a vele való közösség által van biztosítva az embernek (1Kor 6,19; Róm 8,11). Azt kívánja, hogy az, amit Istentől kapott a teremtésben ajándékként, egyedül az övé maradjon, és nem tűri el, hogy másnak helyet adjon, más hatása alá

295 BARCLAY, W., 102.

296 HAUCK, F., 26.

297 SCHRAGE, W., 45.

298 HERMAS, Mand. III.1.

kerüljön. Isten félti az embert attól, ami halálos veszedelmet jelent neki, nem akarja, hogy elveszen az, akiben az ő lelke van. Látható jól ez a küzdelem az Ószövetség kijelentése alapján. Félti népét az Úr attól, hogy idegen isteneknek szolgáljon (2Móz 20,5; 34,14; 5Móz 4,24; 5,9; 6,15; Józs 24,19; Ézs 9,6; 37,22; 59,17; Ez 5,13; 16,38). Féltve szerető Isten az Úr, aki semmiképpen nem akarja az ember halálát. Szenvedélyesen küzd érte. A mondat ezért folytatódik úgy, hogy ad még nagyobb kegyelmet, ad neki még nagyobb lehetőséget. Isten nemcsak megteremtette tehát az embert, hanem újjáteremtését is biztosítja.²⁹⁹ Azt jelenti ez, hogy gondoskodik arról, hogy országának tagja, a dicsőséges jövő részese legyen. A nagyobb kegyelem az őhöz való megtérésre, az újjászületés biztosítására szól. Így részesülhet Krisztus engesztelő áldozata alapján bűnbocsánatban és lehet közösségben azzal a mindenható Istennel, akitől életét kapta, így várományosa a dicsőséges létmódnak örökkelvő dicsőséges országában (10. vers). Ha az ember hűséges Istenéhez, túlárado kegyelmét tapasztalja meg, míg azok, akik gőgösek, ellenállásába ütköznek, ítéletében részesülnek (Mt 23,12; Péld 3,34; 1Pt 5,5). A gőgös mindenek fölé emeli önmagát, önmagával van eltelve. Függetlennek tekinti magát Istentől és az emberektől. Nem tud a maga bűnös voltáról, sem Istent nem szereti, sem az embereket, csak saját magát. Az alázatos tudja, hogy a Sátán végül gyávanak bizonyul, ha ellenáll az ember neki. Támadhatja természetesen Krisztus követőit is, és meg is teszi, azonban arra nem kényszerítheti, hogy hallgassanak rá és engedelmeskedjenek neki, ahogyan Péter levele is erről tanít (1Pt 5,8–9). A Sátán Jézust is megkísértette, azonban ő győzött felette (Mt 4,1–11). Krisztus követőinek alázatra van szükségük ahhoz, hogy Isten erejét elkérve győzelemben legyen részük. Tudnunk kell azonban, hogy az a nagy lehetőségünk, hogy Isten mindig közel van hozzánk. Ő végtelen nagy hatalommal rendelkezik, és Krisztus nevében bármikor segítségét kérhetjük (Zsid 4,16).³⁰⁰ (5–6. vers)

Isten az alázatosoknak kegyelmet ad. Radikális engedelmességet vár. A bölcs megoldás az, hogy az ember Istenhez fordul tehát, aki mindennel és mindenkivel rendelkezik. Önként alárendeli magát az Úr akarátának, ellenáll a kísértőnek. A kísértőnek minden esetben az a szándéka, hogy elszakítsa Istentől. Határozott, világos döntésre van szükség, ezt várja az Úr az emberből. Nincs félmegoldás, nincs felemás megoldás. Isten áldása csak akkor adatik, ha az ember hozzá közeledik imádságban (Zsolt 145,18), a Sátánnak

299 SCHRAGE, W., 46.

300 BARCLAY, W., 105.

pedig ellenáll.³⁰¹ Ahol és amikor ez megtörténik, onnan és akkor elfut a kísértő.³⁰² Aki közeledik Istenhez (Zsid 7,19), az megtapasztalja, hogy elé jön Isten (Zak 1,3; Mal 3,7). Ez a közeledés folytatódik, és radikális engedelmes-ségben nyilvánul meg. A kezek megtisztítása itt nem a kultikus előírás teljesítésére vonatkozik (2Móz 3,5; 3Móz 21,21; Mk 7,3), hanem etikai értelmű (1,27; vö. Ézs 1,16). Isten útmutatásának teljesítéséről van ebben szó, és ez kiterjed az élet minden területére. Tökéletes engedelmességet jelent Isten igénye, ezt foglalja magába a szív megtisztításáról szóló intelem. Tiszta élet folytatását várja Isten a vele és az emberekkel való kapcsolatban (1Tim 2,8). A több kegyelem elfogadása nem passzivitást jelent, hanem aktivitást az ember részéről, a döntően megváltozott életformájának megélését. A tiszta kéz és tiszta szív a tökéletesen megújított életforma megmutatkozása minden tekintetben (Zsolt 26,6; Ézs 1,16). A tisztaság különböző megnyilvánulását szemlélteti a kijelentés többféle útmutatása, amelyek sorából néhányat említek: az ajkak tisztasága, vagyis a tiszta beszédre szóló indíttatás (Ézs 6,5k.). A kezek tisztasága (Zsolt 24,4) az életben való forgolódást jelenti, a csalás minden formájától való tartózkodásról szól. A szív tisztasága (Zsolt 73,13) az ember Istennel való megújított közösségének a kifejeződésére vonatkozik. Világos, egyértelmű döntés az Úr mellett, óvás a kételkedéstől, a kétszínűségtől, a kétfelé való hajladozástól, az ide-oda kapkodástól. Istent nem lehet félszívvvel követni. Ő a teljes ember szeretetét kívánja, a teljes szívét, teljes lelkét, minden erejét. Azt várja, hogy érzületében, szavaiban és tetteiben azonos módon annak a szeretetnek a megvalósítója legyen, amelyre a kegyelme Krisztus által megteremtette a lehetőséget. Jaj a félénk szívnek, a tétlen kezeknek és annak a bűnösnek, aki kétféle utat jár.³⁰³ A tiszta szívhez, vagyis az ember megtisztulásához Krisztus ígérete fűződik: „Boldogok a tiszta szívűek, mert ők az Istent meglátják” (Mt 5,8). (7–8. vers)

Bűnbánatra szólít ezt követően. Megmutatja a levél szerzője azt a lehetőséget, amely biztosítja mindenki számára a megváltozást, az Istenhez való közeledést. Az ószövetségi példák szerint szólít bűnbánatra és megtérésre (Mik 1,8k.; Ézs 32,11k.; Jóel 1,8kk; Jer 4,8; Zak 11,2).³⁰⁴ A bűn tudatosításának célja a bűnbánat. A bűnbánat az első lépése az életmód megváltoztatásához vezető útnak. Az a szomorúság, amely bennünk a bűneink felismerése miatt támad, örömmre változik, ha felismerjük a nagyobb kegyelmet, amely Krisztus

301 HAUCK, F., 27.

302 Hermas Mand XII 5,2

303 Didaché 2,4. és Hermas Mand. IX 1.

304 SCHRAGE, W., 46.

által megadatik a bűnei miatt bánkódó minden bűnösnek. Az önelégült, a gőgös ember számára is van lehetőség ezen az úton a megváltozásra az Istenhez és ennek következményeként az emberekhez való viszonyát illetően (Lk 6,21.25; Ézs 3,26). Isten nem akarja a bűnös halálát, akkor sem, ha ez a gőgöt, az önteltséget jelenti, hanem azt akarja, hogy megváltozzon, megtérjen. (9. vers)

Az egész részlet összefoglalását adja elénk a záró mondata. Az Úr előtt való alázat csúcspontja az alázathoz fűződő ígéret. Aki Isten előtt megalázza magát, megtagadja a gőg, az önelégültség minden formáját, azt Isten felmagasztalja. Azoknak szól Isten ígérete, akik önmagukkal együtt mindent alárendelnek az ő igényének (Lk 1,52; Mt 23,12). Isten kerül az első helyre az életükben és az ő akaratának teljesítése a legfontosabb számukra. Az alázathoz fűződő ígéret a Kijelentés számtalan helyen megismételt üzenete (Jób 5,11; Zsolt 138,6; Ézs 57,15; Mt 18,4; Lk 14,11; 18,14; 1Pt 5,6). Az alázat vállalása annak a rendeltetésnek, amit a teremő Atya az ő jóságának jeleként szánt az embernek, és a bűn miatt megrontott kapcsolat után Krisztus által ajándékozik. Az alázat annak az Istentől való függőségnek a vállalása, amely az Istenhez való kötődést és az ember számára a boldog, tartalmas életet jelenti. (10. vers)

MEDITÁCIÓ

De nagyobb kegyelmet ad

Ellenségeskedés, harc, háború. Az ember életét megnehezítő, megkeserítő, veszélyeztető események. Ezekről szólnak a híradások. Napról napra ma már szinte a világ minden részén ki van téve az ember annak, hogy a maga életét vagy szeretteit egyik napról a másikra elveszítse. A közelmúltban főiskolás, általános iskolás gyermekeiket hiába várták haza szüleik. Munkahelyeken dolgozók, templomban imádkozók, színházban lévők, vagy éppen az utcán ünneplő emberek váltak az alattomos módon támadók áldozataivá. Ellenségeskedés, harc. Ez jellemzi a mai életet nagyban és kicsiben, fegyverekkel, de fegyverek nélkül is.

Igénk azonban nem a világban dúló rémséges tettekről szól, nem is az első században lévő világi eseményekről, hanem azokról, amelyek a gyülekezetek körén belül jelentkeznek. A harcok, az ellenségeskedések *eredetére* kérdez,

ismerteti annak az *okát*, és megvilágítja a *szabadulás*, a *megoldás* útját, annak a lehetőségét.

1. *Honnan vannak veszekedések, honnan vannak harcok közöttetek?* A gyülekezetek sem mentesek a harcoktól megalakulásuktól kezdve. Voltak és vannak viták, veszekedések. Az egyház megszületése után rövidesen jelentkeztek a jeruzsálemi ősgyülekezetben is. A görögül beszélő keresztyének zúgolódtak a héberül beszélők ellen, mert úgy látták, hogy a közülük való özvegyasszonyok hátrányos helyzetbe kerültek (ApCsel 6,1). Különböző jogos vagy jogtalan nézetek vannak ismétlődően a gyülekezet keretén belül a viták, a harcok hátterében. Vannak, akik úgy gondolják, hogy a másik előnyösebb helyzetben van, jobban becsülik, vagy jobb anyagi körülményei vannak. A viták, a veszekedések, a harcok *eredete* bár lehet sokféle, de a hátterében minden esetben *maga az ember van, az emberi kívánság, a többre vágyás, a más utáni kívánság*. Ismétlődik a kezdet emberének a bűne. A kert minden fájának a gyümölcse az övé volt, csak egy nem, de ő azt kívánta magának. A kívánság rossz tanácsadó, önzést, irigykedést, ellenségeskedést szül. Célt ugyan nem ér el, hanem egyre rontja Istennel és az emberekkel való kapcsolatot. Tartsunk önvizsgálatot!

2. *A veszekedések, harcok oka az Istentől való elszakadás, a világgal való barátság.* Parázna férfiak és asszonyok – a megszólítás azt fejezi ki, hogy a szövetséges Istennel való közösség megszakadt. Isten helyett más szövetségese lett az embernek, a *világ* lett a barátja. A világ természetesen az Isten ellenségének a meghatározása ebben az összefüggésben. Fél szívvel nem lehet Istennel tartozni. Aki a világ, az ellenség barátja, az ezzel felmondta az Istennel való szövetséget. A kettő kizárja egymást. – Isten igaz, ellensége hazug. Isten világosság, ellensége a sötétség. Isten szeretet, ellensége a gyűlölet szítója. Isten jó, az ellensége gonosz. Isten az élet forrása, ellensége a halál előidézője. Aki a világ barátja, Isten ellenségévé lett. Nincs más, nincs harmadik lehetőség. Kihez tartozunk? Kihez tartozol?

3. *Isten azonban nem mondott le az ellenségévé lett emberről, új lehetőséget teremtett neki.* Az ember Isten Lelke által lett a teremtés koronája. Isten *féltve* szeretve, *féltékenyen* küzd érte és *kívánja vissza magának azt, ami az övé, azt, aki az övé*, a lelket, amely bennünk van. Nem engedi, hogy az ellenség elpusztítsa. Megteremtette annak a lehetőségét, hogy újra szövetségben lehessünk vele. *Több kegyelmet ajándékoz.* Hív magához. *Döntésre szólít.* Megtérést vár. Alázatot. Bűnbánatot. Közeledést hozzá. Ellenállást az ördögnek. Aki Isten közelében van, azon nincs hatalma az ellenségnek. Aki neki engedelmeskedik, annak az ő szeretete tölti be a szívét, tiszta a keze. Az jó cselekedeteivel áldást jelent családban, gyülekezetben és a világban. Az alázatosak végül pe-

dig Isten felmagasztalásában, örök boldogságban részesülnek. *Éljünk a nagyobb kegyelemmel!* Láttassuk ennek következményét környezetünk javára. Vállaljuk az alázat útját, hogy részesülhessünk az Úr felmagasztalásában.

8. Ne rágalmazzatok, ne ítélezzetek Jak 4,11–12

A szöveg:

(11) Μὴ καταλαλεῖτε ἀλλήλων, ἀδελφοί· ὁ καταλαλῶν ἀδελφοῦ ἢ κρίνων τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ καταλαλεῖ νόμου καὶ κρίνει νόμον· εἰ δὲ νόμον κρίνεις, οὐκ εἶ ποιητῆς νόμου ἀλλὰ κριτῆς. (12) εἷς ἐστὶν νομοθέτης καὶ κριτῆς, ὁ δυνάμενος σῶσαι καὶ ἀπολέσαι· σὺ δὲ τίς εἶ, ὁ κρίνων τὸν πλησίον;

A fordítás:

(11) Ne rágalmazzatok egymást, testvéreim. Aki rágalmazza a testvérét vagy elítéli a testvérét, az a törvényt rágalmazza, és a törvényt ítéli el. Ha pedig a törvényt ítéled el, már nem a törvény cselekvője vagy, hanem ítélő bírāja. (12) Egy a törvényadó és az ítélőbíró, aki megmenthet és elveszíthet. De ki vagy te, aki elítéled felebarátodat?

Szövegelemzés

Ez a részlet új témát vet fel új hangnemben. A megszólítása itt a levél olvasóinak nem a ἀμαρτωλοί, illetve δίψυχοι, hanem ἀδελφοί.

11. v. • A szöveg hagyományozásában csupán néhány jelentéktelen eltérés, szórendi változás van, a *Codex Alexandrinus* az ἀδελφοί μου formát hozza, és vele azonos módon még két másik szöveg. Későbbi szövegekben a γάρ kötőszó olvasható a καταλαλῶν előtt, az ἀδελφὸν után pedig a καὶ kötőszó és végül az οὐκ előtt az οὐκέτι betoldás szerepel. Ezt a fordításban érvényesítettem. καταλαλέω „rosszat mond”, „rágalmaz”, „gyaláz”.

Exkurzus: A καταλαλέω rosszindulatból valótlanságot állítani valakiről ártó szándékkal. A profán nyelvhasználatban ritkán fordul elő.

*Aristophanes*nél azonban kimutatható.³⁰⁵ Hiányzik teljesen *Iosephus*nál. A LXX csupán kétszer használja. Az egyik esetben, mikor *Mirjám* szól Mózes ellen (καταλαλεῖ Μωϋσῆ 4Móz 12,8c) és a másik eset, amikor a nép szól Isten ellen és Mózes ellen (4Móz 21,5–7).

A fogalom bármelyik jelentésárnyalata az alaptalan lejárataást jelenti, alapptalanul vádol. Ettől óv ez az intelem. Az egymás elleni rosszindulatú, veszélyes akcióról van szó. Számos újszövetségi bűnkatalógusban szerepel. Az 1Pt 2,2 is arra figyelmezteti Krisztus követőit, hogy szakítsanak a rágalmozással. Az Ószövetségben szintén hasonló intéseket olvashatunk (Zsolt 101,5). Az őskeresztén irodalom még jobban óvja Krisztus követőit a rágalmozástól.³⁰⁶ A rágalmozás azzal, hogy bűn a testvér ellen, a törvény megszegése, Isten-ellenes tett.³⁰⁷ Ez a szeretet parancsának megtagadása (3Móz 19,18). Gád Testamentuma szintén a felebaráti szeretet követésére buzdít, óv a gyűlölet-től, a törvény megsértésétől. κριτῆς νόμου „a törvény ítélőbírója” vagyis az, aki fölé helyezi magát a törvény előírásának ahelyett, hogy alárendelné magát annak. A rágalmozás tiltásának megítélése végül itt nem racionális, hanem vallási alapon történik. Azon belül is nem csupán egy parancsolat megszegéséről szól, hanem Isten hatáskörébe való beavatkozásról, Isten-ellenes bűnről. A kijelentés széles összefüggésében szemlélteti a testvérellenes tettet.

12. ν. • εἷς ἐστὶν νομοθέτης καὶ κριτῆς „egy a törvényadó és az ítélőbíró”. A kéziratok közül némelyek a névelőt, mások a kötőszót mellőzik. A kötőszó mellőzése, vagyis az aszündetonos szerkezet azt jelentené: „egy a törvényadó ítélőbíró”. Ebben az esetben szerintem jobb, ha a kötőszó szerepel a szövegben, mint ahogyan a szövegek többsége esetén szerepel is. Így hangsúlyosabb az, hogy egy személy az, aki egyrészt a törvényt adta és ugyanakkor ítélőbírója annak, hogy ki hogyan élt azzal. A törvényadó joga és lehetősége az ítélet. ὁ δυνάμενος σῶσαι καὶ ἀπολέσαι „aki megmenthet és elveszíthet”. Az ítélő Isten mindenek feletti hatalmára eszméltetve teszi fel a részlet az ítélkező embernek a kérdést: σὺ δὲ τίς εἶ, ὁ κρίνων τὸν πλησίον. Isten a törvény Ura, az egész világ Ura. Ő jogosult arra egyedül, hogy az embert, minden embert megítéljen. Isten mindenek felett való hatalmára eszméltet. Ő jogosult arra, hogy kárhóztató, illetve felmentő ítéletet hirdessen az ember, minden ember felett (1Sám 2,6; Mt 10,28; Lk 12,5).

305 Theol. Begriffslexikon, 1072.

306 Hermas, Mand. II

307 DIBELIUS, M. – GREEVEN, H., 210.

Tartalmi összefoglalás

Újra a felebaráthoz való viszony kérdésével foglalkozik ez a rövid igeszakasz. Jakab levele arra emlékeztet megszólításával, hogy testvéri kapcsolatba kerültek azok, akik Krisztus követői, az egyház tagjai.³⁰⁸ Krisztus a szeretet Istenével teremtett közösséget bűnbocsánata által. Szentlelke erejét adja ahhoz, hogy az egyház minden tagjának az egymással való kapcsolatukat illetően szeretete érvényesüljön. A törvény is ezt kívánja már az Ószövetség kijelentése alapján is a szövetséges Isten rendelkezéseként (3Móz 19,16; Zsolt 101,5; Péld 20,19). Jézus a határtalan szeretet érvényesítését várja el követőitől (Mt 5,44; Lk 6,27.35). Az apostoli levelek ezzel összhangban tiltják meg a felebarát rágalmozását (1Pt 2,1). A bűnkatalógusokban szerepel a rágalmozás (Róm 1,30; 2Kor 12,20). Aki a felebarátját rágalmozza és elítéli, az nemcsak a felebarátja ellen vét, hanem a törvény ellen is, konkrétan a felebaráti szeretet parancsát sérti meg (3Móz 19,16), ahogyan az írásmagyarázók is megállapítják.³⁰⁹ A királyi törvény ezt kívánja: „szeresd felebarátodat, mint magadat” (3Móz 19,18 = Jak 2,8). Aki rágalmozza, ítéletet a felebarátját, végül Isten ellen vét, mivel azt teszi, ami Isten funkciója, amihez egyedül neki van joga.³¹⁰ Isten a törvényadó és az ítélobíró egy személyben. A törvényadó és az ítélobíró nem szakítható el egymástól. Neki van joga, hogy megítélje minden ember esetében, hogy hogyan élt a törvényének útmutatásával. Isten felségjoga a megszabadítás vagy az elítélés, a felmentő illetve a kárhóztató ítélet kihirdetése, érvényesítése.³¹¹ Az öntelt farizeusi magatartás ellen harcol Jakab azzal, hogy mindenképpen igyekszik megóvni a gyülekezetek tagjait a rágalmozástól és az ítélkezéstől. Az apostol egyszerűen szembesíti az embereket a saját helyzetükkel. Arra eszméltet, hogy gondolkozzanak el, milyen messze vannak attól a szinttől, ahova magukat felemelik azzal, hogy megítélik, illetve elítélik a másik embert.³¹² Az egész Írás arról tesz bizonyosságot, hogy egyedül Istent illeti meg az ítélet gyakorlása, aki élet és halál Ura. Ő az, aki képes az élet ajándékozására, annak megszüntetésére és mérlegelése alapján igazságos ítéletre (5Móz 32,39; 1Sám 2,6; 2Kir 5,7). Jézus kijelentése az ószövetségi kijelentést erősíti meg, óv az ítélkezéstől (Mt 7,1k.; 10,28). Az Úr útmutatását követik és annak szellemében járnak el az újszövetségi irodalom írói is (Róm 14,10–13; 1Kor 4,5; 1Pt 2,1).

308 HAUCK, F., 27.

309 SCHRAGE, W., 47.

310 SCHLATTER, A.

311 BARCLAY, W., 111.

312 KÁLVIN J., 284.

MEDITÁCIÓ

„Ne rágalmazzatok egymást!”

Valaki, aki istenfélő ember volt, egy idő után elmaradt az istentiszteletekről. Feltűnt a lelkésznek, és elment meglátogatni. Megkérdezte tőle, hogy mi az oka annak, hogy az utóbbi időben nem jár templomba. Rövid csend után a válasz ez volt: sok a tiltó szó. Ezen elgondolkodott a lelkész, de a beszélgetést folytatták tovább oly módon, hogy konkrétan megvizsgálták mi az, ami soknak tűnt. Jogos-e ez a kifogás vagy nem? Jogos-e, ha az anya a kisgyermekétől azt kéri szalonnasütéskor, hogy ne menjen közel a tűzhöz, vagy a strandon, hogy kerülje el a mély vizet, vagy éppen az állatkertben, hogy a kezét ne nyújtsa be az oroszlán ketrecébe? – Eljutottak a beszélgetés során odáig, hogy nem az a kérdés, hogy sok-e a tiltó szó, hanem az, hogy jogos-e az ember, a bűnös ember megmentése érdekében, a hitben járó megtartása érdekében van-e arról szó. – Ha a Tízparancsolatot végigolvassuk, találkozunk tiltó szavakkal sorozatosan, viszont mindaz, ami tiltásként elhangzik, a mindenható Isten részéről azért hangzik el, hogy az ember ne kövesse el mindazt, ami megrontja a vele való közösségét, a családi életet és az emberi együttélést. A tiltó szó követése jelenti az Istennel való bensőséges közösség megélését, a boldog családi életet és a munkához, illetve az emberekhez való rendezett kapcsolatot. A tiltó sorozat védő korlát, megóv attól, hogy az ember elrontsa, sőt elveszítse az életét. A Sátán emberellenes, életellenes, ha nem vigyáz az ember, vagyis, ha nem követi Isten tiltó parancsát, áldozatává lesz, mint ahogyan történt a tizenéves kislánnyal, aki a tiltó tábla ellenére ment fürdeni egy bányatóba. Nem az a kérdés tehát, hogy sok-e a tiltó szó, hanem az, hogy van-e értelme, valóban az életünk védelmét, szebbé, jobbá, boldogabbá tételét szolgálja-e? Tilt, óv, véd az a tiltó szó, amely a rágalmazástól óvja a gyülekezeti tagokat és az ítélet gyakorlásától.

1. *Testvéreim!* A megszólítás eszméltet arra, hogy a gyülekezet tagjai, akik Krisztus bűnbocsánata alapján a mindenható Istennel közösségbe kerültek, úgy egy Atya gyermekei, hogy egymásnak pedig testvérei. Krisztus úgy kapcsol oda az Atyához, hogy egymáshoz is odaköt, Isten új szövetséges népének a tagjává tesz. Azzal együtt, hogy van Atyánk, akitől az életet kaptuk és Krisztus engesztelő áldozata alapján új életet, szabadságot az ellenségtől, testvéreket is kaptunk. Egy közös test tagjai vagyunk. Testvérünk az, akivel együtt énekelünk, együtt imádkozunk, együtt hallgatjuk Isten igéjét, az ige

magyarázatát. Így tekintünk mi egymásra. Testvérünk az, aki mellettünk ül, akivel együtt veszünk részt az istentiszteleten. Így tekintünk egymásra.

2. *Ne rágalmazzatok, ne ítélgessétek egymást!* Az alaptalan vádaskodás, a más külső megjelenés, a más körülmények közti élet és a sokféle másság ne indítson bennünket arra, hogy rosszat mondjunk egymásra. A rágalmazás azért is veszélyes, mert titokban történik, és védekezni sem lehet ellene. A rágalmazás a szeretet hiányáról szól. Istenünk pedig az Ószövetség irataiban és ezzel összhangban Jézus Krisztus által is szeretetet vár, a felebarát iránti szeretetre indít. A törvény és Jézus útmutatását sérti meg az, aki rágalmazza a testvérét. Szeresd felebarátodat, mint magadat! Fogadjuk meg igénk tiltó útmutatását!

3. *Nemcsak a törvény ellen vét, hanem Isten hatáskörét sérti meg az, aki ítélgeti, elítéli testvérét.* Az ítélet kizárólag annak a joga, annak a hatásköre, aki a törvény adója. Ő az élet adója, aki számontartja mindenkinek az életét. Ő látja át valóban, hogy ki hogyan él. Ő az igaz, akinek az ítélete igazságos. Nincs joga és alapja senkinek sem, hogy Isten hatáskörébe lépve ítélkezzen. Ki vagy te, hogy elítéled azt, akiért a Krisztus meghalt? Az önteltségtől, a gőgtől, a képmutató farizeusi magatartástól óvja a levél a gyülekezetek tagjait. Nem mondhatjuk azt, hogy mi mentesek vagyunk ettől a bűntől. Bánjuk meg felelőtlen ítéletéseinket! Kérjük Urunk bocsánatát! Kérjük, hogy adja a szeretet Lelkét, és a több kegyelmet ahhoz, hogy szeretettel tudjunk egymásra tekinteni a különbözőségeink ellenére és tudjuk egymás javát elősegíteni.

Isten igéjének tiltó útmutatásai védőkorlátot jelentenek a számunkra, vegyük szívesen őket, és megtapasztaljuk, hogy ezek által jobb, szebb, boldogabb lesz az életünk, de nemcsak a miénk, hanem a környezetünk élete is, és növekszik az egyházunk.

9. Az elbizakodott emberek tervezése Jak 4,13–17

A szöveg:

(13) Ἄγε νῦν οἱ λέγοντες, Σήμερον ἢ αὐριον πορευσόμεθα εἰς τήνδε τὴν πόλιν καὶ ποιήσομεν ἐκεῖ ἐνιαυτὸν καὶ ἐμπορευσόμεθα καὶ κερδήσομεν· (14) οἵτινες οὐκ ἐπίστασθε τῆς αὐριον ποία ἡ ζωὴ ὑμῶν. ἀτμὶς γάρ ἐστε πρὸς ὀλίγον φαινομένη, ἔπειτα καὶ ἀφανιζομένη· (15) ἀντὶ τοῦ λέγειν ὑμᾶς, Ἐὰν ὁ κύριος θέλῃ, καὶ ζήσομεν καὶ ποιήσομεν τοῦτο ἢ ἐκεῖνο. (16) νῦν δὲ καυχᾶσθε ἐν ταῖς ἀλαζονείαις ὑμῶν· πᾶσα καύχησις τοιαύτη πονηρὰ ἐστίν. (17) εἰδότι οὖν καλὸν ποιεῖν καὶ μὴ ποιοῦντι, ἁμαρτία αὐτῷ ἐστίν.

A fordítás:

(13) Nosza hát ti, akik azt mondjátok: ma vagy holnap elmegyünk abba a városba, és ott töltünk egy évet és kereskedni fogunk, és majd nyereséghez jutunk, (14) ti, akik azt sem tudjátok, hogy mit hoz a holnap! Micsoda a ti életetek? (Lehelet vagytok). Egy kis ideig látható, azután láthatatlan. (15) Ehelyett inkább azt kellene mondani: Ha az Úr akarja és élünk, ezt vagy azt fogjuk tenni. (16) Most azonban dicseksztetek nagyzolásotokban: minden ilyen dicsekvés gonosz. (17) Aki tehát tudna jót tenni és nem teszi, bűne az annak.

Szövegelemzés

A levél egy új egységének (Jak 4,13–5,6) az első részlete ez a néhány vers. Az előző részlettel nincs kapcsolata. Rokon gondolatok ismétlődéséről van szó, akár az előző, akár a következő részlettel való kapcsolatát nézzük. Kétségtelenül önálló szakasz, eleven prófétai stílusban.³¹³ A 4,13 és az 5,1 kezdete azonos. – Jakab levele esetében azzal kell számolnunk, hogy sorozatosan tradicionális intelmeket használ fel, és ily módon ez a levél összefüggését megtöri. A 17. vers pedig külön figyelemre méltó. Nem kapcsolódik sem az előtte lévő, sem az utána következő részlethez. Olyan önálló, az ősegyházban közismert, általános érvényű kijelentésről van szó, mint amilyen a 2,13-ban is olvasható. Nem állapítható meg, hogy a levél írója milyen szempont alapján illesztette be éppen ide.

313 DIBELIUS, M. – GREEVEN, H., 212.

13. v. • Ἄγε az ἄγω ige sing 2. imperativusa. A vñv „most” nyomósító mutató partikulával „nosza most”, „rajta most”. Gyakran előfordul a LXX-ban is, már Homérosz óta ismert.³¹⁴ Az ἄγε, ἄγετε indulatszó tehát: „rajta” „no hát”, „no csak”, „gyerünk”.³¹⁵ Az ἄγε vñv „gyerünk hát”.³¹⁶ Az összefüggésre tekintettel így fordítottam: „Nosza hát”. Ez fejezi ki talán leginkább azt a magabiztos, öntelt gondolkodásmódot, amelynek jellemzéséről szól ez a levélrészlet. A vers néhány eltérő szövegvariánsa közül arra utalok csupán, amely az igeformáknak a futurumi formája helyett aoristos coniunctivust hoz. Jobb azonban a szövegek többségének futurumi formája. Az írásmagyarázók közül vannak azonban³¹⁷, akik az aoristoszi forma mellett foglalnak állást. A gőgösök egy egész évre vonatkozó tervükről úgy beszélnek, mintha saját maguk hatalmában lenne az életük, a jövőjük. A Példabeszédek bölcs írója így szól: „Ne dicsekedj a holnapi nappal, mert nem tudod, mit hoz rád.” (Péld 27,1) (Vö. Philo leg. all. II 226. Henoch 97,8.) A κερδαίνω „nyer”, „anyagi nyereségre tesz szert” üzleti vállalkozással.³¹⁸

14. v. • οἵτινες οὐκ ἐπίστασθε τῆς αὐριον ποία ἡ ζωὴ ὑμῶν. ἀτμὶς γὰρ ἐστε... Néhány szövegvariánssal kell számolnunk, amelyek közül a τῆς αὐριον előtt szereplő τό névelő helyett a többes számú forma olvasható, így: τὰ. Ez olvasható a Codex Alexandrinusban és a P 33-ban, valamint főként a kisbetűs kéziratokban. Az írásmagyarázók általában a szövegek többségének megfelelően az egyes számú formát követik. A ποία után a 74-es Genfben található papirusz kéziratban γὰρ kötőszó olvasható, amit az írásmagyarázók általában figyelembe vesznek, így Kálvin is.³¹⁹ A ὑμῶν helyett pedig néhány kézirat ἡμῶν formát hoz. Nem indokolt a szövegvariáns figyelembevétele. Az ἔπειτα után viszont a szövegek dé javaslatát érdemes figyelembe venni. Arra eszméltet a szöveg, hogy az embernek a jövő egyetlen eseménye sincs a hatalmában. Az ember nem ura az életének. Nem tudhatja, mit hoz a jövő, sőt azt sem, hogy egyáltalán „megéri-e” a holnapot. Jézus erre figyelmezteti az elbizakodott gazdagot (Lk 12,16–20). Erre azonban számtalan figyelmeztetés olvasható az Ószövetségen kívül az ókori irodalomban is.³²⁰ A φαινομένη... ἀφαιζομένη szójáték, mint a Mt 6,16-ban. Minden önteltségről, gőgről

314 BAUER, W., 15

315 GYÖRKÖSY A. – KAPITÁNYF I. – TEGYEY I., 16.

316 BLASS–DEBRUNNER, 144. §.

317 DIBELIUS, M. – GREEVEN, H., 213k.

318 VARGA Zs. J., 537.

319 KÁLVIN J., 284.

320 PHOKYLIDES, Psalmen 116k LXX.; Philo IV. Ersdr. 7,61.; Apoc. Bar 82,3k.; Henoch 97,8kk; Seneca Ep XVIII.

árulkodó terv értelmetlen. Az ember ugyanis sem a viszonyokat nem ismeri, amelyről tervez, sem a következő nap eseményeit, de azt sem tudhatja, hogy egyáltalán megéri-e a holnapot. A jövő nincs az ember hatalmában.³²¹

15. v. • ἀντὶ τοῦ λέγειν ὑμᾶς, Ἐὰν ὁ κύριος θέλη, καὶ ζήσομεν... A vers visszautal a 13. versre és a tervezés helyes módját világítja meg. Krisztus követőinek tudatában kell lennie annak, hogy Istent nem hagyhatják ki a terveikből. Aki Isten gondviselésének alárendeli magát, vele összhangban, őrá figyelve tervez, az tekinthet reménységgel a jövőre, a további életére. Az apostoli iratokban az ilyen tervezés áll példaként minden korszak Krisztus-követői előtt (1Kor 4,19; 16,7; Zsid 6,2; ApCsel 18,21). Erről ad hírt *Ignatius* Ef 20,1 is. Jakab nem a tervezés lehetőségét akarja megtiltani az istenfélőknek, hanem azt, hogy a tervezésükből kimaradjon Isten. Az öntelt, magabiztos, gőgös embert eszmélteti arra, hogy a tervei és az élete ura a mindenható Isten. Tőle függ az ember, minden ember élete, amelynek földi szakasza az Úr örökkévaló létéhez viszonyítva rövid. Akkor jó és értelmes viszont, ha Isten akaratával minden tekintetben összhangban van. Ő az időnek és minden ember életének ura.

16. v. • νῦν δὲ καυχᾶσθε ἐν ταῖς ἀλαζονείαις ὑμῶν· πᾶσα καύχησις τοιαύτη πονηρὰ ἐστίν. κατακαυχᾶσθε forma olvasható a *Codex Sinaiticus* és néhány minuszkuláris kéziratban. A prepozíciós formával hangsúlyosabbá akarja tenni a *Sinaiticus* a fogalom jelentését, a prepozíció nélküli formájának a jelentését alapvetően a bővítménye határozza meg: ἐν ταῖς ἀλαζονείαις: „a nagyzolásotokban”. A δὲ kötőszóval való kapcsolat azt teszi világossá, hogy az előző versben lévő figyelmeztető útmutatással ellentétben azok, akikről szó volt, további figyelmeztetésre szorulnak: νῦν δὲ καυχᾶσθε. Az ἀλαζονεία „nagyzolás”, „kérkedés”, „pöffeszkedés”. A Róm 1,30-ban közvetlenül a ὑπερηφάνους után szerepel. Az Újszövetségben gőgös, fölényes értelemben fordul elő az ἀλαζών jelentésének megfelelően, azzal felcserélhető. Van azonban ebben a fogalomban a vele rokon jelentéstartalmú fogalommal szemben mégis valami speciális értelem, amely az Istennel szemben való döntését, az Atya akaratótól való büszke függetlenségét jobban érzékelteti. Ez az egész tervezés hivalkodó, pöffeszkedő hencsért, nagyzolást jelent, amihez istenfélő embernek semmi köze nem lehet. Az a hallatlan gőgös önteltség jut itt kifejezésre, amely nemcsak Isten akarata iránt nem érdeklődik, tehát nem kérdezi meg őt az élete útjával kapcsolatban, hanem Isten létével sem számol, őt is tagadja. Úgy jár el mintha minden, a jövő is a saját maga hatalmában lenne. Úgy gondolja gőgös önteltségében, hogy

321 WINDISCH, H. – PREISKER, H., 29.

egyedül ő rendelkezik az életével, az idejével. Minden ilyen dicsekvés gonosz, ítéletet von magára. Gonosz az a tervezés, amely Istent tudatosan kihagyja a számításából, figyelmen kívül hagyja.³²²

17. v. • εἰδοῦτι οὖν καλὸν ποιεῖν καὶ μὴ ποιοῦντι... A szövegek teljes összhangban azonos módon közlik ezt a verset. Ez a vers sem az előző részlethez, sem az utána következőhöz nem kapcsolódik. Ebben már nem többes szám 2. személyű, de nem is 1. személyű a megszólítása azoknak, akiknek szól, hanem általános értelemben érvényes szentenciát kapcsol az előző részhez. Bár az írásmagyarázók közül némelyek az οὖν kötőszó alapján némi kötődést azért látnak, hangsúlyozva, hogy míg az előzőben a rossz, itt a jó cselekvése a központi téma. Ott a rossz cselekvése, az öntelt gőgös dicsekvés a bűn, itt pedig a jó cselekvésének az elmulasztása.³²³ Ebben a versben az hangsúlyos, hogy az ember nemcsak azzal követhet el bűnt, „gonosz” dolgot, ha megtesz valamit, amit nem lett volna szabad, hanem azzal is, ha nem teszi meg azt a „jót”, amit meg kellett volna tennie. Az egyik írásmagyarázó így nevezi ezt: „*Unterlassungssünden*”³²⁴. Találkozunk a bűnnel ezzel a felfogásával a Jób 31,16–18-ban is. Bár egy másik írásmagyarázó azt állapítja meg, hogy ez a szentencia nem éppen találó itt, mivel az előző részletben nem cselekvésről van szó, hanem elgondolásról, tervezésről és annak a közléséről.³²⁵

Tartalmi összefoglalás

A rész záró egysége nem kapcsolódik az előző részlethez, azonban ugyanúgy prófétai stílusban megszólaló prédikáció. Teljes mértékben azonban nem tekinthető függetlennek attól (lásd 6. 10. 12. vers). Az alázatosoknak szóló ígéret és az alázatra szóló buzdítás mint a gőg, az önteltség ellentétének témája ebben a részletben is hangsúlyos. Hallatlan önteltségre vall, ha bárki azt gondolja, hogy a jövőjéről saját maga rendelkezik.³²⁶ A korabeli körülményeket hűségesen tükröző képpel találkozunk itt. A levél olvasói jól ismerték azokat a viszonyokat, amelyekről szó van. A diaszpórában Izráel fiai közül sokan voltak kereskedők³²⁷ az ókorban. Elképzelhető, hogy a

322 DELING, G: ἁλλὰζών = ThWNT, I. Bd. Stuttgart, Kohlhammer, 1966, W. 227k.

323 MUSSNER, F., 192.

324 DIBELIUS, M. – GREEVEN, H., 217.

325 WINDISCH, H. – PREISKER, H., 29.; Billerbeck III., 541.

326 HAUCK, F., 28.

327 SCHRAGE, W., 48.

zsidókeresztyének esetében szintén ez volt a helyzet. A kereskedőkről van tehát szó, valószínűleg nagykereskedőkről. Számtalan alkalmuk nyílt arra, hogy e téren képességeiket bizonyítsák, ahogyan az egyik írásmagyarázó ezt részletesen ismerteti.³²⁸ Sokvárost újonnan alapítottak, az alapítók nagyszabású ajánlatokat is tettek esetenként azoknak, akik körúton voltak. Ahol új városra találtak, az nagy lehetőséget jelentett rövid időn belül a meggazdagodásra az üzletembereknek viszonylag rövid idő alatt. A tervük, ami a kereskedelemre vonatkozott, nyereszkeségről szólt, voltaképpen átmeneti jellegű. Nem is az a baj vele, hogy terveznek a jövőt illetően, hanem a gőg, az az önteltség, amivel ezt teszik. Oda fogunk menni abba a városba, amely nagy keresettel, nagy haszonnal kecsegtet, ott töltünk egy évet, és gazdag emberekként jövünk vissza. Ez a terv úgy szól a jövőről, részleteiben és egészében, mintha a tervező rendelkezne, rendelkezhetne a jövő eseményéről, az életéről. Ez a terv azt szemlélteti, hogy a tervezővel van baj. Nem számol emberi mivolta adottságaival, annak korlátaival. Helytelen az emberszemlélete, az emberről alkotott képe, ezért helytelen az életszemlélete. Ennek a háttere, a gyökere pedig az, hogy kizárja Istent a számításából. Nem számol azzal, hogy Isten nemcsak a templom Ura, hanem az élet Ura. Isten nemcsak a múltnak, hanem a jelennek és a jövőnek egyaránt az Ura. Isten kezében van a jövő. Senkinek nincs joga a jövőről nyilatkozni, egyetlen embernek sem úgy, mintha ő lenne a jövőjének, az élete eseményeinek, a körülményeinek az ura, az irányítója, a meghatározója. Senki nem tudja, mit hoz a holnap, a következő nap. A jövő egyedül Isten kezében van. „Ember tervez, Isten végez.” Istentől függ az ember, körülményeivel együtt. Ő ismeri egyedül az embert és a jövő eseményeit. Ő látja az életet kezdetétől végéig, aki a múltnak, a jelennek és a jövőnek, mindenkinek, az egész világnak Ura és alkotója. Az ember nem tudhatja, mi következik, mit hoz számára a holnap, és azt sem, hogy egyáltalán megéri-e a holnapot. A ti életek, az emberi lét Isten örökkévalóságához képest nagyon rövid,³²⁹ leheletnyi csupán, mulandó. Kevés időre feltűnik, megjelenik, láthatóvá válik, és azután eltűnik, láthatatlanná válik. „A pára hasonlatával igen szépen fejezi ki, hogy milyen hamar elenyésznek azok a tervek, amelyek csak az élet árnyékában tudnak megmaradni” – ahogyan Kálvin írja.³³⁰ Jakab itt mindenkinek a józan belátására, a saját élettapasztalatára hivatkozik (Mt 6,19k.; 26kk). Az Ószövetség alapján jogos, világos a levélnek ez a tanítása (Zsolt 68,3; 102,4; Jób 7,7.16; Péld 27,1). Megtalálható ez azonban számos

328 BARCLAY, W., 112.

329 BENDEL, J. A., 735.

330 KÁLVIN J., 285.

ókori író művében is. *Plato* tájékoztat *Szókratésznek Alkibiadesszel* folytatott beszélgetéséről. E szerint *Szókratész* beszélgetésükben *Alkibiadeszt* arra eszmélteti, hogy az életükről való döntés, a jövő nincs a hatalmukban.³³¹ *Seneca* szintén arra figyelmeztet, hogy senki sem tudhatja, hogy meddig tart az élete.³³² Amiről tehát itt *Jakab* levele szól, abban nincs semmiféle tipikusan „*jakabi*” specialitás, ahogyan azt az írásmagyarázók megállapítják.³³³ Jézus jól ismert példázata a magabiztos gazdagot szintén arra eszmélteti, hogy a jövő nincs az ember hatalmában, senki nem maga határozza meg az életének az idejét (Lk 12,16–21). Az ember kicsi, és nagy alázatra van szüksége ahhoz, hogy ne a gőg, ne az öntelt magabiztosság alapján döntsön a jövőjéről (13–14. vers).

Krisztus követői és velük együtt minden ember számára a valóság az, akár hiszi, akár nem, hogy számolnia kell Istennel, az Úr akaratával. Isten határozza meg az ember életének alakulását. Ezért az, hogy az élete, a jövőre vonatkozó tervei hogyan alakulnak, az teljes mértékben Istentől függ. Az újszövetségi iratok szerint Krisztus követői, apostolai ennek megfelelően terveztek és nyilatkoztak a jövőről (ApCsel 18,21; 1Kor 4,19; 16,7; Zsid 6,3). *Jakab* levele nem az ember jövőre vonatkozó tervezését marasztalja el, hanem azt, ha a terve nem számol az Úr akaratával. Azt kívánja, mert az helyes, hogy Isten akaratát vegye figyelembe tervei kialakítása alkalmával. Erre nézve konkrét útmutatást ad oly módon, hogy még a megfelelő mondatot is leírja olvasóinak így: „Ha az Úr akarja”. Isten tervére kell figyelnie az embernek, és vele összhangban, az Úr akaratának megfelelően kell alakítania a jövőre vonatkozó elgondolásait. A mindenható Isten semmiképpen nem maradhat ki az ember jövőre vonatkozó terveiből. Az Úr szuverenitásának a felismerése és elismerése az, amire a levél írója tanítja olvasóit. Az alázatra való nevelés mellett ez annak a tudatosítása, hogy az embernek az a jó, ami összhangban van Isten akaratával. Az az eljárás teljes mértékben elutasítandó, amely úgy látszik, hogy némelyek esetében jellemző volt azok körében is, akiknek a levél szólt. A gőgös dicsekvés gonosz nemcsak azért, mert aki így jár el, figyelmen kívül hagyja Istent, hanem azért is, mert ki nem mondva ugyan, de önmagát teszi Isten helyébe.³³⁴ (12–16. vers)

Általános érvényű, önálló, figyelemre méltó mondat kapcsolódik ahhoz a tanításhoz, amely a gőgös embert a maga korlátaira figyelmezteti és a helyes

331 PLATO, *Alkib.* I. 31 d. = Dibelius, M. – Greeven, H., 215.

332 BARCLAY, W., 112k.

333 SCHRAGE, W., 49

334 KÁLVIN J., 285k.

magatartásra indítja. Jakab gyakran zárja le a tanítását egy általános érvényű fontos útmutatással (vö. 2,13; 3,18). Aki tudja, hogy mi a jó és nem cselekszi azt, nem érvényesíti a gyakorlatban, az bűnt követ el. Nemcsak azzal követ el az ember bűnt, ha azt teszi, ami rossz, hanem azzal is, ha elmulasztja tenni azt, ami jó. A jó tettek elmulasztása ugyanúgy bűn, mint a rossz cselekvése. Ebben az összefüggésben nyilván az öntelt, dicsekvő, az Isten akaratával nem számoló és úgy tervezgető ember mulasztására utalva figyelmeztet a levél írója ennek a jól ismert szentenciának az idézésével (17. vers).

MEDITÁCIÓ

„Ha az Úr akarja...”

„Ha az Úr akarja...” Sokszor idézzük ezt a mondatot. A mindennapi életben újra meg újra halljuk. Idézzük, idézik, talán sokan nem is tudják, hogy honnan ered, ki mondta illetve ki írta és miért. – Vannak az Újszövetség iratainak olyan mondatai, amelyek nemcsak az istentiszteleteken hangzanak el, nem is csak egyéni bibliaolvasásunk alkalmával találkozunk velük, hanem „kiléptek” a templom falai közül és a Bibliát rendszeresen olvasó Krisztus követőinek a körén is túl belépve az életbe megszólalnak, és jelzik, hogy sokkal szélesebb kör tagjai azok, akik számára fontos Isten és számít az akarata. Saját tapasztalatom ez és örülök neki. – Ez a mondat Jakab levelében az apostolnak éppen az ellenkező tapasztalata miatt született meg útmutatásként azokat figyelmeztetve, akik viszont nem számoltak az Úrral, és nem tudtak, vagy nem is akartak tudni az ő akaratáról.

1. *Tervek, amelyekből kimaradt az Úr.* Elmegyünk egy városba. Ott töltünk egy évet. Kereskedünk. Nyereséget szerzünk. Úgy hangzik mindez, mintha az ember mindenkitől, és mindentől függetlenül önmaga lenne ura az életének és a jövő eseményeinek. Az önteltség, a gőg, vagy a tájékozatlanság lehet a háttere annak a jövőre vonatkozó tervnek, amelyet a levél írója idéz. Többen is vannak, akiknek a terve azt árulja el, hogy bármilyen motiváció is az, ami alapján a jövőjét tervezi, alapvető baj van vele. – Nem az a baj, hogy emberek terveznek a jövőt illetően, hanem az, hogy akik ily módon terveznek, azoknak baj van az életszemléletével, helytelen, hiányos, sőt rossz az életszemlélete, az *emberszemlélete*. Önmagát úgy tekint, mintha mindenkitől, mindentől független lenne. Úgy szól a jövőről, mintha ő lenne annak az alakítója. Vannak, akik úgy szólnak a jövőjükről, mintha annak eseményeit ők határozhatnák meg teljesen egyedül. El lehet menni. Vannak jó lehető-

ségek, főleg az akkor épülőfélben, vagy éppen újonnan épülő városokban. Lehet a jobb életkörülmények kialakításával foglalkozni. Lehet kereskedni. Az Izráelből származó egyének különösen is szívesen kereskedtek. Mindez nem lenne baj. A baj oka alapvetően a gőg, az önteltség, hogy a terveiben csak önmagával számol az így tervező ember. *Az ember léte, élete Istentől függ. Isten az ember Ura.* Az ember, minden ember Istentől kapta az életét. Ő határozza meg életének idejét. Egy ideig feltűnik, azután eltűnik. A földi ideje rövid, azonban minden körülmények között Isten marad az Ura. *Az ember és életének alakulása Istentől függ, akár számol vele, akár nem, akár hiszi, akár nem.* Az ember léte és élete, a jövőjének alakítása nincs az ember hatalmában. *Rossz az a terv, amelyből kimarad az Úr.* A levél a helyes emberszemléletre eszmélteti és ennek következtében a helyes tervezésre mindazokat, akik bármi okból kihagyták az Urat a jövőre vonatkozó számításaikból. – Vizsgáljuk meg terveinket! Vizsgáljuk meg az emberre vonatkozó ismereteinket. Mennyiben vesszük figyelembe életünk alakítására vonatkozó terveinkben az Úr akaratát?

2. *Tervek az Úr akarata szerint.* Ha az Úr akarja és élünk – ez a feltétele az emberi tervek megvalósulásának. Az Úr nélkül tervező embereknek a reális helyzetről szól a levél útmutatása Jézus tanítása alapján (Lk 12,16–21). Az ember kicsi és nagy alázatra van szüksége ahhoz, hogy ne a gőg, ne az öntelt magabiztosság alapján szóljon a jövőre vonatkozó terveiről, tetteiről. Az ószövetségi tanítás mellett az élettapasztalat és az ókori írók is ezt képviselik. Az Úr akarata az emberre vonatkozóan jó, és az a kíváncsi, ha ezt keresi, és ennek megismerése alapján annak figyelembevételével tervez. Az Úr nem fosztja meg az embert a lehetőségeitől, hanem biztosítja az ő jó akaratával összhangban lévő tervei megvalósítását. Az ember számára az a jó, ami összhangban van az Úr akaratával. A levél a mulandó, a halandó és a maga jólétéért küzdő embert arra tanítja, hogy figyeljen arra az Úrra, aki örökkévaló, az ember számára sem csak a földi jólétet és boldogságot készítette el, hanem ennél sokkal többet is. Elkészítette azt a jólétet, az örök életet, amely a földi élete eltűnése után várja. Az Úr akarata minden ember java, örök boldogsága. A földi életében erre kell, erre lehet felkészülnie. A földi élet Kálvin szerint az örök életre való felkészülés iskolája. Fontos, hogy alázattal felismerjük, elismerjük ezt, és így tervezzük vele összhangban a jövőnket. Az önteltség, a gőg veszedelmes, ezért kerüljük! Számoljunk azzal az Úrral, aki jó és javunkat akarja. Ő számít ránk.

3. *A jónak ne csak ismerői, hanem cselekvői legyünk.* Vétkezni, bűnt elkövetni nemcsak azzal lehet, hogy rosszat teszünk, hanem azzal is, hogy ha nem tesszük meg azt, ami jó. A jó cselekedetek elmulasztása bűn. A valódi hit, a

helyes emberszemlélet ennek alapja. Aki hit által közösségben van az Úrral, annak az életében ő viszi véghez azokat a tetteket, amelyek Isten dicsőségét és emberek javát szolgálják. A végső ítélet napján éppen a jó cselekedetek elmulasztása miatt szólal meg az ítélet az Úr bal keze felől állított emberekhez. Gondolkozzunk el azon, hogy nem terhelnek-e, nem marasztalnak-e el bennünket olyan mulasztások, amikor tehettük volna, de nem tettük a jót, nem váltunk Urunk segítő karjává, nem lettünk az ő jószágának közvetítőivé. Az ember, minden ember számára a legnagyobb jó az, ha vele közösségbe jut, ezt segítheti elő a környezete tagjai számára az, aki vele él. Igyekezzünk ezt tenni!

10. Az embertelen gazdagok ítélete Jak 5,1–6

A szöveg:

(1) Ἄγε νῦν οἱ πλούσιοι, κλαύσατε ὁλολύζοντες ἐπὶ ταῖς ταλαιπωρίαις ὑμῶν ταῖς ἐπερχομέναις. (2) ὁ πλοῦτος ὑμῶν σέσηπεν καὶ τὰ ἱμάτια ὑμῶν σητόβρωτα γέγονεν, (3) ὁ χρυσὸς ὑμῶν καὶ ὁ ἄργυρος κατίωται, καὶ ὁ ἰὸς αὐτῶν εἰς μαρτύριον ὑμῖν ἔσται καὶ φάγεται τὰς σάρκας ὑμῶν ὡς πῦρ· ἐθησαυρίσατε ἐν ἐσχάταις ἡμέραις. (4) ἰδοὺ ὁ μισθὸς τῶν ἐργατῶν τῶν ἀμησάντων τὰς χώρας ὑμῶν ὁ ἀφυστερημένος ἀφ' ὑμῶν κρᾶζει, καὶ αἱ βοαὶ τῶν θερισάντων εἰς τὰ ὦτα κυρίου Σαβαώθ εἰσελήλυθαν. (5) ἐτρυφήσατε ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐσπαταλήσατε, ἐθρέψατε τὰς καρδίας ὑμῶν ἐν ἡμέρᾳ σφαγῆς. (6) κατεδικάσατε, ἐφονεύσατε τὸν δίκαιον. οὐκ ἀντιτάσσεται ὑμῖν.

A fordítás:

(1) Nosza, rajta ti gazdagok! Sírjatok jajgatva a nyomorúságotok miatt, amely bekövetkezik rajtatok. (2) Gazdagságotok megsemmisült, a ruháitok molyrágtá lett. (3) Aranyatok és ezüstötök megrozsdásodott, és a rozsdájuk bizonyságul szolgál ellenetek és megemészti testeteket, mint a tűz. Anyagi javakat gyűjtöttetek az utolsó napokban. (4) Íme, a visszatartott bére azoknak a munkásoknak, akik földjeiteket learatták, kiált és az aratók kiáltása eljutott a Seregek Urának füleibe. (5) Dőzsöltetek a földön, kicsapongó életet éltetek, hizlaltatok magatokat, mint a *levágatás* napján. (6) Elítéltétek, megöltétek az igazat. Nem állt ellen nektek.

Szövegelemzés

Ez a részlet szorosan kapcsolódik az előző részletben felvetett gondolathoz, ami a tartalmát illeti, azonban lényeges különbség van a két részlet között. Az előző részletben azokról van szó, akiknek a terveiből hiányzik az Úr. Nem számolnak azzal, hogy az ember élete Istentől függ. Nem számolnak azzal, hogy az emberi élet mulandó és a jövő felett nem az emberek rendelkeznek. Az öntelt, gőgös, önmagával eltelt embereket józanítja, eszmélteti, a valóság talajára állítja az apostoli intelem. Az Úr akkor is van, ha az emberek nem vesznek róla tudomást. Az ember, minden ember akkor is tőle függ, ha kihagyja őt a számításaiból. Az ember akkor áll a valóság talaján, ha számol az Úrral és tervei az ő akaratának megfelelően jönnek létre. Voltaképpen ott viszi tovább ez a perikópa az előző részlet tartalmát, hogy itt is az önző, a csak önmagára tekintő emberrel foglalkozik. A különbség az, hogy itt *arról az emberről van szó, aki nem számol az anyagi javak mulandó, romlandó, veszendő jellegével, és nincs tekintettel a többiekre, elsősorban azokra, akik tőle vannak függőségi viszonyban. Az önző, antihumánus, aszociális, csak magának élő, kicsapongó életstílust megtestesítő embertípusról van szó.* Azoknak szól, akik ehhez a körhöz tartoznak. Az előző részlet embere nem akar tudni az Úrról, az itt szereplő gazdagok nem akarnak tudni a másik emberről, a többiekről. Az utolsó vers azonban összeköti a két részletet. Megvilágítja, hogy az önző, kicsapongó élet gyökere ugyanaz, mint az előző részleté. Az igaz Úr ellen hozott igazságtalan döntés. Ahol csak a haszonszerzés, a gazdagság gyarapítása mindenáron az élet alakítója, ott a háttérben az igaz Úr ellen való rossz döntés húzódik meg.

Az ószövetségi próféciákból ismert igehirdetésekre emlékeztet a szöveg stílusa. A bekövetkező ítélet miatt, amely már úgy látszik, hogy feltartóztathatatlan, sírásra és jajgatásra szólítja fel az embertelen gazdagokat. Retorikai imperativusok sorozatával van dolgunk. A bölcsességirodalomban rokon gondolatokkal találkozunk (Péld 28,11). Az Újszövetségben az utolsó idő ítéletéről szóló kijelentés tartalmaz hasonló intelmeket. Voltaképpen mindkét részlet azt világítja meg, hogy az Úr nélkül való istentelen élet embertelen. Az embertelen élet háttérben a valódi istenfélelem hiánya tapasztalható. A perikópa az 1. versben meghirdeti az ítéletet. A 2–3. versben a gazdagság megromlásáról szól, és ezzel együtt azokról is, akik rosszul éltek azzal. A 4. versben az önző, antihumánus, aszociális eljárást, az 5. versben a kicsapongó életstílust nevezi meg az ítélet okaként, a 6. versben pedig az igaz ellen hozott igazságtalan ítéletet.

1. ν. • Ἄγε νῦν οἱ πλούσιοι, κλαύσατε ὁλολύζοντες ἐπὶ ταῖς τάλαιπωρίαῖς... A vers ugyanúgy kezdődik, mint a 4,13. Az ítéletet hirdető prófécia itt a gazdagoknak szól, akikből hiányzott az emberség. A vers szövegének hagyományozása a jelentéktelen két eltérést leszámítva azonos a kéziratokban. Az egyik a 33 jelzetű minuszkuális kéziratban olvasható, amely a κλαύσατε 1. aor. imperativusi forma helyett: κλαύσονται futuru-mi formát tartalmaz. Erre az 1968-ban kiadott Nestle–Aland kiadás hívja fel a figyelmünket, de az 1994-ben megjelent kiadás mellőzi. A másik a *Codex Sinaiticus* egyik későbbi kiadásának a javaslata, amely a vers zárószavaként a ὑμῖν kiegészítéssel teszi hangsúlyossá az ítélet bekövetkezését. κλαύσατε ὁλολύζοντες. Az ὁλολύζοντες participium imperativus értelemben szerepel. Az ὁλολύζω „hangosan, jajgatva kiáltozik”. Az Újszövetségben csak itt fordul elő ez az ige. A megtérés lehetőségének az elmulasztása miatt bekövetkező helyzetnek, amely embertelenségben nyilvánul meg, súlyos ítélet a következménye.³³⁵ Az Ószövetségben hasonló helyzetben a prófétáknál találkozunk ezzel a felszólítással: Ézs 13,6; 14,31; 15,3; 23,1.6.14; Jer 31,20; Ez 21,17; Zak 11,2; Ám 8,9. Ez a fogalompár így együtt az elrontott, értelmetlen élet miatt bekövetkező ítélet, a reménytelenné lett helyzet, a keserves állapot szemléltetésére szolgált. Az ítélet félelmetes, gyötrelmes és feltartóztathatatlan. Itt már nem megtérésre való felszólításról van szó, hanem az elmulasztott megtérés miatti ítéletről. A τάλαιπωρία „nyomorúság”, „kínszenvedés” csak a Róm 3,16-ban fordul még elő. – Nem a gazdagság a bűn, hanem az embertelenség, a visszaélés a gazdagsággal.

2. ν. • ὁ πλοῦτος ὑμῶν σέσηπεν καὶ τὰ ἱμάτια ὑμῶν σητόβρωτα γέγονεν... A gazdagság az ókori Keleten három dologban mutatkozott meg. A gabona, vagyis a föld termése, amely semmivé lett. A σήπω „megrotthaszt”, „megrothad” „semmivé válik” csak itt fordul elő az Újszövetségben. A rosszul tárolt és hosszú ideig felhalmozva tartott gabonának ez a sorsa. Így a tulajdonosának sem lesz haszna belőle. Keleten a gazdagság másik ismeretőjele az értékes anyagból készített ünnepi ruhák, köntösök, felöltők. József egyebek mellett értékes ruhával ajándékozta meg testvéreit (1Móz 45,22). Ákánt egy szép babiloni köntös csábította el, vitte bűnbe. Ítélete e miatt következett be (Józs 7,21). Sámson harminc öltözet ruhát ígért azoknak, akik találós kérdését megfejtik, de ha nem, akkor ő várja a felesége rokonságától ugyanezt (Bír 14,12). Naámánnal az arámok királya az ezüstön és az aranyon kívül tíz rend ruhát küld Izráel királyának (2Kir 5,5). A ruháról ezt mondja: σητόβρωτος „molyrágta” lett (vö. Mt 6,19). A felesleges, a nem használt,

335 HEIDLAND, H. W.: ὁλολύζω = ThWNT V. Bd., 174.

különben értékes ruha használhatatlanná, értéktelenné vált (Ézs 51,8). Az értéket jelentő ruhatár tönkrement.

3. ν. • ὁ χρυσὸς ὑμῶν καὶ ὁ ἄργυρος κατίωται... A gazdagságot jelentő harmadik dolog az arany és az ezüst ékszerek, tárgyak. Az arany és ezüst, ami a legnagyobb értéknek számított, rozsdamarta lett. κατίωται „megrozsdásodik”, „megeszi a rozsda”. Csak itt fordul elő az Újszövetségben. A valóságban nem történik meg az, amiről itt szó van. A nemesfémek nem rozsdásodnak meg, az aranynak és az ezüstnek nem árt a rozsda. Arról van itt szó, hogy az egyszerű, népi nyelvben az arany és ezüst említése egyszerűen a „kincs”, a gazdagság kifejezésére szolgált. Az arany és ezüst említése tehát nem szó szerinti értelemben szerepel, hanem egészen általánosan jelenti mindazt, ami az embert a gazdag kategóriához tartozóvá teszi. Ahhoz, hogy lényege szerint megértsük ezt a verset, a korabeli felfogást az arany és ezüst értelméről feltétlenül ismernünk kell. A rozsdáról még egy dolgot mond. Az nemcsak a földi értékeit, gazdagságát jelentő kincseit teszi tönkre az embernek, hanem olyan bizonyosság lesz ellene, amely magát az embert is megemészti. φάγεται τὰς σάρκας ὑμῶν ὡς πῦρ „megemészti testeteket, mint a tűz”. A πῦρ Isten megsemmisítő ítéletének a szimbóluma (vö. Ézs 30,27; Ám 5,6; Ez 15,7; Zsolt 21,10; Jel 11,5; 20,9). Érdekességgént jegyzem meg, hogy a tűz előtt a szövegek egy része még egyszer megemlíti az ἰὸς-t, így a *Codex Alexandrinus* másokkal együtt. Ez azért érdekes az emberrel összefüggésben, mert az ἰὸς jelentése nemcsak rozsda, hanem folyadék, méreg, a latin vírus. Nyilván mindenképpen ítéletről van szó.

4. ν. • ἰδοὺ ὁ μισθὸς τῶν ἐργατῶν τῶν ἀμειψάντων τὰς χώρας ὑμῶν ὁ ἀφυστερημένος ἀφ’ ὑμῶν κρᾶζει „Íme, azoknak a munkásoknak a bére, akik földjeiteket learatták, kiált.” Ez a vers az előző vers záró mondata megállapítása tartalmának konkrét kifejtéseként is értelmezhető. Egy speciális esetről van itt szó, az aratómunkások bére kifizetésének elmulasztásáról. Az ἀποστερέω ige „kifoszt”, visszatart vkitől valamit, ami járna neki. Azoknak, akik az aratás nehéz munkáját végezték, jár a bér. A *Sinaiticus* szövegében ἀφυστερημένος szerepel, a két fogalom jelentése azonban azonos. Más variánsokkal is találkozunk, azonban a szövegek többségének a formája irányadó. Az ἀμάω ige jelentése: „kaszál”, „learat” csak itt fordul elő az Újszövetségben. A learatás és kérébe kötés együtt jelenti az aratást.³³⁶ A kiszolgáltatott munkavállaló ellen megnyilvánuló érzéketlenségről, felelőtlenségről van szó. A munkások ez esetben a földeken dolgozó napszámosok. Palesztinában ők állandóan a létminimum határán voltak. A napi

336 SCHLATTER, A., 208.

bérük meglehetősen kevés volt. Ha azt sem kapták meg, az azt jelenthette, hogy a családnak nem volt mit ennie aznap. Isten rendelkezése szerint a napi bér kifizetése kötelező volt naplemente előtt minden napszámos esetében. „A napszámos bére ne maradjon nálad másnap reggelig” (3Móz 19,13). „Ne zsákmányold ki a nyomorult és szegény napszámost... Még aznap add meg a bérét, mielőtt lemegy a nap” (5Móz 24,14k.).³³⁷ Ez a követelmény ismétlődik meg a próféták irataiban. Meghirdetik azok ítéletét, akik visszaélnek helyzetükkel és nem fizetik ki a munkásaik bérét (Jer 22,13). Ítélet vár azokra, akik kizsákmányolják a napszámosokat (Mal 3,5). A törvény, a próféták és a bölcsességirodalom iratai teljes összhangban hirdetik, hogy az Úr számon kéri azokat, akik embertelenek munkásaikkal szemben. κρᾶζει „kiált”, „erőteljes hangon szól”, „felkiált”. Többféle értelemben is előfordul az Újszövetségben, itt: „az égre kiált”.³³⁸ Emlékeztet arra, hogy Ábel kiontott vére Istenhez kiáltott (1Móz 4,10). Itt az aratók bérük elmaradása miatti panaszkiáltásáról van szó. A κυρίου Σαβαώθ És 5,9-ből való idézet, az Úr teljhatalmát hirdeti. A Seregek Urának mindenkire kiterjed a hatalma. Meghallja a kiszolgáltatott szegények kiáltását. Az εἰσελήλυθαι szövegváltozata a perfektum plur. 3. személyének rövidebb változatát hozza, mindkettő helyes. Az igazak imádságát a Lélek az Úr elé viszi naponként.

5. ν. • ἐτροφήσατε ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐσπαταλήσατε... „Dőzsöltetek a földön és kicsapongó életet éltetek...” A τροφάω ige „dőzsöl”, „kéjeleg”, „pompában él”, buja, elpuhult életet folytat. Csak Jakab levelében fordul elő ez az ige. Ez a vers a 3. vers záró gondolatát folytatja tovább. A dőzsölés, a tartalmatlan, a maga kénye kedve szerinti életstílus kifejezésére szolgál. Ez jellemezte azok életét, akik embertelenül bántak munkásaikkal. Az ἐσπαταλήσατε előtti καὶ kötőszó mellőzését javasolja a *Codex Alexandrinus* és még néhány szöveg, vagyis az aszündetonos kapcsolási módot. Ez az aszündetonos szerkezet azonban nem feltétlenül lenne jobb. Én megmaradtam a szövegek többségének a formája mellett, amely a legjobb kéziratokban olvasható. A σπαταλάω ige jelentése: „fényűző életet él”, „dőzsöl”, „kicsapongó életet él”. A gazdagok életmódja egoista. Olyan gazdagok ezek, akik az anyagi javukat kizárólag a maguk fényűző életének a biztosítására fordítják, az emberiség jeleit teljesen mellőzve. ἐθρέψατε τὰς καρδίας ὑμῶν. A τρέφω ige jelentése „nevel”, „táplál”, „etet”, „ellát”. Az ige kiegészítéseként szerepel a τὰς καρδίας ὑμῶν, néhány szövegben pedig a σαρκός. A szív az ember földi életének a kifejezője, ahogyan némely szöveg ezt a formát alkalmazza is

337 DIBELIUS, M. – Greeven, H., 220.; vö. Phokylides 19.

338 VARGA Zs. J., 554.

(vö. Jer 12,3). Ebben az összefüggésben így a fordítása helyesen ez: „hizlaltatok magatokat”.³³⁹ ἐν ἡμέρᾳ σφαγῆς. A szövegek közül némelyek ezt a záró részletet így egészítik ki: ὥς ἐν ἡμέρᾳ σφαγῆς „mint az áldozati állat levágásának napján”. Az áldozati állat levágásának napja ünnepi alkalom, amikor bőségesen volt minden és kedve szerint élvezhette mindenki a jólét ünnepi hangulatát. A gazdagok életstílusa minden más napon is ezt jelenítette meg.

6. v. • κατεδικάσατε, ἐφονεύσατε τὸν δίκαιον, „Elítéltétek, megöltétek az igazat.” A gazdagság hatalmat jelent, sőt lehetőséget biztosít a hatalmaskodásra. A kormányzás, az ítélkezés, az igazságszolgáltatás joga a gazdagok hatásköréhez tartozott. A gazdagokkal szemben az utolsó és legsúlyosabb vád az, ahogyan ezt a hatalmukat gyakorolták. Jézus szenvedéstörténete van ennek a mondatnak a hátterében. Az igazságszolgáltatás szégyene az az ítélet, amely az igaz meggyilkolásáról döntött. οὐκ ἀντιτάσσεται ὑμῖν „Nem állt ellen nektek.” Nem védekezett. A későbbi szövegek a mondatot καὶ kötőszóval kapcsolják az előzőhöz, azonban itt jobb az aszündetonos kapcsolat. Nem védekezett. Az igaz az ő ügyét Isten kezébe tette, nem tanúsított ellenállást. Ez a mondszerkesztési forma az ószövetségi gyakorlattól nem idegen.³⁴⁰ Jakab a Jézus történetére való utaláson kívül az élet általános tapasztalatára utal. Eszerint a gazdagok igazságszolgáltatása számtalan esetben történt úgy, hogy igazságtalan ítélet született, és a szegény elítéléséhez vezetett (Péld 1,11; Ám 5,12).

Tartalmi összefoglalás

Az öntelt, magabiztos, a gazdagságtól függő, de azzal rosszul élő társadalmi réteg ítéletének meghirdetése a levél utolsó része első egységének a tartalma. Az előző részlet az öntelt, magabiztos kereskedő rétegnek szóló figyelmeztetés volt (4,13kk). A két rész közt lévő hasonlóság nyilvánvaló: mindkét esetben ez Isten mellőzése az életükből. A levél korábbi részletei alapján is az látszik, hogy a gazdagság szinte már istentelenséget jelent, a szegények az istenfélők (1,9; 2,1).³⁴¹ Az ószövetségi iratok, és a későzsido irodalom iratai szintén ezt tanúsítják (Hen 97,8kk).³⁴² Jézus igehirdetése nyomán is észlelhető a gazdagok elbizakodottsága, önteltsége (Lk 12,16–20). A gazdagok már többnyire úgy

339 SCHLATTER, A., 270.

340 DIBELIUS, M. – GREEVEN, H., 221.

341 HAUCK, F., 28.

342 SCHRAGE, W., 49k.

jönnek számításba a levél írása idején, mint akik a gyülekezeteken kívül élik a maguk életét. Mindenesetre az ítélet mindazoknak szól, akik a gazdagságuk függvényei oly módon, ahogyan az itt a levélben olvasható.

Az ószövetségi prófétákhoz hasonlóan kezdődik a gazdagokhoz szóló ítélet meghirdetése: „sírjatok jajgatva” (vö. Ézs 13,6; 14,31; 15,2; 16,7; 23,1.14; 65,14; Jer 5,26kk; 48,20; Ez 22,24kk; Ám 5,7; 8,3; Mik 2,1kk; Zak 11,2). Hasonlóan szól az aethHen 94,8k., valamint Lk 6,24. A gazdagok számára azért szól a levél értelme, mert értelmetlenül élnek azokkal a javaikkal, amelyek különben hasznosíthatók lehetnének. Jézusnak a talentumok példázatáról szóló tanítása szerint ahhoz hasonlóak, aki az egy talentumot kapta (Mt 25,25k.). Ezek a gazdagok úgy élnek a gazdagságukkal, hogy abból sem nekik, sem másnak nincs semmi haszna. Tönkremegy a kezeik közt az, ami nekik és másoknak is hasznára lehetne. Nem a gazdagság a bűn önmagában véve, hanem az önzés, az önteltség, a vagyontól való olyan függés, hogy azzal sem az nem él jól, akié, sem másnak nem lesz hasznára. A vagyon, amelynek felhalmozása a cél, a vagyon, ami mindenki számára elérhetetlenné válik, és végül így tönkre is megy. Voltaképpen a vagyonhoz való ész nélküli viszonyról van szó. Az anyagi javak öncélú felhalmozásáról. A *fősvénység* az a bűn, amelynek ítélet a következménye. A sírásra és jajgatásra való felszólítás jogos minden esetben akkor, ha az ember nem él, hanem visszaél a maga javaival, anyagi lehetőségeivel. (1. v.)

Szemléletesen írja le a levél szerzője, mi a sorsa annak a gazdagságnak, amivel rosszul él a gazdagság birtokosa. A próféta már látja és jelzi az ítélet beteljesedését.³⁴³ Keleten akkor három dolog jelentette a jólétet: a gabona, a föld termése, az értékes ruha, a drága anyagból készített szép öltözet és a nemesfémek: az arany és az ezüst. A gabona azonban, ha kellő időben nem hasznosítják, tönkremegy, beleesik a zsizsik. A gabona arra való, hogy liszt legyen belőle és kenyérként kerüljön az emberek asztalára. Az értékes ruha a másik, ami a gazdagságot jelentette. József ünnepi ruhát ajándékozott testvéreinek (1Móz 45,22). Ákán is ezért szerezte meg az értékes babiloni köntöst, amit viszont tiltás ellenére tett (Józs 7,21). Sámson a találós kérdése megfejtését ruhával akarta jutalmazni, ellenkező esetben viszont ő várta a ruha elnyerését (Bir 14,12). Ünnepi öltönyt vitt Naámán is Izráel királyának ajándékba (2Kir 5,5.22). Minden értékes, ünnepi ruha is tönkremegy azonban, ha azt soha senki nem használja, molyrágottá válik. Egy kis állat tönkreteszi azt, megsemmisíti az értékes ruha szépségét (Mt 6,19).³⁴⁴ A ruhának az a ren-

343 IMRE E., 337.

344 HAUCK, F., 29.

deltetése, hogy felvegye, magára öltse az ember, különben tönkreteszi a moly. A gazdagságot jelenti a nemesfém: az ezüst és az arany. Erről viszont úgy szól az ítéletet jelentő figyelmeztetés, hogy az megrozsdásodik. Nemesfémek esetében ez viszont nem következik be, így nyilván átvitt értelemben kell értelmezni a rozsdásodást. Arról van szó, hogy az ezüstöt és aranyat jelentő értékek is megsemmisülnek. Sőt ezek úgy semmisülnek meg, hogy megsemmisülésük bizonyossággá, olyan váddá lesz azok ellen, akiknek a tulajdonában voltak, hogy azoknak a végét, életük elvesztését jelenti. A rozsdá, amely az eredeti nyelv latin fordításában a vírust is jelenti, olyan veszélyt jelent, amely annak a pusztulását, megsemmisülését jelenti, aki hagyta, hogy az értékek tönkremenjenek. A rozsdá azt bizonyítja, hogy az anyagi javak nem töltötték be a rendeltetésüket. A gazdag lehetősége és kötelessége a jótétemény, az adakozás, adományokkal segíteni a rászorulókat: az özvegyeket, az árvákat, a szegényeket. Ez nem történt meg. A elfektetett vagyon, az értelmetlenül használt gazdagságnak a következménye a vád azok ellen, akik gazdagságukkal rosszul élnek. A rozsdá a használaton kívüli vagy felelőtlenül, rosszul kezelt értékeknek a kézzelfogható jele, vád azok ellen, akik ezt teszik. A levélnek ez a részlete azt világítja meg, azt tudatosítja olvasóiban, hogy az a gazdag, aki rosszul él a gazdagságával, nemcsak az anyagi javainak a pusztulását, elértéktelenedését éli át, hanem ennek a következményeként a saját magát is. A ti testetek, a ti életetek ugyanarra a sorsra jut, mint a rosszul tárolt, nem hasznosított gabona, a használaton kívül lévő ruha, a nem hasznosított értékek. A rothadás, a féreg, a rozsdá, a mérge, a vírus nemcsak az anyagi értékek pusztulását idézi elő, hanem mindazokét is, akik az anyagi lehetőségekkel, a gazdagságukkal rosszul éltek. A test említése általános értelemben veendő, az ember életét jelenti. A vers záró mondata úgy tűnik, mintha egy független, az összefüggésbe nem illő megállapítás volna. Az írásmagyarázók közül némelyek nem is a 3. vershez, hanem az 5,6-hoz sorolják. Ha azonban lényege szerint megértjük ezt a megállapítást: „kincset gyűjtöttetek az utolsó napokban”, akkor helyénvalónak tartjuk ezt a megállapítást. Ez lehet az indoklása az előző versekben megszólaló ítéletnek és az utána következő, a 4. verssel kezdődő gondolatoknak. Arról van itt szó, hogy az utolsó napok igényének megfelelő váltás nem következett be azoknak az életében, akik pedig az utolsó napokban éltek. Az új korszakban nem az új korszakkal adott lehetőségnek és igénynek megfelelő életet éltek. Az utolsó napok Krisztus megjelenésével elkezdődtek, ez a tény lehetőséget biztosít az embernek arra, hogy ne legyen rabja azoknak az anyagi javaknak, amelyek közül még a legértékesebbnek számító is a mulandóság jegyében van. Az utolsó napok a földi, mulandó értékekről a maradandóra, a mennyeiekre, Krisztusra irányítják

az ember figyelmét. Az utolsó napokban lehet és szükséges a régi életformával szakítani, életformát változtatni, különben bekövetkezik az az ítélet, amely jogosan szólít sírásra, jajgatásra. (2–3. v.)

A gazdagok embertelen eljárása a gazdagoknak a munkásaikkal szemben tanúsított antihumánus viselkedése a következő ok, amelyet a levél megvilágít az ítélet okaként: az *embertelen eljárás*. Nagy vagyonnal rendelkezőkről van szó. Itt konkrétan az aratómunkások bérének a visszatartása, a jogos munkabér időben való kifizetésének elmulasztása az, aminek következménye az ítélet. A jogos munkabér helyett az éhbérért való dolgoztatás is jól ismert ekkor. Már a Sírák 31 (34) 25k. is „vérszopó embernek”, „a felebarát gyilkosának” nevezi azt az embert, aki a szegény szűkösség megélhetéséhez szükséges javakat visszatartja.³⁴⁵ A levél szerzője szerint is égbe kiáltó gonoszságról van itt szó, hiszen már Mózes ötödik könyve (24,14k.) is megköveteli azt, hogy a szegény napszámos bérét még aznap adja meg az, akinek dolgozott, mielőtt lemegy a nap. A 3Móz 19,13 ezt az útmutatást adja: „Felebarátodat ne zsákmányold ki, és ne rabold ki! A napszámos bére ne maradjon nálad másnap reggelig.” Jeremiás próféta szintén ítéletét hirdeti meg annak, aki ingyen dolgoztatja embertársát, és a munkájáért nem fizet bért (Jer 22,13). A szociális igazságtalanságok miatti ítéletet hirdet Ámós próféta (3,10; 5,11; 8,4–7), de a többiek is (Ézs 5,8), valamint a Példabeszédek könyve (Péld 11,28) másokkal együtt. Az evangéliumok közül elsősorban Lukács hangsúlyozza az antiszociális magatartás miatti ítéletet (Lk 18,24). Pál apostol minden gonosz gyökerének a pénz szerelmét tekinti (1Tim 6,9k.). Ugyanezek a gondolatok szólalnak meg a két testamentum között létrejött iratokban is (Hen 97,8.10; Sal bölcs 2,6–12). A napszámos bére különben is kevés volt, a létminimumot érte el. Ahhoz kellett, hogy a napszámos családjának a mindennapi kenyeret biztosítsa. Aki ennek kifizetését megtagadja aznap, a Seregek Urával találja szembe magát. Az Úr, a Seregek Ura, akinek a hatalma végtelen, ő Ura a földi és a mennyi hatalmasságoknak egyaránt, a teremtetett látható és láthatatlan világnak, minden létezőnek (Ézs 5,9; Zsolt 18,7). Őelőtte nem marad titok a gazdagok embertelensége sem, mint ahogyan egykor Kainé sem maradt.³⁴⁶ Az Úr meghallja azok kiáltását, akik hozzá fordulnak a gazdagok égbekiáltó közönye miatt. Meghallgatja azok kiáltását, akiknek a kérése földi körülmények között süket fülekre talált. (4. v.)

A gazdagság felhasználásának módja, illetve célja is ítéletet von maga után. A gazdagok üres, tartalmatlan, a maguk kényének-kedvének megfele-

345 SCHRAGE, W., 51.

346 HAUCK, F., 29.

lő egoista életmódjáról van szó. Ennek az életmódnak a jellemzésére olyan fogalmakat használ a levél szerzője, amelyek érzékeltetik, hogy azok, akikről itt szó van, úgy éltek jól, hogy az párosult az erkölcsi nihillel. Dőzsöltetek, kéjelegtetek, bujálkodtatok, fényűző, kicsapongó életet éltetek. A testi-lelki energiákat felemésztő, az önmaga vágyai és igényei, evés-ivás, élvhajhászás tekintetében végső soron környezetüket botránkoztató, önpusztító életstílusról van szó. *Kálvin* megállapítja: „Bizony, akik a mérték felett bővölködnek, ritkán mérséklék magukat, hogy bőségüket ne szertelen fényűzésre pazarolják. Vannak ugyan gazdagok, akik bőségük mellett éheznek. Nem ok nélkül festették a költők *Tantalust* úgy, mint aki gazdagon megrakott asztal mellett éhezik. Mindig voltak ilyen Tantalusok a világon.”³⁴⁷ Itt azonban azokról a gazdagokról van szó, akik öncélú módon élvezik az életet, a kívánságaikat, vágyaikat kiélve. *A helytelen életmód következménye az ítélet*. A csak maguk vágyait kiélő gazdagoknak a felebarát iránti kötelesség eszükbe sem jut, mint ahogy Jézus eszméltet arra a gazdag és Lázár példázatában. Úgy élnek, mint ahogyan az történni szokott az állat levágásának a napján, amikor az evés és ivás megengedett, természetes volt. Ilyen alkalmakkor mindenki részesülhetett az ünnepi lakomában. (5. v.)

Az embertelenség következő jelének említésével zárul az ítéletet hirdető részlet. „Elítéltetek, megöltetek az igazat...” Kire vonatkozik ez a megállapítás? Az ApCsel 3,14; 7,22; 22,14; 1Pt 3,18 és az 1Jn 2,1 szerint az „igaz” Jézus meghatározásaként szerepel. Gondolhatunk arra, hogy az itt szereplő gazdagokat Jézus elítéléséért és haláláért teszi felelőssé, illetve marasztalja el a levél szerzője? Ez sem történetileg nézve a kérdést, sem a kontextus összefüggésében szemlélve nem állja meg a helyét. Miről van akkor itt szó? Itt megint a kortörténet adataira van szükségünk ahhoz, hogy a legitim értelmezéshez eljussunk. Eszerint az „igaz”, „a kegyes – istenfélő” és „szegény” gyakran szerepeltek szinonimaként (Zsolt 37,14.32). A szegény istenfélő ember ellen hozott ítélet, halál az, ami terhelő vádként szólal még meg ebben a részletben. Az igazak ellen hozott igazságtalan ítéletek, a gazdagok, a hatalmon lévők pénze és befolyása által megszületett bírósági döntések és halálos ítéletek is terhelő bizonyságok. A kiszolgáltatott, szegény, istenfélő emberrel viszont Krisztus azonosítja magát. *Az emberellenes bűnök Krisztus elleni bűnnek számítanak*. Ez a dolog egyik oldala, a másik viszont az, hogy az Isten igényét és a Krisztusban adott lehetőséget elutasító magatartással az ember nemcsak azok bűnében osztozik, akik Krisztust a szó szoros értelmében elítélték és halálra adták, hanem azokéban is, akik megvetik azt a lehetőséget, amit ő azzal

347 KÁLVIN J., 290.

teremtett meg, hogy mint Igaz meghalt a nem igazakért (1Pt 3,18). Az a gazdag, aki a szegényt, az igazat elnyomja, még egyszer megfeszíti a Krisztust. Az utolsó idők rendjének az érvényesítésére kötelez minden tekintetben a levél útmutatása. Van számonkérés, lesz számonkérés, az ítélet elkerülésének módja annak megtagadása, ami miatt az ítélet bekövetkezik. (6. v.)

MEDITÁCIÓ

Sírjatok és jajgassatok!

Sírjatok és jajgassatok! Különös, nem mindennapi felszólítás ez. Általában azt szoktuk olvasni az újszövetségi iratokból, hogy örüljete! Ne féljete! Jézus születése alkalmával is erről van szó: „Hirdetek nektek nagy örömet.” Az örömet jelentő esemény mindenkinek szól, az öröm minden népé lesz, minden népnek ígért lehetőség. Jakab levele viszont itt ennek az ellenkezőjére szólít fel némelyeket. Miről van itt szó? Mi az oka ennek a felszólításnak? Igénk alapján láthatjuk ennek a felszólításnak a nagyon is érthető okát.

1. *Az ítélet oka: a fösvényység, az ész nélküli önzés. Helytelen, rossz ezeknek a gazdagoknak a vagyontárgyaikhoz való viszonya.* A levél írása idején három dologban vált nyilvánvalóvá az ember gazdagsága: a föld termése, az értékes ruha, az ezüst és az arany. A föld termése azonban ezeknek a gazdagoknak az eljárása miatt semmivé lett. A gabona nem arra való, hogy azt bárki felhalmozva évekig tárolja, hanem arra, hogy évről évre liszt és kenyér legyen belőle, másrészt pedig vetőmag. Az ész nélkül tárolt gabona megdohosodik, semmivé lesz. A ruhával szintén az a helyzet, hogy akármilyen értékes, ha hosszú ideig használaton kívül van, csak áll a szekrényben, előbb-utóbb beleesik a moly, tönkreteszi, használhatatlanná válik. Az ezüst és arany ugyan nem rozsdásodik meg, azonban itt ezek a nemesfémek átvitt értelemben jelentik azt a gazdagságot, amiből senkinek semmi haszna nem származik, ezért tönkremegy, sőt vád lesz azzal szemben, aki helytelenül, rosszul élt azzal. A fösvény, az anyagi javakat ész nélkül felhalmozó gazdagok ítélete bekövetkezik. Önmaguk és mások ellen is bünt követnek el azok, akik anyagi javaikkal úgy élnek, hogy azokból senkinek semmi jó nem származik. Megsemmisül végül nem csak az anyag, hanem vádolójává lesz annak, aki nem jól élt a rendelkezésére álló javakkal. *A mi anyagi javaink mit árulnak el rólunk? Mennyiben van haszna azokból nekünk és másoknak is? Az anyagi ja-*

vak nem önmagukért vannak, hanem azért, hogy jól éljünk azokkal a magunk és mások hasznára.

2. Az ítélet oka: az embertelenség, a szociális érzékenység hiánya. Helytelen, rossz ezeknek a gazdagoknak a munkásaikhoz való viszonya. Azokról van szó, akik visszaélnak a munkásaik kiszolgáltatott helyzetével. Közülük egy kategóriát említ meg itt a levél. Az aratómunkások bérének a visszatartásáról szól. A bibliai könyvek minden iratsoportja figyelmeztet arra, hogy a munkás bérét a munkaadó még aznap, a naplemente előtt köteles kifizetni. A napszámosság napi bérére igen nagy szükség volt ahhoz, hogy családjuk tagjainak meglegyen a napi elege. Azok kiáltása, akiknek a bérét visszatartja a munkáltatója, meghallgatásra talál a Seregek Uránál. A Seregek Ura, a mindenható Isten jó rendjének az érvényesítését jogosan várja el mindenkitől. Neki számadással tartozik mindenki, tetteinek van következménye akkor is, ha nem számol vele az, aki embertelenül jár el. *Mi milyen kapcsolatban vagyunk embertársainkkal? Van-e bennünk empátia irántuk? Számít-e nekünk az, hogy azok is boldoguljanak, akiknek mi vagyunk a munkaadói? Törekszünk-e arra, hogy a megfelelő munkadíjukat megkapják idejében? A Seregek Ura odafigyel a mi kiáltásunk szavára is, és a csak maguk gazdagságát gyarapító munkaadóknak neki kell elszámolniuk embertelen tetteikkel.*

3. Az ítélet oka a helytelen, rossz életmód, a helytelen életstílus. Arról az életformáról van szó, amely napról napra azt tükrözi, ami az áldozati állat levágásakor szokott gyakorlat lenni, vagyis az ünnepek alkalmával. Rossz és az Úr előtt nem igazolható az a rendszer, amelyben vannak olyan gazdagok, akik napról napra dőzsölhetnek, és vannak olyan szegények, akiknek a napi kenyér megszerzése is gondot jelent. A bérek megállapítása a hatalom embereinek a kezében van. Jaj előbb utóbb azoknak, akik maguk számára minden luxuslehetőség elérését biztosítják, mások számára pedig a tisztességes megélhetéshez szükséges anyagi feltételeket sem.

Az ítélet oka végső soron az igaz ellen elkövetett igazságtalan ítélet: Jézus Krisztus hiánya az ember életéből. Jézus Krisztusnak, az igaznak az elítélése az igazságszolgáltatás szégyene. Őrá van szüksége minden embernek, a gazdagoknak is ahhoz, hogy az istenfélő másik embert, bármilyen kategóriához is tartozik, emberszámba vegyék. Az igazságtalanság elkerülése csak akkor lehetséges, ha az ember, akár gazdag, akár szegény, hozzá fordul, tőle kéri és várja, hogy szabadítsa meg az önzéstől, a velünk született helytelen élet-szemléletünktől. Krisztus lehetőséget teremtett arra, hogy az öröm legyen meghatározója az életünknek. Lehet rendezett az anyagi javakhoz való viszonyunk, az embertársainkkal való kapcsolatunk akár a munkaadó, akár a munkavállaló kategóriához tartozunk, lehet Urunk útmutatásának megfelelő

az életformánk. A legfontosabb tehát számunkra, hogy az igaz Jézus Krisztus megigazító kegyelmével éljünk napról napra. Isten szava nem riogat, hanem a veszély, az ítélet elkerülésére indít. Nélküle, a benne adott lehetőség megragadása nélkül az ember élete, életformája válságban van, szomorú, siralmas. Krisztus nélkül olyan függőségben van az ember, minden ember, amely romlását, vesztét, halálát okozza, ezért ne nélküle, hanem vele éljünk!

11. Legyetek türelemmel az Úr eljöveteléig Jak 5,7–12

A szöveg:

(7) Μακροθυμήσατε οὖν, ἀδελφοί, ἕως τῆς παρουσίας τοῦ κυρίου. ἰδοὺ ὁ γεωργὸς ἐκδέχεται τὸν τίμιον καρπὸν τῆς γῆς, μακροθυμῶν ἐπ’ αὐτῷ ἕως λάβῃ προῖμον καὶ ὄψιμον. (8) μακροθυμήσατε καὶ ὑμεῖς, στηρίξατε τὰς καρδίας ὑμῶν, ὅτι ἡ παρουσία τοῦ κυρίου ἤγγικεν. (9) μὴ στενάζετε, ἀδελφοί, κατ’ ἀλλήλων, ἵνα μὴ κριθῆτε· ἰδοὺ ὁ κριτῆς πρὸ τῶν θυρῶν ἔστηκεν. (10) ὑπόδειγμα λάβετε, ἀδελφοί, τῆς κακοπαθείας καὶ τῆς μακροθυμίας τοὺς προφήτας, οἱ ἐλάλησαν ἐν τῷ ὀνόματι κυρίου. (11) ἰδοὺ μακαρίζομεν τοὺς ὑπομείναντας· τὴν ὑπομονὴν Ἰώβ ἠκούσατε, καὶ τὸ τέλος κυρίου εἶδετε, ὅτι πολὺσπλαγχνός ἐστιν ὁ κύριος καὶ οἰκτίρμων. (12) Πρὸ πάντων δέ, ἀδελφοί μου, μὴ ὀμνύετε, μήτε τὸν οὐρανὸν μήτε τὴν γῆν μήτε ἄλλον τινὰ ὄρκον· ἦτω δὲ ὑμῶν τὸ Ναὶ ναὶ καὶ τὸ Οὐ οὐ, ἵνα μὴ ὑπὸ κρίσιν πέσητε.

A fordítás:

(7) Legyetek tehát türelmesek, testvéreim, az Úr eljöveteléig! Íme, a földművelő várja a föld drága termését, türelmesen várja, amíg kap korai és késői esőt. (8) Legyetek tehát ti is türelmesek, erősítsétek meg szíveteket, mert az Úr eljövele közel van. (9) Ne zúgolódjatok, testvéreim, egymás ellen, hogy el ne ítéltessetek! Íme, a bíró az ajtó előtt áll. (10) Vegyetek példát, testvéreim, a szenvedésben és a türelemben a prófétáktól, akik az Úr nevében szóltak! (11) Íme, boldogoknak mondjuk azokat, akik tudtak tűrni. Jó büntetéstől hallottatok és az Úrtól rendelt élete végét ismeritek, mert igen irgalmas az Úr és könyörületes. (12) Mindenekelőtt pedig, testvéreim, ne esküdjétek se az

égre, se a földre, se valami másra. Hanem inkább legyen a ti igenetek igen és a ti nemetek nem, hogy ítélet alá ne esetek.

Szövegelemzés

Türelmes várakozásra int ez a részlet, kitartásra Jézus dicsőséges visszajöveteléig, amely a nagy fordulatot jelenti az univerzum számára.

7. v. • Μακροθυμήσατε οὖν, ἀδελφοί, ἕως τῆς παρουσίας τοῦ κυρίου... „Legyetek tehát türelmesek, testvéreim, az Úr eljöveteléig.” A levél magyarázói között vannak, akik a κύριος-t a mindenható Istenre vonatkoztatják, a Mindenható napjáról szólnak.³⁴⁸ Szerintünk Jézusra vonatkozik itt a κύριος meghatározás, az ő dicsőséges visszajöveteléről van szó. Az első század végén ez természetes volt. Krisztus türelmes várására inti ez a részlet a gyülekezetek tagjait. Nagyon közel van az a kép, amit itt tanításában használ ez a levélrészlet Jézusnak a Mk 4,26–29-ben lévő példázatához. Irodalmi függőségről természetesen nincs szó. A paruszia „megérkezés”, „jelenlét” és annak következménye. Terminus technicusként a rejtőző istenség eljövetele, másrészt a császárok, uralkodók látogatásának kifejezésére vonatkoztatva használatos. Sajátosan keresztyén tartalma Krisztus eljövetelel jelenti. A dicsőséges Krisztus eljöveteleléről szól számtalan újszövetségi részlet (Mt 24,3; 1Kor 1,8; 15,23; 2Thessz 2,8; 2Pt 3,4; 1Jn 2,28). Néhány jelentéktelen szövegvariánssal számolhatunk csupán, amelyek közül egyet említek meg. A szövegek többségében olvasható προΐμιν helyett némely szövegben υπε- τὸν szerepel. A προΐμιος „korai”, a ὄψιμιον mellett jelentése a korai, tavaszi eső. Ennek megfelelően az A P és még néhány szöveg hozza a υπετός „eső” fogalmát.³⁴⁹ Ez a meghatározás általánosan ismeretes a korai és kései eső jelölésére. Ebben az értelemben fordul elő a Septuagintában (5Móz 11,14; Hós 6,3; Jól 2,23; Zak 10,1; Jer 5,24). Palesztinában eső szempontjából három időszak különböztethető meg: a korai eső, a téli eső és a késői eső ideje. A korai és kései eső fontos az aratás szempontjából. A korai eső ideje Kislév, vagyis október vége, november eleje. A kései eső ideje április vége és május eleje, vagyis Niszán hónap. Kérdéses a mondatban a ἕως λάβῃ kifejezés „amíg megkapja” megállapítás helyes értelmezése. Mire vár türelmesen a földműves? Arra-e, hogy a föld drága gyümölcsét, vagyis a termését megkapja? Ez az egyik variáció. A másik lehetőség viszont az, hogy annak feltételeként az

348 DIBELIUS, M. – GREEVEN, H., 223k.

349 VARGA Zs. J., 955.

esőt megkapja? Itt a mondat összefüggése alapján ez utóbbiról van szó, vagyis az esőre való türelmes várakozásról.

8. v. • μακροθυμήσατε οὖν... A szövegek többségében nem olvasható az οὖν „tehát”. Itt azonban indokoltnak tartom a P 74-es papirusz kézirat és a Sinai kézirat javaslatát, és a fordításban alkalmaztam. Hangsúlyozza így módon a szövegnek ez a formája az előző vers türelemre indító útmutatását. στηρίξατε τὰς καρδίας ὑμῶν „erősítsétek meg szíveteket”. Ez az útmutatás lényegét illetően Pál apostolnál ugyanígy olvasható (1Thessz 3,13), csak más megfogalmazásban, lényegét illetően a Zsolt 112,8 szintén erre buzdít. Indoklás: ὅτι ἡ παρουσία τοῦ κυρίου után néhány későbbi kéziratban olvasható ἡμῶν, amit viszont nem vettem figyelembe a kéziratok többségével azonosulva, mert az Úr, akire várunk, mindenkinek és mindenkinek az Ura. ἤγγικεν „közel van”. Ez a praes. perf.-i forma Keresztelő János megtérésre szólító igehirdetésében is így szerepel, amelyet Jézus igehirdetése követett. A felszólítás jogos igényét az Úr testben való megjelenése teszi indokolttá. Az Úr megjelenésével elkezdődött az új korszak új lehetőségével, amelynek itt befejező, záró aktusára hívja fel Jakab levele a gyülekezetek tagjainak a figyelmét.

9. v. • μὴ στενάζετε, ἀδελφοί, κατ' ἀλλήλων, ἵνα μὴ κριθῆτε. „Ne zúgolódjatok, testvéreim, egymás ellen, hogy el ne ítéltessetek!” A szövegek hagyományozása teljesen azonos, csupán szórendi különbségekkel találkozunk néhány esetben. A στενάζω ige jelentése: „sóhajtozik”, „zúgolódik”. Egyedülálló logionról lehet szó, amely nem kapcsolódik voltaképpen az előző részlethez. A levél egész összefüggését tekintve utalhat a szegények és gazdagok közti ellentétre. Az eszkatologikus indoklás: ἵνα μὴ κριθῆτε „hogy el ne ítéltessetek”. A ne sóhajtozzatok, ne zúgolódjatok egyenlő azzal, hogy ne ítéltetek. A Mt 7,1-ben megszólaló útmutatásról van szó, Jézus igényéről. Az indoklás szó szerint egyezik azzal: ἰδοὺ ὁ κριτὴς πρὸ τῶν θυρῶν ἔστηκεν. „Íme, a bíró az ajtó előtt áll.” Jézus több helyen használja ezt a képet (Mk 13,29; Mt 24,33). Pál apostol az ítékezés helyett imádkozásra indítja a gyülekezet tagjait (Róm 10,1; 1Tim 2,2).

10–11. v. • ὑποδείγμα λαβετε helyett a szövegek közül néhányan ἔχετε formát hoznak. Jobb a szövegek többségében lévő forma. A nehéz életszakasz alkalmával az ébreszthet reménységet és erősítheti Krisztus követőinek a hitét, ha azokra tekintenek, akik korábban voltak hasonló helyzetben és türelmesen vállalták a szenvedést: a prófétákra. Krisztus követése nem minden esetben könnyű. Az ő dicsőséges visszajövetelére való várakozás közben vannak nehéz útszakaszok, mint ahogyan a próféták esetében is voltak. Az ószövetségi példákra való hivatkozással számtalan esetben

találkozunk, amelyek köréből legrészletesebb a Zsidókhoz írt levél 11. része. A próféták sok esetben mártírok voltak. Erről tesz bizonytságot a Mt 23,29–31. Jézus és a követői hangsúlyozzák a saját kortársaikkal vívott küzdelmeiket. Emlékeznek és emlékeztetnek a prófétákkal szemben elkövetett gonosz tettekre (Mt 5,12; 23,29–39; Mk 12,1kk). A keresztyéneknek hasonlóan szenvedésben, sőt mártírhalálban volt részük (ApCsel 7,52; Justinus Dialogus 16; Zsid 11,33kk). A Makkabeusok könyve korának hőseit ismerteti meg (4Makk 16,20k.). Az 1Kel 17 Illést, Elizeust, Ezékielt, Ábrahámot, Jóbót, Mózeszt említi meg példaként. Szó van azonban más helyen Jóbról, Jónásról szintén.³⁵⁰ μακαρίζομεν τοὺς ὑπομείναντας „boldognak mondjuk azokat, akik tudtak tűrni.” A ὑπομένω „megmarad”, „kitart”, „helytáll”, „eltűr vmit”. A μακαρίζω „boldognak tart”, „boldogként dicsér valakit”.³⁵¹ „Boldogként dicsérjük azokat, akik tudtak tűrni.” Elviselték az adott helyzetüket türelmesen, minden körülmény között. A szöveg összefüggése alapján a mi fordításunk kiegészíti az eredeti szöveget „a szenvedésekben” bővítménnyel. Az eredeti szöveg általános értelme így egy adott szituációra vonatkozik. Az eredeti szövegnek azonban többféle jelentésárnyalata van. Azt hiszem, a fordítás minden esetben akkor jár el helyesen, ha ragaszkodik az eredeti szöveghez. Az Ez 14,14–20 Jóbót Noéval és Dániellel együtt az igazság példaképeként említi. Ha figyelembe vesszük Jézus utolsó időkre vonatkozó tanításait (Mt 24), akkor még inkább nyilvánvaló, hogy a fogalom a szeretetben való megmaradásra vonatkozik. Ennek alapján szerintem azok az írásmagyarázók járnak el helyesen, akik ragaszkodnak az eredeti szöveghez, mellőzve annak kiegészítését még akkor is, ha az egészen általános értelmű megállapítás után egy olyan konkrét kiemelése következik, amely a szenvedések közti türelem tipikus példaként szerepel a köztudatban. Itt Jób példájáról szól a levél. Az egész Jób könyve szemlélteti, hogy Jób a türelem példája, aki az Úrhoz minden körülmény között ragaszkodott. τὴν ὑπομονὴν Ἰὼβ ἠκούσατε, καὶ τὸ τέλος κυρίου εἶδετε. A τέλος fogalom jelentésárnyalatai közül itt a szöveg összefüggésére tekintettel a „vég” jelentését tartom helyesnek. Jób élete végéről van szó, bár az írásmagyarázók között más állásponttal is találkozunk.³⁵² Itt arról van szó, amiről a Jób könyve 42,16 részlete tájékoztat. Jób szemléletes példája annak, hogy a türelmes kitartás Isten mellett végül áldásá-

350 DIBELIUS, M. – GREEVEN, H., 226.

351 VARGA Zs. J., 593.

352 DIBELIUS, M. – GREEVEN, H., 227.

ban való részesedést jelent. Igen irgalmas az Úr és könyörületes. A πολύσπλαγχνός csak itt fordul elő az Újszövetségben, az οἰκτίρμων Istenre vonatkoztatva szintén. A Zsolt 103,8-ban ellenben ugyanígy együtt szerepel a két fogalom Isten végtelen nagy jóságát hirdetve.

12. v. • Πρὸ πάντων δέ, ἀδελφοί μου... „mindenekelőtt pedig, testvéreim...” Ez a vers sem az előtte lévő részlethez, sem az utána következőhöz nem kapcsolódik. Jakab levelében az ilyen szerkesztési mód az előző részek során is szinte következetesen előfordult, tehát nem új jelenséggel van dolgunk. Ebben a versben arról van szó, amit a Hegyi beszédben tanít Jézus (Mt 5,34). Fontos útmutatás ez abban a korban. Az eskü tiltása teljes egészében a zsidóság körében az Ószövetség korában nem volt meg. Isten kétszer esküszik az Ószövetség bizonyágtétele szerint (1Móz 22,16; 2Móz 13,11). A könnyelmű esküdözés ellen szól Jakab levele itt. Tiltása arra az álmegoldásra is vonatkozik, amely Isten nevének kimondását valami mással akarja pótolni. Formálisan igyekszik tehát az Úr parancsát teljesíteni, amely nevének hiába való felvételét tiltja, azonban a lényegét tekintve megsérti akkor is, ha azokra hivatkozva esküszik, amelyek Istenhez tartoznak, az ő teremtményeire. ἦτω δὲ ὑμῶν τὸ Ναὶ ναὶ... Későbbi szövegekben ὁ λόγος olvasható a ὑμῶν bővítményeként, ami felesleges. Mt 5,37-tel harmonizáló az a szöveg, így a *Sinaiticus* későbbi kiadása, valamint a bohairi fordítás és a Vulgata Clementina-féle variációja, valamint a szírek Pesittája tartalmazza. Az egyenes, világos beszéd érvényesítéséről van itt szó Jézus igényével azonos módon. A ti igetek legyen igaz és ugyanígy a nemetek szintén. ἵνα μὴ ὑπὸ κρίσιν πέσητε, „hogyan ítélet alá ne essetek”. Ítélet kilátásba helyezésével zárul így módon a vers. Az ítélet már nem az esküvel kapcsolatos útmutatáshoz kötődik, hanem az egyenes, világos beszédéről szóló igény figyelmen kívül hagyásához. Ha az igen nem lesz igen, és a nem esetében ugyanez a helyzet, annak következménye az ítélet. Az etikai vonatkozású útmutatások figyelmen kívül hagyása minden más esetben is ítéletet jelent Krisztus dicsőséges visszajövetele alkalmával. A Krisztusban adott lehetőség felelős életre, útmutatásának követésére indít. Jézus szavának (Mt 5,34–37) pontatlan idézése nem csupán Jakab levelében található, hanem az őskeresztény irodalom számtalan helyén előfordul.³⁵³

353 JUSTINUS Ap. I 16,5; vö. Dibelius, M. – Greeven, H., 230.

Jakab	Máté
Minden eskü megtiltása	Minden eskü megtiltása
Példák	Példák
Menny	Menny
Föld	Föld
vagy valami más	Jeruzsálem, fej
A feltétlen igazság hangsúlyozása, az emlékezetbe vésése annak, ami az esküt feleslegessé teszi, az igen igen, vagyis a tiszta beszéd	Egy megerősítő forma ajánlása az eskü helyett: ha az igen a tiszta, világos, egyenes beszéd
A ti igenetek legyen igen és a nemetek nem, hogy ítélet alá ne essetek	A ti beszédekben az igen legyen igen, a nem pedig nem, ami túlmegy ezen, az a gonosztól van

Ha az eskü tiltásának a két formáját összehasonlítjuk, a Jakabnál olvasható forma az egyszerűbb és az elsődleges. A tradíciótörténeti elemzés során az írásmagyarázók felvetik azt a kérdést, hogy vajon Jézustól származik-e a Máté evangéliumában olvasható forma, vagy pedig az ún. Beszédforrásból. Ez némi módosítással Jézus kijelentését formálta a Szentlélek által az adott gyülekezetek helyzetére nézve úgy, ahogyan Máté evangéliumában van.

Tartalmi összefoglalás

Az új szakasz szervesen kapcsolódik az előző perikópa tartalmához, annak eszkatologiai témájához. Az utolsó napok eseményeiről szólt úgy, hogy azok ítéletét hirdette meg az ószövetségi prófétákhoz hasonló stílusban, akik csak a maguk gazdagságával voltak elfoglalva hallatlan önző módon, és ezenkívül ésszerűtlenül éltek. A földi és minden emberi igazságtalanság közben az istenfélőknek Istenre kell tekinteniük és türelmesen kitartani addig, amíg az Úr megjelenik hatalommal és véget vet minden igazságtalanságnak (Zsid 10,36). Az ószövetségi korban is élt Isten népe körében az a reménység a sok nehéz időben, hogy Isten minden ellenkező látszat ellenére a történelem Ura és elnyomott népének igazságot fog szolgáltatni (Ézs 26,16kk; Hab 2,3b). A Krisztus gyülekezeteiben szintén megvolt az a reménység, hogy az Úr eljövetelével a földi életük idején tapasztalt igazságtalanságok véget érnek (Lk 21,19.28; Fil 4,4; 2Pt 3,12).³⁵⁴ Ebben a részletben Jakab levele a

354 HAUCK, F., 30.

szegény istenfélők számára a szabadulást, megváltást jelentő nap elérkezését hirdeti. Az Úr napjának eljövetele reménységet jelent a szegényeknek: az Úr szabadítását. Erre a napra tekintettel kéri a türelmes várakozást, a kitartást.³⁵⁵ Ez a szakasz három imperativusa által három egységet képez. 1.) *Legyetek türelmesek* (7–8. vers). 2.) *Ne zúgolódjatok* (9. vers). 3.) *Vegyetek példát a prófétáktól* (10–11. vers). A 12. vers pedig, mint ahogyan Jakab levelének előző részleteiben is, egy általános érvényű útmutatásként kapcsolódik az előző részlethez.

Legyetek türelmesek! A türelmes várakozásra szóló intés alapja Jézus ígérete, amelyet ő ajándékozott követőinek. Megígérte, hogy visszajön, és visszajövetelével új világ kezdődik el. Ehhez az ígérethez fűződik az a reménység, amely követőinek az egész életét meghatározza (Mt 24,3kk). A türelmes várakozás példaként a földműves szolgál, aki várja az esőt (Jóel 2,23; Jer 5,24), ugyanis nincs hatalmában annak sem megérkezése, sem megállítása, és ehhez kapcsolódva várja türelmesen a föld termését, ugyanígy Istenre tekintve, az ő jóságára számítva jellemző rá a türelmes várakozás (Mk 4,27). Természetes is számára, hogy a föld nem hoz azonnal termést, várni kell arra. Krisztus követőinek, nekünk sem szabad aggódnunk, mert amint eljön az aratás ideje, úgy jön el az Úr napja.³⁵⁶ A paruszia, Krisztus dicsőséges visszajövetelének napja közel van (Lk 21,20; Róm 13,12; Zsid 10,25). Ki kell tartani végig tehát hűségesen (Mt 10,22; 24,13; Mk 13,13; Jel 2,26).³⁵⁷ Ehhez van szükség a szív megerősítésére. Krisztus nemcsak eljövetelének az ígétét adja, hanem ő adja a várakozáshoz szükséges erőt is, a szív megerősítéséhez. Krisztus a megmentő tettének a véghezvitelére és a dicsőséges visszajövetelére való várakozáshoz szükséges kitartásra késszé tesz. Krisztus az, aki mindent megtesz azért, hogy követői ne csak hitre jussanak, hanem mindvégig megmaradjanak a hit, az iránta megmutatkozó bizalom útján.³⁵⁸ (7–8. v.)

Az Úr eljövetele biztos, de az időpontja titok. Isten időszámítása és a mi időszámításunk más. A Krisztus dicsőséges visszajövetelére való várakozás közben ne kétségeskedjünk, ne legyünk feledékenyek (2Pt 3,4), sem zúgolódók. A várakozás idejét józanul arra használjuk, hogy felkészüljünk igényének megfelelően a fogadására (1Pt 4,8). Hagyjuk el a sötétség tetteit, és tegyük a világosság cselekedeteit (Róm 13,11–14). Rendezett kapcsolatban éljünk testvéreinkkel, ne zúgolódjunk, ne panaszkodjunk, hanem ha valaki

355 MUSSNER, F., 200.

356 KÁLVIN J., 291.

357 SCHRAGE, W., 53k.

358 SCHLATTER, A., 273.

ellen valami panaszunk van, bocsássunk meg neki (Kol 3,3).³⁵⁹ Figyelmesség, segítségnyújtás a nehéz helyzetben lévőknek, ez a Krisztus követői számára az útmutatásának megfelelő tettek sorozata, egy szóval a szeretet érvényesítése (1Pt 4,8k.).³⁶⁰ Az egymás elleni zúgolódás a szeretet hiányáról szól. Az egymás iránti szeretetre, az emberséges tettekre buzdító útmutatásnak itt eszkatologiai indoklása van. Az Úr az ajtó előtt van, amint az evangéliumok is eszméltetnek rá (M 13,9). Az eljövendő Krisztus ítélőbíró, aki a szeretetnek emberséges tettekben való megmutatkozásának a hiányát számon kéri mint az ő irántunk való szeretetének megmutatkozása következményét. János apostol szintén hangsúlyozza az első levelében, hogy Isten szeretetének folyamatosan kell érvényesülni a gyülekezetek tagjainak részéről a testvéreik iránti szeretet konkrét tetteiben (1Jn 3,16). Az Úr eljövetelére való várakozási időszak tartalma tehát akkor helyes, ha annak tartalma a szeretetben való életmód. A bíró, aki az ajtó előtt áll, nemcsak az ítélet hirdetője azoknak, akik igazságtalanul jártak el a földi életben, hanem ugyanakkor igazságot szolgáltató Ura mindazoknak, akiknek szenvedésben volt részük elnyomó, igazságtalan uraik részéről.³⁶¹ (9. v.)

Ószövetségi példák erősítik meg a türelmes várakozásra buzdító útmutatást. Ahogyan korábban Ábrahám és Ráháb példájára hivatkozott a levél, itt most a prófétákat és Jóbot állítja példaként a gyülekezetek tagjai elé. A szenvedések közt való türelmes várakozásban, az Úr mellett való megmaradásban segítséget jelentenek Krisztus követőinek az ószövetségi kor nehéz idejében élő istenfélők, próféták. A korábbi idők szenvedéseket vállaló istenfélő személyei azt hirdetik, hogy a legyőzött ellenség a világban még jelen van, és támadja azokat, akik már nem tartoznak hozzá (1Pt 5,9). Hirdetik azonban ezenkívül azt is, hogy ahogyan Krisztus útja szenvedésen át dicsőséges létmódba vezetett, úgy mindazoknak is boldog életben lesz részük, akik mellette hűségesen megmaradtak. Krisztus már e földi életben is ott van mindazokkal, akik vállalják érte a szenvedést, végül pedig örömteljes élet részesei, dicsőséges országa polgárai lesznek. Isten szolgálói, a próféták és később az apostolok is példái a gyülekezetek tagjai számára az igazságtalanságok, az istenfélelem miatt szenvedőknek (Zsid 11. rész). A rendíthetetlen hűség példaképei voltak a próféták. Boldognak mondjuk azokat, akik a későbbi korban is szenvedések ellenére hűségesek maradtak az Úrhoz. Jézus emlékeztet arra, hogy „aki mindvégig kitart, az üdvözülni fog” (Mt 24,13). Jób példáját emeli ki itt konkrétan

359 KÁLVIN J., 292.

360 BARCLAY, W., 122.

361 SCHRAGE, W., 54.

tan, akiről a zsinagógában gyakran hangzott igehirdetés. Jób története eléggé ismeretes volt széles körben. Jób nem mindennapi csapásokat viselt el, és hosszú szenvedésben volt része. Az élete külső körülményei rosszra fordultak, ezenkívül súlyos betegséget is el kellett viselnie. Jób azonban mindenek ellenére hűséges maradt Istenhez. Isten iránti bizalma megmaradt. Hangot adott annak a meggyőződésének, hogy van Megváltója, aki a legreménytelenebb helyzetben is az övé, ő pedig a Megváltójaé. Bizonyságot tett arról, hogy az Úrhoz való tartozás jelent biztonságot számára (Jób 19,25). A türelem az a lelki képesség az Úr ajándéka, amely megerősíti az embert abban, hogy nehéz körülményei között ne legyen úrrá rajta a kétségkedés, hanem az Istenbe vetett hitét, az iránta való bizalmát még intenzívebb formában nyilvánítsa meg. A nagy bajok közepette fokozott mértékben szüntelenül hangozzék a segítséget kérő imádság, amelyhez az az ígélet fűződik, hogy meghallgatja az Úr (Zsolt 86,5–7). Jób oly módon is reménységet ébresztő példa, hogy Isten még földi élete idején megajándékozta sorsa jóra fordulásával. Az Úrtól való vég itt nem Jézus élete végére vonatkozik, bár vannak írásmagyarázók, akik így értelmezik, hanem Jób élete végére (Jób 42,10). Bizonyságot tesznek erről mindazok, akik Jób kortársaiként tanúi voltak annak. (10–11. v.)

Az ítélet gondolatához kapcsolódva veti fel talán itt a levél írója az esküvés tilalmát, az Úr nevének hiábavaló emlegetését. Jakab megismétli ebben a versben azt, amit Jézus a Hegyi beszédben tanított (Mt 5,34). Erre nagy szükség volt akkor, mivel az eskü általános gyakorlattá lett. Elterjedt a könnyelmű, meggondolatlan esküdözés. Ez pedig az Úr nevével való visszaélés. Sőt az is gyakorlattá lett, hogy különféle kibúvókat keresve arra, hogy az ne az Úr nevére történjék, így az égre, a földre esküdöztek a zsidók is. Jézus azonban megtiltja az esküvésnek az ilyen formáját is. Isten nevével az is visszaél, aki az eskünek ezt a módját követi. Az esküdözés azt jelentette, hogy az emberek szavának már többnyire nem volt hitele, hanem sok esetben a hazugság, az ámtás, a csalás, a szélhámosság eszköze volt. Mivel az emberek nem bíztak a kimondott szó igazában, azért igyekeztek azt esküvel megerősíteni. *Kálvin* megállapítása szerint: „Isten nevével él vissza az is, aki hiába és semmiségért esküszik, bármilyen színezetet adjon is a szavainak.”³⁶² Sok eskünek eredete a türelmetlenség,³⁶³ az ember így igyekszik megerősíteni mondatait, mielőtt állítása bekövetkeznék. – Az eskü helyett a beszéd hitelességére van szükség. A kimondott szó az igazság, a valóság követése legyen, akár állításról, akár tagadásról van szó. Az esküdözés helyett a megoldás tehát az ember

362 KÁLVIN J., 295.

363 BENDEL, J. A., 738.

szavahihetőségének a helyreállítása. Jakab Jézus útmutatása alapján álmegoldások helyett az igazi, a valódi megoldás követését mutatja meg. Akinek a beszéde a valóságot közli, annak nincs szüksége arra, hogy esküdjözzön bármilyen módon. Akinek viszont a beszéde hazug, hamis, a csalás eszköze, annak a sok esküdözése is az, ahogyan arra az alexandriai *Philo* és mások is rámutattak.³⁶⁴ Jézus útmutatása irányadó, amit, úgy látszik, Jakab eredetibb formában idéz, mint Máté.³⁶⁵ Ahol az igen igen és a nem nem, ott mindenféle eskü felesleges.³⁶⁶

MEDITÁCIÓ

Aki elment a földről, visszajön a mennyből

Eljön az Úr! Türelmes várakozásra int az apostoli szó. – Mi nem szeretünk várakozni. Sietünk. Rohanunk. Idegesek vagyunk, ha valahol valamiért várakozni kell. Türelmetlenek vagyunk. A türelem általában nem jellemző ránk, mai emberekre. Nem szeretjük, ha sokan vannak előttünk az üzletben a pénztárnál. Idegeskedünk, ha az állomáson várakoznunk kell, mert késik a vonat, vagy éppen ha egy ünnepi alkalomra a meghívott vendégek késnek. – A várakozás azonban hozzátartozik az életünkhöz, nemcsak a mindennapok hétköznapi eseményeit illetően, hanem Isten üdvözítő terve eseményeinek a megvalósulásához is. Várakozott Mózesre a nép, mikor ő Istennel volt együtt a Sínai-hegyen. Várakozott Isten népe hosszú korszakokon át a megígért Messiás eljövetelére. Várakozunk mennybemenetele óta mi is dicsőséges visszajövetelére. Krisztus megígérte, hogy visszajön, azonban visszajövetelének időpontja senki előtt nem ismeretes. Ő maga és tanítványai, az apostolok is türelmes várakozásra intik követőit. *A türelmes várakozás példaképeire hivatkozva int türelemre az apostoli útmutatás.* A megemlített példák különbözőek, azonban egy dologban közösek, *mindegyikben az Úr iránti bizalom nyilvánul meg.*

1. *Türelmesen várjatok az Úrra!* A földműves példája azt mutatja, hogy *bizalommal várja munkájára az Úr áldását.* Ő megtette azt, ami kell ahhoz, hogy a föld termést hozzon és meg van győződve arról, hogy Isten áldása

364 BARCLAY, W., 124k.

365 HAUCK, F., 31.

366 SCHRAGE, W., 56.

nem marad el. Kész a türelmes várakozásra. Az eső, amire a vetésének szüksége van, tudja, hogy kellő időben, ősszel és tavasszal megérkezik. Emberé a munka, Istené az áldás. Isten kellő időben véghezviszi azt, amit kell. *Legyetek türelmesek! Erősítsétek meg szíveteket!* Hogyan? *Imádsággal.* Szüntelenül adjunk hálát, dicsőítsük együtt és egyénileg jó Atyánkat. Szívünk akkor erősödik meg, ha hit által imádságaink útján folyamatosan közösségben vagyunk vele, figyelünk napról napra igéjének olvasása által útmutatásaira. Bízunk abban, hogy ő úgy intézi dolgainkat, hogy azok javunkat szolgálják. Megáldja életünket, munkánkat, és nem késik el ígéreteinek beteljesítésével. *Dicsőséges eljövetele nem marad el.* Eljön akkor, amikor jónak látja. Közel van az ő időszámítása szerint dicsőséges megjelenésének az alkalma, addig pedig tegyük azt, amit elvár tőlünk.

2. *Türelmesek legyetek egymás iránt.* Ne zúgolódjatok egymás ellen, ne panaszkodjatok egymásra, vagyis *a szeretet* határozza meg az egymással való kapcsolatokat. A szeretet érvényesüljön akkor is, ha olykor a látásmódokban vannak különbségek, vagy éppen a szavak és a tettek is vetnek fel kérdéseket közöttetek, legalább is első benyomásra. Elképzelhető azonban, hogy ha mélyebben foglalkozunk velük, sok esetben kiderül, hogy azok nem is voltak jogosak. – *A türelem rózsát terem!* Így hangzik az egyik figyelemre méltó közmondásunk. Ha azonnal nem csattanunk fel azon, ha valami a nemtetszésünket váltja ki első látásra vagy hallásra, amit a testvérünk részéről tapasztaltunk, hanem türelmesek vagyunk a kapcsolatainkban, elképzelhető, hogy *magától* is rendeződik a dolog. Türelemre van szükség a családban férj és feleség, szülők és gyermekek egymással való kapcsolatában, de a tágabb családban is, és ugyanígy a munkatársakkal való érintkezésben szintén. Érvényesítsük igénk tanácsát!

3. *A türelemre intő példák.* A próféták. Ők rendkívüli körülmények között, a szenvedések idején is türelemmel vállalták helyzetüket. Vállalták az Úr szava iránti engedelmességük miatt az üldöztetést, a szenvedést, sőt a börtönt is. Jézus tanítványait is arra készítette fel, hogy küldetésük teljesítése nem lesz mentes a szenvedésektől, azonban: „Boldogok, akiket az igazságért üldöznek, mert övék a mennyek országa. (Mt 5,10) Péter és János már küldetésük kezdetén megtapasztalták a szenvedést (ApCsel 5,41), de ugyanígy a többiek is. A szenvedések ellenére való türelem közismert példája Jób, amint azt könyve alapján láthatjuk. Nemzedéke úgy hivatkozik rá, mint akinek már földi életében nyilvánvalóvá lett, hogy jutalom vár arra, aki minden helyzetben, a sokféle szenvedések ellenére hűségesen, türelemmel vár az Úr szabadítására (Jób 42). Boldogságban, soha el nem múló örömben részesül a gyülekezet minden tagja, ha türelmesen vár az Úr dicsőséges megjelenésé-

re. „Aki mindvégig kitart az üdvözül.” (Mt 24,13). Az ő ereje megerősít a türelmes várakozásra és eközben nemcsak a helyes emberi kapcsolatokra, hanem a tiszta, egyenes beszédre ugyanúgy, a szavaink szavahihetőségére. A beszédünk ilyen legyen. A szavainknak következménye van akkor is, ha igaz, helyes, de akkor is, ha ennek az ellenkezője (Mt 12,36–37).

A türelem az Isten iránti szilárd hit jele, a szeretet érvényesítése emberi kapcsolatainkban azzal a reménységgel, hogy aki elment a földről, visszajön a mennyből, törekedve arra, hogy tiszta, egyenes, világos legyen a beszédünk minden relációban. Legyen értelmes, tartalmas, az Úr elvárásának megfelelő a reá való várakozásunk, hiszen nem hiábavaló az, mert Urunk, aki elment a földről, vagyis Isten fiúi létformájába ment vissza a mennybe, visszajön a földre. Visszajön hozzánk, hogy végül mi is dicsőséges létmódban, miután feltámasztott a halálból, vele az ő dicsőséges országában örökké éljünk boldogságban mindazokkal együtt, akik hűségesek maradtak hozzá.

12. Az imádság jelentősége Jak 5,13–18

A szöveg:

(13) Κακοπαθεῖ τις ἐν ὑμῖν; προσευχέσθω· εὐθυμεῖ τις; ψαλλέτω. (14) ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν; προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας, καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ’ αὐτὸν ἀλείψαντες ἐλαίῳ ἐν τῷ ὀνόματι [τοῦ] κυρίου· (15) καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα, καὶ ἐγερεῖ αὐτὸν ὁ κύριος· καὶ ἁμαρτίας ἢ πεποιηκώς, ἀφεθήσεται αὐτῷ. (16) ἐξομολογεῖσθε οὖν ἀλλήλοις τὰς ἁμαρτίας καὶ εὐχεσθε ὑπὲρ ἀλλήλων, ὅπως ἰαθῇτε. πολὺ ἰσχύει δέησις δικαίου ἐνεργουμένη. (17) Ἡλίας ἄνθρωπος ἦν ὁμοιοπαθὴς ἡμῖν, καὶ προσευχῇ προσηύξατο τοῦ μὴ βρέξαι, καὶ οὐκ ἔβρεξεν ἐπὶ τῆς γῆς ἐνιαυτοὺς τρεῖς καὶ μῆνας ἑξ· (18) καὶ πάλιν προσηύξατο, καὶ ὁ οὐρανὸς ὑετὸν ἔδωκεν καὶ ἡ γῆ ἐβλάστησεν τὸν καρπὸν αὐτῆς.

A fordítás:

(13) Szenved-e valaki közöttetek? Imádkozzék! Öröme van-e valakinek? Énekeljen dicséretet! (14) Beteg-e valaki közöttetek? Hívassa magához a gyülekezet presbitereit, és imádkozzanak érte, kenjék meg olajjal az Úr nevében! (15) A hitből való imádság megszabadítja a beteget és talpra állítja őt

az Úr, sőt ha bűnt követett is el, megbocsáttatik neki. (16) Valljátok meg tehát egymásnak bűneiteket és imádkozzatok egymásért, hogy meggyógyuljatok! Nagy az ereje az igaz ember hatékony kérésének. (17) Illés hozzánk hasonló ember volt, és amikor buzgón imádkozott azért, hogy ne legyen eső, nem is volt eső a földön három évig és hat hónapig. (18) Azután újra imádkozott, és az ég esőt adott és a föld meghozta termését.

Szövegelemzés

Közvetlenül a levél befejezése előtti versekben különböző élethelyzetekre szóló útmutatással találkozunk. Elsőként az élet általános tapasztalataként a bajban lévőkhöz és az örömben lévőkhöz szól. Mind a kettő tipikus az életben. Időnként mindenkinek lehet az egyikben is, és a másikban is része (13. vers). Ezután részletesebben a betegeknek mutat utat gyógyulásuk érdekében (14–15. vers), végül az imádság végtelen nagy erejéről tanít. Az imádság által Isten ereje nyilvánul meg egy-egy konkrét nehéz helyzetben figyelmeztetésként, illetve annak megszüntetésére. Példaként Illés történetére hivatkozik (16–18. vers).

13. ν. • Κακοπαθεῖ τις ἐν ὑμῖν; προσευχέσθω... A κακοπαθέω ige jelentése „bajban van”, „bajba jut”, „bajt szenved el”, „bajt tűr el”. Hozzá tartozik a baj az élethez, van úgy, hogy rövidebb, van úgy, hogy hosszabb ideig. A vers megfogalmazásának módja az ún. asszundeton mondatnani figurát tükrözi. Több helyen is találkozunk ezzel az Újszövetségben. Jól ismert azonban ez az ún. *diatribé*, vagyis etikai tanácsokat tartalmazó profán irodalom darabjaiból szintén. Pál apostol igehirdetői stílusára különösen jellemző (vö. 1Kor 7,18.27), de az alexandriai *Philo* és *Flavius Iosephus* irodalmi műveiben ugyanúgy találkozunk vele. A szorosan összetartozó mondatrészeket a kötőszó mellőzésével kapcsolja egymáshoz ez a szerkesztési forma. Akkor használja ezt a nyelvet, amikor még egy kötőszó beiktatásával sem akarja lazítani a szerkezetet. Az apostoli tanács erre a helyzetre nézve ez: προσευχέσθω „imádkozzék”. A fogalom az Istenhez való odafordulásnak a legáltalánosabb kifejeződését jelenti: „imádkozik”, „kér”, „könyörög”. Az Istenhez való odafordulásról, segítségül hívásáról van szó alázattal, bizalommal. Annak megvallása ez, hogy külső, felülről való segítségre van szüksége a válságos helyzetben lévő embernek, az emberi segítség önmagában nem elég helyzetének jobbra fordításához. εὐθυμεῖ τις; ψαλλέτω „jó kedve van”, „öröme van”, „örül”. Az Újszövetségben csak az Apostolok Cselekedeteiben és itt fordul elő ez az ige. Az életnek szintén tipikus esetéről van szó. A ψάλλω ige: „zenél”,

„énekel”, „dicséretet zeng”, „énekszóval dicsóít”, itt: „énekeljen dicséretet”. Az Úr dicsőítése nyilvánuljon meg azért az eseményért, mindazért, ami a jó kedvet, az örömet előidézte akár rövidebb, akár hosszabb időre.

14. v. • ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν... „gyöngélkedik”, illetve ha beteg valaki, ha betegeskedik: προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας, καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ’ αὐτόν... A levél útmutatása szerint a beteg esetében a betegért való imádságon kívül a gyülekezet előjáróinak a segítségül hívása a korabeli gyógyító eljárás, vagyis az olajjal való megkenése az Úr nevében. Izráelben az olajat orvossággént, gyógyszerként használták. A zsidó rabbik gyakorolták az olajjal való megkenést az Úr nevében. Olajjal gyógyítottak tehát (Ézs 1,6). Az olajat hol tisztán, hol borral keverve alkalmazták (Lk 10,34). Az orvosok az olajat gyógyszerként használták. A népi gyógy mód ezzel szemben isteni erőt tulajdonít az olajnak, amely a betegséget okozó lelket eltávolítja. Az apostoli útmutatás szerint a betegnek szüksége van gyülekezeti segítségre úgy, hogy az nem mellőzi az orvosi eljárást, hanem az Úr erejét kérve él vele. A tanítványok kiküldetésük alkalmával maguk is alkalmazták a korukban meglévő módszert (Mk 6,13). Később is érvényben volt ez. A levél útmutatása nem egy bevezetendő, hanem egy meglévő gyakorlatról szól. A korinthusi gyülekezetben az egyik karizma a gyógyítás (1Kor 12,30). Jakab levelében arról van szó, hogy ezt a presbiterek gyakorolták.

15. v. • καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα, καὶ ἐγερεῖ αὐτόν ὁ κύριος. A hitből való imádságot nevezi meg egyedül, amely által a gyógyító erőt elnyeri a beteg, az Úr állítja talpra ily módon. A beteg nem is csak gyógyításban részesül, hanem bűnei bocsánatát is elnyeri. A σώζειν és az ἐγείρειν ebben az összefüggésben gyógyulást, a beteg talpra állását fejezi ki. A beteg gyógyításának az olajjal való megkenés csak eszköze, azonban a fontos, a lényeg az az erő, amely hathatós. Ez az erő pedig hit által a betegért való imádság következtében adatott meg az Úrtól. Erről az evangéliumok elbeszéléseiből is tudunk. Kérdés, hogy a gyógyítás miért a presbiteri tisztséghez kötődik, és mettől kezdve történt meg ez a változás. Nyilván arról lehet szó, hogy a gyülekezet vezető testületébe vették be azokat, akik a gyógyítás kegyelmi ajándékát megkapták. A presbiteri tisztségviselők a Szentlélek ajándéka alapján a gyülekezetek vezetői, így a gyógyító erő Jézus nevében általuk érvényesült. Ez párosult a bűnbocsánattal. A bűn és a betegség összefüggése a zsidó körökben közismert volt. Amikor Jézus a béna embert meggyógyítja, voltaképpen a bűnei bocsánatában részesíti (Mk 2,1kk). A bűn következmé-

nyeként jelentkezett az ember életében a betegség. A betegség gyógyítása során azzal, hogy bűnbocsánatot nyer az ember, részesül Isten erejéből.

Exkurzus: Jézus sorozatosan gyógyított betegeket. A betegek gyógyításáról az evangéliumok részletesen beszámolnak. A gyógyítási csodák leírásait a következőképpen ismertetik: A beteg helyzetének, a betegségnek az ismertetése, a meghatározott gesztusok a gyógyítás érdekében, például kézrátétel (Mk 6,5; 8,23.25). A hirtelen bekövetkező hatás, a gyógyulás (Mk 10,52; Lk 8,47). A demonstráció, a gyógyulás valóságos eseményének hitelesítése (Mk 2,12; Jn 5,8k.). A csoda nagyságáról szóló elismerő mondatok (Lk 22,51). Lényeges a hit (Mk 5,36 par; 6,6 par; Mt 8,10; 15,28). A csoda Jézus szava erejének megnyilvánulása (Mk 1,25.27.41 par; 2,10 par; 5,41; 7,34; Mt 8,8 par). Isten országa elérése jeleként való értékelése (Mt 11,5; Lk 4,18) annak jelzése, hogy az üdvösség, amit Jézus hozott, nem korlátozódik az embernek csupán a belső életére, hanem Jézus szava és hit által a konkrét testi nyomorúságaiból is szabadulást jelent.

16. ν. • ἐξομολογεῖσθε οὖν... az οὖν törlésére vonatkozó javaslatokat mellőztem. ἀλλήλοις τὰς ἁμαρτίας „valljátok meg tehát egymásnak bűneiteket” a ἁμαρτίας helyett a Koiné szövegcsaládban a παρὰπτώματα szerepel. Mindkét fogalom a „bűn”-t jelenti, az Isten és az ember ellen elkövetett vétket a maga általános és konkrét voltában. Érdemes mind a két fogalmat figyelembe venni. A bűnbeesés tényét és annak következményét fejezi ki ez a két fogalom. A szövegkritikai apparátus néhány más javaslata nem jelentős. Ὅπως ἰαθῆτε „hogyan meggyógyuljatok”. Az írásmagyarázók közül némelyek a 16. vers első mondatának a 15. vers elé helyezését javasolják és néhány módosítást a szöveget illetően.³⁶⁷ Ily módon a szöveg sorrendje így alakulna: „Valljátok meg tehát bűneiteket. A hitből való imádság megszabadítja a beteget és talpra állítja az Úr, sőt ha bűnt követett is el, megbocsáttatik neki. Imádkozzatok egymásért, hogy meggyógyuljatok. Nagy az ereje az igaz ember buzgó kérésének.” Szerintem logikusnak tűnik a szövegnek ez a formája. Azt azonban figyelembe kell vennünk, hogy tekinthetjük a 15. versnek a szövegét úgy, hogy azzal lezárul az előző egység és a 16. verssel egy új kezdődik. Akkor viszont nincs értelme a mondatok sorrendje megváltoztatásának. εὐχέσθε ὑπὲρ ἀλλήλων, ὅπως ἰαθῆτε. A Jézus korabeli zsidóság körében általános volt az a nézet, hogy minden

367 DIBELIUS, M. – GREEVEN, H., 235k.

betegség egy-egy bűn következménye. A rabbik álláspontja az volt, hogy nincs szenvedés, ha nincs bűn. A beteg ezért csak akkor lehet egészséges, ha Isten megbocsátja bűneit.³⁶⁸ A bűnvalláshoz kapcsolódik az egymásért való imádkozás. A bűn megvallása az imádkozás előkészítése. A következőkben már csak az imádság az egyedüli téma. πολὺ ἰσχύει δέησις δικαίου ἐνεργουμένη „Nagy az ereje az igaz buzgó kérésének.” A fordításban az ἐνεργουμένη, az ἐνεργέω ige *participiumának* a fordítása okoz problémát. Az ige jelentése ugyanis az ἰσχύω „ereje van”, „erős” jelentésével: „erőt fejt ki”, „hat” csaknem azonos. Az írásmagyarázók egy része tautológiára gondol ez esetben. Arról van itt szó, hogy az imádkozás egyrészt ne csupán a baj idején vagy időnként legyen egy felsóhajtás, hanem legyen folyamatos, ahogyan a Vulgata fordítja³⁶⁹ és ezzel együtt az ἐνεργουμένη ige alapjelentésére tekintettel hatékony³⁷⁰, így ez megerősíti a mondat első részletében lévő kijelentést.

17–18. ν. • Ἡλίας ἄνθρωπος ἦν ὁμοιοπαθῆς ἡμῖν... Illés példájára hivatkozva erősíti meg az imádság erejének hathatós voltát. Illés imádsága nyomán annak hatékonysága az egész nép számára nyilvánvaló volt.

Tartalmi összefoglalás

A levél írója nem részletezi az ember egyéni életének kérdéseit, két nagy kategóriában általánosságban tanít arról, ezt követően említi meg a harmadikat konkrétan. Az első kettőt úgy nevezi meg, hogy az voltaképpen az ember élethelyzetének valamennyi relációját átfogja. Arról van szó, hogy az ember az egyik esetben rossz, nehéz, a másik esetben jó, örömet jelentő körülmények között van. Megvilágítja, hogy a keresztyén embernek az élet különböző relációit hogyan kell fogadni, hogyan kell megélni. A két első mondat után, az emberi élet különböző szituációit átfogó, általános jellemzését követően egyet külön, konkrétan is megemlít, és ez a betegség. A szenvedés kategóriájához ugyan a betegség is hozzátartozik, azonban mégis jónak látja azt, hogy erről külön is szóljon. A betegség súlyos, talán így is mondhatjuk, a legsúlyosabb kereszt a szenvedés kategóriához tartozó relációk közül, ezért tartja szükségesnek a levél írója, hogy erre nézve külön

368 BARCLAY, W., 129.

369 KÁLVIN J., 300.

370 VARGA Zs. J., 20

is útmutatást adjon. Arra int, hogy ebben a helyzetben különösen is fontos az imádság, *imádkoznunk kell*, mert lehet. Az ószövetségi tanácsot adja a szerző az újszövetségi gyülekezetnek: „Hívj segítségül engem a nyomorúság idején! Én megszabadítlak, és te dicsőítesz engem.” (Zsolt 50,15) *Az imádság, a mindenható Istennel való közösség az erő forrása*. Az imádságban nyeri el az ember azt az energiát, amely elegendő a szenvedés elhordozásához. Az imádságban nyert erő viszont elegendő ahhoz is, hogy az ember a szenvedést megbékélt szívvel vállalni tudja (vö. 2Kor 12,8). A másik élethelyzet az *öröm*, az a szituáció, amikor jól megy az ember sora, sikerekben van része, jól alakulnak a dolgai. Ilyen körülmények között is megvan a kísértés arra, hogy kimaradjon Isten az ember életéből. Aki él, aki egészséges, aki boldog, *dicsérje az Urat, énekeljen dicséreteket!* Akinek öröme van, akár egyéni, akár családi, akár munkájával kapcsolatos az, kifejezésre juttathatja úgy, hogy abban az Úr is kedvét leli. Lehet hálaadó dicsérettel magasztalni őt, akitől minden jó adomány és minden tökéletes ajándék származik. Az örömré indító szituáció az Úr ajándéka, az öröm alapja az Úr feltétel nélküli kegyelmének következménye. Ő tette reményteljessé az emberi nem helyzetét, és ezen belül mindazért, ami az ember számára örömet jelent, ő méltó a dicsőítésre, a magasztalásra, dicsőítő énekekkel is. Az ősegyház életének szerves része az örömré hangoló ének az összejöveteleiken (1Kor 14,25k.). Erről beszél Pál apostol (Róm 15,9; vö. Zsolt 18,50). Arra buzdítja Krisztus követőit, hogy egymás között legyen a beszélgetésük az Úrhoz méltó, és az őt dicsérő ének szívből jövő (Ef 5,19). Az ember Isten iránti hálájának egyik kifejezőmódja a hálaadó dicséret (Kol 3,16). A keresztyének öröme dicséret éneklésben jut kifejezésre, amelyekkel ők Isten irgalmát és kegyelmét megköszönik. A pogány világ, az Isten nélküli ember szomorú, fáradt, aggodalmakkal van tele, ebben a világban Krisztus követőinek hivatása, hogy velük azt a reménységet megismertessék, amely az öröm forrása, mint ahogyan az volt egykor Lévinek (5,27–32), Zákeusnak (Lk 19,1–10), vagy éppen a magdalai Máriának (Lk 8,1–3). Jézus születésével az öröm korszaka kezdődött el, amelyet ugyan még a különböző kísértések megzavarnak, azonban ha lényege szerint értjük az Úr megváltó tettét, akkor az öröm nem múltó hangulat számunkra, hanem az életformánkhoz tartozó alapérzés. Az első idők gyülekezeteiről *Plinius*, Bithinia helytartója Kr. u. 111-ben a *Trajanus* császárnak írt levelében azt jegyezte fel, hogy a keresztyéneknek az a szokásuk, hogy egy meghatározott napon találkoznak egymással és Krisztust Istenként dicsőítik *énekszóval*. A keresztyén egyház viszi tovább azt az ószövetségi

tradíciót, amely szerint az ember a szomorúságában és örömében egyaránt kapcsolatban van, és közösségben marad a mindenható Istennel. (13. v.)

A betegséget nem a mindenható Istentől független dologként értékelték és értékelték Krisztus követői. Aki beteg, annak még intenzívebb kapcsolatra van szüksége az Úrral. Ezért kell magához hívatni a gyülekezet presbitereit (vö. 1Pt 5,1kk). Ebben a szakaszban is fontos adataival találkozunk az ősegyház életének. *Az egyház gyógyító, segítséget nyújtó egyház volt.* Ezzel a zsidó tradícióhoz kapcsolódott. A beteg zsidók sokkal szívesebben kerestek fel egy rabbit, mint egy orvost. A rabbi megkente a beteget olajjal, amit *Galenus*, a híres római orvos minden gyógymód közül a legjobbnak tartott. Itt arról van szó, hogy az orvosi praxisból ismert gyógymódot a beteg esetében úgy alkalmazzák, hogy azt azok imádsága kíséri, akik a legintenzívebb kapcsolatban vannak hivatásuk következtében az Úrral, és rájuk van bízva a gyülekezet pásztoralása. Az I. század második felétől kezdődően a gyülekezet vezetői tisztségének jelölésére használt fogalom a *πρεσβύτερος* ugyanúgy, mint ahogyan a *ποιμήν*, illetve az *ἐπίσκοπος* és a *διάκονος* a század végére, és a II–III. századtól kezdve bővült, illetve szűkült a fogalmak jelentése. Mindenesetre a levél keletkezési korában a *πρεσβύτερος* olyan egyházi elöljáró, illetve elöljárók testülete, akire, illetve amelyre rá van bízva a gyülekezet vezetése, testi-lelki gondozása. A levél feltételezi, hogy a gyógyító erő közvetítésére alkalmas személyiség, mint ahogyan a kézrátétel, vagyis a különböző szolgálati tisztségviselők megáldása is hivatásához tartozott (1Tim 4,14). Mindenesetre azt tisztán kell látnunk, hogy itt arról van szó, hogy *a betegnek az olajjal való megkenése és az imádság a gyógyulás eszköze, vagyis a beteggyógyítás módja* (vö. 1Kor 12,9.28.30). Az ún. utolsó kenetkezéssel, amely a beteget a halálra készíti fel a későbbi egyházi gyakorlatban, semmi köze sincs. Sakramentális jellege egyáltalán nincs a dolognak. A döntő, hogy az imádság és az olajjal való megkenés egyaránt az Úr nevében történt, vagyis az ő megbízásából, az ő segítségül hívásával, az Úr erejével (vö. Mt 7,22; Lk 10,17; ApCsel 3,6; 4,7.10; 19,13). A gyógyulásban a hangsúly az imádságra tevődik, helyesebben arra a hitre, amely az Úr segítségül hívása nyomán az ő erejét közvetíti a betegnek. A két testamentum közti időben keletkezett Sirák könyvének is az a tanácsa a beteg számára, hogy imádságban forduljon az Úrhoz (Sir 38,9). A zsidó gondolkodásmódról három fontos dolgot árul el ez a szakasz. Az *első dolog az*, hogy minden betegséget a bűn következményének tekintettek mechanikusan. A zsidóság gondolkodásmódjában nagyon mélyen gyökerezett az a hit, hogy ahol betegség és szenvedés van, ott az emberek bűnt követtek el. A rabbik azt tanították: „bűn nélkül nincs halál”, és „bűn nélkül nincs szenvedés”. A rabbik meg voltak győződve arról és tanítottak

ták is, hogy a betegek csak akkor lehetnek egészségesek, ha Isten nekik megbocsátja a bűneiket. Jézus így szól a béna embernek: „Fiam, megbocsáttattak a bűneid” (Mk 2,5). Az Istennel való rendezett viszony feltétele az ember egészségének. Ezt a tételt azonban nem szabad mechanikusan értelmeznünk és a törvényeskedés szellemében magyaráznunk. A *második dolog* a bűnvallás jelentősége. A bűn megvallása nem kötődik a presbiter személyéhez. A bűnvallás egymás között, egymás előtt történhet, és az imádság is minden keresztyén ember lehetősége és felelőssége. A bűnvallás egymás előtt feltételezi azt, hogy az Úr ígérete szerint ott van minden olyan közösségben, ahol az ember a bűnt bűnnek nevezi, és azt azért vallja meg, hogy kérje és elnyerje a szabadító Úr bocsánatát, és azt elnyerve szakít a bűnnel. Az Úr erejét meg is kapja ígérete szerint, és az elég ahhoz, hogy ne a bűn legyen a továbbiakban az életét motiváló, meghatározó erő. A bűnvallás nyomán a bűnbocsánat által az ember a szabadító Úr erejében úgy részesül, hogy az gyógyulást jelent. A *harmadik dolog* az, hogy Izráel tudta, hogy az imádság ereje határtalan. Egy zsidó mondás azt tartja, hogy aki imádkozik, olyan fallal veszi körül a maga házát, amely erősebb, mint a vas. Egy másik mondás szerint a bűnbocsánat is elérhet néhány dolgot, de az imádság mindent kieszközöl, mindent véghezvisz. Az imádság Izráel fiai számára nem jelent kevesebbet, mint a hatalmas Istennel való közösséget helyreállítani. Az imádság az a csatorna, amely által Isten kegyelme és ereje az emberekhez eljut úgy, hogy ők az élet nyomorúságait, problémáit, kellemetlenségeit képesek elhordozni. Ha ez a helyzet Izráel korában, akkor a keresztyének esetében Krisztus után ez fokozott mértékben érvényes. Jézus és az apostolok betegeket gyógyítottak. Az apostolok által Jézus nevében sorozatosan gyógyulások történtek (ApCsel 3,1kk; 8,7). Nemcsak a tizenkettő, hanem a hetes kör tagjai, valamint Pál apostol is közvetítője volt Jézus gyógyító erejének (ApCsel 14,8kk; 16,16kk; 28,8k.). Az ősegyház gyógyítási történeteiben hangsúlyos, hogy nem emberi erővel, hanem Isten erejével történik a gyógyítás (ApCsel 3,12; vö. 9,34). Jézus az, aki egészségessé teszi az embert az iránta megnyilvánuló bizalom által (ApCsel 3,16). A gyógyulás objektív feltétele Krisztus által adott, a gyógyulás szubjektív feltétele az emberen áll vagy bukik. A Krisztusban adott gyógyító erő átvétele, megragadása hit által lehetséges. (14–16. v.)

Az imádság által elnyerhető erő szemléltetésére ószövetségi példák említése történik a következő versekben. Illés személye nemcsak a Messiás útkészítőjének az előképe volt (vö. Mk 9,1kk), hanem az élő Istennel való intenzív, élő kapcsolat megtestesítője is. Hozzánk hasonló ember ő, aki annak példája, prototípusa, hogy hogyan élhet jól az ember az imádság lehetőségével. Az *imádság, amely az Úr akaratával összhangban van, lehet az ítéletes*

erő és lehet a kegyelmes erő megnyilvánulása előidézésének az eszköze. Illés imájára bezárult az ég, és Illés imájára megnyílt az ég (1Kir 17,21 és 18,42). A döntő dolog, amit itt a levél szerzője hangsúlyozni kíván az, hogy egy ember, mint amilyenek mi vagyunk, tehát nem valamilyen természeti erő feletti hatalommal rendelkező mennyei lény az, akinek az imádsága a menny bezárására és a menny megnyitására képes. Egy ember olyan intenzív kapcsolatban lehet az élő Istennel, hogy az ő tanácsának megfelelően az ítéletet vagy a kegyelmet, az áldást jelentő erő közvetítőjévé lehet. Illés olyan próféta volt, aki tökéletesen rá tudott hangolódni Ura akaratára. Nem Illés az erő forrása, hanem az Úr, akinek a szolgálatában úgy áll Illés, hogy az ő akaratát hirdeti meg népének. Isten meghallgatja az istenfélő ember buzgó könyörgését (Zsolt 34,16.18; Péld 15,28; Zsolt 65,3). Ezt erősíti meg az ún. Tizennyolcas ima 15. és 16. kérése. (17–18. v.)

MEDITÁCIÓ

Az imádságról

Ha az ember egy hosszú gyaloglás után felér a hegy csúcsára, szétnéz, és látja mindazt, amit maga mögött hagyott. Meg lehet pihenni és erőt lehet meríteni, fel lehet tekinteni arra a Mindenhatóra, aki addig is mellettünk volt, amíg haladtunk egyre feljebb, sokszor nehéz útszakaszokon át. Az imádság a mindenható Istennel való közösség, amely által az ő szemével, az ő világosságával láthatja az ember a dolgokat. Az útmutatások titkát, az alapját, a forrását világítja meg a levél záró részlete úgy, hogy közvetíti azok teljesítéséhez az erőt. Az imádság, amely a mindenható Istennel való közösség, lényege szerint az embernek minden élethelyzetében szükséges valamilyen formájában. Az, hogy mikor melyik formája aktuális, az attól függ, hogy milyen helyzetben, milyen körülmények között van éppen az ember. – Az imádságról a mai ember nem sokat, vagy éppen semmit sem tud, sok esetben nem is akar tudni. Azt azonban érzi, hogy segítségre szüksége van. Sokféle jelét is adja ennek. Erről szól többek között az autóvezetők előtt található különböző, furcsábbnál furcsább lelógó figurák sora. – Mindenkinek szüksége van segítségre az életben, kapcsolatra, azonban nem mindegy, hogy ki az, akitől segítséget vár, ki az, akivel kapcsolatot tart. *Krisztus által azonban megjelent*

és jelen van a földön a mindenható Istent imádó nép. Jakab levele az imádkozó népnek ad a befejezés előtt útmutatást.

1. *Imádság énekszóval.* Ha valaki szenved, énekeljen zsoltárokat, ha valakinek öröme van, dicséretekkel magasztalja az Urat. Lehet egyedül, ahogyan Dávid király tette üldöztetése vagy egyéni életének különböző bajai alkalmával. Lehet énekelni azokat a zsoltárait, amelyek által megvallja az ember bűneit, elpanaszolja nyomorúságait, az Úr elé tárja szenvedését. Élünk vele, amikor nehéz az élet terhe. Az Úr vigasztaló szava, ereje nem marad el. Az öröm ideje legyen a dicséret éneklésének az alkalmá. Sok szép hálaadó dicséret szólaljon meg annak ajkán, akinek örömben van része. Ezt tette Zakariás pap, Mária és az ősegyház tagjai (Ef 5,19–20). Kövessük példájukat! – Ma a megújuló egyház folyamatában egyik fontos szempont lehet az énekszóval való imádság jelentőségének és lehetőségének a tudatosítása és az erre való nevelés. Még az én nagyapám és nagymamám énekeltek munkájuk végzése közben, de azután ez nem folytatódott tovább. Van szenvedés, van öröm, de nincs, legalábbis nem általános az énekszó, azt hiszem, egyik esetben sem. Erre is oda lehet figyelni, de erre is nevelni kell, hogy énekszóval is imádkozzunk.

2. *Imádság és a gyógyítás kérése a gyülekezeti előjárói részéről a beteg számára.* A zsidó tradíció a háttere ennek az útmutatásnak. A rabbit szívesebben keresték fel betegség esetén, mint az orvost. Az olajat az orvosok is jó gyógyító eszköznek tartották. Azt jelenti ez, hogy az imádság és a korabeli gyógyító módszer alkalmazásáról van szó. A görög egyházatyák is alkalmazták ezt a gyógymódot. A gyülekezet előjáróinak az imádsága és a megfelelő orvosi eljárás hathatós segítséget jelent a beteg gyógyulásához. A bűnbocsánat elnyerése párosul az egészsége helyreállításával, a gyógyulásával. Az Úr gyógyító ereje imádság nyomán kiárad és megszünteti a betegséget. Fontos útmutatás ez a számunkra, amit szintén tudatosítanunk kell a mai gyülekezeteink körében. Ne maradjon magára a beteg a betegségével, hanem igényelje azt a segítséget, amit a gyülekezet vezetőitől és az orvosi eljárástól együtt megkaphat. Vannak-e imádkozó, a betegek látogatására kész előjárók? Ebben a tekintetben is előrelépésre van szükségünk, hogy legyenek.

3. *Imádság egymásért, mindenkiért és mindenért.* Az imádság tartalmához hozzátartozik a bűnvallás egymásnak. A bűn megvallása és elhagyása a gyógyulás útja. Legyen olyan imaközösség, amely körében a hálaadás, a kérés mellett megszólal a bűnvallás is. Az emberi élet megrontója alapvetően a bűn, és gyógyítója a Jézus Krisztus kereszthalála alapján a bűnbocsánat. Ezzel élhetünk, és élünk is úgy, ahogy arra példát adott Illés próféta az Úr útmutatására figyelve. Emberi eszközök által valósággá lehet Isten ereje az

Úr akaratának megfelelően, ítéletes és áldást jelentő módon. Nem mi, hanem Isten ereje visz véghez csodadolgokat. Élünk az egymásért, minél szélesebb körért mondott imádság lehetőségével! Imádkozzunk a mai korunkban lévő gondok ígéretes megoldódásáért, amely fenyegeti népünket, Európát és az egész világot. Az imádság Jézus nevében a mindenható Isten erejét, szabadítását, megtartó erejét teheti tapasztalattá azok javára és üdvösségére, akikért megszólal.

III. A levél záradéka Jak 5,19–20

A szöveg:

(19) Ἀδελφοί μου, ἐάν τις ἐν ὑμῖν πλανηθῇ ἀπὸ τῆς ἀληθείας καὶ ἐπιστρέψῃ τις αὐτόν, (20) γινώσκετε ὅτι ὁ ἐπιστρέψας ἀμαρτωλὸν ἐκ πλάνης ὁδοῦ αὐτοῦ σώσει ψυχὴν [αὐτοῦ] ἐκ θανάτου καὶ καλύψει πληθὸς ἁμαρτιῶν.

A fordítás:

(19) Testvéreim! Ha valaki közületek eltévelyedett az igazságtól, és megtéríti valaki, (20) tudja meg, hogy aki megtérített egy bűnöst a tévelygés útjáról, megmenti annak lelkét a haláltól és sok bűnt elfedez.

Szövegelemzés

Az egész levél záradéka ez a rövid szakasz: mindössze két vers. Fontos üzenetről van azonban szó benne: a bűnös ember, az igazságtól eltévelyedett személy megtérítéséről (vö. Gal 6,1; Mt 18,15). A megtérítéshez ígéret fűződik. Istennek fontos, hogy az igazságtól eltévelyedett ember ne maradjon meg a tévelygésében. Fontos, hogy ne maradjon meg a hazugságban, az ellenség uralma alatt. A bűnös ember, a tévelygésbe jutott ember megtérítése az élete megmentését jelenti ugyanis. Fontos, hogy a beteg meggyógyuljon, mint ahogyan az előzőekben arról szó volt, azonban amellet fontos és még jelentősebb a lelki betegek, az eltévelyedett emberek megmentése. Igen nagy hangsúly van a levél záradékaként azon, hogy aki az igazságtól elszakadt, ne maradjon meg abban az állapotában, amely a halálát, a kárhozatot jelenti

(Gal 1,6kk). A részlet szókinccse és tartalma ószövetségi (vö. Jos. Ant. XIII 290 §. Sap Sal 5,6 vö. 12,24).³⁷¹

19. ν. • Ἀδελφοί μου a szövegek egy része a személyes névmást nem tartalmazza, mellőzendő javaslat. A személyes névmás alkalmazása hangsúlyozza ugyanis a levél szerzőjének és a gyülekezeteknek bensőséges közösségét. ἔάν τις ἐν ὑμῖν πλανηθῇ ἀπὸ τῆς ἀληθείας. Az ἀληθεία az Izraelnek adott és Krisztus által megújított kijelentés foglalatja, meghatározása. Az igaz tanítás, amelynek követésére Krisztus lehetőséget teremtett és elvárja teljesítését. Ennek részletes kifejtése megismerhető a Hegyi beszédben (Mt 5–7. részek). A τις ἐν ὑμῖν „valaki közületek” meghatározás azt feltételezi, hogy olyan személyről van szó, aki már előzőleg odatartozott a gyülekezethez. A megtévedt testvér az életfolytatásában nem követi Isten útmutatását, ily módon ἁμαρτωλός, vagyis bűnös.³⁷² A LXX is használja a bűnös személy meghatározásának ezt a formáját. A bűnös Istennek tartozik számadással.³⁷³ Az ἀληθεία gazdag jelentéstartalmából itt az igaz tanítás, az igaz hit értelme szerepel.³⁷⁴ Az igazságban való járás, az igaz tanítás követésének elhagyásáról van tehát szó az eltévelyedett esetében. A P 74-es jelzetű papirusz néhány más szöveggel együtt az ἀπὸ τῆς ὁδοῦ ἀληθείας formát tartalmazza. A ὁδός gazdag jelentésárnyalatai közül itt az Úr parancsának, az Úr igényének a teljessége és az annak megfelelő életforma szerepel.³⁷⁵ A ὁδός ilyen értelemben fordul elő a levél elején is (vö. Jak 1,8), és az újszövetségi iratokban másutt szintén (vö. Mt 7,13k.; 21,32; Róm 3,16). Az „út” fogalma etikai terminus technicusaként szerepel (vö. Ez 33,11). καὶ ἐπιστρέψῃ τις αὐτόν... a megtérítés a valódi segítség a megtévedt testvér számára. Ha valaki ezt teszi, akkor adja azt, amire az igazság útjáról eltévelyedett embernek szüksége van. Az ἐπιστρέφειν „visszavinni” „visszafordítani” oda, ahol volt. Minden eltévelyedett testvérnek arra kell indíttatást adni, sőt oda kell visszavinni, ahol már előzőleg ott volt. A megtérő bűnös kegyelmet talál, odafordulhat ahhoz az Atyához, aki Jézus érdeméért újra kegyelemben részesíti (Lk 15; Mt 18,12–14.15k.; 1Jn 5,16; Ez 3,18–21).

20. ν. • γινώσκετε ὅτι ὁ ἐπιστρέψας ἁμαρτωλὸν ἐκ πλάνης ὁδοῦ αὐτοῦ σώσει ψυχὴν... A szöveg hagyományozását illetően a szövegek között különbségek vannak. A γινωσκέτω helyett γινώσκετε vagyis többes

371 WINDISCH, H. – PREISKER, H., 34.

372 MUSSNER, F., 231.

373 BRAUN, H.: πλανᾶω = ThWNT VI., 235kk.

374 BULTMANN, R.: ἀληθεία = ThWNT I. Bd. A-G., Stuttgart, Kohlhammer, 1966, 244k.

375 MICHAELIS, W.: ὁδός = ThWNT V. Bd., 88–95.

számú forma olvasható a *Codex Vaticanus* és még néhány kéziratban a szövegek többségének egyes számú formája helyett. A kétféle forma között lényeges különbség ugyan nincs, érvek és ellenérvek mindkét forma mellett vannak. Jobb a szövegek többségének az egyes számú formája, a $\tau\iota\varsigma$ formulára való tekintettel. Nyilván az eltérő variáns képviselői a 19. vers bevezető megszólítására való tekintettel hozzák a többes számú formát. A fordításban az egyes számú forma mellett döntöttem. A $\acute{o} \epsilon\pi\iota\sigma\tau\rho\acute{\epsilon}\psi\alpha\varsigma \acute{\alpha}\mu\alpha\rho\tau\omega\lambda\acute{o}\nu\ldots$ a vers további részletében is egyes számban szerepelnek azok az igeformák, amelyek a bűnös visszatérítésének jelentőségét ismertetik: $\sigma\acute{o}\sigma\epsilon\iota, \kappa\alpha\lambda\acute{\upsilon}\psi\epsilon\iota$. A *Codex Alexandrinus* névelővel hozza a $\psi\upsilon\chi\eta\nu$ -t. Másoknak a szórend megváltoztatására vonatkozó javaslatai vannak. Az eltérő variánsok olyan jellegűek, amelyek a szöveg értelmét alapvetően nem változtatják meg, így a szövegek többségének a formáját tartottam érvényesítendőnek. A bűnös útja a halálba vezet (5Móz 30,19; Jer 23,12; Zsolt 1,6). Az írásmagyarázók között van, aki azt képviseli, hogy itt még semmiképpen nem a Jézushoz, a Messiáshoz való megtérítésről van szó. Az $\epsilon\pi\iota\sigma\tau\rho\acute{\epsilon}\psi\epsilon\iota\nu$ a בּוֹשֶׁה fordítása: „az igaz útra vinni”, a helyes útra juttatni a bűnöst, úgy ahogyan az az ószövetségi korban történt (Mal 2,6; Lk 1,16k).³⁷⁶ Mások viszont azt fejtik ki, hogy az, hogy ez a formula az ószövetségi iratokban is előfordul, nem jelenti azt semmiképpen, hogy ugyanazzal a jelentéssel ne fordulhatott volna elő az újszövetségi iratokban, így például Jakab levelében is. Itt, mint ahogyan a keresztyén misszió során történetesen nem a tévtanítás hatása alá kerülést jelenti, és az attól való megszabadulásra való indíttatást, hanem egészen általános értelemben a bűnös létmódtól való megszabadulásra való indíttatást, eljuttatást Istenhez. A keresztyén missziói munka során ilyen értelemben fordul elő³⁷⁷, Jakab levelében itt erről van szó, tévtanítást nem említ, ellenben a bűnös létmódról annál inkább tanít. Tanít folyamatosan arról, hogy a hit akkor valóban hit, ha jó cselekedetekben nyilvánul meg. Azt is hangsúlyozza, hogy a testvérek megítélésében ne kövessék a gyülekezeti tagok a világban érvényesülő rendet, és ne a társadalmi pozíciójuk szerint ítéljék meg a gyülekezet tagjait. Tanít az egymás iránti szeretet konkrét megnyilvánulásának a követelményéről. A bűnös megtérítése Istenhez szabadítást jelent a haláltól. – Mivel Jakab levele a Krisztus megváltó munkája utáni korban született meg, így minden bizonnyal a bűnös megtérítése, az igazsághoz való eljuttatása a benne adott igazsághoz, az ő megigazító kegyelméhez való eljuttatást jelenti. A mindenható Isten egyszülött Fiát azért küldte el a világba, hogy visszave-

376 WINDISCH, H. – PREISKER, H., 34.

377 DIBELIUS, M. – Greeven, H., 238.

zesse hozzá a megtévedt, az eltévedt embereket, mint ahogyan a pásztor az eltévedt juhot a nyájába (Mt 18,11–14; Lk 15,3–7). Az eltévedt juh itt az eltévedt gyülekezeti tagot jelenti, ahogyan az a Mt 18,15k. versei alapján világos. János apostol ugyanígy fontosnak tartja az eltévelyedett gyülekezeti tagokért való tetteket (1Jn 5,16). Jakab levele már az előzőekben is eszméltette a gyülekezetek tagjait a bajban lévő testvérek iránti felelősségükre (5,13). A próféták küldetéséhez ez szorosan hozzátartozott. Isten szemére veti népe vezetőinek, ha nem törődnek népük elesettjeivel, mulasztásuk következménye ítélet (Ez 34,4.16).³⁷⁸ Az írásmagyarázók felvetik a σώσει ψυχὴν esetében azt a kérdést, hogy kinek a lelkére vonatkozik a haláltól való megszabadítás, a megmentőére, vagy a megmentettére, vagy együtt mind a kettőjükére.³⁷⁹ A ψυχή a bibliai szóhasználatban az életet jelenti. Az ígéretes, boldog életben részesül az, aki az igazsághoz megtérítve folytatja életét a jelenlegi világban. Origenes és mások is a legrégebbi írásmagyarázók közül a megtérő bűnösökre vonatkoztatják az ígéretet. Ha viszont figyelembe vesszük az Ez 3,20kk verseiben lévő kijelentést, akkor nyilvánvaló annak a felelőssége is, aki elmulasztotta a bűnös megtérítéséért folytatandó tetteket, illetve megtette azokat. Pál apostolnak a Timóteushoz írt első levele 4. részének a 16. verse is abba az irányba mutat, hogy az eltévelyedett testvér megtérítése, így megtartása, illetve az érte tett lépésekhez hozzá kapcsolódik annak a boldog életben való részesedése is, aki azt megtette. Fontos tehát az eltévelyedett testvér számára a megtérítés, de fontos azok számára is, akik oda tartoznak a gyülekezet közösségéhez, nemcsak az eltévelyedett ember, hanem a saját maguk élete szempontjából is. καὶ καλύψει πλῆθος ἁμαρτιῶν „és sok bűnt elfedez”. Ezt a mondatot többnyire a Péld 10,12-ből való idézetnek tekintik az írásmagyarázók. Az 1Pt 4,8-ban is olvasható. Mindkettőnek nyilvánvaló az ószövetségi háttere (Péld 10,12; Ez 28,17k.; Zsolt 84,3).³⁸⁰ A bűn esetében nem az egyik vagy másik bűnről van szó, hanem mindkettőjéről, ugyanígy érvényes ez az Isten bűnbocsátó kegyelmében való részesedésre is. A καλύπτω ige „elfedez”; „elrejt”; „titokban tart”.³⁸¹ A levél ezzel a pozitív üzenettel zárul be hirtelen és váratlanul. Néhány minuszkuláris kéziraton kívül a szírek Harclensis-féle szövege még az ἀμὴν formulát kapcsolja hozzá.

378 MUSSNER, F., 232.

379 Uo.

380 WINDISCH, H. – PREISKER, H., 34.

381 GRUNDMANN, W.: καλύπτω = ThWNT III. Bd., 558kk.

Tartalmi összefoglalás

Fontos üzenettel fejeződik be a levél. Miután szó volt az ember testi bajának, betegségének a gyógyításáról, a lelke, az élete megmentését helyezi a levél írója az egyház tagjainak a szívére.³⁸² Fontos, hogy a beteg segítséget kapjon a gyülekezeti tagok részéről és meggyógyuljon, de ugyanannyira fontos, sőt még fontosabb, hogy megszabaduljon az, aki eltévelyedett az igazságtól, vagyis a lelkileg beteg, az ellenség, a hazugság atyjának a hatása alatt lévő. A tévtanítás konkrét formájáról, illetve tévtanításról nincs szó ebben a levélben.³⁸³ Az eltévelyedés azonban megtörtént, ami az igazság útjának az elhagyását jelenti. Az igazság pedig nem csupán intellektuális, absztrakt dolog, hanem annak, aki maga az igazság (Jn 14,6), Jézusnak, illetve az ő útmutatásának a teljesítése. Nem csupán elméletről, hanem az elmélet életformában való megjelenítésének mellőzéséről van szó.³⁸⁴ – Minden elmélet annyit ér, amennyit tükröz belőle az élet. Az igazság útjának az elhagyása tehát a bűn útján járást jelenti. Jelenti azt a hitet, amely csupán elméletté vált, és nincs semmiféle következménye jó cselekedetek által az életben. Az igazsággal kapcsolatban lenni azt jelenti: a szeretet hatása alatt élni, az üdvösségre vezető utat járni, Krisztusnak engedelmeskedni (Gal 5,7), a szeretetet érvényesíteni (1Kor 13), az igazságot hirdetni, róla bátran bizonyosságot tenni (Jn 18,37), áldozatot vállalni (1Jn 3,16kk), az előre elkészített jó cselekedeteket véghezvinni. Az igazság szabaddá tesz a bűntől (Jn 8,32). A bűn következménye halál. A halál, az örök halál, a kárhozat fenyegeti azokat a testvéreket, akik elhagyták az egyházat, a gyülekezeti közösséget, eltávolodtak az Úrtól (Mt 18,12; Gal 6,1), mint ahogyan azokat is, akik nem voltak vele közösségben (Róm 6,23). Ha valaki viszont a tévelygés útjáról megment valakit, visszavezet az igazság útjára, sok bűnt elfedez. Isten kész sok bűnt megbocsátani. Isten kész az igazságtól eltévelyedett testvér sok, vagyis minden bűnét megbocsátani. Isten viszont kész azoknak a bűneit is megbocsátani, akik eszközei voltak annak, hogy a tévelygő ember visszatérjen az igazsághoz, újra közösségben legyen a mindenható Istennel. „Nincs annál kiválóbb dolog, sem kívánatosabb, mint egy lelket kiragadni az örök halálból... Vigyázni kell tehát, nehogy tétlenségünk miatt elvessszenek a lelkek..., akiknek üdvösségét bizonyos módon a mi kezünkbe helyezi Isten.”³⁸⁵ *Origenes* hat

382 HAUCK, F., 33.

383 SCHRAGE, W., 58.

384 BARCLAY, W., 131.

385 KÁLVIN J., 302.

módot említ meg, amely által bűnbocsánatot nyerhet az ember: a keresztség, a mártírhalál, az alamizsna (Lk 11,41), a megbocsátás (Mt 6,14), a szeretet gyakorlása (Lk 7,47) és egy bűnös megtérítése a tévelygés útjáról.³⁸⁶ A bibliai iratok valamennyien fontosnak tartják a bűnös, az eltévelyedett testvérek iránti felelősség gyakorlását (vö. Jer 15,19; Dán 12,3; 1Tim 4,16). *Alexandriai Kelemen* hangsúlyozza, hogy az igazi keresztyén, aki a felebarátjának használ, magának is használ ezzel.³⁸⁷ Másokat Istenhez vezetni a legnagyobb, a legjelentősebb tisztség, a legfontosabb szolgálat. Ezzel a szolgálattal az ember Jézus Krisztusnak, a világ Megváltójának a munkájában vesz részt. *A missziói munka, a lelkigondozói szolgálat jelentőségének hangsúlyozásával zárul le az a levél, amely a hit és a cselekedetek elválaszthatatlan egységét és jelentőségét hangsúlyozta az előző részekben.* Krisztus egyháza, útmutatásának megfelelően szemlélteti, megjeleníti a világban a maga életformájával azt a Krisztust, aki hirdette és szemléltette az eljövendő világ boldogságot jelentő rendjét megváltó munkájával minden embernek.

MEDITÁCIÓ

A misszió

Máté evangéliumának a vége azt szemlélteti, hogy Jézus feltámadása után, amikor búcsúzik tanítványaitól, szívükre helyezi azt a küldetést, amelyre három éven át készítette fel őket. Ezt mondja nekik: „Tegyetek tanítvánnyá minden népet...” Jakab levele záró mondatai arra buzdítják a tanítványokká tett népek, a különböző gyülekezetek tagjait, hogy vezessék vissza a mindenható Istenhez azokat, akik eltévelyedtek az igazságtól, akik hűtlenek lettek az Úr Jézushoz, a bűn útját járják ismételten. *A missziói munka mindkét formája fontos.*

1. *Fontos az igazság útján való megmaradás.* Fontos az, hogy eljussanak az igazsághoz, kapcsolatba kerüljenek a mindenható Istennel azok, akik nem ismerik őt, talán soha nem hallottak róla, de fontos az is, hogy akik közösségbe kerültek vele Jézus Krisztus megváltó tette alapján, bűnbocsánatot nyertek, ott is maradjanak mellette, az igazság, a megigazítás alapján a megszentelődés útját járják. Azt szoktam mondani, hogy fontos a hitre jutás, de ugyanígy fontos, hogy a hitre jutást kövesse a hitben járás. Fontos, hogy közösségbe

³⁸⁶ BARCLAY, W., 132.

³⁸⁷ Uo.

kerüljünk a mindenható Istennel, a mi jó Atyánkkal, de az ugyanúgy fontos, hogy közösségben is maradjunk vele. Ő azért küldte el egyszülött Fiát a világba, hogy megkeresse a bűnös, elesett, reménytelenné lett embereket, és ezután pedig mindnyájan, akiket megkeresett és megtalált, éljünk általa értelmes, boldog életet. Az első gyülekezet megalakulását követően azonban folyamatosan küzdenünk kell bűnös, megromlott emberi természetünk ellen azért, hogy megmaradjunk az igaz úton, és ezt a küzdelmet azokért is folytatnunk kell, akik eltévelyedtek az igazság útjáról, a tévelygés útját járják. – Mi, akik az igazság útját járjuk, számon tartjuk-e egymást? Van-e mindnyájunknak olyan kisebb közössége, amelynek tud a tagjairól, bensőséges, baráti, testvéri kapcsolatban van velük? Az első gyülekezetekben ez így volt, törekedjünk arra, hogy a mi gyülekezetünkben is így legyen.

2. *Életet ment meg az, aki az eltévelyedett embert visszavezeti az igazság útjára.* Az apostoli levelek a hit útján igyekeznek megerősíteni a gyülekezetek tagjait. Krisztus követése során sokféle kérdés adódott, és azokra válaszolnak az apostoli levelek. Jakab levele nem szól azokról a tévtanításokról, amelyekről Pál apostol leveleiből tudunk. Itt arról van szó, hogy a születésünkkel együtt járó bűnös életmód kerítette a hatása alá azokat a testvéreket, akik elhagyták az igazság útját. A hitük nem nyilvánult meg életmódjukban, illetve nem folytatódott jó tetteikben. – Ahogyan fontos az, hogy a beteg ne maradjon egyedül a betegségében, hanem legyenek olyanok, akik imádkoznak érte és a gyógyulását elősegítik, úgy fontos az is, sőt még fontosabb, hogy legyenek olyanok, akik az eltévelyedett testvér mellé állnak és igyekeznek visszatéríteni arra a jó útra, amely az életet jelenti, az örök életet. Krisztus megváltó munkáját emberek által végzi, az ő munkájának az eszköze az, aki vállalja a helytelen, a bűn útjára tévedt, ez esetben minden bizonnyal annak a testvérnek a megtérítését, akinek csupán elméleti a hite, és nem nyilvánul meg jó cselekedetekben. Nem könnyű, és a testvérek imádkozó háttérére van szükség ahhoz, hogy újra az igazság útjára kerüljön az, aki a bűn útját járta. Vállaljuk és ne adjuk fel a tévelygő testvérért való küzdelmet, bármilyen jellegű az eltévelyedése!

3. *Ígret fűződik a missziói munka végzéséhez. Sok bűnt elfedez az a szolgálat, amely az eltévedt testvérért történik.* Az írásmagyarázók felvetik, hogy kiknek a bűnéről van szó. Annak a testvérnek a bűnéről, aki eltévelyedett? Vannak, akik úgy gondolják, hogy igen, erről. Mások viszont annak a véleményüknek adnak hangot, hogy ezenkívül szó van itt annak a bűnéről is, aki az érte való szolgálatot vállalta. Aki ugyanis vállalta az eltévedt testvérért való küzdelmet, nem vonja magára azt a bűnt, amiről a próféták több helyen is szólnak, különösen hangsúlyos ez Ezékiel próféta könyvében. Ítélet a

következménye ugyanis annak is, ha Isten népének a tagjai látják a vétkező testvért és nem figyelmeztetik. Krisztus követője sem csak azzal követhet el bűnt, hogy megtesz valamit, amit Urának a parancsa megtilt, hanem azzal is, ha nem teszi meg azt, amit parancsolt. Úgy gondolom, hogy vannak bűneink, amelyek ilyen jellegűek. Így a sok bűn elfedezése annak a bűnét is magába foglalja, aki eltévelyedett az igazságtól, és azért is, aki őt figyelmeztette és megtérítette, nem terheli ily módon a jó szolgálat elmulasztásának a bűne. – Nemcsak az a fontos, hogy ne tévelyegjünk, hanem az is, hogy ne mulasszuk el a tévelygők érdekében a megtérítésükért szükséges szolgálatot. Így legyen!

*„A te szeretetedben sok örömünk és vigasztalásunk volt,
mert a szentek szíve felüdült általad, testvérem.”*
(Filem 7)

II. A FILEMONHOZ ÍRT LEVÉL MAGYARÁZATA

BEVEZETÉS

1. A levél kéziratai

Az Újszövetség valamennyi iratára érvényes, hogy *autographonok*, eredeti kéziratok nem maradtak ránk. Nemcsak Krisztus követőinek az üldöztetése kezdődött el már az I. század második felében, hanem azoknak az iratoknak a megsemmisítése is megtörtént, amelyek messiási munkájáról tettek bizonytságot. A Krisztusról szóló bizonyágtétel elsősorban szóban terjed. Az apostoli levelek legrégebbi írásbeli formái általában a III–IV. századból maradtak fenn, legalábbis a tudomány mai állása szerint.

Papirusz kéziratok:

P 61 kb. a 700-as évekből, New York, Filemon 4–7 versek

P 87 a III. századból, Köln, Filemon 13–15. 24–25 versek

Pergamen majuszkuláris kéziratok:

Codex Sinaiticus, jele Ⲱ, sorszáma 01, London, a IV. századból

Codex Alexandrinus, jele A, sorszáma 02, London, a IV. századból

Codex Vaticanus, jele B, sorszáma 03, Róma, a IV. századból

Codex Ephraemi rescriptus, jele C, sorszáma 04, Párizs, az V. századból

Codex Athasi, jele ψ, sorszáma 044, Athén, a VIII–IX. századból

Minuszkuláris kéziratok az egész levelet tartalmazzák:

A 33-as szám alatt Párizsban a IX. századból,

az 1739-es a X. századból Athénban,

az 1881-es a XIV. századból a Sínai-hegyi Szent Katalin-kolostorból.

A kéziratok áttekintése jelzi, hogy Pál apostolnak ez a legkisebb levele is, ahogyan a nagyobb levelei, már a III. századtól kezdve írásban is elérhető. A IV. századtól pedig ott van az újszövetségi iratokat tartalmazó kódexekben. Fontos számunkra Filemon levele, mert azt jelzi, hogy Pál apostol nemcsak a gyülekezeteknek az építését szolgálta, hanem az egyéneknek, a bajban lévő embereknek is segítséget nyújtott, még a legkényesebb dolog megoldásában is megkereste a jó megoldást. Egy szökött rabszolga bizalommal fordulhatott hozzá, Krisztus követőjévé lett, és az apostol segítségére van abban, hogy megtalálja a helyét, a munkáját az életben.

2. A levél írója

A levél írója: *Pál* apostol. Munkatársai közül *Timóteust* nevezi még meg. Az apostol helyzetéről azt a tájékoztatást közli, hogy *fogságban van*. Jézus Krisztusba vetett hitéért, az evangélium hirdetése miatt viseli a börtönt. Az a reménysége azonban, hogy *Filemon* és a többiek imádsága meghallgatása következtében hamarosan kiszabadul a fogságából (22. vers). Kérdéses, hogy az apostol melyik fogságáról van itt szó. Erről a levél ugyanis nem mond semmit. Az írásmagyarázók közül vannak, akik *Rómára* gondolnak¹, mások *Cézareát* tartják Pál fogsága helyének. Mind a két város Kolossétól meglehetősen távol van. Nehéz elképzelni, hogy egy szökött rabszolga egy ilyen hosszú utat zavartalanul, háborítatlanul megtehetett. Ezenkívül ha az apostol Rómában fogoly vagy Cézareában, elképzelhetetlen, hogy rövid időn belül Kolosséba el tud látogatni, amit kilátásba helyez. Így reálisnak az látszik, hogy *Efézus* az apostol fogságának a helye a levél írásakor.

3. A levél címzettje

A levél címzettje *Filemon*, *Appia* és *Archippus*, valamint a házukhoz tartozó *gyülekezet*. Filemont szeretett munkatársuknak nevezi, Appiát testvérüknek, Archippuszt barátjuknak. A gyülekezet az, amelyik a házukban szokott együtt lenni. Filemon – akinek a házából *Onézimus*, a rabszolga megszökött – *Kolosséban* lakott, a város jómódú polgára. Vele Pál *Efézusban* találkozhatott, ahol hosszú éveken át végezte missziói munkáját. Filemon az apostol igehirdetése nyomán lett Krisztus követője (Ef 4,20kk). A házat a Kolosséban lévő keresztyéneknek felajánlotta összegyülekezésük helyéül. Isten tisztelete, az Úrral és az egymással való szeretet megélésének helye volt Filemon háza. Filemon mellett Pál apostol fontosnak tartja, hogy mindazok, akik Krisztus követői Kolosséban, személyesen is legyenek megszólítva. Amit ír, az különbözőképpen ugyan, de mindenkinek szól.

1 LIGHTFOOT: St Paul's Epistles to the Colossians and to Philemon, London 1879; Vincent, M. R.: The Epistles to the Philippians and to Philemon. Edinburgh, ICC, 1897 = The International Critical Commentary of the Holy Scriptures of the Old and New Testament, 1955

4. A levél írásának indítéka

Pál apostol Filemonnak azért ír, mert egy rabszolgája, *Onézimosz* érdekében akar járni, aki megszökött tőle. Arról nincs szó, hogy mi volt Onézimosz megszökésének az oka. Lehet egyszerűen az, hogy szabadságra vágyott. Többféle módját is keresték a rabszolgák szabadságuk biztosításának. A különböző kísérletek azonban nem voltak veszélytelenek. Az életével játszott az, aki az urától megszökött. Onézimosz talán már hallott Pál apostolról és veszélyes helyzetében, tanácsstalanságában hozzá fordult segítségért. Onézimosz számára az apostollal való találkozás sokkal többet jelentett, mint amire ő emberi módon számított. Az apostol elvezette őt Krisztus által a bűntől, a megromlott emberi természetétől a Sátán hatalma alól való szabadságra. A fogoly Pál fogságában is Krisztus hűséges követe maradt, és Onézimosz számára a vele való találkozás a hitre jutás alkalmává lett (10. vers). Onézimoszt azonban nem tartja az apostol maga mellett, hanem visszaküldi Filemonhoz. Arra kéri őt, hogy szeretett testvérként fogadja vissza (16. vers), úgy ahogyan az apostolt fogadná (17. vers). Pál apostol példát mutat arra, hogy a hitre jutott, rendezetlen körülmények közé kerülő ember helyzetének rendeződéséért lehet, sőt kell lépéseket tenni Krisztus követőinek. Az Úr pártfogása pártfogás gyakorlására indítja követőit.

5. A levél szerkezete

1.) A levél bevezetése 1–3. versek, 2.) hálaadás Filemon hitéért és szeretetéért 4–7. versek, 3.) a levél témája 8–20. versek, 4.) a bizalom és reménység hangja 21–22. versek, 5.) köszöntés, áldás 23–25. versek.

6. A levél keletkezési helye és ideje

Mivel Pál apostol fogsága logikus érvek alapján Efészushoz kötődik, így a levél keletkezési helye ez a város, tehát *Efészus*. A levél keletkezési ideje azokra az évekre tehető tehát, amikor az apostol mintegy három évig ebben a városban munkálkodott. A levél keletkezési ideje az *ötvenes évek közepe*.

MAGYARÁZAT

1. A köszöntés Filem 1–3

A szöveg: (1) Παῦλος δέσμιος Χριστοῦ Ἰησοῦ καὶ Τιμόθεος ὁ ἀδελφὸς Φιλήμονι τῷ ἀγαπητῷ καὶ συνεργῷ ἡμῶν (2) καὶ Ἀπφία τῇ ἀδελφῇ καὶ Ἀρχίππῳ τῷ συστρατιώτῃ ἡμῶν καὶ τῇ κατ’ οἴκόν σου ἐκκλησίᾳ· (3) χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

A fordítás: (1) Pál, Krisztus Jézus foglya és Timóteus, a testvér Filemonnak, szeretett testvérünknek és munkatársunknak, (2) és Appiának, a testvérünknek, és Arkhipposznak, a bajtársunknak, és a házában lévő gyülekezetnek. (3) Kegyelem néktek és békesség Istentől, a mi Atyánktól és az Úr Jézus Krisztustól.

Szövegelemzés

A bevezető köszöntés formája megfelel a Pál gyülekezeteknek, illetve más személyeknek szóló levelei bevezetésének (vö. Kol 1,1kk; 2Kor 1,1kk; 2Tim 1,1kk). A levél írójának neve mellett a δοῦλος vagy ἀπόστολος azonban *itt nem szerepel*. A neve mellett itt csak Timóteus, a testvér nevét említi (2Kor 1,1). Valamelyik más munkatárs nevének az említése is előfordul levelei bevezetésében (1Kor 1,1). A köszöntés és az áldás kívánása ezt követően az egész gyülekezetnek szól.

1. v. Παῦλος δέσμιος. A δέσμιος helyett az egyik kéziratban, a D egyik formájában ἀπόστολος, másokban pedig, így a 629-esben, a 323-asban és a 945-ösben a δοῦλος szerepel. A szövegek többségében olvasható δέσμιος fogalmának megváltoztatása nem indokolt a levél további részlete alapján. Pál itt éppen a jelenlegi helyzete jellemzésének ismertetésére való tekintettel nem használja sem az apostol, sem a Krisztus szolgája meghatározást. A fogly meghatározás fejezi ki azt a helyzetet, amelyben benne van levele írásakor. Az evangéliumhirdetés következményeként a fogság olykor hozzátartozik az Úr követjeinek az életéhez. A fogság itt szó szerint értendő. Leveleiben több helyen is szól fogságáról, így az Ef 3,1-ben ezt írja: ἐγὼ Παῦλος ὁ δέσμιος τοῦ Χριστοῦ [Ἰησοῦ] ὑπὲρ ὑμῶν τῶν ἐθνῶν; a 4,1 szerint pedig:

ἐγὼ ὁ δέσμιος ἐν κυρίῳ; a 2Tim 1,8-ban ezt kéri: μὴ οὖν ἐπαισχυνθῆς ... ἐμὲ τὸν δέσμιον αὐτοῦ. Jóllehet apostoli tekintélyének említéséről lemond itt Pál, azonban levelét nem csupán privát levélnek szánja, és azt igényli, hogy így tekintsék azok is, akiknek küldi.² A levél hivatalos jellegére utal azzal, hogy Timóteus munkatársát is megnevezi. A levelet azonban, ahogyan az a szövegből nyilvánvaló, Pál egyedül írta.

Φιλήμονι τῷ ἀγαπητῷ. A D kéziratnak egy 5. századból való formája a Cambridge szövegének ἀδελφῷ kiegészítését a fordítások egy része figyelembe veszi, én is ezt tettem. Vannak viszont mások, amelyek a korábbi kéziratok szövegéhez ragaszkodnak, köztük Lohse is. A Φιλήμον név gyakori. Valószínűleg Kolossében élő keresztyén a levél címzettje, aki Pál igehirdetésére tért meg és lett Krisztus követője. A személyek és gyülekezetek megszólításában az apostol a szeretetét gyakran megemlíti (Róm 1,7; 1Kor 10,14; 15,58; 2Kor 7,1; 12,19; Fil 2,12; 4,1) valamilyen formában. Itt különösen is nagyon fontosnak tartja annak hangsúlyozását, hogy a gyülekezet szeretetközösség, közöttük a kölcsönös szeretet érvényesül, amely nemcsak szavakban, hanem tettekben is megmutatkozik. καὶ συνεργῶ ἡμῶν „és munkatársunknak”. Filemon megszólítása világossá teszi, hogy olyan személyről van szó, aki úgy tartozik oda a gyülekezeti tagok sorához, hogy odatartozik Pál apostol munkatársaihoz is. A συνεργός „munkatárs”, „segítőtárs”. Így nevezi az apostol azokat, akik a missziói munkában együtt dolgoztak vele, hirdették az evangéliumot, szervezték a gyülekezeteket (Róm 16,3.9.21; 2Kor 8,23; Fil 2,25; 4,3; Kol 4,11; 1Thessz 3,2).

2. v. καὶ Ἀπφία τῇ ἀδελφῇ καὶ Ἀρχίππῳ τῷ συστρατιώτῃ ἡμῶν „és Appiának, a testvérünknek és Arkhippusznak, a bajtársunknak”. A szövegek egy része, köztük a latin és a szír fordítások az Appia meghatározását a τῇ ἀγαπητῇ-vel bővítik. Ezt a mi fordításaink, mivel a régebbi szövegekben nem szerepel, nem veszik figyelembe. Az Appia név gyakori. Filemont követi a felsorolásban, általában az ő feleségének tekintik. A háziasszony a rabszolgákkal naponként érintkezett, ezért a levél témája szempontjából is fontos Appia megszólítása. Arkhipposz követi Appia megszólítását. Az apostol a συστρατιώτης ἡμῶν jelzővel illeti. A συστρατιώτης „harcostárs”, „katonatárs”, „bajtárs” fogalmát az apostol ezen kívül még a Fil 2,25-ben használja munkatársai meghatározására. Ott Epafroditoszt illeti ezzel a meghatározással, különben nem a katonai, hanem a polgári életből vette munkatársai számára a megnevezéseket. A bajtárs meghatározásnak azonban semmi köze

2 LOHSE, Eduard: Der Brief an Philemon, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1968, 266k.

nincs a zélótákhoz.³ Az apostol a gyülekezeteket féltő, óvó szeretettel a tév-tanításoktól védő és megmaradásukért küzdő, élvonalban lévő személyeket illette ezzel a meghatározással, így Epafroditost is. Azok a személyek, akiket itt az apostol megemlít, a hagyomány szerint a különböző gyülekezetek püspökei lettek. Laodiceában Arkhipposz, Kolossében Filemon, Beroiában (Macedonia) Onézimosz. Arkhipposz többek feltételezése szerint Filemon és Appia fia volt.⁴ καὶ τῇ κατ' οἴκον σου ἐκκλησίᾳ „és a házában lévő gyülekezetnek”. A keresztyénség korai idején, az egyes gyülekezetek megalakulása után nem voltak még az összegyülekezésre, az istentisztelet tartására alkalmas épületeik Krisztus követőinek, így a jobb módú gyülekezeti tagok házában gyülekeztek össze. A címzettek sorához, így a Filemon házához kötődő keresztyéneket is megnevezi az apostol. Az ókori levelek általában azokat is felsorolják a levél címzettje mellett, akik vele kapcsolatban voltak, jóllehet a levél tartalma voltaképpen az első helyen megnevezett személynek szól.

3. ν. χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη... „kegyelem néktek és békesség...” A köszöntés ugyanaz, mint Pál többi leveléé (vö. Róm 1,7b; 1Kor 1,3; 2Kor 1,2; Ef 1,2; Fil 1,2; Kol 1,2; 1Thessz 1,1; 2Thessz 1,20; Tit 1,4).⁵ A χάρις Isten feltétel nélküli szeretete konkrét megnyilvánulása a bűnbocsánat által. Ezért ad hálát Pál apostol. Az ő leveleinek a bevezetésében találjuk csak. Hálát ad az Úr jó-ságának azért a megnyilvánulásáért, amely szabadítást jelent a továbbiakban a vétkezés kényszere alól. A kegyelem ajándékozásának következménye a békesség Istennel, emberekkel, önmagunkkal, a körülményeinkkel. A mindentható Isten döntése, az Úr Jézus Krisztus váltságmunkája következtében lett és lehet valóság már a jelenben a békesség azok körében, akik odafigyeltek a Pál apostol missziói munkája során hirdetett jó hír közlésére, az evangéliumra. Atyánk az élet ajándékozója, és az Úr Jézus Krisztus szolgálatára felhatalmazott apostola által hirdeteti, hogy jóvá lehet az, ami az ember bűne, a Vele szemben tanúsított bizalmatlansága, engedetlensége miatt elromlott. Az apostol azt kívánja levele címzettjeinek, ami a legfontosabb az e világi életben és az eljövendő szempontjából.

3 BAUERNFEIND, Otto: ΣΤΟΙΧΕΙΩΤΗΣ = ThWNT VII. Bd. 710k.

4 LOHSE, Eduard: Die Briefe an die Kolosser und an Philemon, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1968, 268.

5 DEICHGRÄBER, Reinhard: Gotteshymnus und Christushymnus in der frühen Christenheit, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1967, 43k.

Tartalmi összefoglalás

Pál ennek a levélnek a bevezető köszöntésében a nevéhez nem fűzi hozzá sem az elhívása alapján nyert hivatalos *apostol* meghatározást, sőt még azt sem, hogy Krisztus *szolgája*. Azt mondja el itt önmagáról csupán, hogy *Krisztus Jézus foglya*. Ezzel viszont a levél bevezető köszöntésében már ismerteti az apostol azt a szituációt, amelyben jelenleg benne volt. Az evangéliumért, annak hűségese hirdetéseért viseli a fogságot. Az Úr követének a fogságot is vállalnia kell időnként Krisztus megváltó munkájának a hirdetése miatt. Jóllehet az apostoli tisztségét nem említi, a δέσμιος Χριστοῦ Ἰησοῦ megnevezés által viszont kifejezi azt, hogy levelét nem csupán magánlevélnek kell tekinteni, hanem olyan üzenetnek, amely iránt engedelmességet vár.⁶ Pál azzal, hogy Krisztus foglyának nevezi magát, jelzi azt is, hogy számára a legnagyobb méltóságot az jelenti, hogy szenvedést vállalhat Krisztusért.⁷ Az írásmagyarázók közül van, aki úgy tekinti az apostol részéről ezt a különben nem megszokott kezdetét ennek a levélnek, hogy itt Pál barátként szól a baráthoz, akinek együttértézésére és szeretetére számít.⁸ – Még egy olyan levele van az apostolnak, amelynek a kezdetén a nevén kívül semmit nem mond el önmagáról (2Thessz 1,1). Pál Timóteust nevezi meg itt hűségese munkatársai közül, mint testvért. Ezzel a baráti, a köztük lévő szeretetteljes kapcsolatot hangsúlyozza. Jóllehet Pál Timóteust szokásának megfelelően megemlíti, azonban a levél további részében már csak magáról, az ő személyes kéréséről szól. A munkatársa megnevezése viszont a levél bevezetésében azért fontos, mert kérését a nyilvánosság számára is ismertté akarja tenni.⁹ Pál kérése ugyan személyes ügy, de ugyanakkor olyan nagy horderejű, hogy az korántsem csak Pált és Filemont érinti, hanem egyrészt a környezetük tagjait is, sőt jelentősége és annak ígéretes megoldása a kortársaik számára fontos útmutatás lehet. (1. v.)

Filemon mellett Appia és Arkhipposz megnevezése következik, a köztük lévő családi kapcsolat megemlítése nélkül. Bizonyosat nem tudunk erről, azonban feltételezések szerint Appia Filemon felesége volt, Arkhipposz pedig a fiuk.¹⁰ Pál a velük való személyes kapcsolata szempontja alapján szól

6 LOHSE, E., 266.

7 LOHMEYER, Ernst: Die Briefe an die Philipper, Kolosser und Philemon, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1956, 175.

8 BARCLAY, Wilhelm: Briefe an Timotheus. Briefe an Titus. Brief an Philemon, 3.Aufl., Neukirchen-Vluyn, Aussaat Verlag, 1989, 253.

9 SUHL, Alfred: Der Brief an Philemon, Zürich, Theologischer Verlag, 1981, 23.

10 BARCLAY, W., 253; Lohse, E., 267.

mindkettőjükhöz. Appiát mint Krisztus követőjét testvérüknek tekinti, Arkhipposzt pedig bajtársuknak nevezi. Az Appia név gyakori volt. Appiának, Filemon feleségének naponként dolga volt a rabszolgákkal, így Onézimosz visszafogadásának a kérdése rá is tartozott. Az Arkhipposz nevéhez kapcsolt meghatározás pedig a közös szolgálatukra vonatkozik, amely sok esetben meglehetősen nehéz volt. Olyan munkatársról van szó, aki keményen küzdött az apostollal együtt, hogy az evangélium terjedjen, és Krisztus követői megmaradjanak a hit útján a különböző tévtanítások ellenére, amely Kolossében is fenyegette az egyház tagjait. Pál átvitt értelemben használja a harcostárs fogalmát.¹¹ Arkhipposz olyan harcostárs, aki a lelki fegyverzettel küzd. Ő a gyülekezet vezetésében vagy már jelenleg is részt vett Filemon mellett, vagy várható volt, hogy önállóan is kezébe kerül, így Onézimosz sorsát illetően ő is érdekelt félnek számított. A címzettek sorát a Filemon házánál istentiszteleti alkalmakra összegyülekező *egyház tagjainak* megemlékezésével fejezi be az apostol. Az egyház Krisztus követőinek meghatározására a levél írása idején már általánosan elterjedt. Olyan közös épülettel azonban az egyház tagjai még nem rendelkeztek, amely biztosíthatta volna a lehetőséget összejöveteleik számára, így magánházakban találkoztak. Pál apostol erről a kialakult gyakorlatról más leveleiben is említést tesz (1Kor 16,15; Róm 16,5). Kolossében Filemon volt az, aki rendelkezésre bocsátotta az istentisztelet, a tanítás, az úrvacsorai közösség alkalmi számára a házát. Ő jómódú, tekintélyes polgára volt a városnak,¹² személyes példájával jól képviselte azt a Krisztust, akinek követőjévé lett. A Filemon házához kapcsolódó egyház tagjait is megszólította Pál, számít rájuk, hogy befogadják közösségükbe a Krisztus követőjévé lett Onézimoszt. Fontosnak tartotta a gyülekezet megemléését azért is, hogy erősítse együvé tartozásuk tudatát. Ezzel igyekezett védeni őket a tévtanítás hatásától. Fontos volt ez, mert őket, a lükoszvoli gyülekezetek tagjait a filozófiai jellegű tévtanítás különösképpen fenyegette. Az apostol abba a közösségbe egyengette Onézimosz útját, amely védelmet jelent a számára. (2. v.)

A levél bevezető mondatában az a két fogalom szerepel, amellyel Pál apostol minden levelének kezdetén köszönti a gyülekezeteket: a kegyelem és a békesség (Kol 1,2). Nemcsak Filemonnak, hanem az egész gyülekezetnek szól az a jókívánság, amely gyülekezetük létének, életben maradásuknak az alapja és feltétele, az Istennel való közösségük biztosítása. A kegyelem meg tapasztalható jele pedig az a békesség, amely nyugalmat jelentő, harmonikus

¹¹ LOHSE, E., 268.

¹² LOHMEYER, E., 175.

életmód sok esetben a külső körülmények ellenére is. Pál azt kívánja, hogy ne a körülmények határozzák meg az életüket, hanem az a Mindenható, akitől kapták azt, és az a szabadító Megváltó, aki Úr mindenek felett. (3. v.)

MEDITÁCIÓ

Köszöntés

Levélben köszönti Pál apostol Filemont, családját, és a Kolossében élő gyülekezet tagjait. Korszakról korszakra, nemzedékről nemzedékre megszokott formája az emberek közötti érintkezésnek a levelezés. – Mikor nincs lehetőség a személyes találkozásra, de valami fontos dolgot el kellene intézni, akkor levelet írunk, élünk ezzel a nagyon régi, de ma is gyakorolt formájával az egymással való érintkezésnek. Éltek ezzel Jézus tanítványai, az apostolok is. Milyen jó, hogy éltek, így maradt meg Jézus messiási munkája megismerésének a lehetősége a későbbi nemzedékek és a mi számunkra is. A szó elszáll, az írás megmarad. – Pál apostolnak ismerjük a gyülekezetekhez intézett leveleit. Levélben tájékoztatja őket azokról a kérdésekről, amelyekre személyes jelenléte alkalmával már idő hiányában nem került sor, a későbbiek során pedig más akadálya volt a személyes találkozásnak. Vannak tanítványaihoz, munkatársaihoz intézett levelei. Azt a levelet, amelynek bevezető köszöntése ígénk, *egyetlen ember, egy rabszolga érdekében írta, aki megszökött az urától.*

Ígénk egy *szabályos levélforma bevezetését tükrözi.* Az apostol Krisztus követői számára szemlélteti, hogy *az élet bevett, megszokott keretei lehetnek Isten jó hírének, az evangélium hirdetésének eszközei.* – Nem kell minden esetben új keretet, új formát keresni ahhoz, hogy a jó hír hallható legyen. *Élhetünk jól az élet, a hétköznapi élet adott, meglévő keretei között a jó hír közlésével.* Ha ezt tesszük, akkor a missziói munka végzésének a lehetősége igen nagy, a jó hírnék pedig sokkal többen lesznek részesei.

A levél küldője Pál, aki fogságban van. Fogságának helyét nem nevezi meg. A körülmények mérlegelése alapján azonban szinte teljes bizonyosság alapján tudhatjuk, hogy *Efézusról van szó.* Pál csaknem három évig munkálkodott a városban, és fogságban is volt része ez idő alatt. Jézus Krisztus hirdetése miatt több helyen kellett neki fogságot elszenvedni. Az evangélium hirdetése sok esetben ütközött némelyek anyagi érdekeivel. *Az apostol azonban kitart Krisztus mellett akkor is, ha ez fogság elszenvedését jelenti.* Vannak esetek – talán többen is megtapasztaltuk már ezt –, amikor ha nem is fogsággal, de hátrátétellel párosult Krisztus követése. Vannak viszont ma is, akiknek szen-

vedésben van részük azért, mert keresztyének, Krisztus követői. Az apostol nincs egyedül fogságában, *Timóteus* mellette van. Minden helyzetben jó, ha nincs az ember egyedül, a nehéz helyzetben meg különösen. Kövessük Timóteusnak a tanítómesteréhez való ragaszkodását, a példaadását. Méltó, hogy ne hagyjuk magukra a tanítóinkat akkor se, ha bármi okból nehezzé lett a helyzetük, ha bajba jutottak.

A levél címzettje Filemon, a családja tagjaival és a házában lévő gyülekezettel együtt. Filemonnal bensőséges kapcsolatban van az apostol, aki munkatársi köréhez tartozik. A munkatársak jó, ha nem riválisok, hanem barátok, akikre mindig lehet számítani. Filemon családja, Appia, a felesége, és gyermekük, Arkhipposz, szintén Krisztus követői, az apostol nem véletlenül köszönti őket is. *Egy család, férj és feleség a gyermekükkel együtt tartozik oda a kolosséi gyülekezethez. Megnyitották otthonukat azok számára, akiknek így nyílt lehetőségük arra, hogy együtt lehessenek istentiszteleti alkalmakon akkor, amikor még külön erre a célra szentelt épület nem állt rendelkezésükre.* A levél szól mindazoknak, akik Filemon házában szoktak összegyülekezni. – Krisztus követése együtt a család minden tagjával, sőt szolgálat vállalása úgy, ahogy az ma időszerű és korszerű, erre indít Filemon családjának példája. Esméltessen bennünket! Férj a feleséggel, a gyermekkel, illetve gyermekekkel együtt Krisztust követve. Vannak-e, és nem fogynak-e, akik alkalomról alkalomra összegyülekeznek a templomainkban? Nem túl sok-e az üresen maradt hely? Vannak templomaink, gyülekezeti termeink, viszont fontosnak tartjuk-e azt, hogy fenn is maradjanak? *Fontosnak tartjuk-e azt, hogy családunk tagjaival együtt legyünk Krisztus követői?* Fontos ez mindnyájunknak, de tudatában vagyunk-e ennek? Fontos-e a testvéri közösség? Nekünk ma nem az a gondunk, hogy legyen hely az összegyülekezésre Krisztus követői számára, hanem az, hogy legyenek, akik összegyülekeznek a meglévő templomainkban, és testvéri közösségben legyünk egymással. *Törekedjünk arra, és ne szűnjünk meg imádkozni azért, hogy növekedjék Krisztus követőinek a száma.* Legyen kinek-kinek hat-nyolc olyan lelki testvére, akivel meg tudja osztani gondjait és örömeit, és szívesen vesznek részt a gyülekezet éppen időszerű munkájában.

A jó kívánság. Hozzá tartozott ez minden levél bevezető soraihoz. Pál ragaszkodik is hozzá, és a levél adott keretei között *a legfontosabb jót kívánja a levél címzettjeinek.*¹³ Az egyház tagjai létének az alapját és feltételét, a kegyelmet kívánja attól, akinek van hatalma azt megadni, és készségesen meg

13 DEICHGRÄBER, Reinhard: Gotteshymnus und Christushymnus in der frühen Christenheit, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1967, 43–44.

is adja folyamatosan. Isten jósága és emberszeretete mutatkozott meg abban, hogy szent Fia, a Jézus Krisztus kereszthalála alapján bűnbocsánatot ajándékoz hit által mindenkinek. A kegyelemre van szükségünk napról napra ahhoz, hogy ne csak hitre jussunk, hanem *a hitben előre is jussunk*. A kegyelem következménye a békesség, amely rendezett kapcsolat megélését jelenti a mi Atyánkkal, Istenünkkel, az egyházunk tagjaival és harmonikus élet folytatását. Arról van szó, hogy ne a körülményektől, hanem Istenünktől függő életet éljünk, hálásan, Isten dicsóságére és embertársaink javát szolgálva. Igyekezzünk képviselni, és közben járni azokért, akiknek erre szükségük van, akiknek szükségük van arra, hogy valaki szóljon az érdekükben helyettük.

2. Hálaadás Filemonért Filem 4–7

A szöveg: (4) Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ μου πάντοτε μνηΐαν σου ποιούμενος ἐπὶ τῶν προσευχῶν μου, (5) ἀκούων σου τὴν ἀγάπην καὶ τὴν πίστιν ἣν ἔχεις πρὸς τὸν κύριον Ἰησοῦν καὶ εἰς πάντας τοὺς ἁγίους, (6) ὅπως ἡ κοινωνία τῆς πίστεώς σου ἐνεργῆς γένηται ἐν ἐπιγνώσει παντὸς ἀγαθοῦ τοῦ ἐν ἡμῖν εἰς Χριστόν· (7) χαρὰν γὰρ πολλὴν ἔσχον καὶ παρὰ κλησιν ἐπὶ τῇ ἀγάπῃ σου, ὅτι τὰ σπλάγχνα τῶν ἁγίων ἀναπέπνυται διὰ σοῦ, ἀδελφέ.

A fordítás: (4) Hálát adok az én Istenemnek mindenkor, amikor megemlékezem rólad imádságaimban, (5) mert hallok a te szeretetedről és hitedről, amely benned megvan az Úr Jézus és minden szent iránt, (6) hogy legyen hitbeli közösséged hathatós mindannak a jónak felismerésére, amely Krisztusért van bennünk. (7) Sok örömünk és vigasztalódásunk volt a te szeretettedben, mert a szentek szíve felüdült általad, testvérem.

Szövegelemzés

Pál apostol hálaadással kezdi általában a leveleit, így itt is. Imádságában Istenhez fordul, aki méltó a hálaadásra a gyülekezetek és bennük az egyének Krisztust követő életéért. Tisztában van azzal, hogy a jó kezdetnek, a hitre jutásnak a folytatásához is annak az Úrnak a munkájára, kegyelmére van szükség, aki megnyitotta az ember fülét szavának a meghallására és szívét igéjének befogadására. Imádságában folyamatosan hálát ad azokért, akik

szeretetükkel tanúsítják azt, hogy hit által közösségre jutottak és közösségekben vannak azzal a mindenható Istennel, aki a szeretet és annak ajándékozója.

4–5. v. Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ μου „Hálát adok az én Istenemnek.” Az Újszövetségben a hálaadás valamiért, valakiért történik. A Lk 17,16-ban egy leprás, aki samáriai volt, a gyógyulásáért adott hálát Jézusnak, leborulva előtte. Mikor Pál apostol eljutott Appius Fórumáig és Tres Tabernáig, mikor meglátta a római testvéreket, akik eléjük jöttek, hálát adott Istennek (ApCsel 28,14). Az apostol hálát ad Istennek a nyelveken szólás ajándékáért (1Kor 14,18). A filippibeli gyülekezetért pedig azért ad hálát, mert közösséget vállaltak az evangéliummal az első naptól kezdve hitre jutásuk után, és továbbra is ezt teszik (Fil 1,3–5). A kolossébeli gyülekezet hitéért, szeretetéért, és reményiségéért ad hálát ugyanígy. Ez esetben a Filemonra való emlékezésről szól.

Exkurzus: A μνείαν ποιῆσθαι fogalmával a görög irodalomban gyakran találkozunk, a LXX-ban is számtalanszor előfordul. Az Újszövetségben különösen Pál apostol kedveli.¹⁴ Imádságaiban emlékezik meg a gyülekezetekről (Róm 1,9; Ef 1,16; 1Thessz 1,2; Fil 1,3). Az Ószövetségben a megemlékezés Isten csodáinak, szabadító tetteinek az elismerését jelenti. Az Úr megkívánja az ő tetteire való emlékezést (5Móz 5–8. részek). Jézus búcsúvacsorája alkalmával tanítványaitól azt kéri az úrvacsora szereztetésekor, hogy értük hozott áldozatára, kereszthalálára emlékezzenek (Lk 22,19 par). Erre emlékezteti Pál apostol is a gyülekezeti tagokat (1Kor 11,23–25). Az apostol örömmel emlékezik a gyülekezetek hitére, jó munkájukra és örömmel veszi a gyülekezetek részéről, hogyha róla megemlékeznek (1Thessz 3,6). Ő folyamatosan megemlékezik a gyülekezetekről és egyénekről is imádságaiban (1Thessz 1,2). Fontosan tartja és kéri is ezt a gyülekezetektől a maga számára is (Ef 6,18–20). Az emlékezés és emlékeztetés történhet valakinek a jó tetteire, mint ahogyan Filemon esetében, de a bűnre is, ahogyan arról a Zsid 10,3-ban olvashatunk.

A Filemonról és a munkájáról hallott hír indítja hálaadásra az apostolt, mint ahogyan azt meg is említi. Ezt megteszi más leveleiben is (1Thessz 1,2–5; Fil 1,3–11; Kol 1,3–8).

6–7. v. Ὡπως...γένηται. A kérés, ami szorosan kapcsolódik a hálaadás-hoz, Ὡπως kötőszóval kezdődik. Itt ugyan hiányzik az igei állítmány, de ide is vonatkozik a vers elején lévő προσευχῶν. A magyar fordítás megismétli

14 MICHEL, Otto: μνεία = ThWNT IV. Bd. 682.

az eredeti szövegből hiányzó, de értelem szerint ide is vonatkoztatható $\pi\rho\omicron\sigma\epsilon\upsilon\chi\tilde{\omega}\nu$ fogalmát. Lohse fordításában ez olvasható: „szeretném”¹⁵. Suhl szintén a 4. versben olvasható igei állítmányt veszi figyelembe fordítása során.¹⁶ Pál más leveleiben is találkozunk hasonló szerkesztési móddal, így nyilvánvaló, hogy a vers elején felvetett téma folytatásáról van szó. Pál imádságának témája általánosságban szól először arról, ami Filemonra jellemző. A hitbeli közösség hathatós érvényesülését várja el mindannak a jónak az érvényesítésében, amely Krisztusra tekintettel, az ő uralma alapján érvényesíthető.

Exkurzus: A $\kappa\omicron\iota\nu\omega\nu\acute{\iota}\alpha$ fogalma az Újszövetségben azt jelenti, hogy valakinek társa, vagy valaminek részese az ember. A Zebedeus fiai társai, munkatársai voltak Simonnak (Lk 5,10). Jézus azzal, hogy emberré lett, részese lett az ember sorsának (Zsid 2,14). Krisztus megváltó munkája következményeként az ő követői isteni természet részesei (2Pt 1,4). A népek fiai közül való gyülekezetek tagjai részesültek az olajfa gyökerének zsírából (Róm 11,17), vagyis az Izraelnek adott ígéretek beteljesedésének következményéből. Ha azonban valaki nem marad meg Krisztus igaz tanításában, ha nem olyanokkal tart kapcsolatot, akik az igaz tanítás hívei, az közösséget vállal azok gonosz cselekedeteivel, ettől óv János második levelének 10k. verse. A $\kappa\omicron\iota\nu\omega\nu\acute{\iota}\alpha$ fogalmát Pál apostol használja leggyakrabban. Az egyház tagjait Isten hívta el az ő Fiával, Jézus Krisztussal való közösségre (1Kor 1,9). A dicsőség Krisztusával való közösségben, Krisztusban, az ő fősege alatt folyik követőinek az élete. Gyakorta tudatosítja az apostol a gyülekezetek tagjaiban azt az elválaszthatatlan szoros kapcsolatot, amely az egyház és Krisztus között van. Az egyház Krisztus teste, a hívők egyen-egyenként testének tagjai (1Kor 12,12kk). Ezt a szoros közösséget fejezi ki a *syn* prepozíció használatával $\sigma\upsilon\mu\pi\acute{\alpha}\sigma\chi\epsilon\iota\nu$ – $\sigma\upsilon\nu\delta\omicron\chi\acute{\alpha}\sigma\theta\alpha\iota$ ¹⁷ (Róm 8,17). A Krisztussal való közösség jelenlegi és jövőben megvalósuló állapotát jellemzi az apostol. Az úrvacsora alkalmával a mennyei Krisztussal való közösségben bűneink bocsánatát nyerjük el, megerősítését a velünk való szövetségkötésnek, és ezzel együtt az egymáshoz tartozásnak. A Krisztussal való közösség az ő követésére, az ő tetszésének megfelelő életre ajándékozott lehetőség, elpecsételés. A következő fogalmak ezt fejezik ki: $\sigma\upsilon\zeta\eta\nu$

15 LOHSE, E., 269.

16 SUHL, Alfred: Der Brief an Philemon. Zürcher Bibelkommentare NT 13., Zürich, Theologischer Verlag, 1981, 26.

17 HAUCK, F.: $\kappa\omicron\iota\nu\omega\nu\acute{\iota}\alpha$ = ThWNT III. Bd. 804k.

(Róm 6,8; 2Kor 7,3), συμπάσχειν (Róm 8,17), συσταυροῦθαι (Róm 6,6; Gal 2,19), συναποθανεῖν (2Kor 7,3), συνθάπτειν (Róm 6,4; Kol 2,12), συνεγείρειν (Kol 2,12; 3,1; Ef 2,6), συζωοποιεῖν (Kol 2,13; Ef 2,5), συνδοξάσθαι (Róm 8,17), συγκληρονόμειν (Róm 8,17), συμβασιλεύειν (2Tim 2,12). A Krisztussal való jelenlegi életünkben való közösség, amelynek különböző fázisai vannak, az eljövendő dicsőséges létmódban való részesedéshez vezetnek. Bármelyik fázisában él a gyülekezet és a keresztyén ember, Krisztus erejét, vigasztalását, a vele való közösség áldását megtapasztalja. A Krisztussal való közösség az egyház tagjainak az egymáshoz tartozását is természetesen magában foglalja, ahogyan azt az egyháznak a Krisztus testeként való meghatározása kifejezi. Aki az egyháznak, egy-egy gyülekezetnek a tagja, az a másik taggal is elválaszthatatlanul közösségben van. Az 1Kor 12 részletesen kifejti az egyház tagjai egymással való közösségének a jelentőségét. Aki Krisztushoz tartozik, annak tehát közössége van mindazokkal, akik hozzá tartoznak.

A Szentlélek által a dicsőség Krisztusa jelen van az egyház, minden gyülekezet és valamennyi gyülekezeti tagnak az életében. *Ez a közösség nyilvánul meg Krisztus követőinek az egymással való közösségvállalásban az ő igényének megfelelően.* Pál apostol erre hivatkozik Filemon esetében. A következő mondatában annak ad hangot, hogy az a hír, amit Filemonról hallott, arról tanúskodik, hogy Filemon hűséges követője Krisztusnak és a hite a szeretet jó tetteiben vált tapasztalatukká azoknak, akik körében munkáját végzi. A τὰ σπλάγχνα megfogalmazás csak Pál apostol nyelvhasználatában fordul elő az Újszövetségben, és csak többes számban.¹⁸ A τὸ σπλάγχνον az emberi test belső részei, átvitt értelemben az érzelmek székhelye, a szív. A szentek szíve Filemon által felüdült. Krisztus szabadítását úgy hirdette és jelenítette meg, hogy az hitük megerősítését, tettekre való indíttatást, a jövő iránti reménységet, egyszóval Krisztus útjának a követését jelentette a mindennapi, a hétköznapi életük folytatásához.

18 VARGA Zs. J., 877.

Tartalmi összefoglalás

Pál apostol imádságban fordul levelei kezdetén a mindenható Istenhez. Imádságának első témája a hálaadás. Így fejezi ki és tudatosítja a levél címzettjeiben is azt, hogy az ő munkájuk és a címzettek keresztyén élete a mindenható Isten végtelen nagy kegyelme megmutatkozásának a jele. A következő mondatban meghatározza konkrétan a hálaadásának az indítékát, megvilágítja azt, ami ebben az esetben hálaadásra indította. Folyamatosan jó hírt hallott Filemon szeretetéről Krisztus minden követője iránt, és az Úr Jézus Krisztusba vetett hitéről. Filemon hitre jutását követte a hitben járás, amely szeretetében mutatkozott meg. A Krisztus iránti bizalom a szeretet tetteiben folytatódik, ha az valódi. Hasonlóan fejt ki az apostol hálaadásának okát másokhoz szóló leveleiben is (vö. 1Thessz 1,2–5; Fil 1,3–11; Ef 1,15–17; Kol 1,3.8). A közbenjáró kérés a hálaadó imádsághoz kapcsolódik, bár hiányzik az imádság ismételt megemlézése. Az ilyen szerkesztésmód Pál írásaira jellemző.¹⁹ A kérés arra utal, hogy Filemon hite ahogyan az eddigiek szerint aktívnak bizonyult, úgy az lesz Pál jelenlegi kérése alkalmával is. Az apostol meg van győződve erről. Mielőtt azonban a levél konkrét tartalmát ismertetné, még egyszer szól Filemonnak arról a szeretetéről, amelyet a szentek, vagyis az egyház tagjai iránt tanúsított. Különös dicséretével utal erre, nemcsak a szeretet fogalmával, hanem az imádság (4–22), a közösség (6–17), a jó (6–14), a szív (7–12.20), a felüdít (7–20), a testvérem (7–20) fogalmak használatával is.²⁰

Az ószövetségi zsoltárokból ismeretes formával ad hálát az apostol. A Mindenhatót így nevezi: „az én Istenem”. Így szólítja őt a Filippibeliekhez írt levelének a bevezetésében is (Fil 1,3). Istennek, és nem embereknek köszöni meg azt, hogy Filemon megmaradt a hitben és a Krisztus útmutatásának megfelelő helyes életmód követésében. A jó tettekről tesz bizonyosságot az élete. Isten munkálja a hitet és a szeretetet, ezért őt illeti meg a hála. Pál akár egyénekről, akár gyülekezetekről szól, tudatában van annak, hogy a hitre jutás és a hit útjának követése Isten Szentlelkének a munkája, ezért ő méltó a köszönetre, a hálaadásra. A hellenista korból nagyon sok levél maradt fenn. Ezeknek a bevezetése is tartalmaz hálaadást. A levelek írói az ő isteneiknek mondanak köszönetet. Ezek így szólnak: *χαρις τοῖς θεοῖς*, vagy *εὐχαριστῶ*, illetve *εὐχαριστοῦμεν τοῖς θεοῖς*. A hellenista levelek írói többes számban szólnak isteneikről, és a hozzájuk való hűségüket ily módon bizo-

¹⁹ LOHSE, E., 269.

²⁰ Uo.

nyítják.²¹ Pál apostol hálaadása annak a Mindenhatónak szól, aki az egyedül igaz Isten. Ugyanazoknak a fogalmaknak a használata attól függően, hogy többes számban, vagy egyes számban szerepelnek, érzékeltetik azt az áthidalhatatlan különbséget, ami a hellenista kor levelei és Pál apostol levelei között van. Pál apostol Istene a mi Istenünk, aki él, és övé a hatalom mennyen és földön, rajta kívül senki sem használja jogosan ezt a fogalmat. (4. vers)

Filemon háza olyan volt, mint az *oázis* a pusztában, mert általa a szentek szíve felüdült – Pál szóhasználatával élve. A családfőnek az izraeli családban igen fontos szerepe volt: az Isten parancsolatainak megismertetése, megvalósítása, megtanítása és az istenfélő életre való nevelés. A családfő kötelessége volt a különböző ünnepek jelentőségének a megismertetése (5Móz 6–8). A családfőnek ez a kötelessége – helyesen – megmaradt a gyülekezetek körében ugyanúgy. A gyülekezet vezetőjének a felelőssége pedig kiterjed a gyülekezet valamennyi tagjára. Filemon feleségével és gyermekükkel együtt jelentett áldást mindazoknak, akik Isten népének tagjaiként a házukban megjelentek. Filemon háza volt Krisztus követői számára az összefüvetek helye. Az istentiszteletekre és más közösségi alkalmakra Filemonék otthonában gyülekeztek össze az egyház tagjai Kolossében. A szenteknek szükségük van arra, aki előttük jár a hitben, a szeretetben, az ismeretekben. A gyülekezet vezetője pedig, mint ahogy a kertész a növényeket, úgy gondozza azokat, akik rá vannak bízva, ha jól látja el a szolgálatát. *A gyülekezeti közösségben való részvétel a hűség, jó pásztor munkája, szolgálata által a felüdülés, az erő, a világosság, az épülés alkalmak.* Konkrétan nem szól az apostol arról, hogy mi volt Filemon munkájának a tartalma.²² A „szentek szíve felüdült” kifejezés ritkán fordul elő az újszövetségi szövegekben. Pál apostol levelei közül is csak az 1Kor 16,18-ban és a 2Kor 7,13-ban szerepel még. A meghatározás tartalma azonos a Mt 11,28 versének az értelmével. Az írásmagyarázók közül van, aki megállapítja, hogy nem kell itt valami rendkívüli dologra gondolni. Arról van szó, hogy Filemon hite, amely szeretetében nyilvánult meg, folyamatos volt, állandóan tapasztalták azok, akik a házában összegyülekeztek istentiszteletre és a különböző alkalmakra.²³ Filemon tehát a hivatását úgy teljesítette, hogy annak a jó híre Pál apostolhoz is eljutott a fogságában. Az apostol, aki a görög nyelven való fogalmazásnak, mondatszerkesztésnek nagy mestere volt, elismerését a Filemonról szóló mondat szerkezetével fejezi ki, khiasztikus formában fogalmazza meg ugyanis ezt a mondatát.²⁴ Ez azt jelenti, hogy

21 LOHSE, E., 40.

22 SUHL, A., 28.; vö. Lohse, E., 273.

23 LOHMEYER, E., 180.

24 SUHL, A., 27.

a görög ábécé *khi* betűjének a formáját szemlélteti az elismerését kifejező mondata. A mondat szerkezetének képlete ez: a b b a.

<i>hallottam:</i>	
(a) a te szeretetedről és	(b) a te hitedről
(b) amely benned megvan az Úr Jézus és	(a) minden szent iránt

Ha tehát a mondatnak az (a)-val és (b)-vel jelzett részeit egymással összekötjük, a görög ábécé *khi* (χ) betűje jelenik meg előttünk. A művészi mondatszerkezet méltó ahhoz a tartalomhoz, amely Filemonról méltán hangzik el Pál apostol részéről. A *szeretet* és a *hit* említése itt nem a megszokott formában szerepel, általában ugyanis a hit és szeretet egymás után említése a gyakori sorrend. Itt viszont Pál a levél további részletének a szempontjából követi ezt a sorrendet. A szeretet kerül előtérbe, ez előkészíti azt a kérést, amellyel konkrétan Filemonhoz fordul. Azt kéri, hogy a Krisztushoz kötődő hitbeli közössége a jövőben is *legyen hathatós, energikus*, felismerése annak, ami az adott helyzetben jó. Ezt a közvetlen, Filemon és közte lévő szeretetteljes kapcsolatot érzékelteti az apostol azzal is, hogy munkatársát *testvérének* nevezi.

MEDITÁCIÓ

Hálaadás Istennek – elismerés a szolgálat végzőjének

Hálaadás és elismerés sorai olvashatók ebben a rövid részletben. Pál apostol a Filemon jó munkájáról szóló hír alapján ad hálát a mindenható Atyának, akit így nevez meg, „az én Istenem”. Az apostol – miután a Mindenható megállította azon a veszélyes úton, amely Jeruzsálemből Damaszkuszba vezetett, megszólította és elhívta Krisztus szolgálatára – tudja, hogy mindazért, ami jó történik az ember életében és általa, Isten méltó a hálaadásra. Pál életében a gyökeres fordulat a Mindenható kegyelméből következett be. A mindenható Isten végtelen nagy szeretetéből megállította, megszólította és Krisztus üldözőjét Krisztus hirdetőjévé tette. A megtérés, az ember újjászületése minden esetben csoda, az Ő csodája, aki méltó a hálaadásra. Pál apostol számára Isten az „én Istenem” lett. *Neki ad hálát* mindazokért, akiknek az életében ez a döntő jelentőségű fordulat megtörtént munkája nyomán: így itt *Filemonért*. – Isten kész Krisztus engesztelő áldozata alapján velünk, mindnyájunkkal személyes közösségekben lenni. Ne a magunk módján, hanem Krisztus bűn-

bocsátó kegyelmével élve, útmutatását követve legyünk szent Fiának követői. Forduljunk hozzá úgy, ahogyan az Ószövetség zsoltárainak írói is számtalanszor teszik, és itt Pál apostol is: „én Istenem”. Adjunk hálát neki azért is, ami jó dolog az ő követői, munkásai által történik. Az ő jó munkát végző szolgálért is adjunk hálát, mondjunk köszönetet a mi Istenünknek imádságainkban.

Filemon hite aktív, szeretete átfogó. Az Úr Jézus követője lett és azért munkálkodik, hogy környezetének tagjai közül is minél többen azok legyenek. Jézus tanítványainak szóló parancsa a tanítványaira azt bírta, hogy tegyenek tanítványokká minden népet. Isten akarata az, hogy minden ember üdvözljön és az igazság megismerésére eljusson. Egykor az egyik kedves professzorom arra tanított, hogy missziói lelkületre neveljük hallgatóinkat. Filemon azon túl, hogy családja tagjaival együtt Krisztus követője lett, azt is fontosnak tartotta, hogy Kolossében, majd másutt is minél többen azok legyenek. *Aktív hit.* A reformátor atyáink hite az volt. Most, a reformáció 500. évfordulóján akkor ünneplünk méltóan, ha önvizsgálatot tartunk, és a hitünk imádságainkban másokért, egyházunk tagjainak a megújulásáért, népünkért, hazánkért és a válságos helyzetben lévő népek tagjaiért is megszólal azon túl, hogy akik pedig a közelünkben vannak, azok körében láttatjuk és alkalomadtán el is mondjuk, hogy Krisztus követőjének lenni jó, akkor is, ha ez nem mindig könnyű. *Átfogó, minél többekre kiterjedő szeretet.* Pál apostol azt az útmutatást adja, hogy senkinek semmivel ne tartozzunk, csak szeretettel. Arról is tájékoztat, hogy mit jelent a szeretet megélése konkrétan. Odafigyelés, összefoglalóan mondva, a szűkebb és tágabb környezetünk tagjaira, nem azért, hogy ártsunk nekik, hanem azért, hogy kedvüket keressük, segítsünk nekik terheik elviselésében vagy éppen osztozzunk örömeikben. Mind a kettő hozzátartozik földi életünkhöz. Törekedjünk arra, hogy jó légkör legyen ott, ahol az életünket éljük. A szeretet az eljövendő világ jelenléte e világ keretei között. Amikor a hitünk látássá lesz ugyanis, a reménységünk pedig valósággá válik, a szeretetünk akkor kiteljesedik. Ezért mondja Pál apostol, hogy legnagyobb a szeretet, mert a szeretet soha el nem múlik. A legkedvesebb professzorom fordítása szerint: *a szeretet soha nem mond csődöt.* Aktív hitre, átfogó, messze ható szeretetre indít Filemon példája, igénk tanácsa.

Jó hírt hallani, a gyülekezeti tagok jó helyzetéről, épüléséről hírt kapni – öröm. Filemon Kolossében saját házában biztosította Krisztus követői számára, hogy összegyülekezzenek az istentiszteleti alkalmakra. Az első időkben még nem volt külön épületük a keresztyéneknek az összejöveleik tartására. Filemon úgy nyitotta meg a házát a gyülekezet tagjai előtt, hogy a szívét is megnyitotta előttük. Krisztus útmutatásának megfelelően nyugalmat találtak, békességet leltek, növekedett a hitük, átérték a mindenható Istennel és az egymással való közösség örömét a gyülekezet tagjai. Folyamatos volt

az a szolgálat, amelyről Pál apostol így szól: „a szentek szíve felüdült általad, testvérem”. A gyülekezeti istentisztelet a felüdülés alkalma volt Kolossében Filemon által. Lehet az, legyen az általunk is!

Pál kérése Filem 8–20

A szöveg: (8) Διό, πολλήν ἐν Χριστῷ παρρησίαν ἔχων ἐπιτάσσειν σοι τὸ ἀνῆκον, (9) διὰ τὴν ἀγάπην μᾶλλον παρακαλῶ, τοιοῦτος ὢν ὡς Παῦλος πρεσβύτης, νυνὶ δὲ καὶ δέσμιος Χριστοῦ Ἰησοῦ – (10) παρακαλῶ σε περὶ τοῦ ἐμοῦ τέκνου, ὃν ἐγέννησα ἐν τοῖς δεσμοῖς Ὀνήσιμον, (11) τὸν ποτέ σοι ἄχρηστον νυνὶ δὲ [καὶ] σοὶ καὶ ἐμοὶ εὐχρηστον, (12) ὃν ἀνέπεμψά σοι, αὐτόν, τοῦτ' ἔστιν τὰ ἐμὰ σπλάγχνα· (13) ὃν ἐγὼ ἐβουλόμην πρὸς ἐμαυτὸν κατέχειν, ἵνα ὑπὲρ σοῦ μοι διακονῇ ἐν τοῖς δεσμοῖς τοῦ εὐαγγελίου, (14) χωρὶς δὲ τῆς σῆς γνώμης οὐδὲν ἠθέλησα ποιῆσαι, ἵνα μὴ ὡς κατὰ ἀνάγκην τὸ ἀγαθόν σου ἢ ἀλλὰ κατὰ ἐκούσιον. (15) τάχα γὰρ διὰ τοῦτο ἐχωρίσθη πρὸς ὥραν ἵνα αἰώνιον αὐτὸν ἀπέχης, (16) οὐκέτι ὡς δοῦλον ἀλλὰ ὑπὲρ δοῦλον, ἀδελφὸν ἀγαπητόν, μάλιστα ἐμοί, πόσω δὲ μᾶλλον σοὶ καὶ ἐν σαρκὶ καὶ ἐν κυρίῳ. (17) Εἰ οὖν με ἔχεις κοινωνόν, προσλαβοῦ αὐτόν ὡς ἐμέ. (18) εἰ δέ τι ἠδύκησέν σε ἢ ὀφείλει, τοῦτο ἐμοὶ ἐλλόγα· (19) ἐγὼ Παῦλος ἔγραψα τῇ ἐμῇ χειρὶ, ἐγὼ ἀποτίσω ἵνα μὴ λέγω σοι ὅτι καὶ σεαυτὸν μοι προσοφείλεις. (20) ναί, ἀδελφέ, ἐγὼ σου ὀναίμην ἐν κυρίῳ ἀνάπαυσόν μου τὰ σπλάγχνα ἐν Χριστῷ.

A fordítás: (8) Krisztus által teljesen nyíltan megparancsolhatnám neked azt, ami illik. (9) A szeretetre tekintettel inkább csak kérek, ilyen vagyok én, az öreg Pál, most pedig foglya is Krisztus Jézusnak. (10) Kérek téged az én gyermekemért, akit fogságomban szültem: Onézimoszért, (11) aki egykor neked haszontalan volt, most pedig neked is és nekem is hasznos. (12) Visszaküldöm neked őt, tehát az én szívemet, (13) akit szerettem volna magamnál tartani, hogy helyetted szolgáljon nekem az evangéliumért viselt fogságomban. (14) Hozzájárulásod nélkül azonban semmit sem akartam tenni azért, hogy ne kényszerből legyen a jó tettered, hanem szabad elhatározásodból. (15) Talán azért szakadt el tőled egy

időre, hogy örökre visszanyerd őt.(16) Természetesen többé már nem úgy mint rabszolgát, hanem rabszolgánál sokkal értékesebbet: szeretett testvért, aki az főképpen nekem, de még sokkal inkább neked is, emberi mérce és az Úr értékelése szerint.

(17) Ha tehát engem társadnak tartasz, fogadd őt úgy, mint ahogyan engem.

(18) Ha pedig valamivel megbántott vagy tartozik, azt nekem számítsd fel.

(19) Én, Pál saját kezemmel írom ezt, én fogom megadni: nem kell erről beszélnem neked, mert azon felül önmagaddal is adós vagy nekem. (20) Így van ez testvérem! Bárcsak örülhetnék neked az Úrban. Üdítsd fel szívemet Krisztus által.

Szövegelemzés

A levél főrésze a 8–20. verseket magában foglaló szakasz, amely három kisebb egységre tagolódik. Az első ismerteti Onézimosz jelenlegi helyzetét (8–12). A második részletben Pál az Onézimoszra vonatkozó elgondolását közli (13–16). A harmadik egység Pál Filemonhoz intézett kérése (17–20). Mind a három egység a görög szöveg szerint azonos módon négyszer két sorból áll. Ezt én nem minden esetben tudtam a fordításban érvényesíteni, azonban igyekeztem.²⁵ Pál apostol leveleiben azok tartalmához méltóvá teszi a nyelvét. Művészi módon megszerkesztett formában tárja fel azt a számára nagyon fontos ügyet, amelynek a jó megoldását várja Filemontól.

Kérésének *első* egységében, az első négy sorban kétszer is előfordul a „*kérlek*” szó. Parancs helyett kérés. A kötelességre, az illendőségre való hivatkozásról a hangsúly a *szeretetre* került át. *Onézimosz* haszontalan – hasznos. Az egykor és a most közti különbség hangsúlyozása a név jelentéséből adódó lehetőség, a szójáték érvényesítése. Az *Onézimosz* név jelentése ugyanis „hasznos”, „megmentő”²⁶. Ezen túl ismerteti Pál azt a határtalan szeretetet, amely őt Onézimoszhoz köti.

A *második* részletben a szójáték folytatódik tovább, a fogság és a szabadság, az ideiglenes és az örök, a szolga és a testvér fogalmak használatával. A legnagyobb ellentét, és ugyanakkor a legjelentősebb egységet jelentő meghatározás ez: *testben és az Úrban*. Az ember és az Úr mércéje szerint. A döntő jelentőségű változás kifejezése ez, amit Filemonnal megismertet az apostol.

25 LOHMEYER, E., 181.

26 VARGA Zs. J., 681.

A harmadik egység a *konklúzió*. Kétszer kezdődik ebben a részletben az apostol mondata így: „ha”. Kétszer hangsúlyos benne ez: „én”. Az apostol arról az adottságról szól, azt a lehetőséget is felveti, hogy ha valami akadálya lenne Filemon részéről Onézimosz visszafogadásának, akár lelki, szellemi vagy anyagi, annak a rendezését magára vállalja. Végül eszmélteti őt arra, hogy neki, Pálnak ő, Filemon is adós. – Mindketten testvérek azonban az Úrban, Krisztusban. Krisztus uralma alatt vannak, Krisztushoz tartoznak. Ez a tény döntő az emberi relációkban. Krisztus teremtette meg Pál, Filemon és Onézimosz számára azt a lehetőséget, hogy más-más időpontban, más módon éljenek bűneik bocsánatával, szabadító erejével, a mindenható Isten kegyelmével. A Krisztus által adott lehetőségre való hivatkozással kezdődik az apostol Onézimosz érdekében való közbenjáró kérése és a kérésének záró szava szintén ez: *Krisztusban, illetve Krisztus által*. Mind a két fordítási lehetőség adott. Krisztus fősege, Krisztus uralma, Krisztus által lehet valóság az, ami emberileg lehetetlen.

8. ν. Διό, πολλήν ἐν Χριστῷ παρρησίαν ἔχων ἐπιτάσσειν σοι τὸ ἀνῆκον. Az előző részlet hálaadásához kapcsolja közvetlenül Pál azt a kérését, amellyel a következő egységben Filemonhoz fordul. A *παρρησία* nyíltan, nyilvánosság előtt való egyenes beszéd. Az evangéliumok közül csak a Mk 8,32-ben szerepel, különben János irataiban, az Apostolok Cselekedeteiben és Pál apostol leveleiben fordul elő. Ebben az esetben az összefüggésre tekintettel egészen közel van az *ἐξουσία* fogalmához.²⁷ Pálnak joga lett volna, hatalmában állt, hogy megparancsolja azt, amit kérésként tár elő.²⁸ Az *ἐπιτάσσειν* ige különben Pálnál nem fordul elő, a szinoptikusok nyelvhasználatára jellemző. Jézus teljes hatalmával parancsol a gonoszoknak és az engedelmeskedni kénytelen (Mk 1,27 par. 9,25 par; Lk 8,25; 14,22 stb.)²⁹ τὸ ἀνῆκον = „ami illik”. Csak itt fordul elő. Az igei formája is csak a Kol 3,18-ban és az Ef 5,4-ben szerepel.³⁰

9. ν. διὰ τὴν ἀγάπην μᾶλλον παρακαλῶ... A szeretetért, a szeretetre való tekintettel inkább csak kérlek. A parancs lehetőségével ugyan Pál jog szerint, a maga lehetősége alapján élhetett volna ebben az esetben, hogy mégsem él azzal, hanem kér, azt a Filemon iránti szeretetével indokolja meg. A *διὰ τὴν ἀγάπην* „a szeretetért” meghatározással érzékelteti azt, hogy sem nem Pálé, sem nem Filemoné, hanem a Krisztus szeretete az, amelyre

27 SCHLIER, H.: *παρρησία* = ThWNT V. Bd. 881.

28 LOHSE, E., 276.

29 DELLING, G.: *ἐπιτάσσειν* = ThWNT VIII. Bd. 37.

30 VARGA Zs. J., 58.

hivatkozik³¹. Többről van itt szó annál, ami az embertől, akár Páltól, akár Filemontól kitelik. A *szeretet*, a *Krisztus szeretete* az, amely érvényesülhet azonban mindkettőjük által. Pál önmagát itt a *προεβύτης* fogalmával illeti, amelynek a kritikai apparátusban olvasható variánsa: *προεβεύτης*. Itt Pál nem apostoli tisztére akar hivatkozni, hanem a korára. Az írásmagyarázók közül ugyan van, aki felveti, hogy ez még nem indokolt az ő esetében, hiszen az apostol a levél írása idején még nem volt 60 éves. *Hippokratész* azonban, a neves görög orvos már a 45–65 közötti embereket a *προεβύτης* fogalmával illette. Az apostol tehát a korabeli szóhasználatnak megfelelően nevezi meg magát.³² Az apostol tehát itt mellőzve az apostoli tekintélyét, mint idős ember fordul Filemonhoz. Ezenkívül hivatkozik fogságára, amelyet az evangélium hirdetése miatt szenved. Mindkét dolog említése alapján arra számít, hogy Filemon jobban figyelembe veszi kérését.

10–12. *ν. παρακαλῶ σε περὶ τοῦ ἐμοῦ τέκνου, ὃν ἐγέννησα ἐν τοῖς δεσμοῖς Ὀνήσιμον...* A Codex Alexandrinus a ὃν után beilleszti az ἐγὼ személyes névmást. Ez felesleges, mivel a mondat állítmánya ezt kifejezi. A másik javaslat több szövegben is előfordul, amely szintén felesleges, mert a szövegek többségének a formája alapján világos, hogy Pál fogságáról van szó. A kérés tartalmát az előző mondatokkal megfelelő előkészítés után határozza meg. Megismétli, hogy *kér*, mint ahogyan más esetben is ezt tette (1Kor 16,12; 2Kor 12,8; 2Thessz 2,1). Az apostol alázata nyilvánul meg abban, ahogyan Krisztus követőihez fordul, akár egyénekről, akár gyülekezetekről legyen szó. Kérlek. A kérést Pál úgy tárja Filemon elé, hogy érzékelteti, hogy neki mennyire fontos annak teljesítése. *Gyermekeének* nevezi azt, akinek az érdekében kér. Pál az apa-gyermek képet kedveli. Az 1Kor 4,15-ben a gyülekezet atyjának nevezi magát A galátákat fiainak tekinti (Gal 4,19). Timóteust szintén szeretett gyermekeének tartja (1Kor 4,17). Onézimosz Pál fogsága idején jutott el Krisztushoz. Miután ezt a két fontos dolgot elmondta, akkor nevezi meg a nevét annak, akinek az érdekében közbenjár. *Onézimoszért*, a *szökött rabszolgáért fordul Filemonhoz*. Onézimosz egy Krisztust követő úrnak a szökött rabszolgája. A név gyakori. A szökött rabszolgára, ha elfogták, lehet, hogy halál várt. Pál apostol itt Onézimoszt nemcsak azért nevezi gyermekeének, mert mint egy apa úgy vette pártfogásába, hanem azért, mert miután hozzá menekült, a vele való kapcsolata nyomán Krisztushoz jutott el, *újjaszületett*. Teljesen egynek tekinti magát vele. Egyként tartoznak oda mindketten ahhoz a mindenható Istenhez, akiről a zsoltáriró így szól:

31 BARCLAY, W., 255k.; vö. Lohse, E., 277.

32 BARCLAY, W., 255k.

„Szeretlek Uram, én erősségem.” „Az Úr az én igazságom, váram és szabadítóm. Az én Istenem, kősziklám, váram, oltalmam, védelmem (Zsolt 18,2–3; 144,1–2). Az Isten szeretete Jézus által a felebarát szeretetként mutatkozik meg. Pál ezt fejezi ki azzal, hogy szándékáról így szól: „*visszaküldöm neked őt tehát, az én szívemet*”. A σπλάγχνον fogalma szerepel itt, nem a καρδιά. A σπλάγχνον fogalma az emberi test belső részeit jelenti, átvitt értelemben a szív, sőt a τὰ σπλάγχνα a gyermek.³³ Pál és Onézimosz bensőséges közösségét, teljes egységét ennél világosabban, jobban, szebben nem lehetne kifejezni. Az apostol kérésében világossá válik Onézimosz múltja úgy, hogy nem mentetgeti őt, ugyanakkor a jelene, ami Isten végtelen nagy kegyelmének, határtalan szeretetének a csodája, és jövőjének jelzése, ami Pál szándékáról szól. Az apostol az adott állami törvényekre tekintettel *a teljes jogbiztonságot akarja biztosítani* Onézimosz számára. Az első részletnek a két utolsó vers jelenti a csúcspontját.

13–14. v. ὁν ἐγὼ ἐβουλόμην πρὸς ἑμαυτὸν κατέχειν... Pál arról beszél, hogy szeretne volna Onézimoszt magánál tartani, hogy szolgáljon neki, legyen segítségére az evangéliumért viselt fogságában. Egy rövid utalás formájában meg is említi, hogy az, aki korábban haszontalan volt, most hasznos. Pál apostolnak missziói munkája során voltak állandóan segítőtársai (Timóteus, Titusz, Lukács, Szilász, Epafroditosz, Fébé, Evódia, Szüüntükhé stb.). Voltak, akik személyes dolgainak az intézését látták el körülötte. Itt Onézimoszról szól úgy, mint aki hasznos a számára. Konkrétan nem nevezi meg az apostol, hogy mi volt az a szolgálat, amit Onézimosz végzett. Feltételezések szerint az apostol személyes ügyeinek az intézésében volt segítségére. Tapintatosan utal arra, hogy ez Filemonnak is lehetősége és kötelessége lett volna, sőt minden gyülekezeti tagnak, hogy az evangéliumért fogságban lévő apostolt ne hagyják magára (Fil 4,10–18). Szívesen ott is tartotta volna maga mellett Pál Onézimoszt, azonban ezt Filemon tudta és beleegyezése nélkül nem akarta megtenni. Pál tiszteletben tartja a korabeli törvényes rendet és annak szellemében igyekszik rendezni Onézimosz helyzetét. Onézimosz szökött rabszolgaként érkezett hozzá, akinek az ura *Filemon*, tehát ő az *illetékes* arra, hogy tájékoztatást kapjon és döntsön a sorsáról. A mondat további része azt feltételezi, Pál úgy gondolja, hogy Filemon jó döntést hoz, nem kényszerből, hanem önként. A testvéri szeretet érvényesül majd döntésében. ἐκούσιον „önkéntes”, „szabad akaratból vagy elhatá-

33 LOHSE, E., 280.

rozásból fakadó”, „kényszerítés nélküli”. Csak itt fordul elő ez a fogalom az Újszövetségben.³⁴

15–16. ν. τάχα γὰρ διὰ τοῦτο ἐχωρίσθη πρὸς ὥραν ἵνα αἰώνιον αὐτὸν ἀπέχῃς... A τάχα „talán”, „talán csak” ezenkívül a Róm 5,7-ben fordul még elő.³⁵ A πρὸς ὥραν „rövid időszak”, „egy időre”, „egy kis időre” (2Kor 7,8; Gal 2,5). Pál itt ragadja meg a lehetőségét annak, hogy Onézimosz korábbi helyzetéről beszéljen. Onézimosznak a Filemontól való eltávozásáról, voltaképpen a rabszolga megszökéséről nagyon tapintatosan szól. Érzékelteti, hogy a későbbi események alapján az Úr akaratának érvényesülését látja tettében. Arról nem szól, hogy miért szánta el Onézimosz magát arra, hogy megszökik az urától. Nem tudjuk, hogy miért lépett arra az útra, amely nagyon veszélyes volt. Mindenesetre Pál apostol az Úr megőrző kegyelme alapján ítéli meg a helyzetét. Onézimosz jelenlegi élete Isten csodája. Döntő változást a hitre jutása jelenti számára. Az urától való elszakadása kellett ahhoz egy időre, hogy az örökké tartó közösség megvalósulhasson közte és az ura között. Minőségi változás következett be Onézimosz életében. *A rabszolga szabad ember lett.* Krisztus által a bűn rabszolgaságától szabadult meg, a gonosz hatalmából. Vallási értelemben pedig lehetőséget nyert arra, hogy Krisztus követői közé tartozzon, testvéri közösség tagja legyen. Onézimosz annak a közösségnek, az egyháznak a tagjává lehet, amelynek körében nem számít, hogy kinek milyen az előélete, sem a társadalmi helyzete. *Pál kérése Filemonhoz az, hogy vegye figyelembe azt a döntő jelentőségű változást, ami Onézimossal történt. Többé már ne rabszolgaként tekintse az egykori, tőle megszökött rabszolgáját, hanem testvéreként.* Az úr, a szabad ember, ha hívő, minden hitre jutott embernek a testvére, a rabszolgasorban lévőnek is. A hitre jutás az emberi kapcsolatok vonatkozásában is jelentős. Onézimosz hit által ugyanúgy, mint minden hitben élő, a testvéri közösség tagja. Onézimosz jelen helyzetében az apostolhoz közelebb van, mint Filemon.³⁶ A hitre jutás a korabeli jogi, szociális viszonyokat átminősítette, adott esetben érvénytelenítette a hátrányos helyzetben lévők hátrányos helyzetét a gyülekezeti kereteken belül. *Az egykori rabszolga szeretett testvérként való visszafogadását kéri Pál Filemontól.* Az apostol azt várja tőle, hogy szabadítsa fel Onézimoszt. Az ünnepélyes, szép stílusban megfogalmazott levél második egységének ez a záró mondat a csúcspontja.

34 VARGA ZS. J.: ΕΚΟΥΣΙΟΝ 294.

35 VARGA Zs. J.: ΤΑΧΑ 923.

36 LOHMEYER, E. 189.

17. v. Pál a következő mondatával röviden és frappánsan annak a konzekvenciáját foglalja össze, amit az előzőekben elmondott. Azt kéri Filemontól, hogy *Onézimoszt szabad emberré tegye*, és mint keresztyén testvért, vagyis *úgy fogadja vissza, mintha az apostolt fogadná*. Εἰ οὖν με ἔχεις κοινωνόν, προσλαβοῦ αὐτὸν ὡς ἐμέ. (A *κοινωνία* fogalmának magyarázatához lásd a 6. verset, vö. 2Kor 8,23k.) A προσλαβοῦ 2. aor. imperat. a *προσλαμβάνω* igéből „maga mellé vesz”, „befogad”, „bizalmas közössége tagjaként vállal”.

18. v. A következő mondatban felveti az apostol azoknak az akadályoknak az elhárítására való készségét, amelyek esetlegesen felvetődhetnek. εἰ δέ τι ἡδίκησέν σε ἢ ὀφείλει, τοῦτο ἐμοὶ ἐλλόγα. Az ἐλλογέω ige „felszámít”, „vkinek a számlájára, költségére, rovására ír, felró”, ennek az igének a *varia* lekcioja az ἐλλογέω, amelynek imperativusa a szövegünkben szereplő ἐλλόγα forma, illetve a szövegkritikai apparátusban olvasható ἐλλόγει.³⁷ Az írásmagyarázók közül némelyek arra gondolnak, hogy Onézimosz meglophatta az urát. Feltételezések szerint Onézimosz nem a ház körül végezte a munkáját, hanem valamilyen mesterséget folytatott. Ezek azonban csak feltételezések. Arról lehet szó inkább, hogy Onézimosz azzal okozott kárt az urának, hogy megszökött. Jogilag az a helyzet ilyen esetben, hogy ha valaki magához vesz egy szökött rabszolgát, és azt nem küldi vissza azonnal az urához, akkor a keletkezett kárért felelős.³⁸ Pál kérésével a jogi viszonyok rendezését kéri és várja el Filemontól Onézimosz visszafogadását illetően.

19. v. ἐγὼ Παῦλος ἔγραψα τῇ ἐμῇ χειρὶ, ἐγὼ ἀποτίσω. Kijelentésének, ígéretének hitelességét erősíti meg az apostol ezzel a mondatával, ezzel a formulával. A jogi érvényességnek három feltétele van adott esetben: 1.) a *név* megnevezése, 2.) megerősítése annak, hogy az *írás tőle való*, 3.) én *megfizetem*. Pál kijelentése megfelel mind a három követelménynek. – A vers második felében az apostol egy meglepő fordulattal a helyzet döntő változásáról szól. Filemont arra eszmélteti, amiről ez esetben talán beszélni sem kellene, hogy ha adósról van szó egyáltalán és valakinek fizetési kötelezettsége van, az egyáltalán nem Pál, nem az apostol. Ezt írja Filemonnak: σεαυτὸν μοι προσοφείλεις. A kéziratok egy részének kiegészítését nem vettem figyelembe, jobb a kéziratok többségének a szövege az összefüggésre való tekintettel. A προσοφείλω jelentése „még azontúl vagy még azonfelül adása vagy tartozik vkinek vmivel”. Az Újszövetségben csak itt fordul elő.³⁹

37 VARGA Zs. J., 304.

38 LOHMEYER, E., 190.

39 VARGA Zs. J., 831.

Arról van tehát szó, hogy *Filemon az adós*. Nem valamivel tartozik az apostolnak, hanem önmagával. Pál apostol így tekintett azokra, akik az ő missziói munkája által ismerték meg az evangéliumot és Krisztus követői lettek.

20. ν. ναί, ἀδελφέ – igen, testvérem, vagy: így van ez, testvérem. Az apostol Krisztus szabadító, megváltó tetteinek az érvényessége alapján látta és így igyekezett Filemonnal is láttatni Onézimosz, a szökött rabszolga helyzetét. ἐγώ σου ὀναίμην ἐν κυρίῳ – Bárcsak örülhetnék neked az Úrban. Az ὀναίμην az ὀνίμημι igének az optativusza: „örül”. Csak itt fordul elő az Újszövetségben.

Tartalmi összefoglalás

Pál apostol levelének az itt következő részletében fejt ki kellő előkészítés után írásának az okát és célját. Hangot ad annak a reménységének, hogy kérése meghallgatásra talál. Az apostol úgy fordul Filemonhoz, mint barát a baráthoz, testvér a testvérhez, a missziói munkában jó, megbízható munkatársához, aki jelenleg a kolosséi gyülekezet vezetője. Krisztusra, mindkettőjük Urára hivatkozik kérése előterjesztésének a kezdetén, és ugyanúgy levele végén. *Pál Filemon szökött rabszolgája érdekében jár közben*. Azért fordul hozzá, azt kéri tőle, hogy fogadja vissza magához azt, aki megszökött tőle. – Az apostolnak, aki missziói útjai során népes zsinagógákban vagy éppen tereken, de folyó partján is hirdette az evangéliumot, bárhol is volt, mindig fontos volt egyetlen embernek a sorsa is, akár szabad, akár szolga legyen az.

Nem parancsol Pál, bár megtehetné, hanem kér.⁴⁰ Kéri Filemontól, aki ugyanúgy Krisztus szolgálatában van, mint ahogyan ő, hogy tegye meg azt, ami illik. *Kéri, hogy azt tegye, ami Krisztus igényének megfelelő egy keresztyén ember esetében egy ilyen helyzetben.*⁴¹ Az apostol levele írása idején már két missziói útja után van, és számos gyülekezet alapítása fűződik a nevéhez. Eredményes munkája ellenére sem lett elbizakodott, hatalmát a szolgálat, az emberek javának az érdekében érvényesíti. – A hatalom nagy kísértést jelent a Krisztus követői esetében is, könnyen torzíthatja Krisztus követőinek a személyiségét. Pál nem feledkezik meg annak a Krisztusnak az igényéről azonban, aki arra tanította tanítványait, hogy szolgáljanak egymás javára. Saját magát állította példaként eléjük. Ő nem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy ő szolgáljon, és adja életét váltsággul sokakért, illetve mindenkiért (Mt 20,26k.). Az apostol Krisztus által, az Ő követőjeként a *szeretetre* való

40 BARCLAY, W., 255.

41 LOHSE, E., 276.

tekintettel inkább *csak kér*. A hatalmaskodástól Krisztus szeretete óv meg. Az ő emberszeretete határtalan, az egész világ minden népére kiterjed, mert a mindenható Isten követeként egy azzal a Mindenhatóval, aki azt akarja, hogy minden ember üdvözljön (Jn 3,16; 1Tim 2,1kk). Szeretné Pál, ha Filemont is *a szeretet* határozná meg, ami minden esetben a *Krisztusé*, az Ő ajándékaként *illő*, hogy követőinek az egymáshoz való viszonyában megvalósuljon. Kérését így folytatja: „ilyen vagyok én, az öreg Pál”. Többen is felvetik az írásmagyarázók közül, hogy az apostolnak túlzás még levele írása idején öregnek nevezni magát, hiszen ekkor még nem volt 60 éves sem. Az akkori nézet szerint azonban már a 45. életévének a betöltése után az öreg jelzővel illették az embert. *Hippokratész*, a neves ókori orvos a 45 és 65 között lévő embert *πρεσβύτες*-nek tekinti.⁴² A korára való hivatkozás után a jelenlegi helyzetét is meghatározza Pál: fogságban van. Krisztus evangéliumának hirdetése miatt viseli a rabságot. Számptalan esetben volt része benne. Munkája során olykor a rabszolgatartók (ApCsel 16–24), máskor a bálványszobrokat gyártók érdekeit sértette tetteivel, és azért került fogságba (ApCsel 19,25kk). (8–9. v.)

Krisztus Jézus foglyaként is fontos számára azonban a *missziói* munka. Úgy végzi azt, ahogy az adott körülményei között lehetett. Törődik azzal, aki a közelébe került vagy éppen hozzá menekült. Az általánosságban megfogalmazott kérését *konkrét* formában, szeretetteljes mondataival tárja fel. Szeretett gyermekének nevezi azt, akit *a fogságában szült*, akiért közbenjár: *Onézimoszt*.⁴³ A neve jelentéséhez („hasznos”) fűződően szójátékkal utal a múltjára és jelenére.⁴⁴ Filemon szökött rabszolgájának a múltjára nézve azt állapítja meg az apostol, hogy haszontalan volt, hiszen otthagyta, megszökött az urától, azonban a jelene már más. A jelenben az életében bekövetkezett változás következtében Pál számára hasznossá lett, de az lehet Filemonnak is. Az *a változás*, ami Onézimosz esetében bekövetkezett, az Pál megítélése szerint Filemon számára is *hasznossá teszi* Onézimoszt. Ennek a megállapítását követi végül Pál szándékának ismertetése oly módon, hogy hangsúlyozza azt a szeretetteljes közösséget, ami közte és Onézimosz között van. Onézimosz megnevezését Pál még tovább fokozza a következő meghatározással. Ezt írja: „Visszaküldöm neked őt, azaz *az én szívemet*.” Pál azt fejezi ki ezzel a meg-

42 BARCLAY, W., 255.

43 Egy rabbinus megállapítás szerint, aki a felebarátja fiát a törvényre tanítja, az Írás szerint éppen annyi, mintha a fiúnak ő volna a saját apja, mintha ő nemzette volna. Egy embert Istenhez és Jézus Krisztushoz odavezetni éppen olyan fontos, mint világra hozni. = Barclay, W., 256.

44 SUHL, A., 32.

határozással, hogy teljesen egynek tudja magát Onézimosszal, aki nagyon a szívéhez nőtt. Kérésével voltaképpen még jobban megerősíti azt, hogy gyermekének tartja.⁴⁵ Ily módon azt kéri, hogy ne rabszolgaként fogadja vissza, hanem *szabad* emberként. Pál Onézimosz, Filemon szökött rabszolgájának a helyzetét úgy akarja rendezni, hogy az számára jó legyen, megfelelő az adott állami-polgári viszonyok között, és támadhatatlan. Ez pedig azzal válhat rendezetté, ha úgy, ahogyan Pál szabad, Onézimosz se számítson a továbbiakban rabszolgának, hanem szabad embernek. Emberi mérce szerint is legyen az, aki Krisztus mércéje szerint. Ennek elintézését várja az apostol Filemontól (10–12. v.).

Az apostol szívesen ott tartaná magánál Onézimoszt, hogy a fogságában szolgáljon neki. Legyen ott mellette! Szolgáljon Filemon helyett is! Az apostol megállapításával utal arra, hogy Filemontól is jogosan várhatna el az evangéliumért viselt fogságában ilyen jellegű szolgálatot. Testvéri kapcsolat van ugyanis közöttük, tehát elvárható a testvértől az, hogy nehéz helyzetében mellette legyen, segítsen neki elviselni a bajt.⁴⁶ Pál azonban Filemon tudta és beleegyezése nélkül semmit nem akar tenni. Nem akar dönteni Onézimosz sorsáról. Onézimosz jog szerint Filemonhoz tartozik, ezért ő az illetékes, hogy döntsön a sorsáról.⁴⁷ Filemon jószándékáról azonban meg van győződve. Biztosnak tartja, hogy nem kényszer hatása alatt, hanem szabad akaratából hoz jó döntést Onézimosz dolgában. *Jó tetről* szól általánosságban fogalmazva.⁴⁸ Az előzmények alapján és a következő mondatokra tekintve világos, hogy mi az a jó tett, amire az apostol gondol, mi az a jó tett, amit vár Filemontól, akkor is, ha itt konkrétan nem nevezi meg (13–14. v.).

Visszatekintve Onézimosz szökésére, Pál arra gondol, hogy talán azért történt meg mindez, hogy egy idő után örökre kaphassa vissza őt Filemon. Úgy értékeli az apostol ezt a helyzetet, a megfogalmazása alapján ez válik nyilvánvalóvá, hogy az esemény mögött *a gondviselő Isten rejtett szándékát látja megvalósulni*. Nem hallgatja el azt a döntő jelentőségű eseményt, ami éppen ez alatt az idő alatt bekövetkezett. Erre hivatkozva várja el Filemontól, hogy *szeretett testvérként fogadja vissza* és felszabadítását intézze el. Onézimosz

45 KÖSTER, Helmut: σπλάγχνα Pálnál = ThWNT VII. Bd. 555.; vö. Lohse, E., 280. „gyermek”

46 SUHL, A., 33.

47 BÉKÉSI Andor: A Filemonhoz írt levél magyarázata = Jubileumi Kommentár. Kiadását elrendelte a VII. Budapesti Zsinat az 1967-es Debreceni Alkotmányozó Zsinat 400. évfordulója alkalmából. Kiadja a Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya. Budapest 1969. Újszövetség 307.

48 LOHSE, E., 281.

legyen az emberi mérce szerint is az, aki az Úr értékelése szerint, vagyis a továbbiakban már nem rabszolga, hanem *szabad ember* (15–16. v.).

A közbevetett megállapítás után Pál visszatér a főtémához. Azt kéri, azt szeretné, ha Filemon úgy fogadná Onézimoszt vissza, mintha magát az apostolt fogadná. Arról van tehát szó, hogy azt a szoros testvéri közösséget, ami az apostol és Filemon között van, érvényesítse az Onézimosz visszafogadása alkalmával. Miután Pál a kérését és a kérése mellett szóló döntő érveit leírta, még egyszer megismétli azt, azonban már úgy, hogy a múlttól a jövő felé fordul.⁴⁹ Azt kéri, hogy ha a vele meglévő szoros közösségét érvényesnek tekinti Filemon, akkor azt érvényesítse Onézimoszsal kapcsolatban is. A Pál és Filemon közössége legyen tehát azonos módon érvényes Filemon és Onézimosz között is. *Ez a közösség* a háttérét, a gyökerét tekintve mind a hármójuk esetében *az Úrtól való*. A Krisztussal való közösség hit által az alapja annak, hogy egymással szeretet által összetartoznak. Pál apostol kérésének voltaképpen a Krisztussal való közösség az alapja. Kérésével nemcsak egy jó tett megvalósítását kéri végeredményben Filemontól csupán, hanem annak realizálását, hogy a Krisztussal való közösségének, ahogyan Pál, úgy Onézimosz esetében is jelét adja. Aki Krisztushoz tartozik, az odatartozik ahhoz és mindazokhoz is, akik az Ő testének, vagyis az egyháznak a tagjai (1Kor 12,27). Onézimosz hitetlen rabszolga volt, amikor Filemontól megszökött, de hívó testvér, amikor Pál kéri, hogy fogadja vissza úgy, ahogyan kéri. Filemonnak azonban nem könnyű minden közelebbi előzmény nélkül ezt teljesíteni.⁵⁰ Az apostol is tisztában van ezzel, azért igyekszik megfelelően előkészíteni kérése konkrét előadását, és a megfelelő érvek alapján meggyőzni arról Filemont, hogy kérésének teljesítése a jó és helyes (17. v.).

Pál ezután szóba hozza azt is, ami Onézimosznak a Filemonnal szemben elkövetett bűne lehet. Akár arról legyen szó, hogy megbántotta, akár arról, hogy esetleg meg is lopta, *azt tekintse úgy, mintha az apostol követte volna el, neki számítsa fel*. Pál azzal, hogy gyermekének tekinti, magára vállalja Onézimosznak a múltjához kötődő bűneit és azoknak a rendezését is. Onézimosz természetesen már azzal kárt okozott Filemonnak, hogy megszökött tőle. Pál viszont azt kéri, hogy mindazt, ami Onézimosz múltjában sértő, bántó, kárt okozó volt Filemon számára, azt neki, az apostolnak tulajdonítsa. A görög szövegben előforduló ige jelentése szerint *az apostol számlájára írja*. Pál a maga eljárásával, kérésével annak az Úr Jézusnak a szellemét igyekszik érvényesíteni, aki bűnt nem ismert és bűneink következményét magára vállalta.

49 SUHL, A., 34.

50 BARCLAY, W., 257.

Isten Bárányaként vállalta, hogy engesztelő áldozattá legyen a mi bűneinkért, de nemcsak a mieinkért, hanem az egész világ bűneiért is (1Jn 2,2). Az apostol kérése Filemontól az, hogy bármit követett el Onézimosz ellene, azt úgy vegye, mintha az apostol követte volna el. Így írja ezt Pál: „Írd az én kontómra.”⁵¹ Pál számára nagyon fontos, hogy mindabból, amit eddig elmondott, Filemon helyes konzekvenciát vonjon le, teljesítse a kérését. Azzal, hogy a Filemonnal való közösségére hivatkozik és magára vállal mindent, ami Onézimoszt terhelte volna, azt akarja, hogy Onézimoszt szeretett testvéreként fogadja el. – Voltaképpen a jogi eljárás érvényesítéséről úgy szól, hogy azt Filemon nagyon jól érti, hiszen ő tisztában van az apostol helyzetével. Kérését megerősíti azzal, amit más levele esetében is meg szokott tenni. A levél tőle származik, hiteles, a saját keze nyomát mutatja. Pál érvelését Filemon emlékeztetésével erősíti meg végül, amit különben talán felesleges is megtennie – írja –, hiszen azt ő nagyon jól tudja, hogy ő maga is adós önmagával Pálnak. Filemon szintén az apostol által jutott hitre. Isten nagy irgalmasságából Pál missziói munkája volt amögött is, hogy Filemon Krisztus követője lett, mint ahogy az Onézimosz esetében is történt. Filemon emlékeztető mondatát végül megerősíti: „Így van ez, testvérem!” Emlékeztetésével testvérétől Krisztushoz méltó tettet szeretne tapasztalni. A nem mindennapi esethez fűződő óhaját egy nem mindennapi igének ritkán előforduló igealakjával fejezi ki. Pál nyilvánvalóvá tette az előzőek során azt, hogy Filemontól Onézimosz felszabadítását várja. Annak örülne, ha Onézimosz megszabadulna a rabszolgasortól. A felszabadítását egyedül Filemon teheti meg. Ha ezt ő megteszi, akkor Onézimosz szabadon dönthetne az életéről. Dönthetne úgy, hogy Pál mellett marad és mellette szolgál tovább. Filemont a szeretetre emlékezteti, arra a szeretetre, amiben ő részesült és amiben Pállal is egyek. Ezért kéri még egyszer őt, hogy szerezzen neki örömet, üdítse fel a szívét. Levele kezdetén hálát adott az apostol Filemon szeretetéért, jó tetteiért, amely által a szentek szívét felüdítette (7. vers), most azt várja és kéri, hogy tegye meg ezt vele is. Ez Pál számára azzal történhet meg, ha Onézimoszt úgy fogadja vissza, mintha őt fogadná, szabad embernek nyilvánítja. *A Krisztus nevében előtárt kérés Krisztus nevére való hivatkozással fejeződik be.* Pál tudja, hogy amit kér, annak teljesítése egyedül Krisztus által lehetséges, de általa lehetséges. Az apostol szívének felüdítését az jelenti, ha az Onézimoszéért, az ő szabadulásáért tett közbenjárása szeretett, fogságában újjászületett gyermeke számára a szabadságot, a rabszolgaságtól való megszabadulást jelenti.

51 LOHSE, E., 284.

MEDITÁCIÓ

Fontos egy rabszolga is

Fontos egy rabszolga is. Ma már nincs rabszolga. A rabszolgatartó államot azóta különböző társadalmi rendek váltották fel. Ez igaz. Ez így van. De vajon mondhatjuk-e azt is, hogy azóta nincsenek nehéz sorban lévő, kiszolgáltatott, segítségre szoruló emberek? Vajon a különböző társadalmak egymást változtatva megoldották-e minden ember életének a kérdéseit? Voltak ugyan és vannak hangzatos jelszavak, de vajon ezek mögött ott volt-e, ott van-e az a valóság, amit hirdettek, illetve hirdetnek? Ma is vannak kiszolgáltatott helyzetben lévő emberek világszerte. Korszakról korszakra voltak azonban és vannak ma is, akik azon igyekeztek, azért fáradoztak, és ezt teszik ma is, hogy segítsenek azon, aki bajba jutott. Vannak, akiknek számára fontos volt, és fontos ma is a másik ember, a bajba jutott, a bajban lévő ember, mint ahogyan Pál apostol korában az apostolnak is az volt. *Fontos volt az a rabszolga: Onézimosz, aki Filemontól, a Kolossében lévő gyülekezet vezetőjétől szökött meg.* A rabszolga élete kockáztatását vállalta azzal, hogy megszökött, ha elfogták, vissza kellett küldeni az urához, és az ura döntésétől függött a további sorsa. Pál apostol egy ilyen szökött rabszolga érdekében jár közben annak az uránál. Neki fontos az, aki hozzá menekült. Az apostol eljárása útmutatás nemzedékről nemzedékre Krisztus követői számára.

Krisztus által, az ő nevében, a szeretetre tekintettel jár közben Pál a rabszolgáért. Csak kér, pedig parancsolhatna is ő, aki már idős és fogságban van az evangélium hirdetése miatt. Fontos neki fogságában is az, hogy aki a közélébe kerül, az meghallja a jó hírt. A Filemon szökött rabszolgája Onézimosz, így lett Krisztus követője, általa jutott hitre. És az, aki jóllehet nevének jelentése szerint „hasznos”, de a tette alapján ura számára „haszontalan” lett, lehet hitre jutása után újra hasznos, és az lehet az urának is. Az apostol szeretett gyermekének tekinti, és az a szándéka, hogy visszaküldi hozzá. *Krisztus szeretete határozza meg az apostolt akkor is, amikor fogságban van.* Nem mondja azt nehéz körülményei között sem, hogy elég nekem a magam baja. A fogságában megvan az evangélium hirdetésének a gyümölcse: Onézimosz, a rabszolga a legnagyobb szolgaságból, a gonosz hatalmából megszabadult. Kialakult ezután az evangélium hirdetője és befogadója között egy bensőséges, szeretetteljes kapcsolat, igazi apa-fiú viszony. Azért jár közben az apostol, hogy Onézimosz életének a további sorsát is jóvátegye, rendezze. Fontos a hitre jutás, a legfontosabb eseménye az ember életének, de az is fontos, hogy az, aki hitre jutott, ne maradjon magára. Fontos a „lelki atya” gondos-

kodása mindenkinek. Fontos, hogy legyen, aki mellé áll és szeretettel lépéseket tesz érte, közbenjár az élete jó alakulásának az érdekében. Mi ki mögött vagyunk? Mi mögöttünk ki volt ott életünk folyamán? A szeretet határozza meg életünket?

Jó tette indító akció, hogy a Krisztusban elnyert szabadság jelentsen szabadságot a rabszolgaságtól is. Filemontól jó tettet vár az apostol. Az ő hozzájárulása nélkül semmit nem akar tenni, de kikényszeríteni sem akarja azt. Úgy gondolja, hogy az események alakulása mögött minden tekintetben a Mindenható van, aki különös módon, de minden esetben jól alakítja az ember életét. Pál kérése tehát az, hogy Onézimoszt emberi mérce szerint is annak tartsa, aki Krisztus értékelése szerint: szeretett testvérének. *Azok a válsz falak, amelyek Krisztus által érvénytelenek, legyenek valóban érvénytelenek.* Szeretett testvérként vállalni egymást, ennek minden konzekvenciájával együtt, ez Krisztus igénye. Az egyházunk keretein belül érvényesül-e az a szeretet, amely Krisztusé? Milyen tapasztalata van azoknak, akik a mi munkakörünkben élnek?

A rabszolga felszabadítása valósuljon meg, a hátrányos helyzet szűnjön meg! Fogadd őt úgy, mint ahogy engem! Nekem számítsd fel azt, ha bármit elkövetett ellened, ha engem társadnak tartasz. Ezt kéri az apostol. Krisztus élete ez abban, aki erre képes. Ő, aki bűnt nem ismert, magára vállalta a mi minden adósságunkat, mindazt, amit jó Atyánkkal szemben elkövettünk. Isten Bárányaként engesztelő áldozattá lett a mi bűneinkért, de nemcsak a mieinkért, hanem az egész világ bűneiért is (1Jn 2,2). Az apostol a tökéletes rendezést kéri Filemontól Onézimosz számára végül úgy, hogy ami az adósság kérdését illeti, őt is emlékezteti arra, hogy ugyanúgy általa jutott hitre, tehát ha úgy tetszik, az ő adósa. Testvérének nevezi, testvérhez méltó döntést vár. Óhajta a reménység jegyében születik meg. Kérése: üdítsd fel szívemet Krisztus által. A Krisztus nevében megszólaló kérés Krisztus nevére való hivatkozással zárul. *Ami emberileg lehetetlen, az Krisztus által lehetséges. A jó, minden jó, ami emberek javát általunk jelenti, Krisztus által valóság lehet.* Úgy legyünk az életben ott, ahol vagyunk, hogy az jót, felüdülést, boldogulást jelentsen azoknak, akik körében élünk.

Bizalom és reménység Filem 21–22

A szöveg: (21) Πεποιθὼς τῇ ὑπακοῇ σου ἔγραψά σοι, εἰδὼς ὅτι καὶ ὑπὲρ ἃ λέγω ποιήσεις. (22) ἅμα δὲ καὶ ἐτοιμάζέ μοι ξενίαν, ἐλπίζω γὰρ ὅτι διὰ τῶν προσευχῶν ὑμῶν χαρισθήσομαι ὑμῖν.

A fordítás: (21) Meg vagyok győződve az engedelmességedről, azért írok neked. Tudom, hogy többet is fogsz tenni annál, mint amiket mondok. (22) Egyúttal azonban készíts is szállást nekem, mert remélem, hogy imádságaitokért ajándékuul megkapsz engem.

Szövegelemzés

A szövegek hagyományozása azonos, csupán egyetlen eltérő javaslat van. Ez a szövegek többségében olvasható: ἃ helyett ὅ-t hoz, vagyis egyes számú formát. A fordításomban maradtam a szövegek többségének formája mellett.

21. v. Πεποιθὼς τῇ ὑπακοῇ σου ἔγραψά σοι... Kétszer kétsoros rövid mondatban következik a levél záró részlete. Az első két, sorkezdő perfektum participium: πεποιθὼς „meg vagyok győződve” és εἰδὼς „tudom”, vagyis „tudatában vagyok”. Az első két sor visszautal az előző részlet kérésére. Pál reménységének ad hangot benne. Az ezt követő két sor mondata az apostol közeljövőben várható látogatásáról szól, annak előkészítését kéri. Az *imádságaik* meghallgatásaként ajándékuul fogják megkapni a vele való találkozás lehetőségét. Még egyszer utal az apostol arra, hogy engedelmességet vár Filemontól. A ὑπακοή az engedelmesség kifejezését jelentő fogalom. Arról az igényről szól, amely az esetek többségében az Isten iránti engedelmesség igényéről szól (Róm 1,5; 5,19; 6,16; 15,18; 16,19; 2Kor 7,15; 10,5k.). Isten követi az Úr iránti engedelmességre szólítják fel azokat, akikhez odafordulnak. Itt a levele záró részletében is hangot ad az apostol annak, hogy nem kényszeríteni akarja Filemont, hanem kéri. Azt is hangsúlyozni kívánja, hogy korábbi vele kapcsolatos jó tapasztalatai alapján meg is van győződve arról, hogy nem fog csalódni. Tudja, hogy jogosan számít annak teljesítésére, amiket kért tőle. Tudja azt is ezenkívül, hogy még többre is számíthat annál, mint amiket az előzőekben elmondott neki. Arról a „többről” azonban, amire itt utal, nem beszél.

22. v. ἅμα δὲ καὶ ἐτοιμάζέ μοι ξενίαν. A ἐτοιμάζειν ξενίαν megfelel a latin *hospitium parare* „szállást, átvitt értelemben vendéglátást készíteni”

kifejezésnek.⁵² ἐλπίζω – „remélem”. Pál bizakodó a jövő eseményeit illetően. Reménysége alapjának tekinti: διὰ τῶν προσευχῶν ὑμῶν Filemonnak és a gyülekezetnek érte mondott imádságait. Isten mindenképp feletti hatalmát veszi számításba. Számtalan ígéret van arra, hogy Isten meghallgatja az istenfélők imádságait. Az ő szabadítását számtalan esetben sokféleképpen megtapasztalta már az apostol. A jelenlegi helyzetben is megvan a lehetőség arra, hogy az imádságok meghallgatásaként χαρισθήσομαι ὑμῖν „ajándékoztassam nektek”, vagyis ajándékuul megkapják a Kolossében élő gyülekezet tagjai Filemonnal együtt az apostollal való találkozás lehetőségét. A χαρίζομαι ige „ajándékoz vkinek vkit vagy vmit”. Ebben az esetben a börtönből való szabadulás feltételezéséről van szó. Az apostol tudatában van annak, hogy a világi hatalmasságok felett is úr az, akinek a kezében van az élete. Pál annak az Úrnak szolgál, akié minden hatalom.

Tartalmi összefoglalás

A levél záró köszöntése előtt Pál még egyszer megemlíti fontos kérését. Hangsúlyozza, amit előzőleg is többféle formában megtett, hogy nem parancsol, hanem csak kér. Kéri azt, ami neki nagyon fontos. Barátként szól a barátjához. Kérését itt viszont úgy ismétli meg, hogy az reménységét jelzi. Hangot ad annak a meggyőződésének, hogy Filemon még sokkal többet is megtenne annál, amiket tőle kér. Ez az apostol eddigi tapasztalata a vele való kapcsolata alapján. A közös hitük és a szeretetük, amelynek Krisztus szeretete a forrása, jogosítja fel erre a reménységre. Ennek alapján nem parancsol, bár megtehetné,⁵³ de erre nincs szükség, hiszen meg van győződve arról, hogy kérése teljesülni fog. A kérését konkrétan nem ismétli meg, de arra az előzőek alapján nincs is szükség. Nyilvánvaló, hogy Onézimoszért jár közben az apostol Filemonnál. Nemcsak a visszafogadását kéri, hanem a rabszolgasorstól való megszabadítását. Annak ad itt hangot Pál, hogy ennek teljesítését nem hiába várja Filemontól. Az apostol Filemonnak a Krisztus iránti engedelmességére tekintettel van meggyőződve arról, hogy kérését Filemon teljesíti. Az apostol Krisztus iránti bizalma a barátja iránti bizalomban is megmutatkozik és ezzel benne olyan erőt szabadít fel, amely késszé te-

52 LOHMEYER, E., 192.

53 LOHSE, E. 286.

szi a jó, sőt a „több” jó cselekvésére.⁵⁴ Filemonra rábízta, hogy milyen módon érvényesíti Onézimosz esetében a szeretetet (21. v.).

A Filemon iránti bizalmának hangot adva kéri Pál, hogy készítse el számára látogatásának a feltételeit. A közeljövőben ugyanis azt tervezi, hogy meglátogatja őket. Az a reménysége ugyanis, hogy a börtönből kiszabadul. Az apostolnak további terve van missziói munkáját illetően, de előtte Filemont és a kolossói gyülekezetet szeretné meglátogatni. Az apostol meg van győződve arról, hogy az érte mondott imádságaik meghallgatásra találnak, és így hamarosan szabad lesz. A gyülekezetek imádságát nagyon fontosnak tartja és kéri is a részükről leveleiben (Róm 15,30; 2Kor 1,11; Fil 1,19; 1Thessz 5,25). Az imádkozó gyülekezetek az egyház megalakulása kezdetétől fogva ott voltak az apostolok munkája mögött. Számtalan esetben tapasztalták meg Krisztus követői, hogy az Úr meghallgatja egyháza tagjainak könyörgését. Ennek a reménységének ad hangot az apostol. Ő tudja, hogy Krisztus hatalma alatt vannak azok is, akik fogságban tartják, és a szabadulás lehetősége megadatik neki.

MEDITÁCIÓ

Bizalom az Úr iránt – imádság a szolgáljáért

Az Úr iránti bizalom egyszerre más színben láttatja a dolgokat. A kétségeskedésből, a reménytelenségtől megszabadít. Pál apostol sokféleképpen próbál egy nehéz helyzeten változtatni. Közbenjár egy rabszolga érdekében, aki az urától megszökött. Közbenjár egy emberért, aki nincs abban a helyzetben, hogy maga rendezze el a körülményeit, életének a jobbra fordulását. Kér! Nem parancsol! Kér, de a végén maga is elbizonytalanodik abban, hogy siker fogja-e követni az akcióját. Akkor egyszerre csak másképpen látja ugyanazt a reménytelen helyzetet, mert emberileg valóban az. De egyszerre csak úrrá lesz benne az Úr, a mindenható Krisztus iránti bizalom, és a kétségeskedése helyett ugyanazt a reménytelen helyzetet már nem látja reménytelennek. Meg van győződve arról, hogy a közbenjárása nem hiábavaló, a reménytelen helyzetben lévő rabszolgának a sorsa, aki mellette jutott hitre, és akit szeretett gyermekének tekint, jóra fordul. – Bizalom az Úr iránt. Levele írásának a végén még semmi nem változott meg, csak az apostol látása. Amikor az ember hite nem marad elvi síkon, ha nemcsak szólam, hanem valóság-

54 BARCLAY, W. 259.

gá válik, akkor a kétségeskedésből reménység születik. Bizalom az Űr iránt. A mi Urunk minden hatalommal rendelkezik. Ne a reménytelen körülményekre tekintsünk. Ne a kilátástalan helyzet miatt szomorkodjunk. Jusson eszünkbe Jézus szava: Kicsinyhitű! Miért kételkedel? Miért csüggedsz el? Miért csüggedsz el én lelkem? Bízzál Istenben! Az elesett emberért közbenjárni, a reménytelen helyzetben lévőkön segíteni mindig reményteljes dolog. Krisztus Urunk a legmélyebb reménytelenségből és a legnagyobb ellenség hatalmától való szabadságra teremtett lehetőséget. Közbenjárt és közbenjár értünk. Felszabadított arra, hogy bízzunk benne, bízzunk minden jó ügyben, minden reménytelen helyzetben lévő ember szabadításáért tett lépésünknek a sikerében. Pál apostol helyzetében még semmi nem változott meg akkor, amikor megszületett benne az Űr iránti bizalom, és meg van győződve arról, hogy a megszökött rabszolgának a sorsa, akit gyermekének tekint, jóra fordul. Filemon fel fogja szabadítani, és testvéreként fogadja vissza. *A hit csodát szül.* Az Űr iránti bizalom lehetéssé teszi azt, ami emberileg lehetetlen. Bízzál az Űrban! Legyen hitünk Istenünkben!

Imádság az Űr szolgáljáért! Az egyház születésétől kezdve az apostolok, az egyház szolgálóinak az élete mögött ott volt a gyülekezeteknek az imádsága. Pál apostol tisztában van azzal, hogy Filemon és a kolosséi gyülekezet tagjainak a könyörgése ott van az ő élete mögött is. Abban is biztos, hogy a gyülekezet imádsága meghallgatásra talál. Ezzel a reménységgel tekint a maga sorsára is előre. Azt kéri Filemontól, hogy készítse elő a fogadását, mert a börtönből való szabadulása után szeretné őket meglátogatni. Az Űr hatalma alatt vannak azok is, akik börtönbe zárták, de az apostol tudja és meg van győződve arról, hogy rövidesen vissza fogja kapni a szabadságát. Imádság az Űr szolgáljáért. Fontos az, hogy akik a missziói munkát végzik, a gyülekezetek építésének a szolgálatában vannak, soha ne legyenek magukban, legyen ott az életük mögött az imádkozó gyülekezet. Fontos a magányos otthoni könyörgésünk, de ugyanúgy fontos a gyülekezetek imaközössége. Pál apostol és munkatársa imádkozó gyülekezetből indult el missziói munkájára és kérte a gyülekezetektől, hogy imádkozzanak érte. Kolossében is ez történt, abban a gyülekezetben, amelynek Filemon volt a vezetője. A mi Istenünk odafigyel az istenfélők könyörgésére. Abban a tudatban imádkozhatunk előljáróinkért, hogy maga Jézus Krisztus is ezt teszi mindnyájunkért.

Köszöntés, áldás Filem 23–25

A szöveg: (23) Ἀσπάζεται σε Ἐπαφρᾶς ὁ συναιχμάλωτός μου ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, (24) Μᾶρκος, Ἀρίσταρχος, Δημᾶς, Λουκᾶς, οἱ συνεργοί μου. (25) Ἡ χάρις τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ τοῦ πνεύματος ὑμῶν.

A fordítás: (23) Köszönt téged Epafrász, fogolytársam a Krisztus Jézusban, (24) Márk, Arisztarkhosz, Démász, Lukács, a munkatársaim. (25) Az Úr Jézus Krisztus kegyelme a ti lelketekkel.

Szövegelemzés

23. v. Az a köszöntés, amit Pál apostol itt átad, majdnem teljesen egyező a Kolossébeliekhez írt levele végén lévő köszöntéssel. A nevek felsorolása közül mindegyik előfordul abban is. A szöveg hagyományozása a különböző kéziratokban azonos, csupán az ἀσπάζεται forma helyett némelyek többes számú formát hoznak. Itt viszont Pál hangsúlyt kíván tenni arra, hogy ő maga a saját nevében szól, és megemlíti személyes kapcsolatát azokkal, akiket felsorol. Az *Epafrász* köszöntéséhez hozzáfűzi, hogy fogolytársa. A συναιχμάλωτος „fogolytárs”, „rabtárs”. Együtt vannak jelenleg rabságban. Epafrász volt a kolosséi gyülekezet alapítója (Kol 1,6–7) és annak építő szolgája egy ideig (Kol 4,12).⁵⁵

24. v. Μᾶρκος (ApCsel 12,12.25; 13,13; 15,37–39; Kol 4,10; 2Tim 4,11). Pál és Barnabás között Márk személye miatt nézeteltérés támadt, mikor a második missziói útra készültek, azonban később rendeződött Pál és Márk kapcsolata és munkatársává lett. *Arisztarkhosz* Macedóniából származott (ApCsel 19,29; 27,2) és elkíserte Pált az utolsó jeruzsálemi útjára (ApCsel 20,4). Vele volt akkor is, amikor fogolyként Rómába vitték (ApCsel 27,2). *Démász* és *Lukács*. Mindkettőjüket munkatársainak nevezi az apostol. Démászról a 2Tim 4,10-ből azonban tudjuk, hogy római fogsága idején elhagyta Pált. Lukács Antiókiából származó pogánykeresztyén orvos. A harmadik evangélium és az Apostolok Cselekedetei szerzője. Ő folyamatosan az apostollal volt és Pál mellett maradt római fogsága idején is (2Tim 4,11).

25. v. Míg a levél bevezetésének köszöntése Filemon egész családjának és a gyülekezetnek is szólt, a záró köszöntés csak őt nevezi meg. Talán így akarja

55 SUHL, A., 37.

Filemon jelentőségét kiemelni a többiek sorából, mint a házi gyülekezetének vezetőjét. Az is elképzelhető, hogy tisztában van azzal, hogy az Onézimosz közbenjárása érdekében írt kérése szempontjából is Filemon a legfontosabb személy. Levele befejező, utolsó mondata, az áldása mindenkinek szól.

Tartalmi összefoglalás

A levél befejezésekor, a köszöntésben az apostol kiemeli Filemon személyének jelentőségét, amit az előzőekben is hangsúlyozott. Nemcsak az apostol, hanem a munkatársai is elismerik jó munkáját és ezt köszöntésükkel is megerősítik. Krisztus követői, missziói munkát végző társai egymást is igyekeznek számon tartani és ezt jelezni. *Epafrász* áll Pál munkatársai közül az első helyen, aki a kolossái gyülekezet alapítója (Kol 1,7; 4,12k.), egy ideig még a gyülekezet építését is végezte. Ő jelenleg szintén fogságban van. Pál sorsában osztozik. A következő nevek: *Márk*, *Arisztarkhosz*, *Démász* és *Lukács* az apostol munkatársai. Más-más időszakban voltak Pál mellett munkájukkal. *Arisztarkhosz* és *Lukács* az, aki a római úton is ott volt vele, és *Lukács* élete végéig, a római fogsága idején is kitartott mellette. Itt Pál azonos módon említi őket munkatársaiként. Az Újszövetség más könyveinek híradásai alapján tudunk többet róluk. Filemon jól ismeri mindegyikőjüket. A köszöntéssel az apostol megerősíti azt a testvéri kapcsolatot, amely Krisztus követői között van. Emlékeznek Filemon munkájára és így is jelzik, hogy elismerik azt és mellette, illetve mögötte vannak.

Az Úr Jézus Krisztus kegyelmét kéri az apostol a Szentlélek által mindnyájukra. A levél áldáskívánással zárul, amely szól nemcsak Filemonnak, hanem a családja és a házi gyülekezete tagjainak csakúgy, ahogyan a levél bevezető köszöntése is. Az Úr Jézus Krisztus kegyelme jelenti a gyülekezet és benne minden tagja számára a hitben való növekedésnek, a szeretet érvényesítésének feltételét a mindennapi életükben, és azt a reménységet, amely megerősítést jelent, mert tudatosítja, hogy Jézus a szabadítója követőinek, ő a felkent Messiás, ő az Úr, akié minden hatalom mennyen és földön. Ő oltalmazza és megtartja követőit, országának, eljövendő dicsőséges országának dicsőséges létmódjában teszi őket részeseivé. Kegyelme a gyülekezet, egyháza életének a biztosítója nemzedékről nemzedékre.

MEDITÁCIÓ

Köszöntések és áldás

A köszöntések általában ünnepi alkalmakhoz kötődnek napjainkban. Sok esetben talán úgy gondoljuk, nincs erre szükség. Szükség van még erre egyáltalán? Nem felesleges az a felsorolás, amelyben elhangzanak a köszöntésüket küldő személyeknek a nevei? Van-e értelme, mi az értelme ennek?

A köszöntések *emlékeztetések*. Pál apostol köszöntései azokra a missziói munkásokra emlékeztették itt Filemont, akik úgy, ahogyan ő, Krisztus evangéliumának a hirdetői voltak, a gyülekezetek építői. Más és más szakaszban volt kapcsolatban az apostol azokkal az evangélium terjedésért munkálkodó személyekkel, akiket itt megemlít. Mindig voltak, akik ott voltak mellette, Lukács, az orvos, élete végéig mellette volt. – A köszöntések ma is emlékeztetések. Az ünnepi alkalmaink emlékeztetései ma is azt hirdetik, hogy vannak Krisztus evangéliumának hirdetői, az egyházunknak munkásai. Arra eszméltetnek, hogy együvé tartozunk, a közös hit, a szeretet szálaival a közös reménység hirdetői vagyunk. – Jó, ha elgondolkodunk azon, hogy a mi köszöntéseink nem lettek-e formálissá. Jó, ha a reformációra is emlékezve elgondolkodunk azon, hogy mi kikre tudunk úgy gondolni, ahogyan az apostol tette ezt. Szükség van a gyülekezeteket alapító és építő munkásokra. Épül-e az egyházunk? Ha nem épül, miért nem épül? Jó munkásokra, jó munkatársakra van szükség. Az aratni való sok. Imádkozzunk azért, hogy legyenek jó munkások és munkatársi közösségek. Legyenek köszöntések, amelyek nem formálisak!

Mindenkinek szól az áldás, mindenkinek szüksége van Isten áldására. Az apostol minden levelét áldáskívánással fejezi be. Az Úr Jézus Krisztus kegyelmét kéri a Szentlélek által mindnyájukra. Jézus a szabadító, aki az ellenség gonosz hatalma alól lehetőséget teremtett az embernek arra, hogy megszabaduljon. Jézus a felkent a Messiás, aki a Golgotán életét áldozta fel azért, hogy az ember bűnei miatt ne a megérdemelt örök halálunk, a kárhozatnak legyen részesévé, hanem bűnbocsánat által az örök életnek. Jézus az Úr, akié minden hatalom mennyen és földön, és ő értelmes földi élettel ajándékoz meg itt a földön, és az ő dicsőséges eljövendő országának állampolgárságával ajándékozza meg az eljövendő korszakban azokat, akik benne hisznek. Úr ő a mennyei és földi hatalmasságok felett. Úr a jelenben rejtetten, de valóságosan, véd, oltalmaz, megtart. Úr az eljövendő dicsőséges országában, amikor bennünket is a halálból feltámasztva örökké tartó, soha el nem múló boldog létmódban részesít. Az Úr Jézus Krisztus kegyelme Szentlélek által jelenti

egyháza, gyülekezeteinek minden tagja számára az értelmes életet és a boldog jövődő életet, a Szentháromság Istennel és a halálból való feltámasztott szeretteinkkel való, soha el nem múló életet. Az Úr Jézus Krisztus kegyelme a Szentlélek által a létünk, az életünk oltalmazója és megtartója. Legyen áldott Istenünk, jó Atyánk, aki azt akarja, hogy minden ember üdvözljön, és ennek feltételét megteremtette. Élünk vele mindnyájan!

VÁLOGATOTT IRODALOM

Bibliai szövegek, fordítások

Biblia Hebraica: Ed. KITTEL. Textum massoreticum curavit. P. Kahle.
Stuttgart, Privilegierte Württembergische Bibelanstalt, 1954

NESTLE, Eberhard: *Novum Testamentum Graece*, Stuttgart, Württembergische
Bibelanstalt, 1968

NESTLE – ALAND: *Novum Testamentum Graece*, 26. Aufl., Stuttgart, Deutsche
Bibelgesellschaft, 1979

ALAND, KURT – ALAND, BARBARA: *The Greek New Testament*, 3. Aufl.,
Stuttgart, Biblia-Druck GmbH., 1983

NESTLE-ALAND: *Novum Testamentum Graece*, 27. Aufl., Stuttgart,
Gesamtherstellung Biblia-Druck, 1994

NESTLE, E. – ALAND, K.: *Novum Testamentum Graece et Latine*, 21. Aufl.,
Stuttgart, Württembergische Bibelanstalt, 1962

Biblia Sacra. Vulgata I–II., Stuttgart, Württembergische Bibelanstalt, 1975

ALAND, KURT – ALAND, BARBARA: *Novum Testamentum Graece*, 27. Aufl.,
Stuttgart, Biblia-Druck, 1993

Zürcher Bibel. Die Heilige Schrift., Berlin, Evangelische Haupt-
Bibelgesellschaft, 1963

WILCKENS, ULRICH: *Das Neue Testament*, Zürich, Benzinger Verlag, 1971

SYLVESTER JÁNOS: *Új Testamentum, Újsziget, 1541.* A kísérő tanulmányt
írta és a fakszimile szöveget gondozta Varjas Béla, Budapest, Akadémiai
Kiadó, 1960

TORKOS ANDRÁS: *A mi Urunk Jézus Krisztus új Testamentuma.* Görög
nyelvből Magyarrá fordítattott. Némely Jól tevőknek pedig, kiknek ne-
vek az életnek könyvében írva vagynak, költségekkel nyomtatott
Wittembergában Scheffler Dávid János az ott való Akadémiának könyv-
nyomtatója által 1736. esztendőben.

KÁROLI GÁSPÁR: *Szent Biblia.* Leg-először kinyomtatott Ultrajektomban
1794. Altheer János

KÁROLI GÁSPÁR: *Szent Biblia*, Pest, Reichard A. és Társa, 1865

KÁROLI GÁSPÁR: *Szent Biblia*, Budapest, A Brit és Külföldi Biblia Társulat, 1921

KÁROLYI GÁSPÁR: *Szent Biblia*, Budapest, Rigó István, 1959

Biblia. Magyar nyelvre fordította a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsának Ószövetségi és Újszövetségi Bibliafordító Szakbizottsága, Budapest, Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, 1975

BUDAI GERGELY: *Az Új Testamentum*, Budapest, A Magyarországi Református Egyház Zsinatának Irodája, 1967

GÁL FERENC – KOSZTOLÁNYI ISTVÁN: *Újszövetségi Szentírás*, Budapest, Szent István Társulat, 1985

Biblia. Istennek az Újszövetségben adott Kijelentése. Magyar nyelvre fordította a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsának Ószövetségi és Újszövetségi Bibliafordító Szakbizottsága, Budapest, Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, 1988.

Biblia. Istennek az Ószövetségben és Újszövetségben adott Kijelentése magyarul jegyzetekkel, Budapest, Kálvin János Kiadó, 1996

VANYÓ LÁSZLÓ (szerk.): *Apostoli atyák*. Budapest, Szent István Társulat, 1980

Szótárak, nyelvtanok, konkordanciák, lexikonok

BAUER, W.: *Wörterbuch zum Neuen Testament*, 5. Aufl., Berlin, Töpelmann, 1958

SOLTÉSZ F. – SZINYEI E.: *Görög–Magyar szótár*. Kiadja „Az Irodalmi Kör” a Főiskola költségén. Nyomtatta Steinfeld Béla a Ref. Főiskola betűivel, Sárospatak, 1875

LÉVAY I. – VIDA A.: *Görög–Magyar szótár*, 3. kiad., Bp., Lampert R. B. T. Könyvkiadóvállalata, 1921

GYÖRKÖSY A. – KAPITÁNYFY I. – TEGYEI I.: *Ógörög–Magyar nagyszótár*, Bp., Akadémiai Kiadó, 1990

VARGA ZS. J.: *Újszövetségi görög–magyar szótár*, Budapest, Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, 1992

BORNEMANN, E. – RISCH, E.: *Görög nyelvtan*. Fordította: Meyer Péter, Lexika Tankönyvkiadó, 1999

DÉRI B. – HANULA G.: *Újszövetségi görög nyelvkönyv*, Bp., Argumentum Kiadó, 2000

KAEGI, A.: *Kurzgefasste griechische Schulgrammatik*, Berlin, Weidmannsche Verlagsbuchhandlung, 1959

STEYER, G.: *Formenlehre des neutestamentlichen Griechisch, I–II.*, Berlin, Evangelische Verlagsanstalt, 1962, 1968

- VARGA ZS. J.: *Bibliai görög olvasó- és gyakorlókönyv*, 2. jelentősen átdolgozott kiadás, Sokszorosította a Debreceni Református Theológiai Akadémia Jegyzetkészítő Irodája, Debrecen, 1965
- BLASS, F.: *Grammatik des neutestamentlichen Griechisch*. Bearb. Debrunner, A., 9. Aufl., Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1954
- BLASS, F. – DEBRUNNER, A. – REHKOPF, F.: *Grammatik des neutestamentlichen Griechisch*, 16. Aufl., Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1984
- RADERMACHER, L.: *Neutestamentliche Grammatik. Das Griechisch des Neuen Testaments im Zusammenhang mit der Volkssprache*, 2. Aufl., Tübingen, J. C. B. Mohr, 1925
- OPÁLÉNY MIHÁLY – BALÁZS KÁROLY: *Újszövetségi szövegmutató szótár (konkordancia)*, felelős kiadó Nyíri Tamás, a Pázmány Péter R. K. Hittudományi Akadémia Levelező Tagozatának igazgatója, Bp., 1987
- SCHMOLLER, A.: *Handkonkordanz zum griechischen Neuen Testament*, 14. Aufl., Stuttgart, Württembergerische Bibelanstalt, 1968
- Biblisches Reallexikon*. Hrsg. K. Gallig, Tübingen, J. C. B. Mohr, 1977
- Lexikon der Symbole*. Hrsg. W. Bauer, I. Dümotz, S. Golowin, H. Röttgen, Fourier, 1980
- Bibel Lexikon*. Hrsg. H Haag, 3. Aufl., Zürich, Köln, Benziger, 1982
- Biblisches-Historisches Handwörterbuch*. 1–4. Bde. Hrsg. B. Reicke – L. Rost, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1962–1979
- Lexikon zur Bibel*. Hrsg. Fritz Rienecker, 9. Aufl., Wuppertal, R. Brockhaus, 1983
- WIMMER, OTTO – MELZER, HARTMANN: *Lexikon der Namen und Heiligen*, 4. Aufl., Innsbruck, Tyrolia, 1982
- Theologisches Begriffslexikon zum Neuen Testament*, 3. Aufl., Hrsg. L. Coenen, E. Beyreuther, H. Bietenhard, Wuppertal, Theologischer Verlag, Rolf Brockhaus, 1972
- Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*. Hrsg. G. Kittel, 1–10. Bde., Stuttgart, Kohlhammer, 1933–1979
- Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament*. Hrsg. H. Balz, G. Schneider. 1–3. Bde., Stuttgart, Berlin, Köln, Mainz, Kohlhammer, 1980–1983
- Bibliai fogalmi szókönyv*. Szerk. Virág Sándor, Bp., Traktátus Kiadóvállalat, 1949
- Bibliai fogalmi szókönyv*. Szerk. Bartha T. és Vladár G., Bp., Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, 1984
- Ókori Lexikon*. Szerk. Pecz Wilmos, A M. Kir. Vallási és Közoktatásügyi miniszter megbízásából a Magyar Tudományos Akadémia támogatásával, Bp., Franklin Társulat, 1904

Bevezetéstankok, kortörténetek, hermeneutikák

- CONZELMANN, A. – LINDEMANN, A.: *Arbeitsbuch zum Neuen Testaments*, 5. Aufl., Tübingen J. C. B. Mohr, 1980
- FEINE, P. – BEHM, J. – KÜMMEL, W. G.: *Einleitung in das Neue Testament*, Berlin, Evangelische Verlagsanstalt, 1965
- KNOPE, R. – LIETZMANN, H. – WEINEL, H.: *Einführung in das Neue Testament*, 5. Aufl., Stuttgart, Berlin, Kreuz Verlag, 1949
- LOHSE, E.: *Entstehung des Neuen Testaments*, 2. Aufl., Stuttgart, Berlin, Köln, Mainz, Kohlhammer, 1975
- MEYER, A.: *Rätsel des Jakobusbriefes*, Giessen, Töpelmann Verlag, 1930
- MICHAELIS, W.: *Einleitung in das Neue Testament*, 2. Aufl., Bern, Haller, 1954
- VIELHAUER, PH.: *Geschichte der urchristlichen Literatur. Einleitung in das Neue Testament, die Apokryphen und die Apostolischen Väter*, 3. Aufl., Berlin, New York, Walter de Gruyter, 1981
- WOLF, H. W. – BORNKAMM, G.: *Zugang zur Bibel. Eine Einführung in die Schriften des Alten und Neuen Testaments*, Stuttgart, Kreuz, 1980
- ERDŐS J.: *Újszövetségi bevezetés*, Pápa, 1911
- ERDŐS K. – PONGRÁCZ J.: *Újszövetségi bevezetés*, Pápa, Főiskolai Könyvnyomda, 1942
- VARGA ZS. J.: *Újszövetségi bevezetés*, Debrecen, Kollégiumi és Egyházkerületi Soksorozósító Iroda, 1979
- Bibliai Atlasz – Kortörténeti bevezetéssel. Tóth K.: *Ószövetségi kortörténet*.
- LENKEYNÉ SEMSEY K.: *Újszövetségi kortörténet*, Bp., Ref. Sajtóosztály, 1988
- BORNKAMM, G.: *Studien zu Antike und Urchristentum. Gesammelte Aufsätze II.*, München, Kaiser, 1959
- CULLMAN, O.: *Christus und die Zeit*, Zürich, Zollikon, 1948
- KOVÁCS K.: *Hellenizmus, Róma, zsidóság. Az Újszövetség korának világa*, Köln, Bécs, Útitárs, 1969
- LEIPOLDT, J. – GRUNDMANN, W.: *Umwelt des Urchristentums I–III.*, Bd. I. Darstellung des neutestamentlichen Zeitalters; II. Texte zum neutestamentlichen Zeitalter; III. Bilder zum neutestamentlichen Zeitalter, 2. Aufl., Berlin, Evangelische Verlagsanstalt, 1967
- LOHSE, E.: *Umwelt des Neuen Testaments*, 4. Aufl., Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1978
- BERGER, K.: *Hermeneutik des Neuen Testaments*, Gütersloh, Gütersloher Verlagshaus Gerd Mohn, 1968
- BOLYKI J.: *Az újszövetségi írásmagyarázat elvei, módszerei és példái*, Bp., Kálvin Kiadó, 1998

- ALEXANDER GANÓCZY – STEFAN SCHELD: *Kálvin hermeneutikája*, Bp., Kálvin Kiadó, 1997
- KÜMMEL, W.: *Einführung in die exegetischen Methoden*, München, 1966
- STUHLMACHER, P.: *Vom Verstehen des Neuen Testaments. Eine Hermeneutik*, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1979
- VARGA I.: *Hermeneutikai írások I–II.* Bevezetés a szent hermeneutikába (1821), Bibliai hermeneutika (1807). A latin nyelvű részt fordította: Szabadi I. A fordítást lektorálta és az előszót írta Balog M., Budapest, Hermeneutikai Kutatóközpont, 2002

Kommentárok

- BARCLAY, W.: *Briefe des Jakobus und Petrus*, Wuppertal, Aussaat Verlag, 1982
- BÉKÉSI ANDOR: *A Filemonhoz írt levél magyarázata* = Jubileumi Kommentár. A VII. Budapesti Zsinat az 1567-es Debreceni Alkotmányozó Zsinat 400. évfordulója alkalmából, Bp., Ref. Zsinati Iroda Sajtóosztálya, 1969
- BENGEL, J. A.: *Auslegung des Neuen Testaments in fortlaufenden Anmerkungen*. II.2. Briefe und Offenbarung, Deutsch von C. F. Werner, Berlin, Evangelische Verlagsanstalt, 1960
- BILLERBECK, P.: *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch*. 3. Bd. Die Briefe des Neuen Testaments und die Offenbarung Johannis, München, C. H. Beck, 1979
- DIBELIUS, M. – GREEVEN, H.: *Der Brief des Jakobus (Kritisch-exegetischer Kommentar über das Neue Testament)*, 10. Aufl., Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1959
- IFJ. FEKETE KÁROLY: *Jakab apostol levelének magyarázata*. Budapest, Kálvin Kiadó, 1994
- HAUCK, F.: *Die Kirchenbriefe* (NTD 10.), Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1954
- IMRE E.: *Jakab levelének magyarázata* = Jubileumi Kommentár. A VII. Budapesti Zsinat az 1567-es Debreceni Alkotmányozó Zsinat 400. évfordulója alkalmából, Bp. Ref. Zsinati Iroda Sajtóosztálya, 1969
- KÁLVIN J.: *A Katolikus levelek magyarázata*, Bp., Kálvin János Kiadó, 2013
- LOHMEYER, E.: *Die Briefe an die Philipper, an die Kolosser und an Philemon* (Kritisch-exegetischer Kommentar über das Neue Testament), Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1956

- LOHSE, E.: *Briefe an die Kolosser und an Philemon*, Göttingen, Vanenhoeck & Ruprecht, 1968
- MUSSNER, F.: *Der Jakobusbrief* (Herders Theologischer Kommentar zum Neuen Testament), 3. Aufl., Freiburg, Basel, Wien, Herder, 1975
- SCHLATTER, A.: *Die Briefe des Petrus, Judas, Jakobus, der Brief an die Hebräer*, Berlin, Evangelische Verlagsanstalt, 1954
- BALZ H. – SCHRAGE, W.: *Die „Katholischen“ Briefe* (NTD 10.), Göttingen, Zürich, Vandenhoeck & Ruprecht, 1985
- SUHL, A.: *Der Brief an Philemon*, Zürich, Theologischer Verlag, 1981
- WINDISCH, H. – PREISKER, H.: *Die Katholischen Briefe* (Handbuch zum Neuen Testament), Tübingen, J. C. B. Mohr, 1951